

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 26 том 2

Одеса
2017

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 455 від 15.04.2014 р.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету протокол № 6 від 28 квітня 2017 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **Д.А. Зайцев**, д-р техн. наук, проф.; **В.М. Запорожан**, д-р мед. наук, проф., акад. АМН України; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **І.В. Ступак**, д-р філол. наук, доц.; **Г.П. Пекліна**, канд. мед. наук, проф.; **О.В. Токарев**, Засл. діяч мистецтв України.

Головний редактор серії – доктор філологічних наук, професор **І.В. Ступак**

Відповідальний секретар – кандидат філологічних наук, доцент **Л.І. Морошану (Дем'янова)**

Редакційна колегія серії «Філологія»:

Н.В. Бардіна, доктор філологічних наук, професор; **О.А. Жаборюк**, доктор філологічних наук, професор; **К.Б. Зайцева**, кандидат філологічних наук, доцент; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор; **Е. Пирву**, кандидат філологічних наук, професор; **Т.М. Корольова**, доктор філологічних наук, професор; **В.А. Кухаренко**, доктор філологічних наук, професор; **В.Я. Мізецька**, доктор філологічних наук, професор; **І.Б. Морозова**, доктор філологічних наук, професор; **О.М. Образцова**, доктор філологічних наук, професор; **Н.В. Петлюченко**, доктор філологічних наук, професор; **В.Г. Таранець**, доктор філологічних наук, професор.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету», допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2017

© Міжнародний гуманітарний університет, 2017

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ
ТА СХІДНІ МОВИ

Andrusiak I. V.,

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
English Philology Department at Uzhhorod National University*

NEW WORDS IN ENGLISH: TAKING A CLOSE LOOK AT WINNERS OF THE WORD OF THE YEAR

Summary. The article explores current innovational processes on the lexical level in the English language. It focuses on studying the peculiarities of the formation of neologisms that have been announced the winners of the Word of the Year by the Oxford Dictionary since 2009, i.e. in the last decade of the 21st century. The findings of the present research show that the vocabulary of the English language develops both quantitatively and qualitatively. Quantitative changes result in an increase in the number of words, while qualitative development is evident in new meanings and functions of 'old' affixes, new derivational patterns and redistribution of the activity of the available derivational types in the formation of new words.

Key words: neologism, word-formation, derivation, word-formation type, derivational base, derivational pattern, affix.

Statement of the Research Problem. It is an obvious truism to say that language is always changing, evolving and adapting to the needs of its users. Language change results from the dynamic nature of language and, in R. Hickey's words, 'is ever present' and 'continual' [1, p. 2]. Research into the domain of language change can tell us about the way language is organized, functions and is used in society as well as it can reveal a wealth of information about the intricate interrelation between language and its speakers. Whatever the reason for language change is, all aspects of language are subject to changes over time – albeit at different rates. Yet, it is common knowledge that, of all the language components, vocabulary is the area where we most often notice the way language changes, because each year hundreds of new words arrive in a language.

English constantly updates its vocabulary by coining and borrowing new words, developing new meanings and combining words to keep up with new developments and ideas. The unprecedented growth of English vocabulary was first recorded in the last decade of the 20th century, until when as Sue Engineer claims the process had never been more apparent [2, p. 2]. According to the Oxford English Dictionary records about 185,000 new words, and new meanings of old words came into the English language between 1900 and 1999. Even leaving out of account the so-called lexical 'dark matter' (words which failed to catch the lexicographers' attention) those 185,000 on their own represent a 25 per cent growth in English vocabulary over the century [3]. The calculations of the scientists at Harvard University are even more impressive. In their analysis of the database comprising more than 5m books – both fiction and non-fiction – published between 1800 and 2000, Harvard University team found that around 8,500 new words enter the English language every year and the lexicon grew by 70% between 1950 and 2000 [cited in: 4]. But most of these words never make into dictionaries creating a gap between dictionaries and the lexicon. They wrote: '... we estimated that 52% of the English lexicon – the majority of words used in English books – consist of lexical 'dark matter' undocumented in standard references' [5, p. 177]. Accord-

ing to the estimates, over the past decades the English language has been experiencing the period of most vigorous expansion since that of the late-sixteenth and seventeenth centuries.

Studying new words is linguistically important: taken as a whole they show the ways the English language develops and behaves. In this connection reasons for and results of qualitative changes in ways, means and modes of enriching the English vocabulary are of utmost importance.

The present paper **aims** at examining the new words that have been the winners of the Word of the Year since the beginning of the second decade of the 21st century, namely from 2009 to 2016, in order to reveal the tendencies of enriching the 21st-century vocabulary of the English language.

The study of new words has been the domain of neology for over half a century and yet the very notion of neology, its scope, subject-matter and terminology continue to be problematic. The rise of neology as a separate linguistic discipline is attributed, first, to the unprecedented growth of vocabularies in different European languages in the 60-es – 70-es of the 20th century; and, second, to the intensification of linguistic research into the innovative processes. At an early stage of its development the main issues of the new linguistic branch were outlined as 'the consideration of the ways new words and meanings are created, the analysis of linguistic and extra-linguistic causes of their appearance, and the study of derivational patterns and elaboration of principles of their selection and inclusion in dictionaries' [6, p. 37].

Since then neology seems to have considerably expanded the range of its main interests. Some of the most important issues neology is currently exploring are put forward in A. Metcalf's 'Predicting New Words':

Why are prominent new words often just a flash in the pan?

Why are not-so-prominent new words often the most successful?

Why do successful new words often turn out to be older than we thought? and

How can one pick the winners? What are the qualities that make for success? [7, p. 23–24].

The greatest contribution to the elaboration of the theory of neology was made by lexicographers. A considerable number of studies in neology resulted in the development of neography which is claimed to underpin neology [8, p. 3]. The main areas of research focus of neography are the following: 1) the inclusion of new words into the revised editions of explanatory dictionaries; 2) the compiling of supplements to explanatory dictionaries; and 3) the compiling of special dictionaries of new words [9, p. 486].

In contemporary linguistics, neologists try to trace the major changes in the naming ways and means a language possesses as every period of language development has its own different set of naming types and naming processes. Apart from dealing with linguistic change, modern neology also implies a survey of cultural

changes in a respective language community [10, p. 221]. In other words, modern neology is believed to have two sides: purely linguistic and cultural. However, the scope of interest of neology is not confined to the phenomena of only one language. A contrastive study of neologisms in different languages with the aim of defining both general and specific tendencies of language development has become one of the main issues of today's neology. Therefore, neology is believed to be of twofold nature: on the one hand, it is of international character, on the other – it possesses national specific nature.

Results. The present paper focuses on 8 new words that have been announced the winners of the Word of the Year by Oxford Dictionaries since 2009 [11]. According to the editors of *Oxford Dictionaries* the nominees for the Word of the Year are selected on the basis of the information gathered from the Oxford English Corpus comprising 150 million words. Although winning candidates have to enjoy a considerable popularity and prominence over 12 months, their victory is not a prerequisite of their inclusion into *en.oxforddictionaries.com*. [Ibid]. The time period for the present research has been selected arbitrary. According to the estimates made by different scholars, 1000 new words enrich the English language every year. In view of this, 8 words serving as the basis for the present research represent just a tiny part of changes in the vocabulary of the English language. Yet, they are suggestive of the current tendencies of the language enrichment. Let us consider the words in more detail.

The *Word of the year 2016* is **post-truth** 'relating to or denoting circumstances in which objective facts are less influential in shaping public opinion than appeals to emotion and personal belief' [12]. The word is a prefixal derivative, i.e. it is formed by prefixation. The Latin prefix *post-* has a long history in English being used as a prefix of time with nouns, adjectives and verbs. However, as *Oxford Dictionaries* claims, the prefix has developed a new more specified meaning 'belonging to a time in which the specified concept has become unimportant or irrelevant' [Ibid]. In other words, apart from temporal feature, the prefix has acquired another characteristic – that of irrelevance or unimportance – thus narrowing its meaning.

The prefix *post-* is currently used to form new words in both senses. The following neologisms illustrate its traditional broad temporal use: *post-mortem divorce* (2003) *n* 'a stipulation that one must be buried separately from one's deceased spouse' [13], i.e. referring to a situation after death; *post-Potter adj* 'relating to or occurring in the time after the last Harry Potter book or movie' [Ibid]. The new meaning of the prefix *post-* is evident in quite old coinages like *postnational* (1945) and *post-racial* (1971) and more recent ones like *post-gay* (1994) and *post-truth*. More specifically, the adjectives *postnational* and *post-racial* are defined respectively as 'of or relating to a time or society in which national identity has become less important' and 'denoting or relating to a period or society in which racial prejudice and discrimination no longer exist' [11]; the adjective *post-gay* rendering the meaning 'when homosexuals define their identity by something other than their sexual preference' refers to a homosexual identity in which sexual behavior is no longer important and fails to define one's life [13].

The *Word of the Year 2015* is a loanword **emoji n.** It was borrowed from Japanese to denote 'a small digital image or icon used to express an idea or emotion in electronic communication' [14].

The *Word of the Year 2014* is **vape**. It is used both as a noun and a verb. Etymologically, the word comes from *vapour* or *vaporize* being their clipped form. According to the *OxfordDictionaries.com*

definition the verb means 'to inhale and exhale the vapour produced by an electronic cigarette or similar device', while the noun refers both to the device itself and to the action associated with it [15].

The *Word of the Year 2013* is **selfie** denoting 'a photograph that one has taken of oneself, typically one taken with a smartphone or webcam and shared via social media' [16]. Derivationally, the word is a suffixal derivative where the suffix *-ie* was added to the clipped derivational base *self-portrait*. In other words, the word is derived by combining two word-formation processes: suffixation and clipping.

The *Word of the Year 2012* is the verb **GIF** rendering the meaning 'to create a GIF file of (an image or video sequence, especially relating to an event)'. The word is formed by means of conversion from the noun GIF 'a compressed file format for images that can be used to create simple, looping animations' [17]. According to the information provided by the *OxfordDictionaries.com* the noun *GIF* turned 25 years in 2012 [Ibid]. Although historically conversion has been present as one of the most productive types of word-formation in the English language for centuries, the Word of the Year 2012 is suggestive of a growing importance of different types of shortenings in English (abbreviations, acronyms, blends and clippings). The verb *GIF* is based on the noun which itself is an acronym for 'Graphics Interchange Format'.

The *Word of the Year 2011* **squeezed middle** originally referred to the section of society regarded as particularly affected by inflation, wage freezes, and cuts in public spending during a time of economic difficulty, consisting principally of those people on low or middle incomes [18]. Structurally, the word is a compound of two derivational bases: the past participle *squeezed* and the noun *middle* (PII + N → N). It is based on the phrases squeezing the middle class and a squeeze on the middle class, which were often used by financial analysts. Interestingly, the evidence suggests that the word has developed a new broader meaning to refer to the concept in the middle of two extremes and has transcended its original financial use to be found in a variety of other contexts like 'a squeezed middle of universities', relating to institutions balancing between two extremes of attracting the best-performing students and offering the lowest fees [19].

The *Word of the Year 2010* **refudiate v** meaning 'to reject' is a blend of *refute* and *repudiate* [20]. The word is interesting from the structural point of view: it is blended around a common sequence of sounds. In other words, the fragments of the two derivational bases partially overlap: *refudiate* → *refu-* + *-udiate*.

The word of the Year 2009 is **unfriend v** that means 'to remove someone as a 'friend' on a social networking site such as Facebook' [21]. The prefix *un-* combines with adjectives, adverbs and nouns in order to form words with the opposite meaning. However, adding the negative prefix *un-* to nouns has its limitations: it can combine only with nouns that already have a suffix like *un-* + happiness [22, p. 51]. Therefore, being used with the noun *friend* to form the verb *unfriend* breaks the morphological rules of the language. Moreover, the prefix has been traditionally viewed as non-convertive, i.e. it changes the meaning of the word serving as a derivational base without changing its part-of-speech status. In other words, it is added to adjectives to form adjectives, to nouns to form nouns, etc. The neologism *unfriend* is suggestive of a new convertive function of the prefix.

Conclusions. The findings of the present study show that the vocabulary of the English language changes both in quantity and in quality. While quantitative changes deal with an increase in the number of

words the language stores, qualitative changes refer to the development of the word-formation tools and mechanisms. The findings of the research indicate that the creation of new words involves both available language resources (words, derivational morphemes, patterns, etc.) and new ones such as the development of new meanings of 'old' affixes, new functions of affixes, new derivational patterns, etc. The English language keeps borrowing words from other languages. The role of minor types of derivation, shortening in particular, is growing. The combination of different derivational processes such as suffixation and clipping and the development of unconventional derivational patterns within the existing word-building types show that creativity extends the language system and contributes to its qualitative change.

References:

- Hickey R. Language Change / Raymond Hickey // Handbook of Pragmatics / [Eds. J. Verschueren, J.-O. Ostman, J. Blommaert]. – Amsterdam : John Benjamins, 2003. – P. 1–35.
- Engineer S. 21st Century English Vocabulary [Online] / S. Engineer // Pearson : Website. – 2005. – 6 p. – Available from : <http://www.pearsonlongman.com/dictionaries/teachers/articles/s-engineer.html>.
- New Vocabulary in the Twentieth Century [Online] / Oxford Living Dictionaries : Website. – Available from : <https://en.oxforddictionaries.com/explore/new-vocabulary-in-the-twentieth-century>.
- Jha A. Google Creates a Tool to Probe 'Genome' of English Words for Cultural Trends [Online] / A. Jha // The Guardian : Language. – 16 December 2010. – Available from : <https://www.theguardian.com/science/2010/dec/16/google-tool-english-cultural-trends>.
- Quantitative Analysis of Culture Using Millions of Digitized Books / [J.-B. Michel, Y.K. Shen, A.P. Aiden, A. Veres, M.K. Gray, the Google Books Team et al] // Science. – 331, 176. – 2011. – P. 176–182.
- Гак В.Г. О современной французской ноологии / В.Г. Гак // Новые слова и словари новых слов. – Л.: Наука, 1978. – С. 37–52.
- Metcalf A. Predicting New Words: The Secrets of Their Success / Allan Metcalf. – Houghton Mifflin Harcourt, 2004. – 228 p.
- Гацалова Л.Б. Неология как наука в общей парадигме современного языкознания: На материале русского и осетинского языков : автореф. дисс. докт. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка» / Л.Б. Гацалова. – М., 2005. – 31 с.
- Алаторцева С.И. Словари новых слов / С.И. Алаторцева // История русской лексикографии / Ф.П. Сорокалетов (отв. ред.) – СПб., 1988. – С. 485–503.
- Fjeld R.V. Lexical Neography in Modern Norwegian / R.V. Fjeld, L. Nygaard // Exploring Newspaper Language : Using the Web to Create and Investigate a Large Corpus of Modern Norwegian / [Ed. Gisle Andersen]. – John Benjamins Publishing, 2012. – P. 221–240.
- English Oxford Living Dictionaries [Online]. – Website. – Available from : <https://en.oxforddictionaries.com/>.
- Word of the Year 2016 [Online] // English Oxford Living Dictionaries. – Website. – Available from : <https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>.
- Word spy [Online]. – Website. – Available from : <http://www.wordspy.com/>.
- Word of the Year 2015 [Online] // English Oxford Living Dictionaries. – Website. – Available from : <http://blog.oxforddictionaries.com/2015/11/word-of-the-year-2015-emoji/>.
- Word of the Year 2014 [Online] // English Oxford Living Dictionaries. – Website. – Available from : <http://blog.oxforddictionaries.com/2014/11/oxford-dictionaries-word-year-vape/>.
- Word of the Year 2013 [Online] // English Oxford Living Dictionaries. – Website. – Available from : <http://blog.oxforddictionaries.com/2013/11/word-of-the-year-2013-winner/>.
- Word of the Year 2012 [Online] // English Oxford Living Dictionaries. – Website. – Available from : <http://blog.oxforddictionaries.com/press-releases/us-word-of-the-year-2012/>.
- Word of the Year 2011 [Online] // English Oxford Living Dictionaries. – Website. – Available from : <https://blog.oup.com/2011/11/squeezed-middle/>.
- Maxwell K. Squeezed middle [Online] // BuzzWord from Macmillan Dictionary. – Website. – Available from : <http://www.macmillandictionary.com/buzzword/entries/squeezed-middle.html>.
- Word of the Year 2010 [Online] // English Oxford Living Dictionaries. – Website. – Available from : <http://blog.oxforddictionaries.com/2010/11/noad-2010-word-of-the-year/>.
- Word of the Year 2009 [Online] // English Oxford Living Dictionaries. – Website. – Available from : <https://blog.oup.com/2009/11/unfriend/>.
- Fromkin V. An Introduction to Language / V. Fromkin, R. Rodman, N. Hyams. – Cengage Learning, 2013. – 624 p.

Андрусяк І. В. Нові слова англійської мови: дослідження переможців Слова року

Анотація. Стаття присвячена вивченню інноваційних процесів у сучасній англійській мові. Основна увага зосереджена на дослідженні особливостей утворення неологізмів, які стали переможцями Слова року за версією Оксфордського словника в другій декаді XIX століття. Результати проведеного аналізу свідчать про розвиток словникового складу сучасної англійської мови в кількісному та якісному аспектах. Кількісні зміни виявляються у збільшенні кількості слів у мові, а якісний розвиток лексичного рівня призводить до нових значень і функцій «старих» афіксів, нових дериваційних моделей і перерозподілу активності наявних словотворчих механізмів в утворенні нових слів.

Ключові слова: неологізм, словотворення, деривація, спосіб словотворення, дериваційна основа, словотвірна модель, афікс.

Андрусяк І. В. Новые слова английского языка: исследование победителей Слова года

Аннотация. Статья посвящена изучению инновационных процессов в современном английском языке. Основное внимание сосредоточено на исследовании особенностей образования неологизмов, которые стали победителями Слова года по версии Оксфордского словаря во втором десятилетии XIX века. Результаты проведённого анализа свидетельствуют о развитии словарного состава современного английского языка в количественном и качественном аспектах. Количественные изменения очевидны в увеличении числа слов в языке, а качественное развитие лексического уровня языка приводит к новым значениям и функциям «старых» аффиксов, новым деривационным моделям и перераспределению активности словообразовательных механизмов в образовании новых слов.

Ключевые слова: неологизм, словообразование, деривация, способ словообразования, деривационная основа, словообразовательная модель, аффикс.

Боднар О. М.,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ТЕРМІНОЛОГІЧНА НАСИЧЕНІСТЬ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ З ЕКОЛОГІЇ

Анотація. У статті розглядається термінологічна насиченість німецьких фахових текстів з екології. Квантитативний аналіз лексичних одиниць у спеціальних текстах з екології дав можливість виокремити вузькофахову, міжфахову, зовнішньофахову та нефахову лексику, виявити ступінь щільності цих видів лексем у різнотипових текстах і залежність рівня термінологічної насиченості текстів від сфери їх функціонування.

Ключові слова: термінологічна насиченість, фаховий текст, фахова лексика, фахова мова екології.

Постановка проблеми. Повноцінність фахової комунікації та взаєморозуміння між спеціалістами досягається завдяки коректному використанню вузькогалузевих і міжгалузевих термінів. Останній чинник характеризується фактором термінологічної насиченості тексту. Фактографічна інформація закладена у фаховий текст через вузькогалузеві терміни. Рівень концентрації таких термінів у тексті впливає на передачу фахового знання в німецькій фаховій мові екології.

Питання термінологічної насиченості фахових текстів відображено в роботах таких дослідників, як С. Бук, М. Володіна, Б. Головін, К. Галінські, С. Квітко, Т. Кияк, В. Лейчик, Р. Піотровський, Ф. Циткіна, М. Галідей, Й. Мартін, дослідження котрих проведено на матеріалі фахових мов інших галузей професійної діяльності.

Мета статті полягає в з'ясуванні ступеня термінологічної насиченості німецьких екологічних фахових текстів залежно від специфіки їх різновидів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під лексичною насиченістю фахового тексту розуміємо суму повнозначних лексем у порівнянні з іншими службовими слововживаннями в межах досліджуваного типу тексту. Лексична насиченість текстів фахових мов термінолексикою, як відомо, відзначається вищими показниками порівняно із загальноновживаною мовою, бо сприяє підвищенню їх інформативності, хоча, з іншого боку, перешкоджає однозначному розумінню й сприйняттю фахового тексту реципієнтом.

У термінознавчій традиції розрізняють 2 підходи: термінознавчий аналіз тексту й текстовий аналіз терміна [1, с. 147]. Терміни становлять основу фахових текстів як у кількісному, так і в змістовому відношенні, тому дані про термінологічну насиченість і частотність професійних текстів важливі для дослідження фахових мов [2, с. 175].

Термінологічний аналіз текстів передбачає поєднання лінгвістичних методів загалом і термінознавчих зокрема, а також логічних методів, математико-статистичних тощо [3, с. 216].

Фахові тексти аналізуються двоетапно [4, с. 117–131].

На першому етапі – виокремлення власне екологічних термінів і визначення мети повідомлення.

На другому етапі – виокремлення загальноновживаної лексики та виявлення рівня зрозумілості терміноодиниць.

Незалежно від фонових знань адресата, такий аналіз уможливило розуміння фахового тексту.

Термінологічна насиченість – це частка термінологічних слововживань серед повнозначних слів, яка виражається у відсотках та оцінюється з точністю 0,05 і достовірністю 95% [5, с. 18].

Матеріалом дослідження слугували німецькомовні тексти з екології (5 792 сторінки), які розподілено на групи, кожна з яких мала свій ступінь абстракції, мовну форму виразу, сферу функціонування, користувачів. С. Вискушенко слушно вважає, що ці групи репрезентують такі види текстів: 1) власне наукові, науково-теоретичні або академічні тексти (монографії, дисертації, навчальні посібники, фахові наукові статті (доповіді науковців)); 2) науково-ділові тексти (стандарти, договори, звіти, протоколи, законодавчі акти); 3) газетно-журнальні тексти (короткі статті спеціалізованих журналів і газет, фахові брошури, інформаційні повідомлення) [6].

Визначення термінологічної насиченості різнотипових фахових текстів з екології здійснювалося за наявності приблизно однакової кількості лексичних одиниць (350–500), які включали вузькогалузеву, міжфахову, зовнішньофахову та загальноновживану лексику. Кількість таких вибірок – 12. Відсоткова частка вузькогалузевої, загальноновживаної, міжфахової та зовнішньофахової лексики вираховувалась за формулою, запропонованою С. Вовчанською: $\rho = \frac{\Sigma m-v}{\Sigma n-c-v} \cdot 100\%$, де ρ – термінологічна насиченість тексту, відповідно, $\rho_{\text{в-г т.}}$ – насиченість тексту вузькогалузевими термінами; $\rho_{\text{м-г т.}}$ – насиченість тексту міжгалузевими термінами; $\rho_{\text{з-н т.}}$ – насиченість тексту загальнонауковими термінами; $\Sigma m-v$ – множина терміновживань у тексті; відповідно, $\Sigma_{\text{в-г т-в}}$ – множина вузькогалузевих терміновживань у тексті; $\Sigma_{\text{м-г т-в}}$ – множина міжгалузевих терміновживань у тексті; $\Sigma_{\text{з-н т-в}}$ – множина загальнонаукових терміновживань у тексті; $\Sigma n-c-v$ – множина повнозначних слововживань у тексті [7, с. 177].

Вузькогалузеву лексику репрезентує група термінів, які належать тільки до конкретної фахової мови, що розрахована на фахівців окремої професійної сфери знань і зберігає свою вузькогалузеву маркованість. Ця група термінів є ядром екологічної терміносистеми: *die Umweltkrise, ökologischer Landbau, das Ökotox, der Rauchscha-den, das Recycling, die Sanierung*.

Міжфахова лексика – це терміни, які використовуються в різних терміносистемах фахових мов. У німецькій екологічній термінології міжфахова лексика включає терміни суміжних наук – біології, географії, метеорології, геології, фізики, хімії тощо: *die Adsorptionszahl, das Verbreitungsgebiet, die Humidität, die Oxidation; die Assimilation, die Kapazität, die Stärke, das Areal, die Dispersion, die Geschwindigkeit*. Міжфахова лексика виникає в результаті перехрещення терміносистем суміжних галузей. Потім такі терміни здатні переходити до категорії загальнотехнічних чи загальнонаукових лексичних одиниць, а також поповнювати загальнолітературну лексику.

Зовнішньофахову лексику репрезентують терміни, які належать до інших терміносистем фахових мов і стосуються загального термінологічного фонду наук (терміни економіки, соціології, політики, математики). Зовнішньофахова лексика розміщується на периферії фахової мови екології, а її основною ознакою є міждисциплінарний характер і високий ступінь абстракції: *das Gesetz, der Faktor, der Index, die Methode, das System, die Zahl*.

Нефахову лексику слідом за С. Вискушенко розглядаємо як сукупність усіх мовних засобів загальнонавчальної мови, як таку, що не пов'язана із жодною професійною галуззю знань чи людської діяльності, позначає предмети, явища, дії, ознаки, які наявні в повсякденному житті всієї освіченої спільноти користувачів відповідної мови, та уможливує загальнонаціональне спілкування [6].

Поділ цих типів лексики у фахових текстах з екології виглядає так:

- 1) внутрішньогалузева лексика – 17,4%;
- 2) міжфахова лексика – 8,3%;
- 3) зовнішньофахова – 1,8%;
- 4) загальнонавчальна лексика – 72,5%.

Відповідно, сукупність зазначених лексем утворює множинну повнозначних слововживань різних типів фахових текстів з екології.

Вибірка фахових текстів поділена на три групи (див. табл. 1):

1. Тексти 1–4 з високою щільністю вузькогалузевої лексики – від 19,7% до 32,2% – вилучені з фахової літератури: монографій, спеціалізованих журналів, навчальних посібників (спеціалізація «Техногенно-екологічна безпека», «Комп'ютеризовані системи моніторингу довкілля»).

2. Тексти 5–8 із середньою щільністю вузькогалузевої лексики – від 14,9% до 17,2% – отримані з нормативної документації в галузі екології, зокрема звіти, протоколи, законодавчі акти.

3. Тексти 9–12 із низькою щільністю вузькогалузевої лексики – від 5,4% до 13% – вилучені з фахової інформаційної літератури, періодики, де повідомляється про глобальну екологічну кризу.

Ми пояснюємо цей факт орієнтацією на певний рівень володіння науковим знанням, навичками фахового спілкування в конкретній галузі потенційних читачів. Основним завданням газетно-журнальних текстів є популяризація фахової інформації, їх зацікавлення читача та доступність матеріалу. І тому закономірно, що, з одного боку, в таких текстах спостерігається зростання загальнонавчальної та загальнонаукової лексики, а з іншого – зменшення вузькофахових одиниць [6].

Результати аналізу термінологічної насиченості різнотипових фахових текстів з екології підтвердили тезу про те, що специфіка їх різновидів впливає на ступінь терміновживань у них. Відтак можна припустити, що чим більший рівень насиченості тексту вузькофаховими лексичними одиницями, тим вищий ступінь його зорієнтованості на акумулювання, збереження та передачу фахового знання відповідної наукової галузі [6].

Залежно від показника частотності у фахових текстах, ділимо терміни на: 1) одиниці з високою частотою вживання, тобто ключові слова; 2) терміни із середньою частотою вживання; 3) терміни з низькою частотою вживання [8, с. 90].

Зазначений підхід до визначення продуктивності того чи іншого терміна дає змогу виокремити ключові слова, які є основою розуміння фахової інформації.

Під термінологічною частотністю розуміємо загальну частку вживання вузькогалузових термінів у тексті, що характеризує ступінь фаховості цього тексту. Визначення частотності (що відносно корелює з продуктивністю терміна) може застосовуватися, наприклад, під час укладання частотних термінологіч-

Таблиця 1

Термінологічна насиченість фахових текстів з екології

№ тексту	Кількість повнозначних слововживань	Вузькогалузева лексика	Насиченість тексту	Міжфахова лексика	Насиченість тексту	Зовнішньофахова лексика	Насиченість тексту	Загальна лексика фахового тексту	Насиченість тексту
Тексти з високою щільністю вузькогалузевої лексики									
1	431	128	29,7%	50	11,6%	13	3%	240	55,7%
2	497	135	27,2%	40	8%	13	2,6%	309	62,2%
3	500	161	32,2%	58	11,6%	20	4%	261	52,2%
4	523	103	19,7%	15	2,9%	15	2,9%	390	74,5%
Тексти із середньою щільністю вузькогалузевої лексики									
5	470	81	17,2	39	8,3	9	1,9	341	72,6
6	392	65	16,5%	51	13%	2	0,5%	274	70%
7	438	65	14,9%	36	8,2%	8	1,8%	329	75,1%
8	350	56	16%	40	11,4%	2	0,6%	252	72%
Тексти з низькою щільністю вузькогалузевої лексики									
9	421	44	10,4%	11	2,6%	4	1%	362	86%
10	516	67	13%	24	4,7%	5	1%	420	81,3%
11	442	24	5,4%	41	9,2%	4	1%	373	84,4%
12	423	28	6,6%	35	8,3%	6	1,4%	354	83,7%

Таблиця 2

**Термінологічна частотність
німецької екологічної фахової лексики**

Абсолютна частотність уживання	Відносна частотність уживання	Приклади
189	0,0374	die Umwelt
112	0,0221	der Abfall
78	0,0154	das Abwasser
62	0,0122	die Ökologie
47	0,0093	die Schäden
43	0,0085	biologisch

них словників, для створення спеціальних предметних словників, термінологічних словників мінімумів і термінологічних тезаурусів.

У дослідження ми визначили термінологічну частотність фахової лексики екології (див. табл. 2). Розрізняємо абсолютну та відносну частотності. Під абсолютною частотністю розуміємо загальну кількість словживань цього терміна в досліджуваних текстах. Відносна частотність ілюструє частку цих словживань у загальній масі всіх екологічних термінів у цих текстах. Сума термінологічних частот кожного терміна може виступати як сукупна термінологічна частотність усього фахового тексту з екології.

Отже, загальна кількість вибірки – 5 052 одиниці. Абсолютна частотність – це загальна кількість терміновживань одиниці (разом із похідними). Відносна частотність – це абсолютна частотність, поділена на повну величину вибірки. Зокрема, абсолютна частотність уживання терміноодиниці *die Umwelt* – 189. Відносна частотність уживання – $189:5052 = 0,0374$.

Аналогічно здійснено підрахунки абсолютної та відносної частотності вживання для фахових екологічних одиниць *der Abfall* ($112:5052 = 0,0221$), *das Abwasser* ($78:5052 = 0,0154$), *die Ökologie* ($62:5052 = 0,0122$), *die Schäden* ($47:5052 = 0,0093$), *biologisch* ($43:5052 = 0,0085$).

Висновки. Отже, інформативність фахових текстів забезпечується вузькогалузевою лексикою, яка має різну відсоткову частку, залежно від типу фахової літератури – монографія, стаття, посібник, брошура тощо. Проте загальноживана лексика у фахових текстах сягає 72,5%. Вона розширює, доповнює і структурує подану інформацію. Спостерігається взаємозалежність між ступенем насиченості фахового тексту екологічними терміноодиницями та рівнем інформативності цього тексту.

Література:

1. Лейчик В.М. Терминоведение. Предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – М. : URSS, 2006. – 254 с.
2. Вовчанська С.І. Німецька фахова мова маркетингу: структурно-семантичний, лінгвопрагматичний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / С.І. Вовчанська. – Івано-Франківськ, 2014. – 395 с.
3. Ріба О.М. Термінологічна насиченість німецьких фахових текстів з нафтової промисловості / О.М. Ріба // Вісник Житомирського державного університету. – 2009. – № 47. – С. 216–219.
4. Galinski Ch. Terminology and specialized Kommunikation : Proceedings of the international conference on "Professional Communications and knowledge Transfer" (Vienna, 24–26 August 1998) / Ch. Galinski. – Wien : TermNet, 1998. – Vol. 1. – P. 117–131.
5. Циткина Ф.А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения) / Ф.А. Циткина. – Львов : Вища школа, 1988. – 153 с.
6. Вискушенко С.А. Термінологічна насиченість текстів англійської фахової мови тваринництва / С.А. Вискушенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/14503/1/Стаття.pdf>.
7. Вовчанська С.І. Німецька фахова мова маркетингу: структурно-семантичний, лінгвопрагматичний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / С.І. Вовчанська. – Івано-Франківськ, 2014. – 395 с.
8. Лещук Т. Словництво і науково-технічний поступ (на основі німецько-українських лексичних порівнянь) / Т. Лещук. – Львів : Просвіта, 1994. – Кн. 4 : Проблема фахової лексики. – 1994. – 220 с.

Боднар О. М. Терминологическая насыщенность немецких профессиональных текстов по экологии

Аннотация. В статье рассматривается терминологическая насыщенность немецких профессиональных текстов по экологии. Квантитативный анализ лексических единиц в специальных текстах по экологии дал возможность выделить узкопрофессиональную, межпрофессиональную, внепрофессиональную и непрофессиональную лексику, выявить степень плотности этих видов лексем в разнотипных текстах и зависимость уровня терминологической насыщенности текстов от сферы их функционирования.

Ключевые слова: терминологическая насыщенность, профессиональный текст, профессиональная лексика, профессиональный язык экологии.

Bodnar O. Terminology saturation of German texts specialized on ecology

Summary. The author of the article has considered the terminological richness of German texts specialized on ecology. The quantitative analysis of lexical units in special texts on ecology has made it possible to distinguish the narrow professionally specialized, inter professionally specialized, outer professionally specialized and nonprofessionally specialized vocabulary, to identify the degree of density of these types of vocabulary in texts of different types as well as the dependence of the level of terminologic saturation of texts on the scope of their functioning.

Key words: terminological saturation, professional text, professional vocabulary, professional language on ecology.

*Божко О. С.,**аспірант кафедри методики англійської мови та її викладання
Херсонського державного університету*

ФОРМУВАННЯ АТМОСФЕРИ «САСПЕНС» У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЖАНРУ «ХОРРОР»

Анотація. Стаття присвячена особливостям формування атмосфери «саспенс» у художніх творах жанру «хоррор». Проаналізовано підходи різних учених до визначення поняття «саспенс». Визначено експресивні поведінкові реакції, спричинені станом страху, в якому перебуває персонаж.

Ключові слова: атмосфера «саспенс», хоррор, напруження, страх, тривога.

Постановка проблеми. Поняття «саспенс» усе частіше зустрічається у вітчизняній лінгвістиці й літературознавстві, проте досі немає вичерпного визначення цього поняття. Більше того, дискусійним залишається питання про онтологічну сутність самого поняття: частина вчених зараховує поняття «саспенс» до явищ лінгвістичного порядку, інші наполягають на його суто психологічній природі [5, с. 14]. В українській мові цей термін використовують лише щодо кінематографу й літератури.

Історія створення літератури саспенс налічує майже два століття, відтоді коли було започатковано жанр детективного нарративу, що набув такого поширення у світовому культурному просторі завдяки творчості К. Честертона, О. Вайлда, А. Конан Дойла, А. Крісті, Дж. Ле Фаню, а також Дж. Оутс, М. Спарк, С. Кінга, Дж. Фаулза, У. Еко, Д. Брауна, М. Волтерс. Аналіз та оцінку головних вимірів поняття «саспенс» покладено в основу західних літературно-критичних, культурологічних і психолінгвістичних досліджень, серед яких – когнітологічні студії Т. ван Дейка, класичні детективні романи під кутом наратологічної критики К. Левайн, міметичні засади лінгвістичного аналізу в межах жанру, виконані М. Бьонемарк, психолінгвістичні експериментальні механізми читацької перцепції М. Лене [7, с. 12].

Мета статті – проаналізувати підходи різних учених до визначення поняття «саспенс», а також визначити експресивні поведінкові реакції, спричинені станом страху, в якому перебуває персонаж.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «саспенс» нерідко позначають терміном «ретардація» (suspense, retardation) – композиційний прийом, сутність якого полягає у відтягненні логічного завершення думки під самий кінець висловлювання. Найпростіша модель саспенсу – захоплене оповідання, в якому життю головного героя загрожує смертельна небезпека, а механізм його порятунку прихований від очей читача. Однак навряд чи можна заперечувати, що ефект саспенсу відчувається під час читання текстів, які мають велику мінливість, складність, сюжетні інновації та двозначність. Читач, ідентифікуючи себе з головним героєм, відчуває небезпеку, допускає можливий розвиток подій, бажаний або небажаний. Центральна подія конфлікту в епізоді з елементом саспенсу, де читач сподівається на бажаний розвиток подій, завжди представлена досить коротко, без складних і мальовничих описів, які зустрічаються тільки в перехідних епізодах.

У власне лінгвістичному трактуванні поняття «саспенс» іменується як створення нарративного напруження з метою «інтенсифікації інтересу читача до того, що буде відбуватися далі» [5, с. 2]. За образним висловом Марі Роделла, поняття «саспенс» – це мистецтво викликати в читача своєрідне занепокоєння (caring) щодо розвитку подальших подій [5, с. 4]. У літературознавстві під поняттям «саспенс» розглядають художній ефект, спрямований на підтримку реципієнта художнього твору в емоційному стані напруженого очікування (як правило, очікування вирішення внутрішнього конфлікту тексту).

Учена Т. Юдіна наполягає на визначенні поняття «саспенс» як категорії напруження, яка, у свою чергу, є змістовою категорією художнього тексту, в основі якої знаходиться зображуваний у ньому конфлікт. Ця категорія реалізується в тексті певним набором лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів, зумовлених авторською інтенцією, що створюють у читача концентрацію уваги й очікування вирішення конфлікту. Дослідниця підкреслює, що учасниками художнього конфлікту стають персонажі літературного твору, їхні взаємини та психологічний стан у момент розвитку конфлікту, що характеризуються напруженням [2, с. 10].

М. Тулан упевнений у власній теорії «забування моменту-за-моментом». На відміну від попередніх пояснень, він переконує в необхідності стану невизначеності, невпевненості, нерішучості. На основі деяких уявних рис психолог заявляє про нездатність людей ефективно отримувати користь від знання розв'язки історії так, щоб запобігти саспенсу. Учений пропонує еволюційно психологічне пояснення того, як це втілити на практиці. Він переконаний у тому, що еволюція ще не озброїла людство здібністю передбачати розв'язки повторюваних подій. Оскільки в природі не існує точно повторюваних подій, просто не існує й нагальної потреби розвивати таку здібність [5, с. 93].

Мотив таємниці домінує в художніх творах жанру «хоррор» і структурує його композицію. Іншим джерелом у створенні атмосфери «саспенс» поряд із таємничим є пов'язаний із ним страх. Потреба в цій емоції виникає як необхідність відмови від «тривіальної» реальності, від логічного та повсякденного. Уявлення можливої небезпеки і тривога, викликана цим очікуванням, є визначальними в естетичі жахливого. Розкриття таємниці визначає напруженість розвитку драматичного сюжету, де страх є його рушійною силою [1, с. 189].

Тривога викликає активізацію внутрішніх ресурсів організму, психіка ще до того, як настане очікувана подія, допомагає суб'єкту адаптуватися до змінюваних умов свого існування, вистояти в будь-якій кризовій ситуації. Про переживання персонажем тривоги, страху, напруження свідчать різні фізіологічні, а також певні зовнішні поведінкові ознаки (знижена активність, загальмованість), порушення вегетативної нервової системи, пізнавальної діяльності, що виражається в неадекватній оцінці загрозливої обстановки в бік її ще більшого ускладнення. Так

у творах «Екзорцист», «Тік-Так письменники експлікують стан тривоги через лексеми “triggered primal fears”, “screamed”, “vision spun madly”, “chaotic distortions”:

What scared him most about the intruder was not its monstrous and alien appearance, not its fierce hostility, not its physical spryness or speed, not its rodent-like size that triggered primal fears, and not even the fundamental mystery of its very existence [4, с. 78].

Sharon stopped. So did Regan. Sharon turned and saw nothing. And then screamed as she felt Regan’s tongue snaking out at her ankle [4, с. 142].

Chris crumpled to the floor in a daze of horror, in a swirling of images, sounds in the room, as her vision spun madly, blurring, unfocused, her ears ringing loud with chaotic distortions as she tried to raise herself, was too weak, faltered, then looked toward the still-blurred bed. The words were cut off as Chris started crawling painfully toward the bed with her face smeared with blood, with her eyes still unfocused, limbs aching, past Karl [4, с. 133].

Інвентар лексичних одиниць на позначення нагнітання страху представлений у художніх текстах за допомогою дієслів із нефіксованим типом сприйняття (to notice, to appear, to seem), що актуалізує ідею невизначеності, тривоги:

Then he noticed the sudden silence in the bedroom. It was brief. Now the yelping of diabolic laughter. He moved forward [3, с. 9].

Instead, the small figure appeared to be intact. Sprawled in a tangle of limbs and scorched white cotton cloth [6, с. 67].

It appeared at the window to the left of the door, eyes fierce and radiant [6, с. 86].

But just then the moon, sailing through the black clouds, appeared behind the jagged crest of a beetling, pine-clad rock, and by its light I saw around us a ring of wolves, with white teeth and lolling red tongues, with long, sinewy limbs and shaggy hair [8, с. 12].

Ретельний опис нападника, його агресивна поведінка та нетерпіння, мотивованість нападу на головного героя, безумовно, допомагають підтримувати атмосферу «саспенсу» у тексті. Напруження в романі залишає читача невпевненим щодо кульмінації. Щоб утримувати ефект саспенсу, структура дискурсу повинна мати значний проміжний матеріал до завершення:

A jerky movement on the counterpane first caught her attention, for a smallish object seemed blundering awkwardly across its slippery silken surface. Something rolling, possibly, some object Monica had left outside on falling asleep rolling mechanically as the child shifted or turned over [3, с. 9].

Before Colonel Masters could move an inch backwards or forwards in self protection, before he could command himself to any sort of action, or contrive the smallest measure of self defense, it was off the bed and at him. It settled. Savagely, its little jaws of tiny make-believe were bitten deep into Colonel Masters’ throat, fastened tightly [3, с. 22].

Швидка зміна подій також відіграє важливу роль у підтримці стану невизначеності, відкладаючи розв’язку для більшої інтенсивності створення потрібного ефекту:

The dogs dashed on, but at the threshold suddenly stopped and snarled, and then, simultaneously lifting their noses, began to howl in most lugubrious fashion. The rats were multiplying in thousands, and we moved out [8, с. 239].

They stood close, face to face, the glassy eyes staring into her own, her hand held high for the destruction she craved – but the hand did not fall. A stinging pain, sharp as a serpent’s bite, darted

suddenly through her fingers, wrist and arm, her grip was broken, the shoe spun sideways across the room, and in the flickering light of the candle, it seemed to her, the whole room quivered. Paralyzed and helpless, she stood utterly aghast [3, с. 11].

Автор може викликати в читача зацікавленість, створюючи ефект саспенсу за допомогою використання трикрапки, якими позначають на письмі незакінченість або перерваність висловлення, закликають читача дізнатися, що станеться далі та буде розвиток подій у тексті бажаним чи небажаним для читача:

So it’s you... they sent you! Well, we’ve nothing to fear from you at all [4, с. 140].

“Ah, yes, my pearl...” she crooned in that strangely coarsened voice [4, с. 127].

Письменники використовують також питальні речення для залучення читача до співпраці, осмислення і припущення можливого розвитку подій. Читач – не пасивний споживач авторських ідей, а співатор, найбільш активний реципієнт, який здатен творити разом з автором. Невизначеність, яка є загальним принципом створення атмосфери «саспенсу» у тексті, спонукає читача сприймати реальність умовно:

Theodora’s hand tightened, and Eleanor caught her breath on a little sob – had something moved, ahead, something whiter than the white trees, beckoning? [3, с. 144].

Why the fear again? Fear? Was it fear? [4, с. 161].

What ever made him think of it? [4, с. 182].

Так, у контексті твору А. Блеквуда «Іграшка» вживання окличних речень передає емоційне переживання персонажа, тим самим тримаючи читача в емоційному напруженні:

A doll! But for the maternal suggestion, a doll was a pathetic, even horrible plaything, yet to watch a child busy with it involved deep reflections, since here the future mother prophesied [3, с. 15].

“It – talks! – as well as moves”, she cried desperately, forcing herself at last to look at him [3, с. 23].

“Let the bloody thing come», he cried. «I’ll deal with it . . . !” [3, с. 22].

Так, у творі Б. Стокера «Дракула» атмосфера «саспенсу» описується за допомогою небезпечної ситуації: *But even in the minute that had elapsed the number of the rats had vastly increased. They seemed to swarm over the place all at once, till the lamplight, shining on their moving dark bodies and glittering, baleful eyes, made the place look like a bank of earth set with fireflies. The dogs dashed on, but at the threshold suddenly stopped and snarled, and then, simultaneously lifting their noses, began to howl in most lugubrious fashion. The rats were multiplying in thousands, and we moved out* [8, с. 239].

У творі В. Блетті «Екзорцист» тривога описується за допомогою власної емоції страху та мимовільної реакції персонажа: *His head throbbing, heart in his throat, Karras shut his eyes tightly as the voice grew imploring, grew frightened, grew, tearful* [4, с. 373].

У творі А. Блеквуда «Іграшка» атмосфера «саспенсу» актуалізується через усвідомлені дії й мовні реакції персонажа: *Backing out of the garage, Tommy expected the mini-kin to ravel down from the rafters on a web of its own making, directly onto the windshield. Still largely concealed by the increasingly soiled and ragged fabric that had been the skin of its doll phase, the creature had appeared to be partly reptilian, with the scales and the eyes of a serpent* [3, с. 58].

Висновки. Отже, письменники володіють умінням створювати моторошну атмосферу надприродного, котра надає жахам

лякаючої життєвості, робить твір дуже напруженим. Домінантним принципом створення атмосфери «саспенс» у художніх текстах є відтягування того моменту, коли відбудеться очікувана подія.

До перспектив подальших досліджень варто зарахувати розроблення підходів до аналізу атмосфери «саспенс» у її семантико-когнітивному аспекті.

Література:

1. Туренко О. Феномен страху в деяких культурних традиціях та соціальних інститутах / О. Туренко // Нова парадигма. Альманах наукових праць. – Випуск 19. – Запоріжжя, 2001. – С. 182–194.
2. Юдина Т. Категория напряженности и средства ее выражения : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Филология» / Т. Юдина ; Ленинградский гос. пед. ин-т им. А.И. Герцена, 1990. – 13 с.
3. Blackwood A. The Doll / A. Blackwood [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://algernonblackwood.org/> 11.
4. Blatty W.P. The Exorcist / W.P. Blatty [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://vk.com/doc16932426_1473100.
5. Dove G. Suspense in the Formula Story / G. Dove. – Ohio : Bowling Green State University Popular Press, 1989. – 137 p.
6. Koontz D. Tick Tock / D. Koontz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://jtmfjld.files.wordpress.com/2015/07/dean-koontz-tick-tock-pdf.pdf>.
7. Lehne M. Emotional experiences of tension and suspense: psychological mechanisms and neural correlates. Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades Doktor der Philosophie / M. Lehne. – Berlin, 2014. – 180 p.
8. Stocer B. Dracula / B. Stocer [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.planetebook.com/ebooks/Dracula.pdf> 17.
9. Toolan M. Narrative: A Critical Linguistic Introduction / M. Toolan. – 2nd edition. – London : Routledge, 2001. – 282 p.

Божко О. С. Формирование атмосферы «саспенс» в художественном произведении жанра «хоррор»

Аннотация. Статья посвящена особенностям формирования атмосферы «саспенс» в художественных произведениях жанра «хоррор». Проанализированы подходы различных ученых относительно определения понятия «саспенс». Определены экспрессивные поведенческие реакции, вызванные состоянием страха, в котором находится персонаж.

Ключевые слова: атмосфера «саспенс», хоррор, напряжение, страх, тревога.

Bozhko O. The forming of the atmosphere “suspense” in the fictions of the “horror” genre

Summary. This article is devoted to the peculiarities the formation of the atmosphere “suspense” in the fiction “horror” genre. It was approached different scholars on the “suspense” definition and analysed the character’ behavioral expressive reactions are caused by the state of fear.

Key words: “suspense” atmosphere, horror, tension, fear, anxiety.

Semen H. Ya.,*Associate Professor of Foreign Languages
Department for Humanities, Chernivtsi
Y. Fedkovych National University***Muradkhanian I. S.,***Associate Professor of Foreign Languages
Department for Humanities, Chernivtsi
Y. Fedkovych National University***Hladkoskok L. H.,***Associate Professor of Foreign Languages
Department for Humanities, Chernivtsi
Y. Fedkovych National University*

TEACHING ENGLISH TO MUSIC MAJORS

Summary. The article deals with the problem of teaching English to music majors. Types of activities as to basic skills: reading, listening, speaking and writing, monologic and dialogic speech development, the usage of innovative technologies in the teaching process are singled out.

Key words: music, basic skills, music terminology, presentations, English for specific purposes.

The would-be musicians are in great need of thorough knowledge of English. In the course of centuries lyrical bards performed not only aesthetic but educational functions, too. They sang in different languages to different peoples at different places. Through translations they acquainted the audiences with the masterpieces of music such as operas, recitals and national folklore. And more valuable and more interesting still is the performance in the language of the original. Music majors have always had good ear for intonation and were in a way much more attentive to modulations of rhythm, syntagms division, rising and falling tones as well as fall-rise while reading individually or in chorus in class. While working at different sounds they paid special attention to interdental sounds, were eager to imitate the pronunciation. The teacher should be more a master of ceremonies, a choir master while working with future musicians for they quickly get tired, welcome changes in the forms of activities, enjoy drama in class. It is probably connected with their major and their specific way of life which is full of presentations, stage performances, participation in different competitions at the district, regional, All-Ukrainian and international levels. Attendance in this case becomes a real problem as well as the level of their background which in some cases leaves much to be desired. In such situations one-on-one tutorials become helpful and individual work with certain students help cover the gaps in knowledge and keep in pace with the rest of the group.

The topicality of the given issue lies in the fact that would-be musicians need fluent knowledge of English in their future activity and in order to enhance their motivation different forms of work are suggested based on the experience of teaching English to music majors.

The aim of this investigation is to show how music majors can be taught English most effectively.

The tasks are to give the general overview of previous investigations in this field, to show means of developing four basic skills, types of activities at the lessons and in extra-curricular work.

Extra-curricular activities also help students master the English language: watching films with the participation of stage music stars or about the famous musicians, discussing reading matter about the popular figures in the given domain provide students with additional information about their themes which are covered at their lessons in the chosen sphere of activity. These findings shall prove indispensable in their work at music schools both amateur and professional. Bucovina has always been a great source of inspiration for our music majors. Lots of uncovered unexplained and unknown to wide public materials about the development of musical culture can be still found in our libraries both regional and district ones, to say nothing of our rich university library and archives. These sources inspired our scientist and prominent lecturer A. M. Dobryanskiy to write first the articles to be published in separate issues of "Bucovina", our regional newspaper, then collected and published as a book about Lidia Lypkiv'ska. Later on the stage presentation was arranged where some of our students participated.

The problem of teaching English to music majors has been investigated by Ye. G. Chechel and N. P. Chechel, 2011, T. Murphy, Ja. Suchy, 2007, O. Ye. Romanovska, 2004, 2008, E. Sherr, 2005. Many questions have been tackled in these works: musical education, the importance of music and song in language learning, greater effectivity of music in teaching English in comparison with poems. Manuals and dictionaries published in our country mostly combined music with other kinds of arts. Though the question has been in the centre of attention of these methodologists, professors and English teachers it still needs some further investigation. Bucovina and its music traditions have always been a great source of inspiration for our music majors. In the article the conclusions are made on the basis of the work of music department, different kinds of activities are shown as to developing reading, listening, speaking and writing skills.

In the process of teaching English to music majors some sources can be helpful. Much valuable information may be found in the textbook for students and young scientists of the institutions of higher learning prepared by Ye. J. Chechel and N. P. Chechel [1].

The bulk of the manual is devoted to music in Ukraine, musical education, theoretical and historical musicology, composer's art, different music instruments performances, solo, choir and opera singing. In the manual the texts are provided with the pre-text and post-text exercises, words and their translations including mu-

sic terminology, questions on the text. Among informative materials there is the story of life and art of our Bucovynian singer D. Gnatuk [1, p. 287–288]. The Units are provided with the situational dialogues, texts are prepared for skimming, average and close reading. The text-book is provided by Grammar commentary and translation tips.

In the resource book for teachers the author of the thesis on song and music in language learning T. Murphey writes that “the advantage of music materials is that they are so readily available to the teacher, and so immediately motivational to most students [2, p. 5].

The author dwells on the importance of music and song in language learning, suggests warm-up, musical introduction cards, pop picture collage, questionnaires, story writing, working with quotations, using brainstorming [2].

The main peculiarity of the dictionaries and manuals earlier published in our country lies in the fact that they mostly combined music with other kinds of arts [3]. All of them used authentic sources such as *The Grove Dictionary of Music and Musicians*: on 20 vol., edited by S. Sadie [4]. Thorough investigation on the issue of the use of music in teaching English has been carried out in Brno in 2007 by V. Rosova under the guidance of Ya. Suchy. The main conclusion is that the usage of music is more effective than the use of poems in teaching English. The same ideas are expressed by O. Ye. Romanovska whose articles published in 2004 and 2008 develop the criteria of selecting music and poetic folklore. The articles include algorithms of working with folklore music and poetic works. The use of American songs are in the centre of attention in the article by E. Sherr who used the authentic source “If you feel like singing”, Washington, 1993 to show the possibilities of folk music in the educational process and fight against mass culture. A lot of different sources are helpful with music majors [5, p. 175–178; 6, p. 198–220; 7; 8; 9].

Music majors are encouraged to write their own scripts concerning music, the themes being chosen by the students themselves. Thus, the script “Beatles forever” proved to be popular with them. It included much information about the unique group that became symbolic, songs of the time that make many listeners nostalgic. Not less is still popular the set of materials about Elvis Prestley. Implementing the principle of harmony, i.e. the unity of lexis, grammar and speech topic this theme combines Past Indefinite (the succession of actions which any biography would readily provide), music terminology that is also essential in teaching English to music majors (mostly genres of pop music, names of different instruments, words peculiar to music world etc.), the idea of Elvis Prestley’s contribution into pop music and explanation of the reason of his ever-lasting popularity which is instructive and educational for music majors. The story may be illustrated by pictures, photos; a good background for presentation may be a sound track.

Understanding on hearing while teaching English to music majors is always connected with popular songs that are included into the units of different courses both national and authentic. Providing students with the texts of the songs that have gaps to be filled in while listening helps students to train their ears better for understanding some key words and expressions.

Teaching reading is the essential part of music majors’ background. Jubilees of different composers, both Ukrainian and foreign, is an appropriate moment to teach students valuable facts necessary for their major and revise reading rules that have always been the big problem for English learners.

In a context of globalization of the European economies, the information and communication technologies, it is essential for our

students to be able to acquire new knowledge, skills and to be competitive. Another aim of the teachers is to help learners to assume an active and creative relationship with their professional social environment.

Teaching students-musicians professional English, we try to cover different fields of music art: rehearsals, concerts, competitions, workshops, studio recording, jam sessions. It is important to organize teaching professional English through different language activities, such as reading, listening, speaking, writing.

We offer our students listening materials including performances of famous musicians, workshops or interviews with outstanding people of the musical warehouse etc. Then the students are asked to absorb the material and write the main ideas about what they have listened to.

For example, the students listen about the lives and music of the most influential blues musicians – Bessie Smith, John Lee Hooker, Robert Johnson, B. B. King [10; 11].

It’s very important for musicians to take part in international music events. We encourage the students to look for announcements on such events, fill in participants’ application forms, write the programs of their performances.

During the lessons we give the students definitions of some terms. Students develop their oral skills by explaining terms in English. For example:

- chord – a combination of notes played at the same time;
- gospel music – a style of religious music heard in some black churches. Many blues singers came out of the gospel music tradition;
- horn section – the part of a band containing the wind instruments, usually saxophones, trumpets and trombones;
- jam – to improvise with other musicians;
- soul – a genre of American music that contains expressive vocals and strong rhythmic backbeats.

Another important communicative exercise for improving oral skills is a dialogue. The students have to make and express their opinions. The task of the dialogue speech is to use special terms, express wishes and respond to them. In groups the students discuss the questions:

- do you know the lyrics of songs in English?
- did you ever download film soundtracks? If so, which one?
- think of a song you like, is it a solo, a duet or a group?

The speech of a monologue helps our students to master such kinds of monologues reports, descriptions, stories, presentations. While the students begin preparing a presentation, we help them to define interesting topics. After the topic has been discussed, we ask the students to note the points they are going to dwell upon. They can use several methods – free writing, making a plan. After the students are ready with their presentations the teachers check the language with them (grammar, vocabulary, style). It is important for the teacher not only to correct students’ mistakes, but to make the correction process mutual. Then the students are given possibility to make presentations before the group.

The students then prepare Microsoft PowerPoint presentation at home. It may concern creative activity of different composers and performers with the examples of their works. Our students will try to speak on the topic before the audience and feel the atmosphere of speaking in public. The questions given to them by their group mates will help them to see unclear points and show what should be changed or added.

It is important to concentrate their attention on the ways of encouraging interaction through classroom activities in one of the four

traditional language skills – reading. Reading is a one-way communication, that is why interactive activities designed for the students-musicians are very important in teaching for communicative competence while reading special texts.

Working on special texts we begin by skimming the material to locate main ideas and to teach students to guess the meaning of a word from the context.

To increase students' potential comprehension we try to do a variety of pre-reading activities that build background knowledge.

Developing students' reading skills we ask them to draw inference from the title of the text; make use of all information in the paragraph to comprehend unfamiliar words; try to understand the meaning of a word by the syntax of the sentence; reread purposefully to check comprehension.

We try to select appropriate reading material and help students to interact with texts and their classmates while they discuss the material they have read or are in the process of reading. The students are given a chance to set their own comprehension questions. This is a good opportunity for real learner-led communication.

In the recent past writing was one of the most ignored of the language skills. But this attitude towards the role of writing in teaching a foreign language has changed.

Writing has now become very important in professional foreign language curriculum. There is every reason it should be naturally writing for the students' reflection on their speaking, listening and reading experience. When students are not focused on a grammatical error, when instead they think they express their thoughts freely, they develop confidence and a sense of power over the language. Our students write about what they are interested in and know about, what they really want to communicate about.

We try to provide our students with the techniques necessary to write essays and correspondence in English. They are taught to differentiate the topic sentence from supporting sentences and the thesis.

Songs are a fantastic way to help students work on different elements of language learning. There are many different ways to use songs in the classroom, from sing-a-longs to more structured listening exercises, depending on the class you have and the goals you have in mind. A more structured exercise will take a bit longer to prepare, but it'll be far more helpful for the students. Ideas for structured exercises will depend on the grammar points you're trying to teach, but they can include fill-in-the-blank exercises, writing exercises to continue the song or even creating adaptations of the song with new words.

Whatever you decide to do with the song you choose, scientists agree-music offers loads of benefits to language learners. The first step is to choose a song, which can seem daunting at first. After all, we have a wide variety to choose from. We can choose 9 different songs adapted to different levels of ESL students. We must be sure that songs are written in a grammatically correct way and that highlight certain key vocabulary or grammar points in their lyrics. That being said, advanced students can take full advantage of their favourite songs as well. As students to contribute their favourite songs for new class lessons. The only limit here is the imagination.

When using songs to teach beginners, repetition is key. Repetition in a song allows a beginner to catch on to what is being said or sung and then chime in by the end. We can choose songs with catchy refrains and repetitive structures to make sure beginners are getting the most of them.

As students move into the intermediate phase of their learning, they'll be ready to tackle more difficult topics with their songs, par-

ticularly grammar points. The good news for students is that they can use many songs that they're already familiar with to study these different grammar elements. Here are three choice songs for intermediate level students.

Teaching Point: Past Constructions

Use "Somebody that I Used to Know" or "Call Me Maybe" to review different past constructions with your students. Lyrics like the following allow them to think about which past tense is appropriate to use and why:

In order to use the songs in class, the most efficient way would be to make worksheets in advance with the lyrics typed out and the appropriate past construction removed. You can replace these removed past constructions with a blank, accompanied by the infinitive verb in parentheses. Students should fill in the correct answer. Once they've finished, verify answers using the recording as a dictation.

Teaching Point: Future Simple

The classic Beatles tune will have students using the future like pros soon enough. "All My Loving" uses the auxiliary will construction in the future fairly consistently, making it ideal for practicing this future form. We can make a worksheet, replacing future tense conjugated verbs with blanks and the infinitive verb in parentheses. This exercise is ideal to use with false beginners (beginners who have studied English before and forgotten) to remind them of the future tense, as well as for intermediate learners who just need a bit of practice. When you're teaching advanced learners, you can have a lot of fun using songs in the classroom.

Teaching Point: Verb Tense Review

By the time students have reached an advanced level, they'll usually have seen pretty much every verb tense there is – but that doesn't mean they've mastered them all. "Counting Stars" is a fantastic way to do a general verb review using the same fill-in-the-blank exercise we discussed above. The reason that this song is so perfect for this exercise is that "Counting Stars" features the past progressive ("I've been losing sleep"), future ("we'll be counting stars"), present, ("I see this life"), present progressive ("life swinging") and that's all just in the first two stanzas [12]. The only trouble with using this song in this exercise is that many of these verb choices are open to interpretation based on how the student understands the song—so turn it into a debate. Ask students to defend their choices, and they may just open up a new side to the song.

Teaching Point: Subjunctive

While advanced students will usually have seen quite a few different verb tenses in their day, they may have yet to encounter the subjunctive, and that's where "If I Were a Boy" comes in. We may use this song to introduce a lesson on the subjunctive, asking students what they think this mood implies in English. Once you've established the correct use of the subjunctive with your students, allow them to come up with their own "If I were..." scenarios. You can either have them share these statements orally in class or use this in-class preparation for a take-home written production assignment. If it's the latter, it's up to you whether you want students to write a more formal essay or a song of their own.

Teaching Point: Gerunds

Gerunds are something that students first encounter as beginners or intermediate learners, but advanced students can always use a good revision of gerund forms. Listening to the Beatles classic "Across the Universe" is a great place to get this review. Once you've done a gerund review, perhaps with a fill-in-the-blank exercise, allow your students to delve further into the poetry of the song.

Advanced students will likely have a lot to say about the figurative language used by the songwriters and, for this reason, this song can also be an excellent way to delve into topics related to stylistic or figurative writing, culminating in a songwriting exercise for the entire class. Whether the students are writing their own songs or learning from the lyrics and music of others, we're sure that making the most of these songs in ESL classes will not only make the ESL classroom experience more fun, but more fruitful too.

So, in order to conclude it should be said that we try to use these techniques while teaching English to music majors. It helps them to master English in the most effective way. Students with high level of English are more competitive in their future professional activity. The knowledge of English widens their horizons, opens them the possibility to see the world and helps them to express themselves in it, to communicate with their peers, colleagues and establish themselves in the world of music and art.

The perspectives of investigation are: the possibility to encourage students' writing their own scripts devoted to different holidays both in our country and in the English-speaking world, participating in exchange programmes for students using innovative technologies, preparing their own presentations.

References:

1. Чечель С.Г. Англійська мова для вищих навчальних мистецьких закладів / С.Г. Чечель, Н.П. Чечель. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2011. – 455 с.
2. Murphey T. Music and Song. / T. Murphy. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 151 p.
3. Arts Glossary English – Ukrainian – Russian (Глосарій мистецьких термінів англо – українсько-російський) / укл. В.В. Михайленко, Т.В. Суродейкіна. – Чернівці : Рута, 2002. – С. 43–66.
4. The Grove Dictionary of Music and Musicians : on 20 vol. / ed. S. Sadie – 2nd Macmillan, 1995.
5. Донченко Е.Н. Английский язык для студентов нетехнических факультетов / Е.Н. Донченко, О.А. Снеговая. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. – С. 175–187.
6. Мансі С.О. English: Тексти : [підручник для студентів гуманітарних, природничо-географічних і математичних факультетів вищих

навчальних закладів] / С.О. Мансі. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – С. 197–228.

7. Павленко В.В. Словник іноземних музичних термінів та виразів : [навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації] / В.В. Павленко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. – 384 с.
8. Миштал М. Тематические тесты по английскому языку / М. Миштал / – К. : Знання, 2004. – С. 267–271.
9. Кипшидзе А.М. English reader for musical institutes. Книга для чтения по английскому языку для музыкальных вузов : [учебное пособие] / А.М. Кипшидзе. – М. : Высшая школа, 1974. – 112 с.
10. Santelli R. The Big Book of Blues / R. Santelli. – New York : Penguin Books, 1993. – 160 p.
11. It's Biscuit Time on the Blues Web [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.island.net/~blues/>.
12. Songs for teaching Web [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn>.

Семен Г., Мурадханян І., Гладкоскок Л. Навчання музикантів англійської мови

Анотація. У статті розглядається проблема навчання музикантів англійської мови. Виділяються види діяльності згідно з основними вміннями: читання, аудіювання, говоріння, письмо; форми тренування монологічного та діалогічного мовлення, використання інноваційних технологій у процесі навчання.

Ключові слова: музика, основні навички, музична термінологія, презентації, професійна англійська мова.

Семен Г., Мурадханян И., Гладкоскок Л. Обучение музыкантов английскому языку

Аннотация. В статье рассматривается проблема обучения музыкантов английскому языку. Выделяются виды деятельности согласно основным навыкам: чтения, аудирования, говорения и письма; формы тренировки монологической и диалогической речи, использования инновационных технологий в процессе обучения.

Ключевые слова: музыка, основные навыки, музыкальная терминология, презентации, профессиональный английский язык.

*Глінка Н. В.,**кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії,
практики та перекладу англійської мови,
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Шищенко С. С.,**магістрант факультету лінгвістики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

МОДИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ТВОРАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОДЕРНІСТСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. Статтю присвячено одній із форм реалізації явища мовної варіативності, а саме лексико-фразеологічним модифікаціям, а також визначенню їх стилістичної ролі у творах англійської літератури модернізму. Завдяки фразеологічним варіантам досягається особливий емоційно-експресивний ефект та утворюється нова форма впливу на читача, що є визначальною рисою цього літературного стилю. Авторські модифікації фразеологічних одиниць відіграють важливу роль у створенні образності англійського модерністського тексту.

Ключові слова: мовна варіативність, фразеологічний варіант, модифікація фразеологічної одиниці, література модернізму.

Постановка проблеми. Розмежування лінгвістичних понять «фразеологізм», «фразеологічний синонім» і варіантних різновидів однієї фрази сьогодні постає як одне з найактуальніших питань у сучасному мовознавстві.

Явище лексико-фразеологічної варіативності відображено в літературі, зокрема англійському модернізмі, оскільки однією з ознак цього літературного стилю є утвердження першості форми над змістом. Уживання саме фразеологічних варіантів у модерністських текстах можна пояснити прагненням модерністських авторів створити новий тип тексту для впливу на читачів. Саме тому дослідження способів модифікації фразеологічних одиниць як стилістичного засобу, притаманного літературі модернізму, є одним із найактуальніших завдань як у мовознавстві, так і в літературознавчих студіях.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики феномен мовної варіативності на різних мовних рівнях, зокрема на рівні фразеологічних одиниць, уже не раз виступав предметом дослідження різних науковців, таких як М.М. Копиленко, З.Д. Попова, О.М. Бабкін, О.І. Федоров, В.І. Зимін та ін. Аналізуючи наукові праці різних учених, можна прослідкувати різноаспектне розуміння питання, що вивчається. Так, в одній з основоположних праць, яка наразі є підґрунтям для сучасних досліджень, – «Нариси з загальної фразеології» М.М. Копиленка та З.Д. Попової – зазначається, що «тотожність фразеологічної одиниці зберігається лише у граматичних варіаціях, а заміна лексем дає вже нову ФО» [4, с. 36]. Інший дослідник – О.М. Бабкін – узагалі не виділяє фразеологічних варіантів, стверджуючи, що заміну компонентів необхідно зараховувати до явища фразеологічної синонімії і що заміна лексичного компонента змінює характер образного представлення, а отже, призводить до втворення нового, синонімічного, вислову [1, с. 72].

Отже, можна погодитися, що варіативність – це різноманітні зміни в межах тотожності. Як зазначає В.І. Зимін у праці «Щодо питання про варіативність фразеологічних одиниць», «тотожність ФО зумовлена: при семантичному варіюванні – наявністю смислового інваріанта й стабільної структури, при формально-структурних змінах – наявністю структурного інваріанта і стабільного значення» [3, с. 12].

Оскільки стаття присвячена явищу лексико-фразеологічної варіативності безпосередньо на матеріалі англійської модерністської літератури, зокрема творах Д.Г. Лоуренса, В. Вульф і Дж. Джойса, ми розглянемо саме способи лексико-фразеологічних модифікацій на прикладах провідних авторів англійського модернізму.

Мета статті полягає у вивченні засобів реалізації лексико-фразеологічної варіативності на матеріалі модерністських творів, а також її ролі в досягненні автором комунікативної мети й особливостей уживання фразеологічних варіантів як стилістичного прийому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варіантна фразеологічна одиниця входить у мову як сукупність своїх варіантів. Варіантні і структурно-синонімічні відношення, які тісно між собою пов'язані, – один із виявів системності фразеології, яка, у свою чергу, є передумовою для варіантного і структурно-синонімічного членування. Заміна компонентів фразеологічних варіантів і структурних синонімів обмежена й не є довільною. Наявність замінованих компонентів розширює межі сталості фразеологічних одиниць, а не має на увазі їх нестійкість [6, с. 54].

На думку Т.В. Назарової, словесна форма варіюється до безкінечності, стійкість же полягає в образі, вираженому фразеологізмом. Свідченням їх варіативності є «єдність внутрішнього мотивування фразеологізму, його образу, що скріплює лексичний склад сполуки та його граматичну структуру» [5, с. 33].

Лексична варіативність може бути не тільки якісною, що полягає в заміні одного компонента іншим, а й кількісною. Останній різновид деякі дослідники виділяють в окремий тип – конструктивну або кількісну варіативність, що полягає в збільшенні чи зменшенні кількості компонентів фрази зі збереженням її семантики.

Необхідно зазначити, що до лексико-фразеологічних варіантів належать такі, у яких автор використовує додаткові лексичні засоби, замінює лексичні елементи оригінального фразеологізму такими, щоб підкреслити належність до пев-

ного контексту, зробити акцент на чомусь або ж підсилити емоційно-експресивний ефект.

Наприклад, Д.Г. Лоуренс у поданому уривку з твору «Коханець Леді Чаттерлі» (англ. *Lady Chatterley's Lover*) використав таку лексико-фразеологічну модифікацію: *The cataclysm has happened, we are among the ruins, we start to build up new little habitats, to have new little hopes. It is rather hard work: there is now no smooth road into the future: but we go round, or scramble over the obstacles. We've got to live, no matter how many skies have fallen* [8, с. 4].

У зазначеному прикладі автор модифікує сталу ідіоматичну сполуку *sky is falling* шляхом розширення його значення через додавання нових лексичних компонентів, а саме використовується заміна кількісного аспекту (*sky – many skies*) для акцентуації масштабності дії.

Також у вищезазначеному прикладі автор замінює граматичну конструкцію, тобто, замість теперішнього прогресивного часу *is falling*, використовує теперішній доконаний час *have fallen*, утворюючи ефект завершеності дії, що є важливо в ситуативному контексті.

Однією з найбільш поширених фразеологічних модифікацій є лексична синонімічна заміна. Розглянемо приклад такої заміни, який Д.Г. Лоуренс використовує в романі «Райдуга» (англ. *The Rainbow*): *And the rainbow stood on the earth. She knew that the sordid people who crept hard-scaled and separate on the face of the world's corruption were living still, that the rainbow was arched in their blood and would quiver to life in their spirit, that they would cast off their horny covering of disintegration, that new, clean, naked bodies would issue to a new germination, to a new growth, rising to the light and the wind and the clean rain of heaven* [2, с. 96].

Модерніст дещо варіює образний зміст фразеологізму *run in the blood*, який у первинному складі має значення «передаватися спадково», додаючи певну експресивну конотацію заради підсилення впливу на читача.

Розглянемо деякі інші приклади лексико-фразеологічних варіантів. Наприклад, у поданому уривку з твору «Хвилі» (англ. *The Waves*) Вірджинія Вульф застосувала лексичну модифікацію додавання: *I become a figure in the procession, a spoke in a huge wheel that, turning, at last erects me, here and now. I have been in the dark; I have been hidden; but when the wheel turns (as he reads) I rise into this dim light where I just perceive, but scarcely, kneeling boys, pillars and memorial brasses [...] This is the first day of a new life, another spoke of the rising wheel* [11, с. 76].

Ми бачимо, використано фразеологізм *to be a spoke in a wheel*, але шляхом застосування лексичного варіанта авторка підсилює ефект: *a spoke in a huge wheel* указує на обсяг цієї проблеми, а наступне *spoke of the rising wheel* – на характер, тобто всеохопне зростання.

Наступним прикладом лексичних фразеологічних варіантів є уривок із твору Д.Г. Лоуренса «Речі» (англ. *The Things*): *Human beings are all vines. But especially the idealist. He is a vine, and he needs to clutch and climb. And he despises the man who is a mere potato, or turnip, or lump of wood* [10, с. 273].

У прикладі наведена авторська трансформація фразеологізму *couch potato*, тобто автор метафорично замінює оригінальні складники фразеологізму, щоб підсилити його стилістичне значення, порівнюючи людину з овочем, зберігаючи первісний зміст ідіоми.

Також своєрідним різновидом лексичної модифікації можна вважати часткову заміну лексем, яка утворює нове значення. Наприклад, як наведено в наступному уривку: *Anyhow I feel great groping white hands in the air, wanting to get hold of the throat of anybody who tries to live, to live beyond money, and squeeze the life out* [8, с. 335]

Беручи за основу наявну фразеологічну одиницю *grope in the dark*, автор конкретизує її значення за допомогою уточнень: *white hands, in the air*. Однак семантичне наповнення варіанта є тотожним, тобто «*рухатися навпомацки в темряві, блукати*».

Окрім лексичних, у модерністських творах також зустрічаються лексико-граматичні модифікації: *But once you start the mental life you pluck the apple. You've served the connection between the apple and the tree: organic connection. And if you've got nothing in your life but the mental life, then you yourself are a plucked apple [...] you've fallen of the tree* [8, с. 46].

Автор використовує складники відомого фразеологізму, але структурно будує принципово нову одиницю: значення рідинного зв'язку зберігається, у свідомості читача виникає семантична асоціація. Але ж, як ми бачимо, Д.Г. Лоуренс не використовує стандартну форму фразеологічної одиниці, а лиш «натякає» через засоби асоціативного сприйняття.

Важливою рисою літератури модернізму можна вважати вживання авторських антонімічних аналогів до наявних фразеологізмів. Наприклад: *He felt the devil twisting his tail, and pretended it was the angels smiling on him. This state of falsity had now brought on that crisis of falsity and dislocation, hysteria, which is a form of insanity* [8, с. 312].

Для отримання авторського фразеологічного варіанта, автор уживає аналогічну за структурою антонімічну сполуку *to smile on someone (about the angels)* у протиставленні зі сталим виразом *to twist tail (about the devil)*.

Висновки. Явище лексико-фразеологічної варіативності у творах англійської модерністської літератури реалізується шляхом утворення авторських модифікацій наявної фразеологічної одиниці. До таких модифікацій можна зарахувати лексичні та граматичні заміни, лексичні додавання і створення антонімічних аналогів.

У творах англійської модерністської літератури фразеологічні варіанти виступають як стилістичні засоби, покликані підсилювати або розширювати первісне значення сталих фразеологічних одиниць для досягнення певної комунікативної мети в межах контексту.

У наступній розвідці плануємо розглядати лінгвостилістичні репрезентанти явища мовної варіантності на матеріалі різних стилістичних засобів, притаманних англійському модерністському тексту.

Література:

1. Бабкин А.М. Русская фразеология, ее развитие и источники : [учебное пособие] / А.М. Бабкин. – Л., 1990. – 126 с.
2. Глінка Н.В. Міфопоетика у творчості Д.Г. Лоуренса : [монографія] / Н.В. Глінка. – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – 200 с.
3. Зимин В.И. К вопросу о варианности фразеологических единиц / В.И. Зимин // Проблема устойчивости и варианности фразеологических единиц. – Тула, 1972. – С. 70–83.
4. Копыленко М.М. Очерки по общей фразеологии : [учебное пособие] / М.М. Копыленко, З.Д. Попова. – Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1992. – 141 с.
5. Мокиенко В.М. Образы русской речи: Ист.-этимол. и этнолингвист. очерки фразеологии : [учебное пособие] / В.М. Мокиенко. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1986. – 280 с.

6. Починок Л.І. Фразеологічна варіантність і структурна синонімія / Л.І. Починок, І.В. Семенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/4_SWMN_2010/Philologia/57699.doc.htm.
7. Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови : [посібник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів] / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
8. Lawrence D.H. Lady Chatterley's Lover: The Unexpurgated 1928 Orioli Edition / D.H. Lawrence. – Bantam Classics, 2007. – 400 p.
9. Lawrence D.H. The Rainbow: New edition / D.H. Lawrence. – L. : Wordsworth Classics. – 448 p.
10. Lawrence D.H. Selected Short Stories / D.H. Lawrence. – L. : Penguin Books, 1982. – 540 p.
11. Woolf V. The Waves: [novel] / V. Woolf. – L. : Wordsworth Classics, 2000. – 175 p.

Глинка Н. В., Шищенко С. С. Модификации фразеологических единиц в произведениях английской модернистской литературы

Аннотация. Статья посвящена одной из форм реализации явления языковой вариативности, а именно лексико-фразеологическим модификациям, а также определению их стилистической роли в произведениях английской литературы модернизма. Благодаря фразеологическим

вариантам, достигается особый эмоционально-экспрессивный эффект и образуется новая форма воздействия на читателя, что является характерной чертой данного литературного стиля. Авторские модификации фразеологических единиц играют значительную роль в создании образности английского модернистского текста.

Ключевые слова: языковая вариативность, фразеологический вариант, модификация фразеологической единицы, литература модернизма.

Glinka N., Shyshenko S. Phraseological unit modifications in English literary modernism texts

Summary. The article has been devoted to one of the forms of realization of linguistic variation phenomenon, specifically, lexical phraseological modifications, and also their stylistic role in the texts of English literary modernism. Due to phraseological variants a particular evocative effect is achieved and a new form of impacts on the reader is being created, what characterizes this literary style. Author's phraseological unit modifications play a significant role in the creation of English literary modernism text imagery.

Key words: linguistic variation, phraseological variant, phraseological unit modification, literary modernism.

Гринюк О. С.,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо-германської філології
факультету іноземної філології

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ПАРОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ У СФЕРІ АФІКСАЛЬНИХ ПОХІДНИХ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено опису та аналізу словотвірних паронімів сучасної німецької мови, які є однокореневими похідними, володіють неповною звуковою подібністю й неповною морфологічною спільністю. Словотвірні пароніми мають денотативну близькість і різні сигніфікати.

Ключові слова: словотвірні пароніми, денотат, сигніфікат, словотвірна морфема.

Постановка проблеми. Паронімія зі всіма властивими їй формально-мовними закономірностями є одним із явищ мови та посідає визначене місце в її структурі. Пароніми поряд із синонімами, омонімами й антонімами є суттєвим видом системних відношень усередині словникового складу тієї чи іншої мови.

Словотвірні пароніми – це особливий тип семантичних відношень, зона дії яких, на відміну від синонімів, більш обмежена. Пароніми – схожі за звучанням, але не тотожні за значенням однокореневі слова з наголосом на одному й тому самому складі, належать до одного логічного ряду, до однієї частини мови та виражають поняття, відмінність між якими полягає в деяких додаткових змістових відтінках лексичних значень, що слугують для уточнення думки. Це визначення є найбільш вичерпним, тому що воно враховує всі ознаки слів-паронімів: фонетичні, граматичні й семантичні [1].

Дискусійними є проблема зарахування до паронімів лише однокореневих слів чи будь-яких фонетичних зближень, а також замкненість патронімічних пар однією частиною мови з тотожними морфологічними категоріями. Ми вважаємо їх однокореневими. Визнання патронімічними однокореневих слів однієї частини мови надає паронімії статусу системного явища.

Мета статті полягає в аналізі явища словотвірної паронімії в межах похідних слів сучасної німецької мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для виконання номінативної функції всі слова лексико-семантичної системи та їх значення, незалежні від контексту чи зумовлені контекстом, об'єднані парадигматичними відносинами, сутність яких полягає в спільності лексичних одиниць за одними компонентами та протиставленні за іншими. Парадигматичні зв'язки у словотворі – це зв'язки в системі мови між одиницями словотвору, які мають як спільні, так і розбіжні властивості (семантичні, формальні тощо) [2; 3; 4; 5].

Існування визначених семантичних відношень між однокореневими лексичними одиницями в сучасній німецькій мові зумовлене словотвірною та семантичною структурами цих одиниць і характером цих відносин [6, с. 355]. Динаміка семантичних зв'язків базується на непостійності компонентного складу лексичного значення, яке змінюється, модифікується, диференціюється під впливом як екстралінгвістичних (мис-

леннєва діяльність, зміна денотата, поява нових понять), так й інтралінгвістичних (морфологічна спільність, активна участь словотвірних формантів у структурі лексичного значення, парадигматичні та синтагматичні зв'язки) факторів. Вона визначає характер зв'язків між однокореневими лексичними одиницями: синонімічні, омонімічні, паронімічні, варіантні відносини. Такі питання лексико-семантичного аспекту слова, як розвиток семантичних відношень, під час словотвору спираються саме на семантичні властивості слова [7; 8].

Однокореневі слова стають паронімами лише тоді, коли вони набувають найбільшої самостійності й диференційованості у своєму лексичному значенні. Тому неможливе зарахування до паронімів усіх однокореневих слів, у яких одне слово вказує на ознаку, а інше – на частину цієї самої ознаки в іншій кількості: *Nominat – Nominant, Garant – Garantie, Abonement – Abonent*. Невід'ємною ознакою паронімів є співзвучність префіксів (якщо вони префіксальні), часто співзвучність суфіксів, збіг місця наголосу на одному й тому самому складі, належність до одного лексичного роду (частини мови, роду, числа).

Паронімічні ознаки варто шукати в структурі слів, а не у факті їх схожого звучання, тому що в цьому випадку паронімами виявляться й омофони типу «род – рот». За значенням такі слова лінгвістично визначаються як семантичні варіанти одного й того самого слова чи близькі синоніми, а за формою вони навіть ближчі, ніж деякі типи синонімів: *Block – Klotz – Klos – Pfluck (колода), Bitz – Glitz – (блиск), Schleife (бант, петля) – Schlinge (петля), Schleicher (той, хто підкрадається) – Schleier (покривало)*. Якщо збіг двох фонетичних форм такий, що межа частин, які збігаються, припадає на межу префікса, кореня, суфікса, то завдяки цьому виленюється їх спільний префікс, корінь, суфікс, але паронімії тут ще немає. Якщо ж межа є всередині префікса, кореня, суфікса, закінчення, то створилися умови для паронімії. Схожість значень може мати загальний і неозначений характер.

Порівнюючи між собою наведені вище приклади, бачимо, що в плані вираження вони мають таку особливість: перші три звуки в усіх без винятку словах схожі один на одного у фонетичному відношенні (це групи *bl-, kl-, pfl-* тощо) й аналогічні у фонологічному відношенні. Назвемо цю групу звуків початковою або початком слова. Третій звук чи перший звук початку середини слова збігається в більшості слів, але не в усіх (*i, a, o, ei*), решта звуків середини слова максимально відрізняються. У кінці слова – знову великий збіг.

Пароніми й варіанти.

Пароніми варто чітко відмежувати від варіантів одного й того самого слова, у яких фонетичні та граматичні видозміни не призводять до змін у лексичному значенні слова. Найвні види варіантів слів схожі на пароніми тільки в тому, що до складу тих й

інших лексичних одиниць входять однокореневі слова. Пароніми не можуть бути взаємозамінними без зміни змісту речення, а варіанти одного слова завжди можна використовувати за вибором. Якщо в паронімії наявність різних афіксів зумовлює диференціацію в значенні слів, то у варіантах слів звукові розбіжності не виражають лексико-семантичних розбіжностей. Порівнюючи паронім і варіант, необхідно враховувати, окрім морфологічної структури слів, функції їх афіксальних морфем. Якщо значення афіксів збігаються, то перед нами варіант, якщо ні – паронім.

Варіантом одного й того самого слова можна вважати такі однокореневі слова, у яких змінена тільки зовнішня сторона, але не змінене лексичне значення. Призначення словотвірних морфем полягає в тому, щоб створювати нові лексико-семантичні одиниці. Варіанти одного й того самого слова близькі до однокореневих. Від паронімів варіанти відрізняються й у фонетичному відношенні: наголос у варіантах – на різному місці. Пароніми схожі на варіанти своєю стилістичною функцією. Стилістично пароніми слугують для мовленнєвої характеристики персонажів.

Пароніми й синоніми.

Пароніми варто відрізняти від синонімів, хоча інколи зробити це важко. Під час розмежування цих явищ потрібно мати на увазі, що відмінність у значеннях паронімів зазвичай настільки значна, що заміна одного з них іншим неможлива. Синоніми дуже часто є взаємозамінними. За всієї різноманітності семантичних структур вони надають автору право широкого вибору слова, яке найбільш підходить за змістом, не виключаючи варіантів синонімічної заміни. Основною відмінною ознакою цих двох мовних явищ може слугувати той факт, що синонімами є не однокореневі гнізда слів зі спільним ядром значень, де кожне зі слів, які входять до цього гнізда, слугує для уточнення однієї й тієї самої думки. Пароніми – однокореневі слова, які означають не тільки різні явища дійсності, а інколи й протилежні. Гніздо паронімів складається з пар, а не з окремих слів.

Синоніми поєднуються за лексичними ознаками, пароніми – за етимологічними.

Тільки кореневе значення в словах-паронімах зближує їх між собою. Серед синонімів є лексичні дублети за своїми значеннями, а серед паронімів дублетів немає.

Однокореневі синоніми відрізняються від паронімів тим, що в словах пари синонімів нема ознак, які різко відрізняють їх значення, а в паронімах така змістова різниця обов'язково наявна.

Синоніми можуть замінюватися один іншим, а пароніми йдуть паралельно й замінюватися не можуть.

Синоніми одного й того самого гнізда відрізняються один від іншого відтінками значень і нерідко в тексті доповнюють і уточнюють один одного. Багато дослідників зупиняють свою увагу на «нанізуванні синонімів», вони пояснюють це явище тим, що синоніми одного гнізда, які стоять поряд, досягають більшої повноти й виразності, ніж кожен із них окремо. Для пояснення якогось слова інколи застосовують синонім того самого ряду. Ні одне зі слів-паронімів не може слугувати уточненням у тлумаченні змісту іншого слова пари. Більше того, часто слово-паронім несе в собі ознаку живого предмета, а його пара – неживого: *Abonement* – *Abonent* тощо.

Синоніми одного гнізда володіють здатністю зіставлення одного з іншим. У паронімії зіставлення неможливе. У фонетичному відношенні синоніми відрізняються тим, що місце постановки наголосу в них не відіграє такої ролі, як у паронімії.

Співзвуччя не є обов'язковою ознакою синонімії. Для паронімів – це обов'язкова ознака [1; 9].

Семантико-словотвірна диференціація словотвірних синонімів, що є складовою частиною мовної системи й підпорядковуються загальним для мови тенденціям змін, необхідних для комунікації, логічно може призвести до виникнення словотвірних паронімів.

Цей процес базується на мінімальній семантичній близькості синонімів.

Мінімальний ступінь синонімічності однокореневих похідних виявляється в мінімальній семантичній близькості лексичних значень, яка полягає в збігу одного лексико-семантичного варіанта в похідних, тому що одне слово в словотвірній парі однозначне, а інше – багатозначне. Ці слова відрізняються лексико-семантичними варіантами, які не збігаються: синоніми *Kampf* – *Bekämpfung* (боротьба) збігаються в одному лексико-семантичному варіанті, який є єдиним для похідного слова: *Bekämpfung*.

Лексичне значення кореневого слова *Kampf* складається з чотирьох лексико-семантичних варіантів, чим вони й відрізняються від похідних. Однокореневі похідні різняться також структурно нетотожними твірними основами, які належать до різних частин мови: *Kampf* (іменник) – *Bekämpfung* (*bekämpfen* – дієслово). Такі синоніми мають нестійкий характер, називають спорідненими за змістом словами.

У результаті диференційних процесів у рамках лексичного значення двох однокореневих утворень поступово зникає близькість сигніфікативних компонентів при збереженні денотативних і настає понятійно-семантична диференціація, яка руйнує синонімічні зв'язки. Синоніми набувають іншого мовного статусу – паронімів: однокореневі похідні *Anschrift* (адрес, напис на книзі) та *Inschrift* (епіграф, напис на пам'ятнику) мають спільну кореневу морфему зі спільним категоріальним значенням твірної основи «напис», неповну звукову тотожність, викликану різними словотвірними морфемами *an-* та *in-*. Інтегруюча сема в складі семантичної структури цих слів виражена експліцитно в семантиці твірної основи “*schrift*” (шриф, напис буквами). Маючи денотативну, сигніфікативну, семантичну, морфологічну спільність і структурно-словотвірну диференціацію у вигляді словотвірних морфем *an-* та *in-*, ці лексичні одиниці розглядалися раніше як словотвірні синоніми. Однак у результаті більш чи менш активного функціонування цих лексем у значенні «напис» розширилися їх валентні та словотвірні можливості: *Anschriftenbuch*, *Inschriftenkunde*, *inschriftlich*, які сприяють появі в їх змістових структурах додаткового відтінку лексичного значення. Намітилась тенденція до семантичного розмежування цих слів і семантичної спеціалізації слова *Inschrift*. Експліцитна невираженість інтегруючого поняття у слові *Inschrift* пов'язана не тільки зі змінами в смислових структурах напівпрефіксів *an-* та *in-*. Напівпрефікс *an-* набуває уточнюючого відтінку основного значення, *in-* новий лексико-семантичний варіант «знаходження всередині чогось». Провідне положення в семантичних структурах слів *Anschrift* – *Inschrift* починають займати формальні диференціальні компоненти, зумовлені диференціацією в змістових структурах морфем *an-* та *in-*. Вони впливають на семантичну диференціацію цих лексичних одиниць: *Anschrift* (напис на книзі, листівці), *Inschrift* (напис на пам'ятниках, меморіальних дошках тощо).

Під словотвірними паронімами розуміють однокореневі похідні, які володіють неповною звуковою подібністю, неповною

морфологічною спільністю: спільним коренем або нетотожними твірними основами, денотативною близькістю й різним сигніфікатом. Пароніми – це слова, різні за семантикою, за понятійним компонентом, однак вони зберігають слабкі зв'язки з денотатом [6, с. 348–349].

Ураховуючи особливості словотвірних паронімів, виділяють такі групи:

– пароніми, які відрізняються префіксами: *Brüder* – *Gebrüder* (брати);

– пароніми, які відрізняють суфіксами: *Verständnis* – *Verständigung* (розуміння);

– пароніми, що розрізняються характером основи: один має непохідну основу, а інший – похідну. При цьому в парі можуть бути: а) слова з непохідною основою та префіксальні утворення: *Wachsen* – *Anwachsen* (ріст – приріст); б) слова з непохідною основою та безпрефіксальні слова із суфіксами: *Spaß* – *Spaßerei* (задоволення); в) слова з непохідною основою або слова з префіксом і суфіксом: *Sorge* – *Besorgnis* (турбота).

У семантичному відношенні серед паронімів виявляються дві групи:

– пароніми, які відрізняються тонкими змістовими відтінками. Таких паронімів більшість, їх значення коментується в лінгвістичних словниках: *Parodontose* – *Parodontitis* (пародонтоз), *Worte* (вислів) – *Wörter* (слова), *Festessen* (святкова їжа) – *feste Essen* (переїдання);

– пароніми, які чітко відрізняються за змістом. Таких одиниць у мові існує небагато.

За ступенем синонімічної спільності пароніми ділять на синонімічні, контактні та дистантні.

Синонімічні пароніми близькі й за формою, і за змістом, маючи хоча б одне спільне словникове значення. Багато паронімів такого типу здатні до взаємозаміни у визначених контекстах: *Konsolidation* – *Konsolidierung* (консолідація), *Irrnis* – *Irrung* (непорозуміння).

Друга група паронімів – контактні пароніми. Це слова, які не мають спільних словникових значень і тому в мовленні не є взаємозамінними. Разом із цим контактні пароніми виявляють денотативну близькість, яка визначається як належність до одного семантичного поля: *Versprechen* (обіцянка) – *Verbrechen* (злочин).

Синонімічним і контактним паронімам протиставлені дистантні пароніми як слова, схожі за звучанням, але різні за значенням. Загалом такі слова не можна вважати паронімами. Однак зі всієї сукупності такого роду слів можна виділити дві групи, які варто вважати паронімічними: а) довільні зближення двох (чи декількох) слів з метою утворення особливого змістового ефекту; б) помилкові, недовільні зближення слів, які регулярно повторюються в мовленні, свого роду «традиційні помилки», які називають паронімічною атракцією.

З перерахованих класів основним є клас синонімічних паронімів. Вони є своєрідним організуючим центром цієї категорії слів, розповсюджуючи на інші класи властиві їм семантичні відносини. Насправді взаємозамінність, що є відмінною ознакою паронімічної пари, тільки в синонімічних паронімах випливає із семантичної подібності, а в усіх інших класах має характер мовної помилки. Отже, відбувається уподібнення контактних і дистантних паронімів до синонімічних паронімів, а сам паронімічний ефект постає як випадок помилки за аналогією.

Цікаво відзначити, що вплив синонімічних заміни розповсюджується не тільки на інші класи паронімів, а й на інші значення в межах того самого синонімічного класу: багато полісемантичних паронімів часто виявляють синонімію лише в частині властивих їм значень. Тут вплив синонімічних відносин розповсюджується в межах одного й того самого слова.

Розрізняють три групи синонімічних паронімів: 1) синонімічні пароніми, які виявляють семантичну тотожність за наявності функціональної деривації (стилістичної чи діакронічної); 2) синонімічні пароніми, які виявляють лише часткове семантичний збіг; 3) синонімічні пароніми, які мають частковий семантичний збіг за одночасного функціонального розмежування.

Варто зазначити, що тотожність семантики не свідчить про лексичну тотожність слів [10, с. 48–49].

Висновки. Отже, в плані вираження паронімія ґрунтується на схожості фонетичного складу слова, при цьому ця схожість є своєрідною функцією, яка залежить від довжини слова: схожість велика в початкових звуках слова, мінімальна – всередині, знову збільшується в кінцевих звуках, але в кінцевій частці схожість залежить також від частини мови, до якої належить слово. Це співвідношення є спільною властивістю паронімії в індоевропейських мовах. Отже, словотвірна паронімія є важливою об'єктивною властивістю мови. Вона є не тільки джерелом помилок для мовців, а й засобом упорядкування інформації, що є доречним у лексичному складі мови.

Література:

1. Вишнякова О.В. Пароними современного русского языка / О.В. Вишнякова. – М. : Русский язык, 1987. – 280 с.
2. Земская Е.А. Структуры именных и глагольных словообразовательных парадигм в русском языке / Е.А. Земская // Актуальные проблемы русского словообразования. – Ташкент, 1982. – С. 14–17.
3. Земская Е.А. О парадигматических отношениях словообразования / Е.А. Земская // Русский язык. Вопросы истории и современного состояния. Виноградовские чтения: I–VIII. – М. : Наука, 1978. – С. 63–77.
4. Микитин О. Глубина словотвірних парадигм іменників на позначення осіб за спорідненням і свояцтвом / О. Микитин // Семантика мови і тексту : збірник статей 6 Міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – С. 384–389.
5. Wellman H. Die Bedeutung der Nominalkomposita / H. Wellman // Synchrone und diachrone Aspekte der Wortbildung im Deutschen. – Heidelberg : Winter, 1993. – S. 147–168.
6. Ищенко Н.Г. Синонимия однокоренных производных имен существительных современного немецкого языка : дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.04 / Н.Г. Ищенко. – К., 2001. – 466 с.
7. Аксентий Е.С. Формально-семантические особенности имен действия, мотивированных глаголом в современном французском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки» / Е.С. Аксентий. – М., 1986. – 16 с.
8. Артемчук Г.І. Парадигматичні зв'язки в системі однокореневих утворень (на матеріалі словотвірних варіантів і словотвірних синонімів сучасної німецької мови) / Г.І. Артемчук, Н.Г. Ищенко // Науковий вісник Кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. Серія «Філологія, педагогіка, психологія». – 2000. – Вип. 1. – С. 165–170.
9. Воронов А.С. Типы варьирования слова в немецком и русском языках / А.С. Воронов // Научные доклады высшей школы. Серия «Филологические науки». – 1979. – № 1. – С. 30–45.
10. Кузнецова И.Н. О семантической классификации паронимов / И.Н. Кузнецова // Вестник МГУ. Серия «Филология». – 1977. – № 4. – С. 46–56.

Гринюк О. С. Паронимические отношения в сфере аффиксальных производных современного немецкого языка

Аннотация. Статья посвящена описанию и анализу словообразовательных однокоренных производных паронимов в современном немецком языке, которые имеют неполное звуковое тождество и неполную морфологическую общность. Словообразовательные паронимы имеют денотативную близость и разные сигнификаты.

Ключевые слова: словообразовательные паронимы, денотат, сигнификат, словообразовательная морфема.

Hryniuk O. Paronymic relations in the sphere of affix derivatives of the modern German language

Summary. The article is devoted to the description and analysis of derivational single-root derivatives of paronyms in modern German language which have incomplete sound identity and incomplete morphological community. The word-building paronyms have denotative affinity and different significances.

Key words: word-forming paronyms, denotate, significat, word-formation morpheme.

Данилович О. Д.,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету

ЛЕКСИЧНА СПОЛУЧУВАНІСТЬ ПРИКМЕТНИКІВ З ІМЕННИКАМИ В ХУДОЖНЬОМУ СТИЛІ

Анотація. У статті досліджується лексична сполучуваність прикметників з іменниками в художньому стилі. Розглядається факультативне та обов'язкове вживання прикметників. Визначаються фактори, які впливають на силу зв'язку в іменній групі. На обов'язкове вживання прикметників впливає синтаксична конструкція, семантика іменників. Факультативність вживання визначається, якщо в разі невживання прикметника речення не втрачає свій зміст, інформація не стосується іншого об'єкта, зберігається логічність змісту.

Ключові слова: прикметник, іменник, лексична сполучуваність, факультативне та обов'язкове вживання, іменна група.

Постановка проблеми. Синтаксична й семантична структури функціонують і перебувають у нерозривному зв'язку між собою. Питання семантичного узгодження слів у словосполученні й реченні привертало увагу лінгвістів упродовж кількох десятиліть, починаючи з робіт Л.В. Щерби, який висунув ідею про «правила складання смислів». Зазначена проблема розглядається в дослідженнях Д.М. Шмельова (предметно-логічна й парадигматична зумовленість вибору слова), Є. Косеріу (лексичні солідарності), В.А. Абрамова (семантична вибірковість слів), В.Г. Гака (закономірності синтагматично зумовленої номінації), Ю.Д. Апрутюнової (правила неадитивного складання значень), Н.Д. Апрутюнової (обмеження сполучуваності слів), В.Н. Телії (зв'язане значення слова) тощо.

Вивченням кореляції семантичної та синтаксичної структури речення займалися О.І. Москальська [9], Н.Ю. Шведова [11], І.Р. Вихованець [2], К.Г. Городенська [2], В.М. Русанівський [2], О.В. Болюх [1], І.В. Пянківська [10] та інші. Проблема факультативності й обов'язковості вживання прикметників досліджувалася Н.Д. Апрутюною, О.М. Вольф, А.А. Залізник, Л.Д. Чесноковою, Є.В. Падучевою.

У попередніх статтях ми розглянули факультативність та обов'язковість вживання прикметників у публіцистичному стилі [4; 5; 6], у науковому стилі [7], проте на матеріалі художнього стилю англійської мови таке дослідження ще не проводилось, що й зумовлює його актуальність.

Об'єктом дослідження слугує іменна група, яка представлена сполученням іменника з прикметником у реченні на матеріалі сучасних англійських та американських письменників: J. Archer, A. Fine, W. Holden, T. Parsons, J.K. Rowling, M. Blake, J. Grisham, J. Michener, J. Ball, J.A. Rice (з 1980 р. до 2005 р.) загальним обсягом 10 100 синтагм.

Виклад основного матеріалу дослідження. На обов'язковість/необов'язковість вживання прикметника в реченні впливає низка чинників, уможливаючи використання прикметника чи, навпаки, виявляючи його факультативність. Такими чинниками є насамперед семантика іменників, наші за-

гальні знання про світ, що виявляє актуальність інформації, яка передається прикметником, чи вже давно визнані факти.

Уживання прикметника в реченні може бути визначальним, оскільки він містить у собі основну інформацію. У разі невживання прикметника мова йде про інший предмет, чи спостерігається порушення істинності, чи втрачається логіка повідомлення, наприклад: англ. "*Iron gives temporary power but gold gives permanent power*" (J. Michener "The Covenant", p. 60) – укр. «Залізо дає тимчасову владу, але золото дає постійну владу». Якщо опустити прикметники *temporary* та *permanent*, тоді речення втратить свою істинність, зникне логіка. Обов'язковість вживання прикметників продиктована синтаксичною конструкцією. Прийменник *but* вимагає протиставлення, уточнення ознаки іменника.

Порушення семантичної та синтаксичної структур відбувається завжди, коли відсутній прикметник, який уживається в предикативній функції, наприклад: англ. "... *his fingernails were short and clean*" (J. Ball "Miss one thousand spring blossoms", p. 5) – «Його нігті були короткими й чистими». Відсутність ознаки, вираженої прикметниками *short* і *clean*, робить речення незрозумілим і призводить до руйнування семантичної та синтаксичної структур. Англ. "*He was just glad that he was alive*" (J. Ball "Miss one thousand spring blossoms", p. 165) – «Він був просто радий, що він був живим». Без прикметника зникає альтернатива «живий-мертвий», замість цього наголошується присутність у якомусь місці.

Англ. "*People in towns had become less hospitable than those in the country*". (J. Michener "The Covenant", p. 380) – укр. «Люди в містах стали менш гостинними, ніж люди в селі». Без прикметника речення набуває вигляду «Люди в містах стали менш, ніж люди в селі». Відсутність ознаки робить речення незрозумілим і призводить до руйнування семантичної та синтаксичної структур.

Аналіз сильних зв'язків виявив випадки, коли вживання прикметників є обов'язковим, як-от: англ. "*He thought it was the twentieth century equivalent of all those olive branches of biblical times*" (A. Fine "Madam Doubtfire", p. 164) – укр. «Він думав, це було еквівалентом ХХ століття для всіх тих оливкових гілок біблійних часів». Якщо ми вилучимо прикметники *olive* і *biblical*, то речення стає беззмістовним. Іменники *branches* і *times* вимагають обов'язкового означення: повинен бути прикметник *olive* у сполученні з *branches*, а не якийсь інший прикметник, тому що сполучення *olive branches* і *biblical times* семантично й синтаксично пов'язані. У разі невживання одного з них також спостерігається семантичне руйнування, речення залишається неповнозначним. Перша синтагма повідомляє про об'єкт, а друга специфікує її час. Уточнення часу відіграє важливу роль, адже час ділиться на історичні епохи, кожна з яких має свій атрибут. Біблійні часи мають символом оливкові гілки.

Отже, відмічасмо нерозривність прикметника з іменником у синтагмах *olive branches* і *biblican times*. Тільки у сполученні вони набувають свого повного значення.

Неінформативність іменника компенсується різними означеннями, наприклад: англ. *"It was like the other teen dance halls – a big, styleless fifties building made of brick"* (M. Blake "Airman Mortensen", p. 134) – *"Це була, як й інші танцювальні клуби для підлітків, велика будівля 50-х без стилю, побудована із цегли"*. Іменник *building* не є інформативним, він передає тільки загальне поняття, тому потрібен прикметник, який специфікував би будівлю, щоб речення могло передати повну картину танцювального клубу 50-х рр. Прикметники *big, styleless* є обов'язковими, вони надають спеціальних рис і характеристик для будівель 50-х рр. Англ. *"Wrong direction", said Nat, as he continued walking* (J. Archer "Sons of Fortune", p. 255) – укр. *«Неправильний напрямок», – сказав Нат, коли він продовжував йти*. *Direction* також є неінформативним і потребує оцінювання для визначення стану речей, з'ясування ситуації та подальших дій. Без прикметника *wrong* іменник *direction* звучить як наказ і заздалегідь відомо, яким має бути напрямок.

Є випадки, коли іменники потребують указівки на місце дії чи суб'єкт дії, як-от: англ. *"Most of the tastes were new to Seaton, but he willingly absorbed them, making them a part of his whole Japanese experience"* (J. Ball "Miss one thousand spring blossoms", p. 85) – *«Більшість смаків були новими для Сітона, але він охоче поглинав їх, роблячи їх частиною свого загального японського досвіду»*. Прикметник *Japanese* вносить локальну специфікацію місця, що є. Характеристика досвіду відповідно до певної країни є суттєвою, оскільки кожній країні притаманні різнобарвність і різноманіття специфічних рис.

Англ. *"But the priests who served the royal house would know where I lay"* (A. Rice "The mummy or Ramses the damned", p. 210) – *«Але священики, які служили королівському дому, будуть знати, де я лежав»*. Без прикметника речення не зовсім зрозуміле, потрібна додаткова інформація щодо дому.

Є випадки, коли сам контекст вимагає введення прикметника завдяки наявним альтернативам, наприклад: англ. *"She is impervious to natural beauty"* (A. Fine "Madam Doubtfire", p. 71) – *«Вона несприйнятлива до природної краси»*. У разі вилучення прикметника *natural* отримаємо речення: *«Вона несприйнятлива до краси»*. Тобто не відчуває красу взагалі, ані природну, ані штучну. Отже, контекст вимагає конкретизації, виділення певної альтернативи. Прикметник *natural* чи *artificial* буде показувати ставлення людини до краси, ступінь її відчуття й можливість сприймання, здатність оцінити справжнє.

Англ. *"Seaton was tall, just over six feet, fairly thin, and had a prominent nose"* (J. Ball "Miss One Thousand Spring Blossoms", p. 5) – укр. *«Сітон був високим, трошки більше ніж 6 футів, досить худим і мав виступаючий ніс»*. Без прикметника *prominent* речення має вигляд: *«Сітон був високим, трошки більше ніж 6 футів, досить худим і мав ніс»*. Із картини світу нам відомо, що кожен має ніс, тому не можемо навіть припустити альтернативи, що хтось його не має. Отже, речення повідомляє загальновідому інформацію, і перерахування частин тіла є не просто неінформативним, а безглуздим. Для чого перераховувати частини тіла, якщо нема їх специфікації? Уживання прикметника *prominent* є обов'язковим.

Англ. *"France was a Catholic country"* (J. Michener "The Covenant", p. 230) – укр. *«Франція була католицькою країною»*. Уживання речення без прикметника беззмістовне:

«Франція була країною». Можна зрозуміти, що Франція була країною й більше як країна не існує. Указаний вислів без прикметника не є інформативним, оскільки констатує відомий факт і не становить ніякий інтерес. Тому прикметник *Catholic* є обов'язковим, указуючи на релігію країни та пов'язуючи контекст.

Аналіз слабких зв'язків виявив випадки, коли вживання прикметників є факультативним. Необов'язковість уживання прикметника зумовлюється або семантикою іменника, або контекстом, або ознакою іменника, яка не є визначальною, як-от: англ. *"He studied over texts dealing with the reactions of the Israelites to the new land into which they had been ordered to move"* (J. Michener "The Covenant", p. 150) – *«Він вивчав тексти стосовно реакції ізраїльтян щодо нової землі, до якої їм було наказано переселитись»*. Якщо опустити прикметник *new*, речення не втратить свого змісту й повідомлення не стосуватиметься іншого предмета. Окрім прикметника *new* земля специфікується через уточнення *«до якої їм було наказано переселитись»*. Цим зумовлюється факультативність уживання прикметника *new*.

Є випадки, коли невживання прикметника не порушує смислових відношень між членами речення, не усуває логічності змісту, проте висловлення стає не таким яскравим. Спостерігається збіднілість змісту, наприклад: англ. *"He had a drastic surging desire to spring to his feet and to sweep her into his arms..."* (J. Ball "Miss one thousand spring blossoms", p. 120) – *«У нього було рішуче поглинаюче бажання скочити на ноги та схопити її у свої обійми»*. Без прикметників *drastic* і *surging* речення правильно передає інформацію, не спотворюючи загального змісту. Тобто вживання цих прикметників є факультативним. Але ці прикметники специфікують бажання особи, передаючи їй внутрішній стан.

Англ. *"She's made some real progress with history"* (A. Fine "Madam Doubtfire", p. 91) – укр. *«Вона зробила реальний прогрес в історії»*. Іменник *progress* уже містить у собі елементи позитивності, покращення, що відрізняє теперішній стан від попереднього. Іменник має якісну ознаку й може обходитись без прикметника. Прикметник *real* тільки посилює її, показуючи ступінь цієї ознаки.

Висновки. Під час аналізу проблеми достатності змісту не тільки варто брати до уваги вплив прикметника та іменника на зміст тексту, а й урахувати загальновідомі знання «картини світу», сприйняття ситуації та попередній зміст контексту. Обов'язковість уживання прикметників визначається синтаксичною конструкцією, інакше відбувається порушення семантичної й синтаксичної структур або речення залишається неповнозначним. Є випадки, коли іменник не є інформативним, він передає тільки загальне поняття, тому потрібен прикметник, який специфікує його, чи неінформативність іменника компенсується різними означеннями. Частини тіла обов'язково потребують визначення, наділення певними означеннями. Обов'язковість прикметника знімає наявні альтернативи до іменника. У слабких зв'язках уживання прикметників є факультативним. Необов'язковість уживання прикметника зумовлюється або семантикою іменника, або контекстом. Речення не втрачає свого змісту, й повідомлення не стосується іншого предмета, не зникає логічність змісту, не спотворюється загальний зміст.

Наступне дослідження буде присвячено вивченню парадигматичних відношень у науковому стилі.

Література:

1. Боллох О.В. Власне семантична і формально граматична інтерпретація безособових речень / О.В. Боллох // Мовознавство. – 1992. – № 3. – С. 44–49.
2. Вихованець І.Р. Семантико-синтаксична структура речення / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1983. – 219 с.
3. Вольф Е.М. Семантика существительных в атрибутивных сочетаниях / Е.М. Вольф // Проблемы сочетаемости слов : сборник научных трудов. – М. : 1979. – Вып. 145. – С. 76–85.
4. Данилович О.Д. Лексична сполучуваність прикметників з іменниками в газетно-публіцистичному стилі / О.Д. Данилович // Нова філологія : зб. наук. праць / голов. ред. В.М. Манакін. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – № 31 : Розвиток словникового складу германських та романських мов. – С. 53–57.
5. Данилович О.Д. Аналіз іменної групи в англійській мові / О.Д. Данилович // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / наук. ред. В.В. Левицький. – Чернівці : ЧНУ, 2009. – Вип. 430 : Германська філологія. – С. 55–66.
6. Данилович О.Д. Семантика іменників в іменній групі / О.Д. Данилович // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки / голов. ред. Г.Л. Аркушин. – Луцьк : Вид-во Волинського нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2010. – Вип. 8. – С. 156–161.
7. Danylovych O.D. Lexical combinability of adjectives with nouns in the scientific style / O.D. Danylovych // Nauka i Studia – Filologiczne nauki. – Poland : Przemysl “Nauka i Studia.” – 2014. – № 7(117). – С. 54–58.
8. Зализняк А.А. К типологии относительного предложения / А.А. Зализняк, Е.В. Падучева // Семиотика и информатика. – Вып. 6. – М., 1975. – С. 51–101.
9. Москальская О.И. Проблемы системного описания синтаксиса / О.И. Москальская. – М. : Высш. шк., 1974. – 156 с.
10. Пянківська І.В. Кореляція семантичної й формально-граматичної структури речення з предикатами стану / І.В. Пянківська // Нова філологія : збірник наук. праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2007. – № 26. – С. 133–137.
11. Шведова Н.Ю. О соотношении грамматической и семантической структуры предложения / Н.Ю. Шведова // Славянское языкознание : материалы 7 Международного съезда славистов. – М., 1973. – С. 458–483.

Данилович О. Д. Лексическая сочетаемость прилагательных с существительными в художественном стиле

Аннотация. В статье исследуется лексическая сочетаемость прилагательных с существительными в художественном стиле. Рассматривается факультативное и обязательное употребление прилагательных. Определяются факторы, которые влияют на силу связи в именной группе. На обязательное употребление прилагательных влияет синтаксическая конструкция, семантика существительных. Факультативность употребления выявляется, если в случае неупотребления прилагательного предложение не теряет содержания, информация не касается другого предмета, сохраняется логичность смысла.

Ключевые слова: факультативное и обязательное употребление, прилагательное, существительное, лексическая сочетаемость, именная группа.

Danylovych O. Lexical combinability of adjectives with nouns in the belle-lettres style

Summary. Lexical combinability of adjectives with nouns in the belle-lettres style is investigated. The optional and the obligatory usage of adjectives is considered. Factors influencing on the strength of ties in the noun group are distinguished. The obligatory usage of adjectives is influenced by a syntactic construction, the semantics of the noun. The optional usage of adjectives is determined when a sentence does not lose its content, the information does not concern another object and there is a logic of the content.

Key words: optional and the obligatory usage, adjective, noun, lexical combinability, noun group.

Дегтярєва Є. О.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ В ЕКСТРАГОМОДІЄГЕТИЧНІЙ ОПОВІДІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Ж. ЕШНОЗА “NOUS TROIS”)

Анотація. У статті розглянуто специфіку внутрішнього мовлення персонажів у французькій мінімалістичній екстрагомодієгетичній оповіді. Дослідження виконано на матеріалі роману Ж. Ешноза “Nous trois”.

Ключові слова: внутрішнє мовлення, екстрагомодієгетична оповідь, французький мінімалістичний роман.

Постановка проблеми. Внутрішнє мовлення персонажів (далі – ВМ) в оповідному просторі французьких мінімалістичних художніх текстів представлено «гнучкою» позицією оповідача. Відповідно до наведених Ж. Женеттом типів оповідачів [1, с. 229], у французькій мінімалістичній прозі виділено такі пари оповіді: інтрагетеродієгетична – інтрагомодієгетична, екстрагетеродієгетична – екстрагомодієгетична. В екстрагомодієгетичній оповіді оповідач перебуває поза подіями, але має певний стосунок до їх розвитку [1, с. 229]. Із погляду мовленнєвого структурування оповідний простір екстрагомодієгетичної оповіді становить оповідь в оповіді, в якій суб'єктно-мовленнєві плани гомодієгетичного оповідача й персонажів розгортаються паралельно [2, с. 185]. Позиція екстрагомодієгетичного оповідача є невластивою наративній манері французьких письменників-мінімалістів у «чистому вигляді». Проте базові елементи екстрагомодієгетичної оповіді простежуються в деяких їхніх творах, як, наприклад, у романі Ж. Ешноза “Nous trois” [4].

Незважаючи на наявність психолінгвістичних (Л.С. Виготський, М.І. Жинкін, О.М. Соколов) і лінгвістичних розвідок, спрямованих на вивчення ВМ (М.Я. Блох, Н.О. Краєвська, К.Я. Кусько, О.С. Полташевська, Н.І. Романишин, С. Puech, A. Rabatel), ВМ персонажів у французьких (О.О. Андрієвська, Н.С. Буцикіна, С.Ю. Заводська, Р.П. Осадчук), англійських (Ю.М. Сергєєва, О.А. Сєнічева, С. Puech, A. Rabatel) і німецьких (Є.О. Гончарова, В.А. Зіменкова) літературних творах, а також на дослідження типів оповіді в художньому тексті (Р.І. Савчук, J.-M. Adam, M. Bal, B. Gill, L. Guillemette, J. Kaempfer, Y. Reuter), досі не розкритою залишається специфіка ВМ саме у французькій мінімалістичній екстрагомодієгетичній оповіді.

Метою статті є виявлення особливостей ВМ персонажів в екстрагомодієгетичній оповіді у французькій мінімалістичній прозі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для дослідження ВМ в екстрагомодієгетичній оповіді розглянемо уривки з роману Ж. Ешноза “Nous trois”: *Silence dans le coupé citron. Meyer avait essayé de rengager, deux ou trois fois, l'amorce d'une conversation; Mercedes ne le suivrait toujours pas. Juste un acquiescement dissuasif, toujours les deux mêmes syllabes sans issue: le genre de fille qui se tait quand vous sortez du cinéma. Le genre qui trouve un peu vulgaire de commenter les films à chaud,*

spécialement les films-catastrophes qu'elle trouve terriblement vulgaires aussi, de toute façon. Meyer finit par laisser tomber [4, с. 78]. У наведеному фрагменті мовленнєва площина персонажа підпорядковується суб'єктно-мовленнєвому плану екстрагомодієгетичного оповідача, що формує суб'єктивний модус, у якому представлено здебільшого думки оповідної інстанції, що міститься поза дієгезисом, однак наявна в самій оповіді, про це свідчать сигнали мовленнєвої структури гомодієгетичного оповідача.

ВМ персонажа формується поєднанням непрямого мовлення (далі – НМ) з украленням голосу героя, яке корелює з розповіддю оповідача про все, що відбувається в романі: *Meyer avait essayé de rengager, deux ou trois fois, l'amorce d'une conversation; Mercedes ne le suivrait toujours pas; Meyer jetait des coups d'oeil latéraux sur Mercedes, droite et regardant droit devant elle s'ouvrir l'autoroute.* НМ уводить персонажний мовленнєвий план опосередковано, сухо, без експресивного та емоційного складників. Уживання прономінальних дієслів *se reprocher* v.pr., *se réciter* v.pr. і *se demander* v.pr. представляє мовленнєву діяльність героя зі слів оповідача в його суб'єктно-мовленнєвому плані.

У внутрішньому прямому мовленні (далі – ВПМ) персонажа передаються його слова й думки: *De toute façon même si je garde, cette histoire, rien n'est réglé, ça ne tient pas tout un dîner* [4, с. 81]. Уживання особового займенника 1-ої особи однини *je* підсилює достовірність викладеного. Стилістично марковані елементи *l'amorce d'une conversation; ce ressasant, être au-dessous de tout; les associations foisonnent; briller en société;* повтор *à toute vitesse il en cherche un, à toute vitesse il en cherche un* належать до персонажного мовленнєвого плану, який підпорядковується мовленнєвій структурі оповідача. Вкраплення голосу героя свідчать лише про відносну самостійність персонажної мовленнєвої структури.

До суб'єктно-мовленнєвого плану оповідача, який надає оцінку тому, що відбувається з героєм, зараховуємо семантичні одиниці з описом його емоційного стану: *mal en patience; s'inquiéter; troublé; intimidé; pris au dépourvu; se montre consternant; affolé; désappointé; mécontent de lui,* які формують асоціативне поле ЗНЕРВОВАНОСТІ, НЕВПЕВНЕНОСТІ, СТРАХУ. Дейктичні маркери *juste; mêmes; toujours un peu; comme un jeune homme; à l'évidence; vraiment; pourtant; un peu trop tard; beaucoup trop tard; trop loin; au fait; absolument; quand même; nul doute* імплікують усезнання оповідача. Психологічний стан персонажа відображає також опис погоди: *Puis, vers Montélimar, le temps s'était couvert. Après qu'il se fut mis à pleuvoir; Meyer ayant stoppé le coupé pour le recapoter. Le va-et-*

vient des essuie-glaces monopolisait le son. Il commença de trouver le temps long [4, с. 78]. Погода зіпсувалася, пішов дощ, на душі Мейєра похмуро від небажання його супутниці спілкуватися, час ніби зупинився, звідси ВМ розгортає текстовий концепт (далі – ТК) СУМ/TRISTESSE.

Позиція екстрагомодієгетичного оповідача отримує вираження також у його внутрішніх рефлексіях (далі – ВРф), які переходять у внутрішній монолог (далі – ВМг), звернені до уявного співрозмовника-читача або до самого себе. ВМг представлені узагальненим міркуванням про дівчат (*Poursuivre cette liste des deux cent cinquante lits où Meyer a dormi, dresser ensuite celle des femmes qu'il a eues, calculer à présent l'intersection de ces ensembles; plus compliqué qu'il y paraît* [4, с. 78–79]); перерахуванням думок у дорозі (*S'inquiéter pour sa propre voiture, s'interroger sur l'assurance de cette voiture, sur l'existence ou pas d'une clause dégâts naturels dans le contrat. S'inquiéter pour Nicole et Marion, pour Cynthia, pour Elizabeth Frise et son métreur au milieu du dégât naturel. Se reprocher de s'être inquiété d'abord pour sa voiture* [4, с. 79]); наведенням асоціацій, пов'язаних із кіньми (*À partir d'un sujet pareil, à l'évidence, les associations foisonnent, les commentaires possibles ne manquent pas. Vous avez déjà la beauté du cheval, la noblesse et la fidélité du cheval* [4, с. 79–80]); припущеннями про можливу реакцію героя на поведінку Мерседес (*Meyer, quand même, pourrait se réjouir* [4, с. 81]). У концептуальному плані суб'єктно-мовленнєвий план екстрагомодієгетичного оповідача є вагомим, адже ВМ персонажа, а саме вкраплення ВПМ та ВРф, лише ілюструють ТК, імпліковані в ВМг оповідача. Його звертання до читачів *vous* не мають настанови на комунікацію, є риторичними й демонструють міркування над тим, що відбувається з героєм у реальному світі.

На синтаксичному рівні ВМг оповідача відзначаються нерівномірністю розподілу речень: від еліптичних інфінітивних *Lire les immatriculations des voitures dépassées* [4, с. 79] до складного безсполучникового *Vous avez déjà la beauté du cheval, la noblesse et la fidélité du cheval, vous avez tout ce qui concerne le cheval au cinéma, dans la peinture, dans la sculpture et dans l'agriculture, vous avez les courses, vous avez les cirques, les guerres, les sociétés fermières et les boucheries hippophagiques, vous avez tout de suite plein de trucs, vous pouvez très vite en trouver plein d'autres, vraiment le cheval est le point de départ idéal pour une conversation, l'incipit en béton* [4, с. 79–80] і складнопідрядного з одним або двома вставними реченнями *Meyer, quand même, pourrait se réjouir quand cette jeune femme supposée froide et close lui propose, tout aussi doucement, de quitter l'autoroute dès que possible et qu'on trouve un endroit pour manger, peut-être dormir aussi* [4, с. 81]. Ця синтаксична неоднорідність ВМг створює ефект «плину» думки, що не контролюється, але скеровується мовною свідомістю екстрагомодієгетичного оповідача.

В екстрагомодієгетичній оповіді має місце десемантизація, або нейтралізація [3, с. 158], гомодієгетичного оповідача, оскільки в деяких сегментах оповіді він утрачає власну сферу оповіді й «губиться» в оповіді, разом із читачем стежачи за тим, що відбувається у сфері персонажів: *Peut-être affolé par cette quantité même de commentaires, à toute vitesse il en cherche un, à toute vitesse il en cherche un* [4, с. 80]. Але відбувається лише часткова десемантизація оповідача, позиція якого в оповіді імплікується через невеликі коментарі та ремарки, що вказують на його обізнаність життєвої ситуації героїв.

За допомогою умовного способу *Conditionnel présent* оповідач висловлює свою точку зору й позначає власну присутність в екстрагомодієгетичній оповіді: *Meyer, quand même, pourrait se réjouir; Meyer devrait être trouver la vie plus tiède, plus accueillante. Il devrait la trouver plus coulante au lieu de se mettre dans des états pareils* [4, с. 81], але не в самому дієгезисі. Оповідь набуває іронічного відтінку завдяки антитезі, уведеної прийменниковим зворотом *au lieu de loc.prép.* Позиція гомодієгетичного оповідача є екстрадієгетичною, він дистанціюється від персонажів. Спираючись на власне світосприйняття, оповідач подає об'єктивну інформацію у внутрішньому перцептивному модусі, не виступаючи головним актантом оповіді й перебуваючи й у ній, і поза нею: *Nul doute que Meyer est très intimidé. Mais je ne m'affole pas. Nous n'y sommes pas. Nous avons le temps. Nous n'avançons toujours que par sursauts de quelques mètres* [4, с. 81]. Указівні прикметники *cet homme; cette liste; ces ensembles; cette voiture; cette phrase; cet animal; cette quantité; cette jeune femme*; указівний займенник *celle des femmes* та особові займенники *je* і *nous* є суб'єктивно маркованими й підтверджують позицію гомодієгетичного оповідача. Зміна у вербальному вираженні оповідача, який спочатку ніяк не виявляє себе, що створює враження, ніби оповідь ведеться сама по собі, далі експлікується через займенник 1-ої особи однини *je*, а потім підсилюється займенником 1-ої особи множини *nous*, сприяє розширенню меж відображення ситуації з погляду її осмислення оповідачем і надає твору поліфонічності.

Варіабельна нульово-внутрішня фокалізація уводить читача до перцептивної й асоціативної сфер головного героя, зберігаючи при цьому риси об'єктивного бачення. Так, нульовий фокус зображення: *Pas de demi-mesure dans la vie de cet homme, c'est tout émotion forte ou tout ennui* [4, с. 78], трансформуючись у внутрішній: *Mal en patience, regarder le paysage, compter les kilomètres faits, les kilomètres à faire. Poursuivre cette liste des deux cent cinquante lits où Meyer a dormi, dresser ensuite celle des femmes qu'il a eues, calculer à présent l'intersection de ces ensembles; plus compliqué qu'il y paraît* [4, с. 78–79], відіграє концептотвірну функцію в екстрагомодієгетичній оповіді й розгортає ТК НУДЬГА/ENNUI і ТК ВІДЧУЖЕННЯ/ISOLEMENT.

Внутрішній фокус формує перспективу зображення в не-вербалізованому внутрішньому мовленні (далі – НВМ) героя: *le va-et-vient des essuie-glaces monopolisait le son; il vit ses lèvres s'agiter légèrement, houle à peine perceptible sous l'effet d'une rafale de pensée, d'une idée sirocco; l'agonie des essuie-glaces qui râlent.* Завдяки персоніфікаціям та образним порівнянням (склоочисники, які «монополізували звук»; «ледь помітний рух губ» від «вітряного шквалу» думок; «агонія незадоволених склоочисників») передається напружена й нервова тональність концептуального простору екстрагомодієгетичної оповіді.

Фрази *Nous avons le temps. Nous n'avançons toujours que par sursauts de quelques mètres* імплікують порівняння просування машини дорогою з просуванням героя у спілкування з дівчиною. Оповідач настроєний оптимістично, говорячи, що ще є час, і хоча рух повільний, але він є. Відтак спостерігаємо розгортання ТК НАДІЯ/ESPOIR.

Висновки. У французькій мінімалістичній екстрагомодієгетичній оповіді ВМ персонажа представлено ВПМ та НВМ. ВМг і ВРф формують позицію оповідача, який частково десемантизується й розгортається паралельно з персонажною мовленнєвою структурою, що йому підпорядковується. Мовними засобами відтворення НВМ є персоніфікації, ВРф – образні

порівняння, риторичні запитання та еліпси, ВМг – еліптичні парцельовані конструкції, антитези в умовному способі, які виражають іронію, почергову зміну дійових осіб (*vous/je/nous*), інфінітивні речення з дейктичними маркерами: вказівними прикметниками та займенниками, ВПМ – повтори.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні ВМ персонажів у французькій мінімалістичній інтрагетеродієгетичній оповіді.

Література:

1. Савчук Р.І. Оповідний простір художньої прози Ф. Саган: лінгвокогнітивний та комунікативний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.05 / Р.І. Савчук. – К., 2009. – 295 с.
2. Чернухина И.Я. Элементы организации художественного прозаического текста / И.Я. Чернухина. – Воронеж : Изд-во Воронежск. ун-та, 1984. – 115 с.
3. Genette G. Figures III / G. Genette. – P. : Seuil, Points, 1972. – 282 p.
4. Echenoz J. Nous trois / J.Echenoz. – P. : Ed. de Minuit, 2010. – 187 p.

Дегтярёва Е. А. Внутренняя речь персонажей в экстрагомодиегетическом повествовании (на материале романа Ж. Эшноза “Nous trois”)

Аннотация. В статье рассматривается внутренняя речь персонажей во французском минималистическом экстрагомодиегетическом повествовании. Исследование выполнено на материале романа Ж. Эшноза “Nous trois”.

Ключевые слова: внутренняя речь, французский минималистический роман, экстрагомодиегетическое повествование.

Dehtiarova Y. Inner speech of the characters in the extra-homodiegetic novel (based on “Nous trois” of J. Echenoz)

Summary. The article focuses on the peculiarities of the inner speech of the French minimalist extra-homodiegetic novel. The research is conducted on the material of the novel of J. Echenoz “Nous trois”.

Key words: extra-homodiegetic novel, inner speech, French minimalist novel.

Deychakivska O. V.,
Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at Department of English Philology
Ivan Franko National University of Lviv

SEMANTIC PECULIARITIES OF ADJECTIVES IN THE FUNCTION OF THE PREDICATIVE

Summary. The article deals with the semantic peculiarities of adjectives in the function of the predicative. The differences in the meaning of the structure Vcop+Adjective depending on the use of the predicative adjective with different prepositions have been analyzed. Adjective complementation by to-infinitive and that-clause has been studied. The alternative constructions demonstrate the different meaning of “deep” structures of the sentences with the identical “surface” structure.

Key words: predicative adjectives, semantic peculiarities, transforms, deep structure, surface structure.

The analysis of syntactic and semantic characteristics of copulative verbs – central and peripheral constituents of the macrofield of copulativity – still remains one of the topical issues in the study of the English language.

It is a well-known fact that a number of verbs functioning as copulas in English is much more numerous than that in other languages. Verbs in the function of copula along with the other parts of speech can be used with adjectives as their complements. Yet not all the adjectives can be combined with all the link verbs. The detailed characteristics of the combinability of copulas and adjectives have been presented by many scientists (O. Jespersen [10], H. Poutsma [11], J. Curme [9], R. Quirk [13]).

The investigations concerning link-verbs as a rule include the following issues: criteria enabling the verbs to function as copulas, syntagmatic processes typical of the model Vcop+Complement, lexical combinability of copulas and adjectives in the function of predicative and their semantic role structure.

Yet the focus being put on the study of copulas, *the peculiarities of adjectives in the function of a predicative are open to further research.* Still less attention has been paid to adjectives in the function of the predicative when followed by prepositional phrases or clauses.

The fact that predicative may be represented by a phrase has been constantly mentioned by former Soviet [14, p. 246] and Ukrainian linguists [4, p. 262], yet the phrase they most usually considered was “preposition+noun”. It is M. Celce-Murcia and D. Larsen-Freeman who mention that among adjectives in predicative position there are “adjectives that must be followed by prepositional phrase or infinitives (i.e. ones that are more complex syntactically)” [5, p. 383]. *E.g.: Debbie seems inclined to agree.*

Adjective in this position has been treated differently including the use of different terms suggested by linguists. R. Zandvoort used the term “predicative adjective” [17], R. Allen – a pedicated [3], S. Chatman – adjectivals [6]. B. Strang and G. Teyssier state that definition and description of the positional classes of predicatives remains problematic [15; 16].

The study of the combinability of certain copulas with certain groups of adjectives is mostly concerned with the study of adjectives in the final position, yet not all the adjectives can be used in that position without complementation.

The aim of the article is to study semantic peculiarities of adjectives in the function of complement when followed by: 1) prepositional phrase; 2) to-infinitive; 3) that-clause.

The widest range of meanings is found in case of adjective complementation expressed by prepositional phrase. The detailed list is presented in Collins COBUILD English Grammar [7, p. 72–73].

Some adjectives cannot be used alone after a link verb. They are followed by a prepositional phrase which must have a particular preposition.

Thus, predicative adjectives followed by the preposition “to” most often render the meaning of “similarity”, “loyalty”, “marriage”, “rank”.

E.g.: My problems are very similar to yours. He is dedicated to his job. She is junior to me.

Possible transformations demonstrate that meanings expressed by construction Vcop+Adjective Complementation can be also expressed by means of adjective in the attributive position or by the corresponding verb.

E.g.: My problems are similar to yours. > I have similar problems. He is dedicated to his job. > He dedicated his life to this job. They are devoted to their children. > They devoted their life to their children.

The above transformations also demonstrate that the verb (in case of simple predicate) and the adjective (both in the function of attribute and predicative) share the same semantic meaning.

Used alone or with “of” the adjectives may specify the cause of a feeling [8 p. 42]. *E.g.: He was jealous of her success. > Her success was the reason for his being jealous. They became suspicious of his behaviour. > His behaviour was the reason of their becoming suspicious.*

To this group belong adjectives *afraid, convinced, envious, jealous, proud, suspicious, terrified, tired.* All the examples render causative meaning. *E.g.: I thought she'd got tired of waiting (S. Maugham). Sometimes I got tired of being called lucky (M. Spark). Unless we get frightened of people (W. Golding).*

Along with the above mentioned meaning the structure with preposition “of” may also indicate that a person has certain quality [8, p. 42]. *E.g.: How clever of you to work it out. > He was a clever man to work it out. He turned the job down which was stupid of him. > He was a stupid man to turn down the job. It was generous enough of him to pay for us both. > He was a generous man to offer to pay for us both.*

The cause of a feeling may be also indicated by a structure with the preposition “with”. *E.g.: If you're dissatisfied with our service, please write to our manager. > If our service is the reason for your being dissatisfied, please write to our manager.*

The use of preposition “for” renders some additional, more detailed information about a person or thing having certain property. *E.g.: It's difficult for young people on their own. It was unusual for them to go away for the weekend.*

Used with the preposition “at” predicative adjectives usually refer to some strong emotions: *amazed, astonished, shocked, surprised* or some ability: *bad, excellent, good, hopeless, useless*. E.g.: He was *shocked at* the hatred they had shown. They were *amazed at* her knowledge of French literature. She *had always been good at* languages. We were *worried about* the situation. <...> then you *get mad at* him (S. Maugham) [8, p. 42]. It is worth mentioning that in case of all the above enumerated *participial adjectives* the construction has its active analogue i.e. the sentence in the active voice: He was *surprised at* her behaviour. > Her behaviour *surprised* him. We were *worried about* the situation. > The situation *worried* us [12, p. 309]. Similarly to the adjectives used with the preposition “of”, the structure has causative meaning.

All the analyzed structures show the different semantic meaning depending on the preposition used after the adjective.

In some cases the use of one and the same adjective with different prepositions specify either a thing or a person. E.g.: adjectives *angry, annoyed, delighted, disappointed, fed up, furious, happy, upset* specify a thing when used with the preposition “about”. When used with a preposition “with” they specify a person.

E.g.: She was still *angry about* the result. They're getting pretty *fed up with* him.

The construction *be(cop)+deverbative adjective* may render the meaning of the Continuous tense with the verbs that are not used in the form of Continuous. E.g.: <...> he was *apologetic* > he was *apologizing*. The man was *incredulous*. > He didn't believe. The whole structure in such cases acquires the character of the process and the one that takes place during some certain circumstances [1].

Many adjectives after *be* and other link verbs are followed by infinitives and resemble semantically similar verbs:

He was *afraid* to open the door (He *feared* to <...>).

They were *eager* to come (They *wanted* to <...>).

I am *delighted* to go (I *like* to <...>).

He appears *reluctant* to admit that (He *hesitates* to <...>).

Among other adjectives that are followed by infinitives are these: *accustomed, ashamed, careful, competent, free, glad, happy, impatient, inclined, pleased, proud, qualified, ready, sorry, sure, willing* [2, p. 94].

Semantically these are structures that describe: a) emotional state of the subject: He was *ashamed* to let anybody see his home (K. Desay); b) willingness, desire or unwillingness on the side of the subject: They found her beautiful and she was *willing* to appreciate one who would think so (K. Desay); c) express a certain opinion concerning somebody or something: It was *wrong* to have forced all this ordinaries upon her (K. Desay).

Some linguists distinguish five main constructions in which the adjective phrase is followed by a *to*-infinitive clause. They exemplify them in the following five sentences which are superficially similar, though only three out of five are “wholly concerned with adjective complementation” [12, p. 310].

Five structures suggested for the analysis are these: 1) Bob is *splendid* to wait; 2) Bob is *slow* to react; 3) Bob is *furious* to hear; 4) Bob is *hesitant* to agree with you; 5) Bob is *hard* to convince.

The last one (structure 5) is quite different from the first four as here “the subject of the sentence is the object of the infinitive which must therefore have a transitive verb” [12, p. 311]. The construction “*Bob is *hard* to arrive” will be incorrect.

Structure 1 may have as its analogue a construction involving extraposition. E.g.: “It is *splendid* of Bob to wait” or be alternative to a noun phrase that has as its head a degree noun or a generic noun modified by adjective. E.g.: Bob is *a splendid man* to wait.

In case of structure 4 the most common adjectives are those expressing willingness or unwillingness: *eager, keen, willing, reluctant*. Structure 3 often has causative character. E.g.: Bob is *furious* to hear that. > To hear it has made Bob furious. > It has made Bob furious to hear that.

The difference between the two structures that is between structures 3 and 4 lies in the fact that in structure 3 (Bob is *furious* to hear it) the head of the adjective phrase is an emotive adjective (commonly a participial adjective) while in structure 4 (Bob is *hesitant* to agree with you), the head of the adjective phrase is the volitional adjective. Structures 3 and 4 often admit *feel* as a copula.

Structure 2 (Bob is *slow* to react) has an analogue in which the adjective is transformed into the adverbial. E.g.: Bob is *slow* to react. > Bob reacts *slowly*. [12, p. 310].

While speaking about adjective complementation by finite clause i.e. by *that*-clause some linguists classify adjectives that are used in this case into “factual”, “emotive” and “volitional”. “Factual” adjectives are concerned with the truth-value of the complementation, “emotive” correspondingly with the attitude and “volitional” indirectly express some command [12, p. 310]. There is a certain interdependence between the type of the adjective and the mood of the verb used in the *that*-clause. In case of the “factual” adjective the verb in the clause is as a rule in the Indicative Mood. E.g.: I am aware that he was late. “Emotive” adjectives along with the indicative verbs can take *should* in the clause that follows. E.g.: I am amazed that he should have got the post. “Volitional” adjectives are used either with *should* in the clause or with the verbs that express desirability of the action. E.g.: He was insistent that they should be present [12, p. 310]. Sentences with emotive adjectives possess causative meaning.

Conclusions. The above makes possible to formulate several conclusions. The analyzed transformations serve as another proof that the use of different prepositions in case of phrasal complementation changes the meaning of the whole construction Vcop+Adj. The random selection shows that the most frequently used phrases are those with prepositions “of” and “at”.

Constructions with the *to*-infinitive and *that*-clause adjective complementation as well as models with some prepositional phrases possess causative meaning. The further investigation of this issue may admit including these structures as peripheral components into the macrofield of causativity.

In some cases structures with *to*-infinitive complementation prove that adjectives share some characteristics with adverbs as well as with semantically similar verbs. The fact accounts for the absence of a rigid line between parts of speech in English.

Література:

1. Огоновская О.В. Виды и функции глагольного замещения / О.В. Огоновская. – Л.: ЛГУ, 1987. – 45 с.
2. A Practical English Grammar. New York: Collier Macmillan International, Inc. – Sixth Printing, 1977. – М.: Vysshaja shkola, 1978. – 256 с.
3. Alexeyeva I. Theoretical English Grammar / I. Alexeyeva. – Vinnytsya: Nova Knyha, 2007. – 327 p.
4. Allen R. The Verb System of Present Day American English / R. Allen. – The Hague; Paris: Mouton&Co, 1966. – 303 p.
5. Celce Murcia M. The Grammar Book: An ESL/EFL Teacher's Course / M. Celce Murcia, D. Larsen-Freeman. – Heinle&Heinle, 1999. – 854 p.
6. Chatman S. Pre-adjectivals in the English Nominal Phrase / S. Chatman // American Speech. – 1960. – Vol. 35.1-4. – P. 83-100.
7. Collins COBUILD English Grammar / ed. by J. Sinclair. – London: Harper Collins, 1990. – 590 p.

8. Collins COBUILD Student's Grammar / ed. by J. Sinclair. – London : Harper Collins, 1991. – 263 p.
9. Curme G. A Grammar of the English Language in 3 volumes / G. Curme. – Vol. 3. – Boston : P.S. Heath&Co, 1931. – 427 p.
10. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles / O. Jespersen. – Heidelberg, 1932. – Part 3. – 1932. – 416 p.
11. Poutsma H. A Grammar of Late Modern English / H. Poutsma. – Amsterdam, 1928. – 520 p.
12. Quirk R. A University Grammar of English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – М. : Vyssaja skola, 1982. – 391 p.
13. Quirk R. A Comprehensive Grammar of the English Language / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – Longman Group Limited, 1985. – 1779 p.
14. Rayevska N.M. Modern English Grammar / N.M. Rayevska. – К. : Vyshcha shkola, 1976. – 304 p.
15. Strang B. Modern English Structures / B. Strang. – London, 1963. – 201 p.
16. Teyssiere J. Notes on the Syntax of the Adjective in Modern English / J. Teyssiere // Lingua. – 1968. – Vol. 20.1–4. – P. 242–251.
17. Zandvoort R. A Handbook of English Grammar / R. Zandvoort. – London, 1968. – 349 p.

Дейчаківська О. В. Семантичні особливості прилагательного в функції предикатива

Анотація. В статті розглянуто семантичні особливості прилагательного в функції предикатива. Проана-

лізовані зміни значення конструкції Vcop+Adj при використанні з різними предикативними групами. Визначено семантичне наповнення розглянутих структур в тому випадку, коли за іменем прилагательним слідує підчинительне речення або інфінітив. Предикативні трансформи свідчать про неоднозначність глибоких структур, які в той же час можуть мати поверхневе, тобто формально-грамматичне, вираження.

Ключові слова: предикативне прилагательне, семантичні особливості, трансформи, глибока структура, поверхнева структура.

Дейчаківська О. В. Семантичні особливості прикметника у функції предикатива

Анотація. У статті розглянуто семантичні особливості прикметників у функції предикатива. Проаналізовано відмінності значення структури Vcop+Adj у разі вживання з різними прийменниковими фразами. Визначено семантичне наповнення структури, коли за прикметником слідує підчинительне речення або інфінітив. Запропоновані трансформи засвідчують неоднозначність глибоких структур, які водночас можуть мати однакове поверхнєве, тобто формально-грамматичне, вираження.

Ключові слова: предикативний прикметник, семантичні особливості, трансформи, глибока структура, поверхнева структура.

Іванотчак Н. І.,

асистент кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ІЛЛОКУТИВНІ ТИПИ ВЕРБАЛЬНИХ ПРОЯВІВ ЕМПАТІЇ В АНГЛОМОВНІЙ ДИТЯЧІЙ ПРОЗІ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ

Анотація. Статтю присвячено вивченню емпатії в англійській дитячій прозі жанру фентезі з позиції теорії мовленнєвих актів. Визначення іллокутивних типів вербальної емпатії в англійській дитячій прозі жанру фентезі дозволило виділити мовленнєві акти, які в діалогічному мовленні вербалізують емпатійно марковані концепти (РОЗУМІННЯ, СПІВЧУТТЯ, ЖАЛЬ тощо). Такими іллокутивними типами є мовленнєві акти психологічної підтримки: розуміння, втішання, співчуття, заспокоєння, підбадьорення, виправдання. Вони належать до класу еспресивів та мають на меті зміну емоційного стану адресата.

Ключові слова: емпатія, концепт, іллокутивний тип, еспресив, дитяча проза жанру фентезі.

Постановка проблеми. Емпатія виявляє ставлення людини до дійсності, що виражається у вигляді безпосереднього переживання. Як і емоція, вона не несе інформації про зовнішні об'єкти, їх зв'язки та відношення і про об'єктивні ситуації, у яких здійснюється діяльність об'єкта емпатії, а виражає відношення між мотивами і їх реалізацією. Емпатія має цілеспрямований характер, є інтенціональним актом, який демонструє прагматичні наміри мовців стати на місце іншої людини, бажання досягнути її особисті переживання, проявити намір вплинути на емоції та вчинки людей [1, с. 17]. Тому доцільним є вивчення емпатії в мові з позиції теорії мовленнєвих актів.

Концепти, які виявляються конкретною комунікативною поведінкою, зумовлюють певні іллокуції мовленнєвих актів [2]. Виділення іллокутивних типів вербальної емпатії в англійській дитячій прозі жанру фентезі дозволить виділити мовленнєві акти, які в діалогічному мовленні вербалізують емпатійно марковані концепти. Такі концепти існують як сукупність «репрезентацій концепту в мовній свідомості та форм його представлення в комунікативній поведінці чи дискурсі, де акцентується усвідомлена цілеспрямована знакова діяльність, пов'язана з вираженням досліджуваного концепту в практиці соціальної взаємодії» [3, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативний компонент як здатність повідомляти про розуміння внутрішнього стану іншої людини, який виділяють К. Роджерс та інші дослідники, є важливою складовою частиною процесу емпатії [4; 5]. Адаже в поглибленому розумінні терміна емпатія наявна лише тоді, коли співрозмовник відчуває, що його почули, зрозуміли [6]. Таке розуміння приходить у процесі комунікації внаслідок певних слів чи вчинків. Поряд із нарративами емпатії, у яких здійснюється опис емпатійної поведінки, емпатійний вияв психологічної підтримки співрозмовника визначаємо на основі висловлювань, використаних безпосередньо в мовленні.

Відповідно до теорії Дж. Остіна, структура мовленнєвого акту представлена іллокутивним актом – висловленням слів із певним значенням за правилами граматики цієї мови, що співвіднесені з певною дійсністю (референцією); іллокутивним ак-

том – висловлюванням із певною метою та в певних умовах, тобто формулюванням наміру мовця; перлокутивним актом – результатом, на який спрямований мовленнєвий акт [7, с. 96].

Класифікація мовленнєвих актів здійснюється за різними параметрами: за типом іллокутивного дієслова (вердиктиви, екзерсетиви, комісиви, експозитиви, бехабітиви) [7, с. 119], іллокутивною метою [8, с. 180], іллокутивною метою та способом її досягнення [9, с. 271], статусом відносин комунікантів [10, с. 120] та адресатом [11, с. 121]. Дослідження способів актуалізації емпатії в мовленнєвих актах здійснюється на основі класифікацій, запропонованих Дж. Серлем та А. Азнабаєвою, яка доповнила перелік еспресивів мовленнєвими актами психологічної підтримки: втішання, співчуття, розуміння, заспокоєння, підбадьорення [11; 12; 13].

Метою статті є виявлення іллокутивних типів психологічної підтримки, що виражають емпатію в англійській дитячій прозі жанру фентезі. Дослідження проводиться на матеріалі текстів англійської дитячої прози фентезі: К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії», Дж.К. Роулінг «Гаррі Поттер» і Дж.Р.Р. Толкіна «Володар пернів» та «Гобіт» загальним обсягом 6 441 сторінка.

Виклад основного матеріалу. Мовний вияв емпатії в діалогічному мовленні виконує конкретні комунікативні функції, спрямовані на досягнення певних цілей спілкування (сприяє встановленню контакту, створює сприятливу атмосферу взаєморозуміння тощо) [13, с. 360], тобто є мовленнєвим актом – цілеспрямованою мовленнєвою дією, що здійснюється відповідно до правил та принципів мовної поведінки, прийнятої в суспільстві [14, с. 412–413]. У контексті когнітивно-дискурсивного підходу ця дія постає не як формальне представлення мовленнєвого внеску комунікантів, а розглядається насамперед як *взаємодія* – «мовленнєва взаємодія мовця і слухача для досягнення певних перлокутивних цілей мовця шляхом конструювання ними дискурсивного значення у процесі спілкування <...>, де особлива увага приділяється контексту і ситуації, пресупозиціям, які поділяють комуніканти» [15, с. 83].

Основними ознаками мовленнєвого акту є інтенціональність, цілеспрямованість та конвенційність [14, с. 412–413]. Вияв емпатії, як мовленнєвий акт, є інтенціональним [1, с. 17]. Інтенція полягає у зміні емоційного стану слухача внаслідок комунікації власного когнітивно-емотивного резонансу з ним. Еспресиви є тим типом мовленнєвих актів, який дозволяє реалізувати цю інтенцію, бо саме вони виражають почуття та відношення. Дж. Серль вважає іллокутивною ціллю еспресивів «вираження психічного стану, означеного щирістю» [8, с. 15]. Відповідно до іллокутивної цілі емпатія може бути представлена різними іллокутивними типами класу еспресивів: втішання, співчуття, розуміння, заспокоєння, підбадьорення. Тобто у статті мовленнєві акти досліджуються в інтенціональному аспекті [15]: із врахуванням когнітивного та комунікативно-си-

туативного параметрів виділяємо ті, які мають на меті зміну емоційного стану адресата.

Розуміння виражає психологічний стан мовця, усвідомлення причин, що спонукали адресата до певних вчинків, для покращення його емоційного стану та сукупністю відповідних лексико-граматичних засобів актуалізує емпатійно маркований концепт РОЗУМІННЯ:

1. "I know you said you wanted to go to Godric's Hollow first, Harry, and I understand why, but . . . well . . . shouldn't we make the Horcruxes our priority?" [16, с. 100].

У прикладі 1) Герміона виражає розуміння наміру Гаррі наперед поїхати до Годрікової Долини, щоб дізнатись більше про місце, де він провів дитинство і втратив батьків.

2. "Bilbo knew no more than he told you, I am sure, – said Gandalf. – He would certainly never have passed on to you anything that he thought would be a danger, even though I promised to look after you. He thought the ring was very beautiful, and very useful at need; and if anything was wrong or queer, it was himself. He said that it was "growing on his mind", and he was always worrying about it; but he did not suspect that the ring itself was to blame" [17, В. 1, Ch. 2].

Приклад 2) ілюструє розуміння Гендальфом мотивів, емоцій, моральних якостей Більбо.

Снівчуття є вираженням співпереживання людині через минулий чи можливий майбутній неприємний досвід та є формою представлення в комунікативній поведінці концепту СПІВЧУТТЯ:

3. "My dear boy . . . my poor, dear boy . . . no . . . it is kinder not to say . . . no . . . don't ask me . . ." [18, с. 107].

Приклад 3) виражає співчуття професора Трелоні до Гаррі щодо його передбачуваного жакливого майбутнього, яке вона побачила, гадаючи на кавовій гушці.

4. "No, no, I'm very sorry, Harry, but as I'm not your parent or guardian. "But you're the Minister of Magic, – said Harry eagerly. – If you gave me permission". "No, I'm sorry, Harry, but rules are rules, – said Fudge flatly. – Perhaps you'll be able to visit Hogsmeade next year. In fact, I think it's best if you don't . . . yes . . . well, I'll be off. Enjoy your stay, Harry" [18, с. 47].

Вищезазначений приклад реалізує ЖАЛІТЬ щодо неможливості виконати прохання Гаррі (*I'm very sorry*) та одночасно виражає ще один іллокутивний тип – *втішання* (*Perhaps you'll be able to visit Hogsmeade next year*).

Втішання є важливим типом психологічної підтримки, що часто супроводжує мовленнєві акти співчуття, та, відповідно до класифікації А. Азнабаєвої, може виражатись такими підтипами, як заспокоєння, виправдання, підбадьорення, розрада [11, с. 121–125]. Зважаючи на лексико-граматичні засоби вербалізації, відносимо *втішання* та його підтипи до форми представлення в комунікації концепту ВЛАСНЕ ЕМПАТІЯ.

Заспокоєння має місце тоді, коли адресант схвилюваний певними драматичними подіями і мовна поведінка адресата спрямована на зменшення хвилювання [11, с. 129]:

5. "Broken wrist", – Harry heard her mutter. "Come on, boy – it's all right, up you get" [19, с. 147].

6. Harry was sitting up, putting his glasses back on, and picking up his wand. "I need to see the headmaster", – he said. "Potter, said Madam Pomfrey soothingly, it's all right. They've got Black. He's locked away upstairs. The dementors will be performing the kiss any moment now" [18, с. 389].

Зазначені приклади (5, 6) реалізують заспокоєння адресата (*it's all right*) після отриманої травми.

7. Harry stared at him. Then he remembered: "Sir! The Stone! It was Quirrell! He's got the Stone! Sir, quick" "Calm yourself, dear boy, you are a little behind the times, – said Dumbledore. – Quirrell does not have the Stone" [19].

У прикладі 7) Дамблдор намагається заспокоїти Гаррі, який розхвилювався, прийшовши до тьми в лікарні, та повідомити йому, що небезпека минула.

8. "O Sam! – Cried Frodo. – What have I said? What have I done? Forgive me! After all you have done". "That's all right, Mr. Frodo, – said Sam, rubbing his sleeve across his eyes. – I understand. But I can still help, can't I?" [20, В. 6. Ch. 1].

Зазначений приклад (8) містить мовленнєві акти заспокоєння та розуміння Семом причин докірливого висловлення Фродо.

Мовленнєві акти *виправдання* та *розради* вживаються у відповідь на самозвинувачення комуніканта [11, с. 131]:

9. "But – I stopped Sirius and Professor Lupin from killing Pettigrew! That makes it my fault if Voldemort comes back!". "It does not, – said Dumbledore quietly. – Hasn't your experience with the Time-Turner taught you anything, Harry? The consequences of our actions are always so complicated, so diverse, that predicting the future is a very difficult business indeed. . . . Professor Trelawney, bless her, is living proof of that. You did a very noble thing, in saving Pettigrew's life" [18, с. 426].

У прикладі 9) Дамблдор виправдовує і схвалює вчинок Гаррі, який врятував Пітеру Петігрю життя і тепер звинувачує себе у поверненні Волдеморта вірного соратника.

10. "It's – all – my – ruddy – fault!" – He sobbed, his face in his hands. – I told the evil git how ter get past Fluffy! I told him!". "Hagrid! – Said Harry, shocked to see Hagrid shaking with grief and remorse, great tears leaking down into his beard. – Hagrid, he'd have found out somehow, this is Voldemort we're talking about, he'd have found out even if you hadn't told him" [19, с. 303].

Вищезазначений приклад (10) демонструє інтенцію Гаррі втішити Геґрида, який жорстоко картає себе, що мимоволі виказав таємницю охорони філософського каменю, мало не спричинивши загибель Гаррі.

Мовленнєвий акт *підбадьорення* використовується в ситуаціях, коли мовець занепає духом, не бачить виходу із ситуації, що склалася [11, с. 136]. У діалогічних висловлюваннях в англомовній дитячій прозі фентезі на мовленнєвий акт *підбадьорення* вказує фразове дієслово *cheer up*:

11. "So cheer up, Frodo! You will probably make quite a long stay here" [17, Ch. 7].

12. "I hate them both, – said Harry. – Malfoy and Snape". "Come on, cheer up, it's nearly Christmas", – said Hagrid [19, с. 196].

У прикладі 12) Геґрид намагається підбадьорити і втішити Гаррі, засмученого провокацією Мелфоя, якого підтримав Снейп.

13. "So cheer up Bilbo and don't look so glum. Cheer up Thorin and Company! This is your expedition after all. Think of the treasure at the end, and forget the forest and the dragon, at any rate until tomorrow morning!" [20, Ch. 7].

Два останні вищезазначені (12, 13) приклади містять два іллокутивні типи – *підбадьорення* (*cheer up*) та *втішання* (*Think of the treasure at the end, it's nearly Christmas*).

Висновки. Іллокутивними типами вербальних проявів емпатії в діалогічному мовленні англомовної дитячої прози жанру фентезі є мовленнєві акти психологічної підтримки: розуміння, втішання, співчуття, заспокоєння, підбадьорення, виправдан-

ня. Вони належать до класу еспрессивів, мають на меті зміну емоційного стану адресата та актуалізують емпатійно марковані концепти (РОЗУМІННЯ, СПІВЧУТТЯ, ЖАЛЬ, ВЛАСНЕ ЕМПАТІЮ).

Література:

1. Козяревич Л. Вербальні й невербальні засоби емпатизації діалогічного дискурсу (на матеріалі англійської прози ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. Козяревич ; Київський нац. лінгв. ун-т. – К., 2006. – 19 с.
2. Шевченко И. Концепты коммуникативного поведения в когнитивно-дискурсивной парадигме / И. Шевченко // Вестник МГПУ. Серия «Филология. Теория языка. Языковое образование». – 2014. – № 1 (13). – С. 110–120.
3. Чесноков И. Месть как эмоциональный поведенческий концепт (опыт когнитивно-коммуникативного описания в контексте русской лингвокультуры) : автореф. дис. ... канд. филолог. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / И. Чесноков. – Волгоград, 2009. – 44 с.
4. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс. – М. : Прогресс ; Универс, 1994. – 480 с.
5. Baret-Lennard G. The Phases and Focus of Empathy / G. Baret-Lennard // British Journal of Medical Psychology. – 1993. – Vol. 66. – № 1. – P. 3–14.
6. Гиппенрейтер Ю. Феномен конгруэнтной эмпатии / Ю. Гиппенрейтер, Т. Карягина, Е. Козлова // Вопросы психологии. – 1993. – Вып. 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mary1982.narod.ru/gyp.html>.
7. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – 1986. – Вып. 17. – С. 22–130.
8. Серль Дж. Что такое речевой акт? / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – 1986. – Вып. 17. – С. 151–169.
9. Почепцов Г. Предложение / И. Иванова, В. Бурлакова, Г. Почепцов // Теоретическая грамматика современного английского языка. – М. : Высшая школа, 1981. – С. 164–281.
10. Карасик В. Язык социального статуса / В. Карасик. – М. : Ин-т языкознания РАН, 1992. – 330 с.
11. Азнабаева Л. Принцип вежливости в английском диалоге / Л. Азнабаева. – Уфа : РИЦ БашГУ, 2005. – 198 с.
12. Анищенко А. Способы функционирования категории вежливости в эмпатийном речевом акте понимания (на материале французского языка) / А. Анищенко, Р. Газизов // Вестник Башкирского университета. – 2015. – Т. 2. – № 4. – С. 1348–1351.
13. Кузнецова А. Иллокутивные типы вербального проявления эмпатии (на материале французского языка) / А. Кузнецова // Вестник Башкирского университета. – 2010. – Т. 15. – № 2. – С. 360–363.
14. Арутюнова Н. Речевой акт / Н. Арутюнова // Большой энциклопедический словарь. – М. : Большая российская энциклопедия, 1998. – 683 с.
15. Шевченко И. Речевой акт как единица дискурса: когнитивно-прагматический подход / И. Шевченко // Тверской лингвистический меридиан : сб. научных статей / под ред. Л. Рыжовой. – Вып. 7 : В мире языка. – Тверь : Тверс. гос. ун-т, 2007. – С. 69–80.
16. Rowling J.K. Harry Potter and the Deathly Hallows / J.K. Rowling. – N.Y. : Arthur A. Levine/Scholastic Books, 2007. – 759 p.
17. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. The Fellowship of the Ring / J.R.R. Tolkien [Electronic resource]. – Access mode : <https://ia801308.us.archive.org/4/items/TheLordOfTheRing1TheFellowshipOfTheRing/The%20Lord%20Of%20The%20Ring%201-The%20Fellowship%20Of%20The%20Ring.pdf>.
18. Rowling J.K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban / J.K. Rowling. – N.Y. : Arthur A. Levine/Scholastic Books, 1999. – 435 p.
19. Rowling J.K. Harry Potter and the Sorcerer's Stone / J.K. Rowling. – N.Y. : Arthur A. Levine/Scholastic Books, 1998. – 309 p.
20. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. The Return of the King / J.R.R. Tolkien [Electronic resource]. – Access mode : <https://archive.org/stream/TheLordOfTheRing1TheFellowshipOfTheRing/The%20Return%20Of%20The%20King#page/n0/mode/2up>.
21. Tolkien J.R.R. The Hobbit / J.R.R. Tolkien [Electronic resource]. – Access mode : <https://ia801907.us.archive.org/0/items/TheHobbitByJ.R.R.Tolkien/The%20Hobbit%20by%20J.R.R.%20Tolkien.pdf>.

Иванотчак Н. И. Иллокутивные типы вербальных проявлений эмпатии в англоязычной детской прозе жанра фэнтези

Аннотация. Статья посвящена изучению эмпатии в англоязычной детской прозе жанра фэнтези с позиции теории речевых актов. Определение иллокутивных типов вербальной эмпатии в англоязычной прозе жанра фэнтези позволило выделить речевые акты, вербализирующие эмпатически маркированные и немаркированные концепты (ПОНИМАНИЕ, СОЧУВСТВИЕ, ЖАЛОСТЬ и др.). Такими иллокутивными типами являются речевые акты психологической поддержки: понимание, утешение, успокоение, ободрение, оправдание. Они принадлежат к классу экспрессивов и направлены на изменение психологического состояния адресата.

Ключевые слова: эмпатия, концепт, иллокутивный тип, экспрессив, детская проза жанра фэнтези.

Ivanotchak N. Illocutionary types of verbal empathy in the English juvenile fantasy prose

Summary. The article addresses verbal empathy within the perspective of speech act approach. The determination of illocutionary types of verbal empathy in the English juvenile fantasy prose helped to single out speech acts verbalizing empathically marked and unmarked concepts (UNDERSTANDING, COMPASSION, PITY etc.). Such illocutionary types are the speech acts of psychological support: understanding, consolation, cheering, excusing. They belong to the class of expressive speech acts and are aimed at changing the addressee's psychological state.

Key words: empathy, concept, illocutionary type, expressive, juvenile fantasy prose.

Ковалюк М. В.,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ КЛАСИ СУПРОВІДНИХ ІМЕННИКІВ ДО ЛЕКСЕМИ-ІМЕНІ КОНЦЕПТУ *LANGUAGE* У БРИТАНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Статтю присвячено лексико-семантичним класам супровідних іменників до лексеми-імені концепту *LANGUAGE* у британському публіцистичному дискурсі. Визначено поняття лексико-семантичного класу. Проаналізовано іменники-вербалізатори, які репрезентують образність і зміст концепту *LANGUAGE* на основі його об'єктивації у британській публіцистиці. Здійснено класифікацію супровідних іменників до лексеми-імені концепту на лексико-семантичні класи за тематичними сферами вираження концепту у британському публіцистичному дискурсі і проведено їх кількісну репрезентацію. Визначено найчастотніші та найменш уживані лексико-семантичні класи, які представляють актуальні сфери функціонування мови.

Ключові слова: концепт, лексико-семантичний клас, лексема-ім'я концепту, іменники-вербалізатори, публіцистичний дискурс, мовна одиниця.

Постановка проблеми. Розвідка спрямована на визначення лексико-семантичних класів (далі – ЛСК) іменників, які асоціюються з лексемою-іменем концепту *LANGUAGE* у британському публіцистичному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню лексичного складу мови присвячено багато праць таких науковців, як А. Вежбицька [8], І.Р. Гальперін [2], Р.М. Фрумкіна [6], В.В. Левицький [5] та ін.

Р. Діксон зазначав, що слова будь-якої мови можна поділити на певну кількість лексичних класів, що називаються семантичними типами, на основі наявності спільного семантичного компонента й певних спільних граматичних якостей [7].

Класифікація іменників на ЛСК має широку історію вивчення у лінгвістиці. Досліджуючи особливості іменників та їх семантику, А. Вежбицька зазначає, що іменники втілюють концепти, які зводяться в категорії й ідентифікуються за допомогою образу [8]. Дослідниця вважає, що основна частина іменників складається зі слів, що позначають певні види: 1) види живих істот; 2) види речей, виготовлених людьми; 3) види речовин; 4) види людей [8, с. 166].

Н.В. Батрін пропонує власну класифікацію іменників, акцентуючи увагу на сполучуваності прикметників температурної групи з іменниками на позначення: 1) явищ природи; 2) проміжків часу; 3) місця знаходження; 4) приміщення; 5) предметів одягу; 6) страв; 7) предметів [1].

Н.Г. Єсипенко у своєму дисертаційному дослідженні виокремлює 25 класів іменників, вважаючи, що вони позначають цілий комплекс життєвих явищ, певне коло дійових осіб, їх взаємовідношення, предметне, природне, соціальне середовище, що їх оточує, підкреслюють найбільш значущі категорії твору й відтворюють предметно-образну дійсність у ньому [4].

Мета статті полягає у встановленні лексико-семантичних класів іменників, які асоціюються з іменем концепту *LANGUAGE* у британському публіцистичному дискурсі, та визначенні актуальних сфер використання мови.

Актуальність праці зумовлена її відповідністю сучасним тенденціям розвитку лінгвістики, інтересом науковців до проблем вивчення лінгвоконцептології. Об'єктом дослідження є концепт *LANGUAGE*, вербально актуалізований у публіцистичному дискурсі. Предметом дослідження є лексико-семантичні класи іменників-вербалізаторів концепту *LANGUAGE* у статтях британських газет і журналів.

Виклад основного матеріалу. Публіцистичний дискурс є цариною вираження концепту. Лексеми відіграють номінативну роль у вербалізації концепту. Мовні одиниці перебувають у взаємній ієрархічній підпорядкованості [3]. Дієслова, іменники та прикметники належать до вищих мовних одиниць в ієрархії.

У дослідженні лексичний склад проаналізованих фрагментів британського публіцистичного дискурсу систематизовано та поділено на лексико-семантичні класи супровідних іменників до лексеми-імені концепту *LANGUAGE*. Супровідні слова добираються в синтаксичній рамці одного речення, у якому вжито номінативну лексему концепту. ЛСК є сукупністю супровідних до імені концепту мовних одиниць, які розкривають одну спільну для них тему [3].

Для класифікації лексем на ЛСК ми опрацювали та порівняли декілька різних методик, на основі яких розробили власну класифікацію. Ми тематично погрупували супровідні іменники до лексеми-імені концепту *LANGUAGE* і розподілили їх на 40 лексико-семантичних класів:

- 1) назва мови: *English, Latin, French, German, Spanish, Italian;*
- 2) країна/національність: *England, Sweden, London, Germany, France, American;*
- 3) професія/рід занять носіїв мови: *politician, president, professor, manager, linguist;*
- 4) сім'я/родина носіїв мови: *mother, brother, son, father, grandparents;*
- 5) час/вік: *month, day, moment, year, week, adult, child;*
- 6) мова/мовна структура: *language, lingo, word, jargon, phrase;*
- 7) економічна діяльність/робота: *job, economy, payment, account, investment;*
- 8) державна сфера: *campaign, candidate, member, government, presidency;*
- 9) навчання/освітня діяльність: *teaching, training, practice, subject, study;*

**Кількісна репрезентація ЛСК супровідних іменників до лексеми-імені концепту *LANGUAGE*
у британському публіцистичному дискурсі**

Категорія	Газета										
	Linguistic Anthropology	Plain English	The Daily Mail	The Daily Telegraph	The Guardian	The Metro	The Mirror	The Sunday Times	The Times	The TLS	Загальна сума
1. Назва мови	85	111	63	127	132	125	159	69	74	99	1044
2. Країна/національність	65	123	90	113	73	67	53	93	91	88	856
3. Професія/рід занять носіїв мови	112	121	119	84	67	79	73	148	110	108	1021
4. Сім'я/родина носіїв мови	25	17	25	14	20	19	12	27	14	13	186
5. Час/вік	105	101	124	108	98	85	136	110	85	112	1064
6. Мова/мовна структура	446	441	545	449	559	451	459	453	438	440	4681
7. Економічна діяльність/робота	11	26	62	22	24	40	27	31	41	47	331
8. Державна сфера	43	52	114	42	53	42	44	63	40	63	556
9. Навчання/освітня діяльність	233	209	271	162	216	137	216	139	144	160	1887
10. Наука/наукова діяльність	38	39	51	46	56	50	19	54	47	84	484
11. Відносини/ставлення	33	30	72	37	43	51	38	47	54	52	457
12. Документи	13	22	20	18	18	14	16	16	8	20	165
13. Сфера вживання мови	27	13	29	40	25	15	24	21	21	22	237
14. Установа/місце використання мови	67	49	100	76	71	83	64	57	84	87	738
15. Емоційна сфера	16	29	25	16	38	19	21	25	20	19	228
16. Артефакти/продукти діяльності	46	73	74	67	84	90	49	43	75	70	671
17. Подія/випадок	11	11	17	13	9	12	6	8	5	12	104
18. Міра/розмір	41	35	52	31	25	19	42	30	27	39	341
19. Тваринний/рослинний світ	18	7	7	8	15	12	9	10	22	21	129
20. Мас-медіа/мистецтво	36	26	39	53	40	38	21	36	60	24	373
21. Мова тіла/частини тіла	32	25	34	38	22	51	48	30	41	48	369
22. Ментальна сфера	50	57	76	41	49	40	30	72	40	55	510
23. Мовленнєва діяльність	34	33	33	33	60	36	38	35	28	36	366
24. Батьківщина/нація	10	8	11	10	13	9	5	5	10	11	92
25. Люди/група людей	50	65	48	62	50	75	48	67	50	69	584
26. Релігійна сфера		3	7	9	1	2		4	12	3	41
27. Абстрактні поняття	14	8	22	13	19	11	10	23	13	21	154
28. Техніка/комп'ютер	20	23	12	15	8	37	11	7	11	12	156
29. Транспорт/рух	20	22	35	20	35	31	25	32	24	17	261
30. Їжа/напої	6	1	2	10	4	12	3	2	7	16	63
31. Медична діяльність/фізіологічний стан людини	18	11	17	10	9	7	13	16	19	15	135
32. Спорт/гра	22	43	27	12	8	13	8	32	23	32	220
33. Пуризм		9	8		17	7	6		4	6	57
34. Юридична сфера	7	12	6	14	2	7	5	9	18	3	83
35. Продуктивна/деструктивна діяльність	20	15	35	19	25	15	15	24	12	24	204
36. Мова знаків/звуки	62	24	19	35	18	48	23	62	36	33	360
37. Мовна політика	52	51	62	39	70	40	45	44	48	45	496
38. Боротьба/військова діяльність	1	5	8	13	9	7	1	7	1	10	62
39. Предмети одягу			2		1		2		4	2	11
40. Перебування/існування			2		2				1		5
Загальна сума	1889	1950	2365	1919	2088	1896	1824	1951	1862	2038	19782

- 10) наука/наукова діяльність: *term, notion, process, experiment, research*;
- 11) відносини/ставлення: *attitude, treatment, behavior, conduct, relationship*;
- 12) документи: *constitution, bill, contract, report, agreement*;
- 13) сфера вживання мови: *culture, art, history, music, fashion, journalism*;
- 14) установа/місце використання мови: *office, organization, agency, area, country, place*;
- 15) емоційна сфера: *feeling, emotion, confusion, embarrassment, anger*;
- 16) артефакти/продукти діяльності: *thing, photograph, picture, letter, product, project*;
- 17) подія/випадок: *conference, festival, event, occasion, incident*;
- 18) міра/розмір: *number, majority, minority, dimension, amount*;
- 19) тваринний/рослинний світ: *animal, plant, species, beast, reindeer*;
- 20) мас-медіа/мистецтво: *broadcasting, performance, film, show, heritage*;
- 21) мова тіла/частини тіла: *body, brain, gesture, heart, arm*;
- 22) ментальна сфера: *thought, understanding, knowledge, mind, perception*;
- 23) мовленнєва діяльність: *talk, conversation, expression, speech, utterance, communication*;
- 24) батьківщина/нація: *nation, population, society, civilization, citizenship*;
- 25) люди/група людей: *people, group, committee, community, staff*;
- 26) релігійна сфера: *religion, prayer, Christian, monk, prophet*;
- 27) абстрактні поняття: *love, happiness, freedom, death, life*;
- 28) техніка/комп'ютер: *cyberspace, software, operation, database, computer*;
- 29) транспорт/рух: *way, movement, motion, car, vehicle, trip*;
- 30) їжа/напої: *cuisine, breakfast, plum, water, drinks*;
- 31) медична діяльність/фізіологічний стан людини: *surgery, disease, pediatrics, patient, dementia*;
- 32) спорт/гра: *championship, game, football, league, sport*;
- 33) пуризм: *impurity, purism, purity, purist*;
- 34) юридична сфера: *crime, justice, claim, law, trial*;
- 35) продуктивна/деструктивна діяльність: *development, increase, damage, decline, creation*;
- 36) мова знаків/звуки: *sign, signal, voice, tone, sound*;
- 37) мовна політика: *tendency, impact, barrier, bilingualism, multilingualism*;
- 38) боротьба/військова діяльність: *assault, attack, invasion, battle, war*;
- 39) предмети одягу: *jacket, lingerie, dressing, hat, pants*;
- 40) перебування/існування: *presence, existence, attendance, absence*.

Аналіз кількісних даних уживання ЛСК іменників відтворює лексичний набір, який використовується для творення фону реалізації концепту LANGUAGE в публіцистичному дискурсі. Кількісні підрахунки вживань лексем подано в Таблиці 1.

Серед ЛСК супровідних іменників до лексеми-імені концепту у британській публіцистиці найчастотнішими постають ЛСК на позначення «мови/мовної структури» (4681 вживання), «навчання/освітньої діяльності» (1887), «часу/віку» (1064), «назви мови» (1044), «професії/роду занять носіїв мови» (1021), «країни/національності» (856).

До ЛСК, які найменш актуальні у вживанні в одній синтаксичній рамці з іменем концепту, відносимо: «їжа/напої» (63), «боротьба/військова діяльність» (62), «пуризм» (57), «релігійна сфера» (41), «предмети одягу» (11), «перебування/існування» (5).

Висновки. Отже, ЛСК іменників, супровідних до лексеми-імені концепту LANGUAGE, указують на тісний зв'язок мови з освітньою сферою, країною й національністю, часовими й віковими характеристиками та видами діяльності людини. Найменш актуальними сферами використання мови виявилися військова, релігійна діяльність, пуризм, харчування та носіння одягу.

Перспективи дослідження полягають у визначенні лексико-семантичних класів, супровідних до лексеми-імені концепту LANGUAGE дієслів та прикметників, а також проведенні їх кількісного і порівняльного аналізу у британському та американському публіцистичних дискурсах.

Література:

1. Батрин Н.В. Інваріантні значення і типові смисли англійських прикметників семантичного поля температурної ознаки : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н.В. Батрин. – Л., 2003. – 19 с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
3. Єсипенко Н.Г. Базові англосаксонські лінгвокультурні концепти: когнітивний і квантитативний підходи (на матеріалі англійської прози XVIII – XX століть) : дис. ... докт. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н.Г. Єсипенко. – Чернівці, 2012. – 457 с.
4. Єсипенко Н.Г. Профілювання лінгвокультурних концептів / Н.Г. Єсипенко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – 2012. – Вип. 29. – С. 64–66.
5. Левицький В.В. Слова-консоцианти і побочний смисл: забытые идеи Г. Шпербера и К.О. Эрдмана / В.В. Левицький // Методы анализа текста : сборник научных трудов. – Черновцы : ЧНУ, 2009. – С. 165–182.
6. Фрумкина П.М. Вероятность элементов текста и речевое поведение / П.М. Фрумкина. – М. : Наука, 1971. – 170 с.
7. Dixon R. A New Approach to English Grammar on Semantic Principles / R. Dixon. – Oxford : Oxford University Press, 1991. – 401 p.
8. Wierzbicka A. The semantics of grammar / A. Wierzbicka. – Amsterdam : John Benjamins, 1988. – 588 p.

Ковалюк М. В. Лексико-семантические классы сопутствующих существительных к лексеми-имени концепта LANGUAGE в британском публицистическом дискурсе

Аннотация. Статья посвящена лексико-семантическим классам сопутствующих существительных к лексеми-имени концепта LANGUAGE в британском публицистическом дискурсе. Определено понятие лексико-семантического класса. Проанализированы существительные-вербализаторы, представляющие образность и содержание концепта LANGUAGE на основе его объективации в британской публицистике. Осуществлена классификация сопутствующих существительных к лексеми-имени концепта на лексико-семантические классы по тематическим сферам выражения концепта в британском публицистическом дискурсе и проведена их количественная репрезентация. Определены наиболее частотные и наименее употребляемые лексико-семантические классы, представляющие актуальные сферы функционирования языка.

Ключевые слова: концепт, лексико-семантический класс, лексема-имя концепта, существительные-вербализаторы, публицистический дискурс, языковая единица.

Kovaliuk M. Lexical-semantic classes of auxiliary nouns of the eponymous concept LANGUAGE in British publicistic discourse

Summary. The present paper is a study of lexical-semantic classes of auxiliary nouns of the eponymous concept LANGUAGE in British publicistic discourse. The notion of 'lexical-semantic class' is defined. Nouns verbalizing and exemplifying the imagery and content of the above concept subject to its representation in British journalism are under analysis. The

classification of the auxiliary nouns of the eponymous concept LANGUAGE into lexical-semantic classes against thematic domains of the concept representation in British publicistic discourse is carried out and their quantitative analysis is done. The most frequent and least frequent lexical-semantic classes representing the real usage of language units have been identified.

Key words: concept, lexical-semantic class, concept name, nouns-verbalizers, publicistic discourse, language unit.

Козуб Л. С.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германських мов і перекладу
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей використання англіцизмів у сучасній англійській мові, зокрема на прикладі реклами, рекламних слоганів та різноманітних назв. Особлива увага звертається на джерела запозичень, аналізується доречність використання англомовних слів в українській мові за наявності їх українських відповідників.

Ключові слова: англіцизми, зовнішня реклама, інтернет-реклама, слоган, глобалізація.

Постановка проблеми. Мова розвивається разом із народом. Запозичення іншомовних слів серйозно впливає на процес розвитку кожної мови. В україномовному дискурсі англіцизми почали з'являтися ще наприкінці XIX століття, а вже з XX століття почався так званий «неологічний бум». Сьогодні англіцизми й американізми становлять близько 75–80% усіх запозичень [5, с. 251]. Із кожним роком їхня кількість в українській мові зростає, вони проникають у всі сфери людської діяльності та широко застосовуються у повсякденному житті. Найчастіше англіцизми простежуються у рекламі та засобах масової інформації. Цей процес можна розглядати як у позитивному, так і в негативному аспектах. З одного боку, відбувається збагачення мови новими словами, а з іншого – надмірне використання запозичень, зокрема англіцизмів, може призвести до негативних наслідків у мові, витіснення уже наявних слів, втрати частини словникового запасу, а отже, збіднення мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запозичення становлять один із найбільш продуктивних способів розширення і збагачення словникового складу мови. Проблеми запозичень різних періодів присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних науковців (Л. Архипенко, Л. Крисін, О. Мороховський, А. Тараненко, О. Муромцева). Класифікацію запозичень пропонували Ю. Жлуктенко, О. Реформатський, А. Олійник.

У вітчизняній лінгвістиці існує і низка досліджень, присвячених функціонуванню англіцизмів в українській мові (В. Радчук, І. Дзюба, О. Чередищенко). Водночас зазначена тема залишається актуальною, оскільки процес запозичення англійських слів відбувається постійно завдяки засобам масової інформації, використанню мережі Інтернет, активним подорожам і контактам українців з англомовними носіями.

Метою статті є виявлення особливостей використання англіцизмів у сучасній англійській мові, аналіз позитивних та негативних аспектів впливу англіцизмів на розвиток української мови.

Виклад основного матеріалу. Мова – це функціональна система. Зазвичай вона збагачується із внутрішніх джерел. Проте сьогодні, у часи глобалізації неможливо уникнути запозичень, слова іншомовного походження уже стали невід'ємною частиною нашого повсякдення.

Поява запозичень пов'язана з історією українського народу. Протягом тривалого часу становлення України, мова піддава-

лася впливу різних країн. Лексичні запозичення з англійської мови проникли в українську пізніше, ніж з французької чи німецької, головним чином у XIX та XX ст. [4]. Особливо активно цей процес відбувається сьогодні, з доступом до мережі Інтернет, розвитком науки і техніки, великою мобільністю українців.

Поняття англіцизм охоплює «слова чи мовні звороти будь-якої мови, запозичені з англійської, або створені за їх прикладом слова чи словосполучення» [3, с. 30]. Причиною такої популярності запозичень з англійської мови є беззаперечна першість США в усіх сферах людської діяльності. Весь світ наслідує американську культуру, систему освіти та економіки, стиль життя і навіть спосіб мислення, забуваючи про власну автентичність.

Так, М. Брайтер виокремлює низку причин появи англіцизмів. Його думку поділяє і Л. Крисін [2, с. 86]. Серед причин науковці зазначають:

1) потребу у створенні назви для нових предметів та явищ. У зв'язку із швидким розвитком і розповсюдженням інформаційних технологій та ЗМІ, з'явилося багато нових предметів, які потребують найменувань (*принт-мейкер, флеш-файл*). Таким чином у нашій мові з'явилася велика кількість англіцизмів, оскільки людям простіше використовувати вже відомі слова іншомовного походження, ніж шукати відповідники або вигадувати нові;

2) відсутність відповідного найменування. Чимало англіцизмів використовуються освіченими людьми через відсутність відповідника у рідній мові (*дайджест, онлайн*);

3) необхідність конкретизації значення слова (*гамбургер, чізбургер*);

4) експресивність новизни. Різноманітні фірми і компанії використовують англіцизми у назвах та англійські слогани для того, щоб привернути увагу потенційних покупців (*Life cell, Impression*).

Варто зазначити, що характер процесу запозичень англіцизмів не завжди себе виправдовує. До негативних явищ варто віднести появу дублетів: *консалтинг – консультування, шоп – магазин*.

Сьогодні великий вплив на свідомість людей має реклама. Завдяки рекламі формується певне позитивне чи негативне враження про той чи інший товар, виникає зацікавленість ним та бажання його придбати. Реклама призначена й для того, щоб задовольнити психологічні потреби людей, для яких вона призначена. Більшість сучасних працівників рекламних агентств можна вважати відмінними психологами. Вони чудово знають, як створити рекламу такою, щоб вона приваблювала покупців, оскільки її вплив на людину здійснюється через органи чуття (зір та слух).

Існує велика різноманітність видів реклами, проте у нашому дослідженні ми зосередимо увагу на зовнішній (аудіор) ре-

кламі, адже саме вона найкраще привертає увагу потенційних покупців. Її можна вважати найдавнішим видом реклами. За даними досліджень, перші згадки про зовнішню рекламу датуються IV – III ст. до н. е. [1].

Більшість англійських назв в українській зовнішній рекламі можна класифікувати на такі групи:

1) заклади харчування: ресторани (*Odessa, The Roomers, Serebro*), бари (*Aroma espresso bar, fresh-bar Fresh Factory, Salateria*), паби (*SOSna GastroPUB, LION pub, Sherlock pub*), кафе (*Daily Fish Café, Wog Cafe*), вуличні кав'ярні (*Cat Coffee, Coffee to go, Coffee LOVE'ka*), заклади, що продають вуличну їжу (*Pita's street food, Mister Falafel, ЖапОК!*);

2) бізнес-центри (*Horizon Park Business Center, FABULA PLAZA, CAPITAL HALL, FORUM Victoria Park, New Technology*);

3) банки (*Ukrsibbank, Platinum Bank, Universal Bank, Bank for Investments and Savings*);

4) магазини, супермаркети (*Зоомагазин, Продуктовий магазин 24h topmart, Good Wine, iShop, Apple room, Brand Shop, Family товари для всієї родини*);

5) аптеки (*Аптека top-pharm, PHARMACLINIC, CITY-PHARM, ORTO-LINE, ORTOP, PHARMALAD, DOCTOR SAM, FARMACIA, IRTA*);

6) салони краси (*Beauty Hub, JUST hair and nails studio, Neo Beauty Home, SAWA, Ecosalon Maximum, Spirit of Beauty*);

7) бюро перекладів (*First Translation Bureau, Prof-Studio, Джулай Монинг*);

8) агенції, що надають юридичні послуги (*Rantie legal consulting, Advice, Art of La, B&K Partners, FELIX*);

9) туристичні агенції (*Join Up! to travel, International Travel Club, BUSINESS VISIT Travel Solution, aSunnytravel*);

10) навчальні курси (*Brain Academy. Brain Hub, Speak up, American English Center*);

11) косметичні засоби та аксесуари (*Remington*);

12) ліки, лікувальні бальзами (*KROK Foot Balsam*);

13) назви фільмів в анонсах (*American Horror Story, WALL-E, Matrix, Citizen Kane*);

14) назви фірм (*Wood-Mizer, Most Ukraine*);

15) товари, назви відомих брендів (*Nescafé, BLOWIN мехніка для домашньої кулінарії, VICINO exclusive bags and shoes*);

16) назви торговельно-розважальних центрів (*Ocean Plaza, Arcadia, Art Mall, Sky Mall, Respublica, Адrenalін cimi*);

17) назви кінотеатрів (*Сінема Cimi, Wizzoria, Kronverk Cinema, Skymall*).

Реклама товарів може супроводжуватися слоганом, який вважається важливою частиною реклами, адже первинним значенням самого цього слова є «бойовий клич», що дуже точно відображає усю сутність реклами. Він повинен викликати позитивні емоції до товару та ні жодному разі не має нашкодити іміджу компанії. Слоган має переконати потенційного споживача у перевагах певного товару і спонукати до його подальшого придбання. Головною особливістю слогана є вплив на свідомість людей, оскільки його створюють максимально близьким і зрозумілим для відповідної цільової аудиторії.

Слогани простежуються і в українській зовнішній рекламі. При цьому рекламні слогани пропонуються англійською мовою: *Wood-Mizer. From Forest to Final Form; Lenovo. For Those Who Do; Hyundai. New Thinking. New Possibilities; Remington. How the World Gets Ready; Brain Academy. Making Your Mind Brilliant, Cat Coffee. Good day starts with COFFEE and YOU, Watsons. Look Good. Feel Great; Maybelline New York. MAKE IT*

HAPPEN; Adidas. Impossible is nothing; Republic of Games. The Choice of CHAMPIONS.

Необхідно зазначити, що для українського ринку вже стало традицією використовувати англійські слогани без перекладу. Але, без сумніву, талановиті перекладачі могли б знайти влучний український переклад цих фраз: *Hyundai. Новий спосіб мислення. Нові можливості; Wood-Mizer. Від дерева до готового виробу; Maybelline New York. Зроби це можливим; Adidas. Немає нічого неможливого; Republic of Games. Вибір чемпіонів.*

У деяких випадках після реклами закладу пропонується влучна фраза, яка дає додаткову інформацію про заклад, характеризує його діяльність або перспективи. *Horizon Park Business Center. Your Gateway to Ukraine; Daily Fish Café. Seafood and More.* Подібна ситуація і з назвами різноманітних організацій та підприємств.

Іноколи англійські написи на вивісках не допомагають, а можуть, навпаки, ввести споживачів в оману, як-от, наприклад, напис на вивісці салону краси: *Beauty Hub. Click the beauty.* Слово *click* зазвичай асоціюється із пошуком інформації у мережі Інтернет, із необхідністю онлайн реєстрації. Саме тому використання цього слова на вивісці може до певної міри збентежити і заплутати потенційного клієнта салону.

Щодо доречності використання англійських написів в українській зовнішній рекламі вважаємо, що допустимим є використання англійських написів у рекламі товарів, які адресовані споживачам із високим соціальним статусом, яких зазвичай цікавлять дорогі бренди годинників, машини, ексклюзивні прикраси, а також тим, які можуть володіти більш ніж однією іноземною мовою. Проте англійські написи простежуються і в рекламі годинників, які пропонуються споживачам із середнім соціальним статусом, які не завжди можуть зрозуміти закладений підтекст в англійських написах. Так, реклама годинників швейцарської фірми *Swatch*, ціна яких різниться від 1 769 до 6 619 грн. і які, судячи з ціни, пропонуються споживачам із середнім соціальним статусом, супроводжується написом *I always want more cheers.* Очевидно, що підтекстом цього речення є те, що людина, яка обере запропонований бренд, буде викликати захоплення оточуючих і очікуватиме їхніх схвальних відгуків щодо свого вибору.

Не менш важливим фактором використання англіцизмів у рекламних слоганах є прагнення слідувати моді. У наш час знати англійську мову вважається досить престижним, а отже, той, хто використовує англіцизми, прагне виглядати престижно, модно, завоювати повагу співрозмовника. Деякі компанії у своїх рекламних слоганах використовують англіцизми, щоб розмовляти з молоддю однією мовою, а також для того, щоб вплинути на ширший загал. Яскравим прикладом цього можна вважати один із найпопулярніших ТРЦ Києва "*Ocean Plaza*". Майже на кожному рекламному постері чи білборді торгового центру присутні англіцизми. Наприклад, *FASHION PASSION. LOVELY ПОДАРУНКИ У ДЕНЬ ЗАКОХАНИХ, НОВОПІЧНИЙ SHOPPING, ГРА ТА SHOPPING, NIGHT SALES.*

Англійські варіанти давно асимільованих слів часто використовуються як данина моді. Наприклад, *Декор PLUS, Ветеринарний Club.* Зазначені слова досить давно набули кириличного оформлення й абсолютно не потребують їх написання англійською мовою. Поєднання латинської і кириличної графіки є логічним і зрозумілим у тих випадках, коли назва фірми написана мовою оригіналу, а його родова характеристика – українською. Наприклад: *Colin's дисконт центр.*

Варто зазначити, що подекуди англійські назви у вивісках є досить безглуздими. Наприклад, назва кав'ярні *Cat coffee*, яка на перший погляд є кав'ярнею для котів. Три великі літери SOS у назві закладу *SOSna GastroPUB* можуть, з одного боку, викликати тривогу в іноземців а, з іншого – перше слово і малюнок ялинки на вивісці можуть не зрозуміти українці, оскільки виникають запитання, яка їжа може пропонуватися відвідувачам цього закладу. Хоча, можливо, що така назва може інтригувати і, навпаки, викликати зацікавлення.

Дослідження використання англійських слів в українській зовнішній рекламі показало також те, що незважаючи на досить поширену тенденцію використання англійської мови на білбордах, вивісках, сітілайтах, певний відсоток зазначеної реклами містить назви і текст, які дублюються і українською, й англійською мовами: *Банк інвестицій та заощаджень – Bank for Investments and Savings, First Translation Bureau – Перше перекладацьке бюро*.

У деяких випадках, крім англійського тексту, на вивісках подається коротка фраза, яка характеризує діяльність фірми чи агентства українською мовою: *Rantie legal consulting юридичні послуги, Pita's street food вулична їжа, fresh-bar Fresh Factory фреш-бар*.

Значну роль у рекламних текстах відіграє використання пунктуації та написання слів. Особливою рисою реклами є експресивні пунктуаційні прийоми, які додають експресивності через цілеспрямоване використання ненормативних граматичних форм, використання розділових знаків та їх комплексів. Спостереження доводять, що створення багатьох пунктуаційних прийомів у рекламі відбувається за усталеними зразками, проте деякі прийоми є характерними лише для рекламних текстів. Так, знак оклику вживають після тієї частини назви організації чи рекламного слогану, яку необхідно виділити. Наприклад, туристична агенція *Join Up! to travel*, закликає своїх потенційних відвідувачів приєднатися до подорожі і наголошує на цьому, додаючи знак оклику після слів *Join Up!*. У такий спосіб вона ніби спонукає відвідувачів до дій. Проте далі незвичним є використання малої літери після знаку оклику, що може бути елементом привертання уваги потенційних клієнтів до незвичної вивіски.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що запозичення слів і виразів з однієї мови в іншу – це безперервний, динамічний процес, який тісно пов'язаний із глобалізацією реклами. З одного боку, англіцизми, що проникають в українську

мову, – це явище закономірне і воно відображає усі процеси, що відбуваються у країні. З іншого боку, слід пам'ятати про багатство української мови, тому важливо не захоплюватися надмірним використанням англіцизмів, зокрема у зовнішній рекламі, яка оточує нас щодня, має маніпулятивний потенціал і великий вплив на формування смаків, світогляду, зокрема молоді.

Отримані результати можуть сприяти подальшому поглибленому вивченню специфіки проникнення іноземних слів в українську мову, а також дискусії вітчизняних лінгвістів щодо їхнього позитивного чи негативного впливу на мову.

Література:

1. Бугрим В.В. Основи реклами і зв'язків з громадськістю : [підруч.] / В.В. Бугрим. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2011. – 431 с.
2. Крысин Л.П. Иноязычные слова в современном русском языке / Л.П. Крысин. – М. : Наука, 1968. – 208 с.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов / под общ. ред. Л.И. Скворцова. – 24-е изд., исправ. – М. : Мир и образование Астрель ОНИКС, 2012.
4. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О.А. Стишов. – К. : ВЦ КНЛУ, 2003. – 388 с.
5. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – 439 с.

Козуб Л. С. Особенности использования англицизмов в современном украинском языке

Аннотация. Статья посвящена исследованию особенностей использования англицизмов в современном английском языке, в частности на примере рекламы, рекламных слоганов и различных названий. Особое внимание обращается на источники заимствований, анализируется уместность использования англоязычных слов в украинском языке при наличии их украинских соответствий.

Ключевые слова: англицизмы, наружная реклама, интернет-реклама, слоган, глобализация.

Kozub L. The peculiarities of anglicisms usage in the modern Ukrainian language

Summary. The article deals with the peculiarities of anglicisms usage in modern English, particularly in outdoor and online advertising, different slogans and names. Special attention is paid to the sources of borrowings, as well as to the appropriateness of usage of English words in the Ukrainian language in case there are Ukrainian counterparts of these words.

Key words: anglicisms, outdoor advertising, Internet advertising, slogan, globalization.

Kolisnychenko T. V.,

*PhD, assistant, the Dept of Foreign Languages for Humanities Majors
Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University*

CHANGES IN PLACE NAME SEMANTICS IN THE TOURISM ADVERTISING DISCOURSE

Summary. The present research is aimed to reveal the shifts in the semantics of place names used as general names and as oikonyms in tourism advertising discourse. The “place name” nominations preserve their negative connotations in the dictionary entries but in the tourism advertising discourse their pejorative components are diminished and they acquire positive connotations.

Key words: tourism advertising discourse, oikonym, place name, pejorative component, meaning shifts, positive perspective.

The intensive development of tourism industry attracts the attention of the linguists to the tourism advertising discourse (hereinafter TAD) due to its professional language and ‘specific’ purposes: to present a place in favourable context with intention to ‘sell’ tourism services. To influence the tourist’s consciousness various means are used in the TAD.

Introduction. The topicality of the present research is motivated by the necessity to study the dynamics of neutralizing the pejorative component in British place names in TAD to reveal the shifts in the semantics of oikonyms used in general and professional discourse registers.

The object under investigation is the British place names with the original dominant pejorative component in their lexical meaning registered in the dictionary entry.

The end-goal is to determine the shifts of the negative component in the lexical meaning of the British place names registered in TAD to the positive one.

The data for the investigation is retrieved from the etymological dictionary [3], “Dictionary of British Place Names” by A. D. Mills [10] and the TAD represented in texts of webpages (Love Hungerford [7], Suffolk [16], Triphobo [17], Visit Snape [18]) with the total amount of 23 586 wordforms.

Discussion. The toponymy of British place names is the focus of E. McClure (1910), A. Mawer (1922), J. Field (1980, 2005), A. Room (1983), A. Mills (2011) et al. They pay their concentrate on the changes in the British place names semantics due the influence of the tongues of various tribes inhabited Britain and conquerors. They studied how places were named after men who obviously were important at those days to keep their names in times.

Toponym comes from Greek *topos* “place” and *-onym* “name”. And toponymy is the “study of place names” is from 1876 [3]. Toponyms in linguistics are classified into oikonyms – place names, hydronyms – river names, omonyms – landform names, etc. [12, p. 4753], cf.: “Dictionary of linguistic terms” by T. Zhrebilo defines the toponym as a geographical name of particular territory [20, p. 418], while oikonymy is the branch of linguistics that studies the etymology, origin, meaning and function of place names.

The problem of diminishing the pejorative component in the semantics of oikonyms in TAD is not studied enough that is why our attention is drawn to this problem. Our task is to prove the neutral-

ization of the pejorative component in oikonyms semantics in TAD that aims at ‘selling’ the tourism services.

The etymological analysis reveals that the word *pejoration* (1650) comes from the noun of action in English *pejorate* “depreciative, disparaging”, from the French word *pejorative*. The Late Latin *peiorat-* is the Past Participle of *peiorare* that meant “make worse”. Latin *peior* ‘worse’ is related to *pessimus* “worst”, *pessum* “downward”, to the ground ← Proto-Indo-European **ped-yos-*, comparative of root **ped-* “to walk, stumble, impair”. The Modern English verb *pejorate* “to worsen” has been functioning since 1640s [3].

In linguistics *pejoration* is treated as the speaker’s evaluation of something / someone as being bad. C. Kramarae and D. Spender in their work stress that *pejoration* is a semantic process whereby a neutral word acquires negative connotations over a period of time, it occurs when a word names a concept about which society is uncomfortable [5, p. 2031], cf.: *pejoration* is the acquisition of a less favourable meaning due to a lowering in the value judgment associated with the referent [1, p. 79]. Somehow a different opinion is put forward by L. Naumenko “*pejoration* is the process of adding connotations to the stylistically neutral word to create the negative nomination” [11, p. 80–85]. V. Klemperer states that *pejoration* is any worsening or narrowing of a word meaning [4]. L. Safonova offers much wider definition: *pejorative* lexical units are units which meanings reflect the negative society’s attitude to the exact subject or activity the word denotes [14, p. 52]. *Pejoration* is a kind of language expression, namely of the negative emotional value by creating the image perceived by the language society negatively considering the moral and ethical criteria of the language usage [15, p. 151]. N. Shibaeva admits that *pejoration* is the expression of the negative emotional value of the speaker to the object of the nomination and the addressee’s aim to decode the speaker’s intentional meaning [15, p. 151]. S. Łodej in his work “Concept-driven Semasiology and Onomasiology of CLERGY” analyses semantic and morphological dynamics of the terms. The author views them in the context of their historical development. S. Łodej remarks that more evidence of the social *pejoration* of the referents can be derived from the context of the individual use of the terms [6, p. 105].

M. Widawski emphasizes that *pejoration* involves the “depreciation” in the meaning of words whose connotations have become less favorable or have worsened over the time [19, p. 80].

Our hypothesis is that (1) the original pejorative component is “neutralized” in the geographical discourse or rather it is shifted to periphery; (2) the positive component moves it further to the nucleus; (3) the positive component becomes dominant in the lexical meaning of oikonyms; and (4) the negative component to be covert in the TAD.

Investigation. Place names for the analysis are retrieved from “Dictionary of British Place Names” by A. Mills. Dictionary which includes a representative selection of some 17 000 major place-names of the British Isles. We suggest classifying the oikonyms

by the following criteria: (1) etymological – native or borrowed; (2) source of borrowing; (3) semantic. Here is the classification of British place names with the original dominant negative component represented by various oikonyms:

We divide place names by dominant meaning component:

– negative (3%): *Ballynamallard* (Béal Átha na Mallacht) means “Fordmouth of the curses” [10, p. 123]; *Shobrooke* means “Brook haunted by an evil spirit” [10, p. 943];

– positive (5%): *Deehommed* (Deachóimhead) means “Good view” [10, p. 375]; *Harlech* (Hardelagh) means “Fine rock” [10, p. 539]; *Ballyraver* (Baile Ramhar) means “Fertile townland” [10, p. 138];

– neutral (92%): *Ballyree* (Baile an Fhraoigh) means “Townland of the heather” [10, p. 138]; *Granagh* (Greanach) means “Gravelly place” [10, p. 509]; *Rahan* (Raithean) means “Ferny place” [10, p. 865].

In the focus of the investigation there are the place-names with the dominant pejorative component retrieved from the dictionaries which make up 3% (506 wordforms) of the total amount of the British place names (17 000 wordforms).

Let's analyse the etymology of some place-names to find out their original meaning to further determine the way of the negative → positive component. We must admit that the formula ought to decode the intermediate phase: shall analyze original dominant meaning of place names, combinability with descriptive words and meaning shifts in the tourism advertising discourse. Let's consider the following example: original negative → neutralized in the geographical discourse → positive in the TAD.

There are a number of exciting things to do in Shorncote. From historical sites to cultural attractions, explore the exhaustive list of all other local attractions in Shorncote. Discover new places to see and unique things to do nearby Shorncote. Don't miss out on these amazing sights at Shorncote. Check out the list of attractions and activities to do in Shorncote and nearby areas. It will help you to plan a perfect trip to Shorncote [17].

The etymological analysis shows that the compound noun *Shorncote* (*Schernecote* 1086) comes from the OE word combination *scearn* + *cot* [10, p. 944]. The OE *scearn* “dung, muck” comes from Proto-Germanic **skarnom* in the Past Participle form ← **sker* “to cut” [3]. The OE *cot* developed into ME “small house, bed-chamber, den” [3].

According to A. Mills *Shorncote* is interpreted as “cottage(s) in a dirty or muddy place”. In example 1 the intensive use of intensifiers is registered. Such intensifiers as *exciting*, *cultural attractions*, *perfect*, *amazing* are used in TAD to highlight the place name. Intensifiers aim at the adding the additional positive components into the semantically neutral or pejorative oikonyms and form the positive perception of the oikonyms by the tourists and allows to fulfil the main function of TAD.

Place-names and intensifiers in the TAD change the client's perception of the place name with an original negative component, e.g. *exciting things to do in Shorncote*, *amazing sights at Shorncote*, *a perfect trip to Shorncote* strengthen the reader's positive perception of *Shorncote*, despite the fact that the pejorative component remains dominant in its original semantics.

Now one can see that the TAD neutralizes the dominant pejorative component in the place name semantics and adds the positive components to place names semantics. *Shorncote* acquires the positive connotation in the TAD. We consider that such change is supported by its combinability with intensifiers in TAD. Thus the

combinability of place-names with the negative component and the intensifiers in the professional discourse actualizes the positive semantic component of the place name, for instance: “*causing great enthusiasm and eagerness*” and “*excellent in all respects*” used in the TAD. Here *Shorncote* is presented as “*amazing place for a perfect trip*” in tourists' consciousness.

There's so much to explore in Hungerford, so many reason to visit and stay in our beautiful, historic town surrounded by an area of outstanding natural beauty. Some come for the famous antiques, others for the walks, the history and the waterways. Perhaps it's our fabulous food and our stylish shops that attract visitors from around the world [7].

The compound noun *Hungerford* comes from the word combination “*Hunger ford*”. The etymological analysis points out that it developed from merging of two stems: ME *Hungerford* ← OE *hungor* + *ford* [10, p. 596]. The OE *hungor*, *hungor* means “unease caused by lack of food, debility from lack of food, craving appetite” which came from Proto-Germanic *hungruz* and probably from the Proto-Indo-European root *kenk* “to suffer hunger or thirst”. The ME noun *ford* ← OE *ford* “shallow place where water can be crossed” borrowed from Proto-Germanic **furduz* ← PIE **prtū-* “a going, a passage” [3].

The meaning of the place name *Hungerford* according to Mills' Dictionary is possibly “*ford leading to poor or unproductive land*” [10, p. 596] and a negative component prevails.

In example 2 the intensifiers *outstanding*, *beautiful*, *historic*, *fabulous* provoke the client' positive perception of the place name.

And such combinations of place name with intensifiers as *much to explore in Hungerford*, *beautiful*, *historic town*, *area of outstanding natural beauty*, *attract visitors from around the world* cause the shifts in semantics of place name and the original pejorative component is not actualized, see: example 2.

The TAD aims to shift the pejorative component of the place name from the nucleus to the periphery name and provokes the client's positive perception of oikonyms. As shown in example 2 *Hungerford* as place name in the TAD acquires positive meaning and the pejorative component in the place name semantics becomes covert. The place name *Hungerford* changes its meaning and in the context actualizes the meaning “*beautiful place of outstanding natural beauty*”.

In the TAD intensifiers *beautiful*, *historic*, *outstanding*, etc. imply the “*excellent*” and “*exceptionally good*” and such a combination forms a picture of “*a perfect spot to visit and stay*”, as the result the actualised positive component “*fabulous food and our stylish shops that attract visitors*” moves the original negative component into the periphery, see: *Hungerford* → *fertile land*, e.g.:

Snape is a “must-visit” destination for anyone who wants to sample the beauty and atmosphere the Suffolk coastal countryside has become famous for, whatever the season [16].

An area of awe-inspiring vistas, contrasting landscapes and diverse wildlife. Woodland groves and heathland walks lead down to wildlife rich reedbeds ... Walking, cycling, canoeing, river trips, your senses will be stunned by the wonderful views [18].

The place name *Snape* originates from OE *snæp* (early 14c.) “to be hard upon, rebuke, revile, snub” which comes from Old Norse *sneypa* “to outrage, dishonor, disgrace” and probably related to similar-sounding words meaning “cut” [Harper]. According to Mills' Dictionary *Snape* means “*boggy piece of land*” [10, p. 959].

In examples 3 and 4 the intensifiers underline the positive feature of the place-name lexeme, for instance: *famous*, *awe-inspiring*,

contrasting, coastal, wonderful, etc. Due to their co-occurrence the original component is neutralized and turns positive: poor land + wonderful → wonderful poor land.

Combinability of intensifiers with oikonyms (“*must-visit destination, coastal countryside area of awe-inspiring vistas, contrasting landscapes, wonderful views*”) causes shifts in the place name lexeme.

The given illustrations show that *Snape* is presented as a “beautiful place”. Intensifiers focus the reader’s perception on the context which transfers negative into positive. Tourism advertising discourse diminishes the pejorative component in the place name semantics. Examples 3 and 4 reveal the loss of the negative component “poor land”) and acquiring the component “*a beautiful place worth visiting in any season*” in TAD.

The examples under investigation have proved our hypothesis that tourism advertising discourse diminishes the original pejorative component of the place name semantics and actualizes its positive component. The shift in the meaning place names follows several stages: domination of the original negative component → neutralized in the geographical discourse → transferring into positive when used in the tourism advertising discourse.

The “place name” nominations preserve their negative connotations in the dictionaries entries but in the tourism advertising discourse oikonyms pejorative components are diminished and place names acquire positive connotations due to the meaning shifts.

Conclusions. The tourism advertising discourse preconditions a shift of the pejorative component in the lexical meaning of place name nominations from the dominant position to the periphery one. It also first diminishes and then in the course of time neutralizes its negative semantics.

Perspectives of the investigation. It lies in the systemic study of dynamic semantics of oikonyms in the language system and professional discourses.

References:

- Briton L.J. The English language: a linguistic history / L.J. Britton, L.K. Amovick. – Oxford : OUP, 2006. – 522 p.
- Field J. Discovering Place-Names: Their Origins and Meanings / J. Field. – 4th ed. – Haverfordwest : CIT Printing Service, 2005. – 103 p.
- Harper D. Online Etymology Dictionary / D. Harper. – 2017. – [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.etymonline.com/>.
- Klemperer V. LTI : Notizbuch eines Philologen / V. Klemperer. – 4 Aufl. – Leipzig : Verlag Philipp Reclam, 1970. – 350 p.
- Kramarae C. Routledge International Encyclopedia of Women: Global Women’s Issues and Knowledge / C. Kramarae, D. Spender. – NY : Routledge, 2000. – 2050 p.
- Łodej S. Concept-driven semasiology and onomasiology of CLERGY / S. Łodej // Middle and Modern English Corpus Linguistics: A Multi-dimensional Approach (eds. M. Markus, Y. Iyeiri, R. Heuberger, E. Chamson). – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2012. – P. 93–109.
- Love Hungerford. – 2017. – [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.hungerford.co.uk/index.php/explore>.
- Mawer A. Place-names and History / A. Mawer. – Liverpool : The University Press of Liverpool, 1922. – 316 p.
- McClure E. British Place-names in Their Historical Setting / E. McClure. – London : Society for Promoting Christian Knowledge, 1910. – 349 p.
- Mills D. A Dictionary of British Place-Names / D. Mills. – NY : OUP, 2011. – 576 p.
- Naumenko L.V. Semasiology and onomasiology as the main aspects of lexical semantics in a foreign language / L.V. Naumenko // Scientific Review. – K. : Meganom, 2014. – P. 80–85.
- Neroznak V.P. Toponimika [Toponymy]. Lingvisticheskii entsiklopedicheskii slovar’ [Linguistic Encyclopedic Dictionary]. – M. : Direct Media Publishing, 2008. – P. 4753–4759.
- Room A.A. Concise Dictionary of Modern Place-Names in Great Britain and Ireland / A.A. Room. – Oxford : OUP, 1983. – 148 p.
- Safonova L.V. O lingvisticheskoy sushchnosti peyorativnosti v leksike / L.V. Safonova // Teoriya i metody leksikologicheskikh issledovaniy. – L. : Izd-vo LGPI im. A.I. Gertsena, 1985. – P. 52–58.
- Shibaeva N.P. K voprosy o funktsionalno-semanticheskom pole peyorativnosti / N.P. Shibaeva // Lingvisticheskie struktury teksta. – M. : In-t yazykoznaneya AN SSSR, 1988. – P. 151–155.
- Suffolk. – 2017. – [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.thesuffolkcoast.co.uk/suffolk-coast-towns-and-villages/snape>.
- Triphobo. – 2017. – [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.triphobo.com/places/shornocote-england-united-kingdom/things-to-do>.
- Visit Snape. – 2017. – [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.visit-snape.co.uk>.
- Widawski M. African American Slang. A Linguistic Description / M. Widawski. – Cambridge : CUP, 2015. – 314 p.
- Zherebilo T.V. Slovar’ lingvisticheskikh terminov i ponjatij / T.V. Zherebilo. – Izd. 6-e, ispr. i dop. – Nazran’ : Piligrim, 2016. – 610 p.

Колісниченко Т. В. Зміни в семантиці ойконімів у туристичному рекламному дискурсі

Анотація. У статті аналізуються пересуви у семантиці назв місць – як загальних назв, так і ойконімів у туристичному рекламному дискурсі. Наша гіпотеза полягає у тому, що географічні назви історично містять у своїй семантиці негативний компонент, проте у структурі географічного дискурсу він зменшується або нейтралізується, а у структурі туристичної реклами він змінюється на позитивний.

Ключові слова: туристичний рекламний дискурс, ойконім, географічна назва, пейоративний компонент, семантичний пересув, позитивна перспектива.

Колісниченко Т. В. Изменения в семантике ойконимов в туристическом рекламном дискурсе

Аннотация. В статье проанализировано сдвиги в семантике названий местности – как общих названий, так и ойконимов в туристическом рекламном дискурсе. Наша гипотеза заключается в том, что географические названия исторически содержат в своей семантике негативный компонент, однако в структуре географического дискурса он либо уменьшается, либо нейтрализуется, а в структуре туристической рекламы он меняется на позитивный.

Ключевые слова: туристический рекламный дискурс, ойконим, географические названия, пейоративный компонент, семантические сдвиги, позитивная перспектива.

Марчук О. В.,

аспірант кафедри англійської мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ВЛАСНІ НАЗВИ У ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРАХ: КЛАСИФІКАЦІЯ АНТРОПОНІМІВ

Анотація. Власні імена функціонують у художньому тексті і є його невід'ємною частиною. Створюючи фентезійний твір, автор моделює вигаданий світ, іменує персонажів і всі компоненти ономастичного простору твору. Антропоніми відіграють важливу роль у формуванні фентезійного середовища, а також впливають на сприйняття читачем фантастичних назв героїв. Вибір власних імен у літературних творах жанру фентезі зумовлений культурою, історією і менталітетом народу, до якого належить автор твору.

Ключові слова: фентезійний твір, власна назва, антропоніми, фантастичні герої.

Постановка проблеми. Цінність творів жанру фентезі, їхня специфіка та своєрідність багато в чому визначаються способом творення і джерелом виникнення назв, що у них функціонують. Власні імена, взяті як система, сприяють вирішенню завдань, поставлених письменниками жанру фентезі. Головним завданням авторів фентезійних творів є формування власного віртуального світу, який повинен бути максимально реальним і переконливим. У цьому їм допомагають, насамперед, утворені ними антропоніми, причому джерела їх створення, як показало це дослідження, можуть бути різними.

Власні імена пронизують усі сфери людської діяльності. Їхній склад, соціальне й ідеологічне навантаження визначається історичними, соціальними, економічними, культурними та іншими екстралінгвальними чинниками. Жодний художній твір неможливо уявити без власних назв найрізноманітніших типів. Власна назва – це термін, який має латинське походження (*nomina propria*). Власні назви визначають однотипні предмети або явища. Як зазначено у Великому енциклопедичному словнику під редакцією В. Ярцева, цей термін використовується для «виокремлення іменованого ним об'єкта серед низки подібних, щоб ідентифікувати даний об'єкт» [12, с. 145]. Власна назва, як визначає К. Леві-Стросс, є «квантом значення» [7, с. 283]. Вивченням власних назв займається ономастика. Предмет, який позначає ім'я власне, можна назвати носієм імені або референтом. Носієм імені можуть бути люди, тварини, географічні об'єкти, назви книг або фільмів тощо [3, с. 98]. Власні імена функціонують у художньому тексті та є його невід'ємною частиною. Це один із засобів, що створює вигаданий світ. Імена персонажів, як правило, приховують у собі певну інформацію, «персонажі, що володіють подібними іменами і прізвищами, є носіями рис, властивих етимології та історичним носіям цих імен» [4, с. 36].

Традиційно в науці виокремлюють розряди (групи, підгрупи) назв залежно від того об'єкта, який вони позначають. У працях ономастів представлені різні класифікації (Н. Максимчук, В. Михайлов, Н. Подільська, В. Супрун та ін.). На наш погляд, найбільш чітко і лаконічно подано класифікацію Д. Єрмоловича, який розрізняє антропоніми як власні назви, офіційно присвоєні окремим людям як їхній розпізнавальний знак; топоніми як власні назви, які обслуговують категорію географічних об'єктів; зооніми як власні назви, які приписують небесним тілам; назви космічних ко-

раблів і апаратів; назви компаній і організацій; назви літературних і художніх творів [3, с. 49–62].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У другій половині ХХ ст. антропонімічній лексикі було приділено значну увагу. Антропоніми та їхні похідні є предметом вивчення мовознавства, філософії, психології, літератури, мистецтва, природничих наук. Вивченням антропонімів як сегмента мовної картини світу займалось чимало видатних лінгвістів (зокрема, Р. Гінзбург, Н. Арутюнова, В. Лопатін та ін.), серед студій англійських науковців, що працюють у галузі сучасної антропонімії, уваги заслуговують наукові праці Ч. Болен, Т. Ламберта, М. Ловера. Наголосимо, що найбільш значущими для англійської ономастики є наукові праці П. Ріні, який у 60-х роках ХХ ст. уклав словник англійських прізвищ [13]. Функції та особливості антропонімічної групи онімів у творах жанру фентезі розкриті в дослідженнях Є. Лебедевої і Є. Лугової.

Найчисельніша група онімів у будь-якому художньому творі, зокрема і у творах жанру фентезі, – це антропоніми, що виконують одну із головних своїх функцій номінації і риси основних та другорядних персонажів. Отже, звернемо увагу на класифікацію і дієвість антропонімів у сучасних текстах жанру фентезі англійської мови, оскільки антропоніми відіграють важливу роль у формуванні фентезійного середовища, а також впливають на перцепцію читачем фантастичних імен героїв.

Метою статті є виявлення та узагальнення наявних знань щодо специфіки організації ономастичного простору у художньому тексті жанру фентезі, що зумовлює вирішення таких завдань: 1) визначити, що таке антропоніми; 2) встановити джерела створення вигаданих імен у фентезійних творах; 3) з'ясувати групи онімів, що доповнюють антропоніміку фентезійних творів.

Виклад основного матеріалу. Антропоніми є «мовними засобами вираження понятійної сфери, пов'язаної із характеристикою і діяльністю людини» [2, с. 135]. Вони становлять значний лексичний пласт і посідають важливе місце в системі мови, позначаючи людину – «центральне й універсальне поняття як концептуальне, так і мовної картини світу, носія суспільних відносин і біологічну істоту, центр усього світу» [5, с. 212]. А. Кунін зазначає, що антропонім – це власна назва або низка назв, що включає усі можливі варіанти, офіційно присвоєні окремій людині, як її розпізнавальний знак [6, с. 56].

Ми вважаємо, що антропоніми – це лексичні одиниці, які намінують людські істоти. Антропоніміка також вивчає такі функції антропонімів у мовленні, як номінацію, диференціацію, зміну імені, пов'язану з віком, сімейним станом, життям серед людей іншої національності, переходом в іншу віру, вступом у таємні товариства. Функція номінації, властива антропонімам, докладно описана у літературі з ономастики. Так, антропонім, з одного боку, постає у ролі «етикетки», яка володіє денотатом, але не має сигніфіката, а з іншого – він «обростає» семантикою і конотаціями у вживанні у творах жанру фентезі.

Для антропонімів не існує єдиної загальної класифікації. Однак дослідники (М. Шарашова, Л. Шеремет та ін.) класифікують антропоніми за ономастичними розрядами на особисті

імена, прізвища, прізвиська [10, с. 11]. Прізвища також належать до антропонімів. Н. Подольська у словнику власних назв визначає термін «прізвище» як «вид антропоніма, офіційне найменування, яке унаслідкується і вказує на належність людини до певної сім'ї. Прізвище додається до власного імені для уточнення особи, яка називається; історично власне ім'я первинне, а прізвище вторинне; різниця між власним іменем та прізвищем функціональна, соціальна та частково структурна» [8, с. 57]. У фентезійному творі домінуюче місце посідають особисті імена. Певний набір ознак слугує основою для цих номінацій: характер занять героя, професія – *Argus Filch*, який у фентезійному творі «Гаррі Поттер» виконує роль хогвартського сторожа (Аргус у грецькій міфології – це чудовисько, яке мало сто очей); зовнішня характеристика героя – привид *Nearly Headless Nick* (Майже безголовий Нік); особливості характеру героя, відображення його внутрішнього світу – *Dudley Dursley* (нудна людина).

Одна із сюжетно-твірних ліній фентезійних творів англійської мови – це квест, тобто подорож. Герої подорожують величезним континентом, зустрічаючи на своєму шляху різних людей. Автор наділяє кожного персонажа унікальним ім'ям, що допомагає читачеві орієнтуватися у сюжеті. Тому антропоніміку романів жанру фентезі доповнюють також численні групи онімів (топоніми і зооніми), створюючи у свідомості читача об'ємну панораму авторських вторинних світів, їхньої історії, культури, мистецтва. Імена персонажів або місць дуже часто приховують у собі певну інформацію. Топоніми як імена власні обслуговують категорію географічних об'єктів. А. Суперанська виокремлює кілька підгруп усередині групи топонімів. Назви всіх водних об'єктів іменуються гідронімами. Імена гір та інших височин об'єднуються у спеціальний розряд оронімів. Можуть бути спеціально виокремлені спелеоніми – назви печер, гротів і цілих підземних систем. Дрімоніми (назви лісових масивів) і фітоніми (власні імена окремих рослин) можуть умовно бути включені до складу топонімії, оскільки беруть участь у формуванні географічних імен, але і можуть бути виокремлені у самостійну категорію [9, с. 186–187]. Зооніми – це імена власні тварин. Зокрема, такі імена дають домашнім і господарським тваринам (кішкам, собакам, коням тощо) [3, с. 113]. «Аналогічні категорії уявних об'єктів існують і для жанру фентезі: сюди входять засоби для концентрації і використання магії (*portal, magic wand*), фантастичні істоти (*basilisk, Dementor*), чарівники та інші носії магії (*necromancer, animage*), магична зброя (*fireball*), інші магичні предмети (*chocolate frog, Howler*), «звичайні» люди з погляду магів (*Muggle*), тварини і рослини тощо» [1]. С. Беліков показує, що створення неіснуючих об'єктів та їхніх назв є важливою частиною фентезі. Вважаємо доцільним звернути увагу на тваринний і рослинний світи фентезійних творів, зокрема Дж. Роулінг «Гаррі Поттер».

Висновки. Антропоніми романів жанру фентезі створюють у свідомості читача об'ємну панораму авторських вторинних світів, їхню історію, культуру, мистецтво. Під час створення імен своїх персонажів письменники жанру фентезі беруть за основу моделі і норми номінації реального ономастичного простору в різні історичні періоди. В основі фентезі лежать міфи, легенди, епос або елементи культури. Автори проводять чітку межу між світом чарівників і простих людей, наголошуючи, що чарівниками не народжуються, а стають. У фентезійних творах зустрічаються як традиційні антропоніми, так і авторські. Традиційні англійські антропоніми мають місце як на вулицях Британії, Америки, так і у творах фентезі. Власні імена є універсальною мовною категорією і мають стійкі асоціації із поняттями певної культури. Вибір власних імен у літературних творах жанру фентезі зумовлений культурою, історією і менталітетом народу, до якого належить автор твору.

Перспектива дослідження полягає у вивченні параметрів ономастичного простору у світлі його семантичних домінант та його подальшого моделювання у координатах семантичних і тематичних полів.

Література:

1. Беліков С.В. Жанр «фентезі» как объект концептуально-семантического исследования / С.В. Беліков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www2.pglu.ru/upload/iblock/3f8/uch_2008_ii_00002.pdf.
2. Гулыга Е.В. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Е.В. Гулыга, Е.О. Шендельс – М. : Просвещение, 1969. – 184 с.
3. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д.И. Ермолович. – М. : Валент, 2001. – С. 38–132.
4. Дьяконова Е.С. Интерсексуальность имён собственных в произведениях жанра фэнтези / Е.С. Дьяконова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2010. – № 13 (194). – С. 34–38.
5. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е.С. Кубрякова // Язык и наука конца XX века. – М. : Рос. гос. гуманитар. ун-т, 1995. – С. 144–238.
6. Кунин А.В. Английская фразеология (теоретический курс) / А.В. Кунин. – М. : Высшая школа, 1970. – 344 с.
7. Леви-Стросс К. Неприрученная мысль / К. Леви-Стросс // Первобытное мышление. – М., 1994. – С. 111–140.
8. Подольская К.В. Словарь русской ономастической терминологии / К.В. Подольская. – М. : Наука, 1978. – 196 с.
9. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного / А.В. Суперанская. – М. : ЛКИ, 2007. – 368 с.
10. Шарашова М.К. О значении собственных имен / М.К. Шарашова // Семантика языковых единиц : доклады V Междунар. конфер. – Т. 1. – М., 1996. – С. 118–120.
11. Шеремет Л.Г. Значение и стилистический потенциал английских имен собственных (именования людей) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л.Г. Шеремет. – Л., 1984. – 20 с.
12. Ярцева В.Н. Языкознание // Большой энциклопедический словарь / В.Н. Ярцева. – М., 1998. – С. 473.
13. Reaney P.A. Dictionary of English Surnames / P.A. Reaney [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.elibrary.com.

Марчук О. В. Имена собственные в фэнтезийном произведении: классификация антропонимов

Аннотация. Имена функционируют в художественном тексте и выступают его неотъемлемой частью. Создавая произведение фэнтези, автор моделирует вымышленный мир, называет персонажей и все компоненты ономастического пространства произведения. Антропонимы играют важную роль в формировании фантастической среды, а также влияют на восприятие читателем фантастических названий героев. Выбор имен в литературных произведениях жанра фэнтези обусловлен культурой, историей и менталитетом народа, к которому принадлежит автор произведения.

Ключевые слова: произведение фэнтези, собственное имя, антропонимы, фантастические герои.

Marchuk O. Proper names in fantasy works: classification of anthroponyms

Summary. Functioning of proper names is an integral part of fiction. Creating a fantasy text, the author models a fictional world, names the characters and all the components of onomastic space of the text. Anthroponyms play an important role in forming the fantasy environment and affect the reader's perception of the characters fancy names. Selection of proper names in literary works of fantasy genre is done due to culture, history and nation mentality of the author.

Key words: fantasy text, proper name, anthroponomy, fantasy heroes.

*Матіяш-Гнедюк І. М.,
асистент кафедри іноземних мов
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

АКТУАЛІЗАЦІЯ СЛОВНИКОВИХ ДЕФІНІЦІЙ ЛЕКСЕМИ “WOMAN” У БРИТАНСЬКОМУ МЕДІА-ДИСКУРСІ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ БРИТАНСЬКОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Анотація. У статті здійснюється спроба проаналізувати актуалізацію словникових дефініцій лексеми *woman* протягом XVIII – XXI ст. у британському медіа-дискурсі. Розглядається трансформація мовної картини світу в контексті аналізу модифікації семантичної структури лексеми *woman* на матеріалі газетних публікацій Англії останніх чотирьох століть, враховуючи дані аналізу лексикографічних тлумачень. Використовуючи системно-лексикографічний аналіз мовної картини світу, здійснюється спроба пов'язати національно-культурні особливості англійської мови з соціально-етнічними особливостями носіїв мови.

Ключові слова: мовна картина світу, семантична структура слова, лексичне значення слова, дефініція, лексема, семема, сема.

Постановка проблеми. Лінгвістична наука останніх десятиліть переживає значні зміни у стратегічному скеруванні та концептуальних підходах. Процес експансії сучасної лінгвістики торкнувся таких спрямувань, як психологія, філософія, логіка, культурологія, етнологія, соціологія та інші антропософічні дисципліни [1, с. 2–3]. В антропоцентричному підході визнається особлива роль слова, яка полягає у його властивості фіксувати й відтворювати у свідомості людини осмислений нею фрагмент дійсності, вказувати на нього, викликати всі пов'язані з ним знання (як мовні, так і немовні) та оперувати цим фрагментом дійсності у процесі діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першими про активну і конструктивну властивість мови та її здатність впливати на формування культури, психології і творчості говорили В. фон Гумбольдт і Й. Гердер. Ідеї Гумбольдта знайшли своє продовження у працях Л. Вайсгербера, О. Потєбні, Е. Сепіра, Б. Уорфа, К. Фосслера та ін. Упродовж останніх десятиліть питання мови і культури активно розробляли А. Вежицька, Н. Арутюнова, В. Телія, М. Толстой, О. Кубрякова, В. Маслова, О. Селіванова, В. Костомаров, В. Воробйов та ін. Семантичну структуру слова докладно розглядають В. Гак, С. Кацнельсон, Є. Кузнєцов, Д. Шмельов, Ж. Соколовська, Я. Мельник та ін.

Актуальність цього дослідження полягає у тому, що в сучасному мовознавстві окреслилась тенденція до вивчення мовних явищ через екстралінгвістичні фактори у тісному взаємозв'язку з ментально-структурною моделлю суспільства.

Виклад основного матеріалу. Цю статтю присвячено питанню еволюції лексичного значення лексеми *woman* і її структурних елементів (раніше виокремлених на основі аналізу словникових дефініцій [2]) у контексті еволюції словникових дефініцій та їх актуалізації у британському медіа-дискурсі. Для цього послуговуємось терміно-поняттями «лексема» і «лексичне значення слова».

У лексичній системі мови і у свідомості її носіїв слово існує у двох проявах: як одиниця лексематичного порядку –

лексема (слово у сукупності всіх його значень і форм) і як одиниця лексико-семантичного порядку – семема (лексико-семантичний варіант слова, рівнозначний окремому значенню слова) [3, с. 412; 4, с. 126–128; 5, с. 83; 6, с. 92]. Тому прийнято розглядати семантичну структуру лексеми, яка є сукупністю лексико-семантичних варіантів, пов'язаних зв'язками семантичної деривації, і семантичну структуру семеми, яка є ієрархічною упорядкованістю найдрібніших значимих компонентів – сем. Таким чином, лексема є сукупністю слів, вона має власне лексичне значення, яке її характеризує, і граматичне значення, яке характеризує цілі класи слів, до яких належить ця лексема [7, с. 276]. Необхідно вказати, що особлива увага приділяється реалізації і репрезентації елементів лексичного значення лексеми *woman*, кодифікованих саме у тлумачному словнику, який розглядаємо як «дзеркало культури».

Слово постійно відображає зміни у структурі знання про позначуване і зберігає певним чином досвід попередніх поколінь [8, с. 75]. Тому робимо висновок, що словник є авторитетним додатковим фактором, який суттєво підвищує наукову достовірність і значущість дослідження, незважаючи на його спрямування. Вважаємо, що словник є не лише продуктом лексикографії, а й показником вектора суспільства, його ідеології. Вибір дефініції, форми використання слів залежить від ідеологічних та культурних настанов соціуму.

Ключовим положенням для цієї роботи є думка про те, що мовна картина світу є матеріальним утіленням лексико-семантичної системи мови. Погоджуючись із польським етнолінгвістом Є. Бартмінським [9, с. 269–270], ми розуміємо лексику як характерний «інвентар культури», живий і динамічний, який постійно збагачується новими одиницями; вона є своєрідним «сейсмографом, який фіксує стан розвитку суспільства, цивілізації і культури». Наш погляд можна аргументувати думкою Е. Сепіра: «лексика – дуже чутливий показник культури народу, зміна значень, втрата старих слів, творення або запозичення нових – усе це залежить від історії самої культури» [10, с. 242–243]. Це означає, що під час вивчення семантики недостатньо приділяти увагу лише суто мовним явищам. Необхідно виходити за межі мови і звертатися до світу дійсності, сприймати слова як «експоненти» культури у мові, тобто як матеріальні носії культурної інформації і, з іншого боку, як спосіб здійснення цього зв'язку між мовою і культурою.

Аналіз дефініцій в еволюційному ключі зіставляється із публіцистичними текстами відповідного періоду, що дає можливість виявити подібності і розбіжності у словникових тлумаченнях та реальному функціонуванні лексем у мовленні. Крім того, це дає змогу простежити появу нових елементів ЛЗ, некодифікованих у лексикографічних джерелах на певному етапі.

Все це дозволяє локалізувати культурологічну складову і простежити її динаміку.

Лексема *woman*, актуалізуючи поняття **жінка**, наприкінці XVIII ст. складається із компонентів *'female'* *'opponent'* to a *'man'*. Необхідно зазначити, що лексикографічно ці мікросегменти значення не вказані. Репрезентація у газетах подає більш широку низку асоціацій. Наприклад:

Those who consider women only as pretty figures, placed here for ornament, have but a very imperfect idea of the sex. It is true, women are lovely flowers, designed to heighten the complexion of nature; but, at the same time, women should not let themselves be perverted ... Women have quite another destination, and were created for more noble ends than that of being a vain spectacle; ... women thus have more than beauty. Among intelligent beings, society should not be bounded by a cold exhibition of their persons, or a dull conversation of lies and vanity. If men require the tender application of women to render them more tractable, those on the other hand, equally want the conversation of men to awaken their vivacity, and draw them from a negligence into which, if they were not stimulated, they would certainly fall. ... One sex was not designed to be the oppressor of the other; ... the intimate connection between them is for general advantage; and those ridiculous debates of superiority, are insult to nature, ... We are born women's friends, not their rivals. ... have regarded women as dangerous companions, ... they have enslaved that sex to avoid being enslaved by them (The Times, 1785).

Представлений уривок ілюструє місце жінки у патріархальному суспільстві XVIII ст. Через реалізацію компоненту *'rival'* вона постає суперником чоловіка жіночої статі, котра є «небезпечним» товаришем через сему *'dangerous'*.

Аналізуючи газетні статті XIX ст., зустрічаємо згадані вже компоненти у поєднанні із семами *'weak'*, *'wife'*, *'mother'*, *'partner'*:

A woman "the object and the victim or a base sensuality. ... a female ... had been most grossly insulted ... also women are not free from insult by those who should be their protectors. Why should any woman, no matter what may be her character, or the nature of her offence, be compelled to endure the loathsome act of searching, by a man? ... And so the miserable women ... become the sport of vulgar men ... We have here an indication of woman passing from her original state of purity and innocence, to depravity and crime (Southern Star, 1840);

The impression thus left on the mind is that after all the aim and duty of women's lives should be to become wives and mothers, that their proper sphere is the domestic hearth ... Let us grant, for the sake of the argument, it is a duty of a woman to become a wife and mother ... the woman should be a wife before she is a mother ... An educated, intelligent and willing woman can learn to do almost anything with incredible swiftness, and under certain circumstances her natural instincts would aid her ... French women engage in business of all sorts with courage and sagacity... which might put many an Englishman to shame, who ... will deny that they are very women even to the tips of their fingers (Pall Mall Gazette, 1866);

It can no longer be maintained that a married woman is nobody. ... Woman's position is new. Woman herself is before the law a new creation. She has rights of her own (South Wales Daily News, 1884);

... woman had been made so much weaker than man, but the weakest of them had to bear her portion in life. ... the changes which had been affect in the law ... tended towards the establishment

of entire equality of men and women in respect of rights and responsibilities (Aberdeen Journal, 1885).

Із поданих уривків видно, що лексема *woman* використовується на позначення істоти, рівної чоловікові як його партнера. Водночас поняття **жінка** асоціюється із слабкістю і жертвою чоловічої агресії, об'єктом сексуального насилля, що видно з уривка 1840 р. Важливо, що семантичні компоненти *'sexual'* *'object'* уперше зустрічаємо лише у словнику XXI ст. Тобто протягом двох століть лексикографічно це значення не фіксується, але маніфестується у медіа-дискурсі як матеріальний репрезентант мови окремого періоду.

Газетні публікації XX ст. відображають тогочасні процеси щодо становлення жіночих прав і трактування жінки як повної рівні чоловікам:

... The new woman has kept her womanliness whilst acquiring a hard head and a sound business judgment. ... In a northern town a woman is running her husband's dairy business. ... she is conducting a, business in which are, employed 200 men and girls, and over 100 milk carts, mostly driven by women. The woman army-cook has come to stay, and there is no reason why women should not replace many men employed in clerical work at Army depots, training camps, military rest camps, and convalescent homes. ... Above all, women are going to take a new place in the affairs of the nation. Hitherto, their work has mostly called for no great mental effort (The Times, 1916);

Elizabeth Whiteman, Fellow and tutor in Modern History at Lady Margaret Hall, has been elected the first woman proctor of Oxford University (The Times, 1960);

Clearly no British woman need begin to worry at this stage about her role in Europe. Were she German, her role would consist of being the perfect mother ... At the same time there would be a fifty-fifty chance that she would be going out to work all day and coping in the home with no help ... It is such an effort to be a French woman. She must always be chic, well-dressed and a constantly satisfying mistress to one's husband, or lover, and yet at the same time have a completely sanguine acceptance of his other mistresses or wife. And, in theory at least, the Frenchwoman must be able to cook to perfection. ... In Italy it is the women who run society, who negotiate property sales, decide who will do what, and, 'incidentally, dominate their men. And a surprising 10 per cent of business school graduates in Italy are women. Unfortunately in Italy most women generally have to reach a considerable age before they rule the family. ... For this reason moves towards equal pay for women and the anti-discrimination Bill are important... Women in Britain often have better, freer and more truly equal lives than their counter-parts in some other countries of the EEC. It may be their role to spread their rights and lead other women to equality for women as people (The Times, 1973).

Як видно із представлених уривків, лексема *woman* чітко маніфестує компонент *'partner'*, який вказує на популяризацію зміни ролі жінки із домогосподарки на ту, яка може виконувати будь-яку роботу і займати високі позиції. Семи, які б виражали зазначену думку, не представлені у словниках.

Особливу увагу привертають публікації початку XXI ст. У них зустрічаємо появу компонента, який не має прив'язки до статевої ознаки, що є характерним для попередніх трьох століть. Наприклад:

But does it mean that a trans woman must declare over dinner, like Rebecca Root in the sitcom Boy Meets Girl, "I was born with a penis" or later in the bedroom be guilty of assault? ...It presupposes

that “man” and “woman” are rigid, narrow categories: that men are butch, sporty, muscular, and women cartoonishly “feminine”. ... But what of men who merely “identify” as women and have no surgery or hormone treatment ... But is she a woman? ... Feminists who balk at such folk being admitted to women only refuges or changing rooms, who assert that female experience has a distinct biological dimension — childbirth, menstruation, menopause — face vicious criticism from transgender activists (The Times, 2015).

Бачимо, що аналізована лексема вже не є прямим денотатом суто біологічних ознак. Можемо зробити прогноз, що компонент ‘female’ поступово переходить на периферію семантичної структури. Щодо зазначених вище сем, вони теж присутні у газетних статтях:

... *Women also tackle the bulk of the most loathed chores, such as ironing and cleaning the toilet. ... For centuries, women have campaigned for more equality in the workplace. We no longer want a man’s seat on the bus, we want his seat on the board* (The Times, 2016);

... *Angela Merkel has advantage ‘because she is a woman’, says rival. ... Angela Merkel’s challenger for power in next year’s elections has stoke controversy after saying his rival has an advantage because she is a woman* (The Telegraph, 2012).

Отже, актуалізація і динаміка компонентів лексеми *woman* у медіа-дискурсі Британії ілюструє розвиток поняття, яке стоїть за досліджуваною лексемою. Поява нових компонентів у газетних публікаціях і їх відсутність у лексикографічних довідниках відповідного періоду є яскравим доказом своєрідного «відставання» словникової кодифікації. Семантичні компоненти, не представлені у дефініціях, функціонують у живому мовленні (медіа-дискурсі) і отримують відображення у словнику тоді, коли знання і досвід, актуалізовані ними, стають загальнодоступними.

Розглядаючи семантичну структуру слова і спостерігаючи за динамікою компонентів значення, помічаємо, що дефініції теж проходить процес еволюції. Кожне століття додає до змістового наповнення дефініції, змінюється кількість семантичних компонентів, які вказують на суттєві і диференційні ознаки предмета чи явища. Словникове тлумачення із філософсько-логічного інструмента перетворюється на інструмент фіксації людського знання на певному етапі, засіб збереження і передачі інформації.

Література:

1. Meyer Ch.F. *Introducing English Linguistics* / Ch.F. Meyer. – New York : Cambridge University Press, 2009. – 271 p.
2. Матіяш І.М. Еволюція британської мовної картини світу у контексті динаміки семантичної структури лексеми «WOMAN» / І.М. Матіяш // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип. 34. – С. 135–139.
3. Серебренников Б.А. Общее языкознание. Внутренняя структура языка / Б.А. Серебренников. – М. : Наука, 1972. – 564 с.
4. Кронгауз М.А. Семантика / М.А. Кронгауз. – М. : Рос. гос. гуман. ун-т, 2001. – 399 с.
5. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология / В.Н. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 326 с.
6. Cruse A. *Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics* / A. Cruse. – Oxford University Press, 2011. – 512 p.

7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
8. Левицкий А.Э. Роль функциональной переориентации в системе словарного состава современного английского языка / А.Э. Левицкий // Вісник Харківського державного університету. Серія «Романо-германська філологія». – Харків : Константа, 1999. – № 424. – С. 75–81.
9. Bartminski J. Der Begriff des sprachlichen Weltbildes und die Methoden seiner Operationalisierung / J. Bartminski // *Tekst i diskurs – Text und Diskurs*. – 2012. – № 5. – S. 261–289.
10. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Эдвард Сепир ; пер. с англ. ; общ. ред. и вступ. ст. А.Е. Кибрика. – М. : ИГ «Прогресс» ; «Универс», 1993. – 656 с.
11. The Telegraph Archive [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.telegraph.co.uk/archive/>.
12. The Times Digital Archive [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thetimes.co.uk/archive/>.
13. British Newspaper Archive [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.britishnewspaperarchive.co.uk/?utm_campaign=wb&utm_medium=email&utm_source=bn&utm_content=160603.

Матіяш-Гнедюк І. М. Актуалізація словарних дефініцій лексеми “woman” в британському медіа-дискурсі в контексті еволюції британської мовної картини світу

Анотація. В статті здійснюється спроба проаналізувати актуалізацію словарних дефініцій лексеми *woman* на протязі XVIII – XXI століть в британському медіа-дискурсі. Розглядається трансформація мовної картини світу в контексті аналізу модифікацій семантичної структури лексеми *woman* на матеріалі газетних публікацій Британії останніх чотирьох століть, приймаючи до уваги дані аналізу лексикографічних тлумачень. Використовуючи системно-лексикографічний аналіз мовної картини світу, здійснюється спроба зв'язати національно-культурні особливості англійської мови з соціально-етнічними особливостями носіїв мови.

Ключові слова: мовна картина світу, семантична структура слова, лексичне значення слова, дефініція, лексема, семема, сема.

Matiyash-Gneduk I. Actualization of dictionary definitions of the lexeme “woman” in the British media discourse in the context of evolution of the British language picture of the world

Summary. The article presents the attempt to analyse the actualization of dictionary definitions of the lexeme *woman* during XVIII – XXI centuries in the British media discourse. The transformation of the language picture of the world is examined in the context of analysis of modifications of semantic structure of the lexeme *woman* using British newspaper publications of the last four centuries regarding to the results of the analysis of lexicographic definitions. Using the systematic lexicographic analysis of the language picture of the world, the attempt to bind the national and cultural features of the English language to the socially-ethnic features of native speakers is made.

Key words: language world image, semantic structure of the world, definition, lexical meaning, lexeme, sememe, seme.

Mikonya György,
PhD, habilitated Associate Professor
Dean of Faculty of Primary and Pre-School Education
Eötvös Loránd University
(Hungary, Budapest)

LESEN LERNEN UND DIE FIBEL

Das erste Lesebuch, das Kinder in die Hand bekommen, kann in seiner Wirkung nicht hoch genug eingeschätzt werden. Das Weltbild junger Menschen wurde zu allen Zeiten beeinflusst durch prägende Bilder und Erlebnisse besonders aus der ersten Schulzeit. Die Freude am Lernen kann hier geweckt oder auch zerstört werden. In der vorliegenden Studie wird der Vergleich einer österreichischen und einer Fibel aus der ehemaligen DDR dargestellt. Die Reihenfolge der zu lernenden Buchstaben ist in Tabellenform zusammengestellt. Eine vergleichende inhaltliche Textanalyse ist mit passenden Bildern ergänzt. Als Schlussfolgerung kann man in der DDR Fibel den stark gezwungenen ideologischen Einfluss bemerken. Die nationalen Charaktereigenschaften sind in beiden Fibel zu finden aber im unterschiedlichen Kontext und Inhalt. Von der späteren Wirkung einer Fibel kann man feststellen, dass es überhaupt kein Wunder ist, dass Erinnerungen an die Schule, Namen der Klassenkameraden und Lehrer, gute und schlechte Erfahrungen oft durch Bilder aus den ersten Schulbüchern wach gehalten oder wieder hervorgerufen werden.

Key words: Fibel, Lesen lernen, Vergleich, Zusammenhang von Text und Bildelementen, Ikonographie

Eine Fibel ist ein meistens bebildertes Anfängerlesebuch, speziell für Kinder zum Lesenlernen. Geläufig ist auch die Bezeichnung ABC-Buch. Die Fibel ist ein Buch, das im Leben eines Kindes immer eine ganz besondere Rolle spielt. Nicht ohne Gründe schreibt die Spezialistin in diesem Bereich Elke Urban Folgendes:

„Das erste Lesebuch, das Kinder in die Hand bekommen, kann in seiner Wirkung nicht hoch genug eingeschätzt werden. Das Weltbild junger Menschen wurde zu allen Zeiten beeinflusst durch prägende Bilder und Erlebnisse besonders aus der ersten Schulzeit. Die Freude am Lernen kann hier geweckt oder auch zerstört werden. So ist es kein Wunder, dass Erinnerungen an die Schule, Namen der Klassenkameraden und Lehrer, gute und schlechte Erfahrungen oft durch Bilder aus den ersten Schulbüchern wach gehalten oder wieder hervorgerufen werden“ [5].

Die Fibel wird von jedem Erstklassler fieberhaft erwartet und sofort als man die bekommt sorgfältig durchgeblättert. Einige Buchstaben sind dem werdenden Erstklassler schon bekannt, andere wecken Neugier, aber besonders interessant sind die schönen und ausdrucksreichen Bilder von deren Bedeutung die Schüler nur verschwommene Ahnung haben. Mit Hilfe der Fibel lernt man also normalerweise lesen – ausgenommen die Glücklichen die auf eine andere Art und Weise von alleine – so z. B. von der Straßenbahn herausschauend – oder mit der elterlichen Unterstützung diese „große Wissenschaft“ lernten. Natürlich plagt diese Kinder in der Schule am Anfang eine Zeit lang die Langeweile. Im Allgemeinen denkt man, dass die Texte der Fibel keine besondere Rolle spielen werden, da die sowieso in die Vergessenheit geraten, da diese Texte eigentlich nur zur Übung da sind. Aber meiner Meinung nach beeinflusst der Inhalt der Texte die Kinder doch

sehr, denn mit diesen Texten kann es möglich sein, das Unterbewusstsein des Kindes zu beeinflussen oder sogar zu manipulieren. Entwicklungspsychologisch erklärt sich das damit, dass sich die ersten Einflüsse immer Stärkten einprägen, denn vor ihnen stehen noch gar keine Inhalte, also es bildet sich so etwas wie „Tabula rasa“.

Bei der Analyse der Fibeln darf man die Bedeutung von aufschlussreichen Bildern nicht vergessen, die den Text ergänzen und manchmal sogar die noch nicht bekannten Buchstaben ersetzen. Text und Bilder insgesamt können die Möglichkeit sichern Bildungs- und Erziehungsziele zu verwirklichen, eventuell auch ideologische Überformung zum Ziel setzen [1,2,3,4].

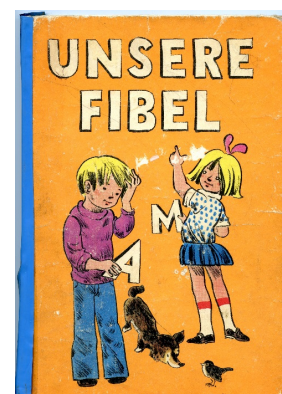
Beim Aufbau einer Fibel spielt die Methode des Leseunterrichts eine bedeutende Rolle. Wenn man die Leseübungen mit der Ganzwörtermethode realisieren will, ist der Aufbau ganz anders, als wenn man mit Einzelbuchstaben (Selbstlauten und Mitlauten) und Silben beginnen möchte.

Die zwei Fibel, die ich vergleiche:

1. *Frohes Lernen* 1. Teil Leselehrgang völlig neu bearbeitet von Erika Kunschak, Heinrich Rinner, Heinz Schraffl und Waltraud Vavra, Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wien, 1978.
2. Maria Krowicki, Ilse Liebers, Klara Schürmann: *Unsere Fibel*. Volk und Wissen Volkseigener Verlag, Berlin, 1985.

1. Bild. Die Fibel Frohes Lernen

2. Bild. Die Fibel Unsere Fibel

Zur Analyse die Fibeln könnte die erste Frage folgendermaßen formuliert sein: **Ist es wohl von Bedeutung welchen Worte zu welchen Buchstaben gewählt worden sind?**

Eine systematische Untersuchung ist in Tabellenform dargestellt, neben den zu lernenden Buchstaben sind auch die in der Fibel erwähnten Feiertage in Klammern angegeben:

Es ist selbstverständlich dass die Reihenfolge der zu lernenden Buchstaben hauptsächlich von der präferierten Lesemethode determiniert wird. Man kann außerdem beobachten, dass beim Struktu-

rieren des Textes die Autoren der beiden Fibeln ihre Aufmerksamkeit auch auf den Jahreszyklus richteten.

Grammatisch gesehen lernen die Kinder in der österreichischen Fibel zuerst größtenteils Substantive, dann Verben und zuletzt Adjektive. In der „DDR Fibel“ ist auffallend, wie viele Partikelwörter unter die anderen Wortklassen gemischt sind, so wie z. B. *nun, nanu*.

Der erste Satz taucht in der DDR Fibel auf der Seite 24. auf: *Wo war Uwe? Er war in einer Wanne*. Der erste zusammengesetzte Satz erscheint

in dieser Fibel – zufällig oder bewusst (?) - zu einem festlichen Anlass, nämlich dann als die jungen Schüler ihr blaues Tusch erhalten: „*Nun erhalten alle ihr Tuch, dann reicht der Lehrer allen die Hand*.“ (Seite 33.)

In der österreichischen Fibel lernen die Kinder schon von der ersten Seite an ganze Sätze, denn die noch nicht bekannten Buchstaben werden durch passende Bilder veranschaulicht. Hier lautet der erste zusammengesetzte Satz so: „*Es schneit nun so fest, dass man nichts mehr sehen kann*.“ (Seite 70.)

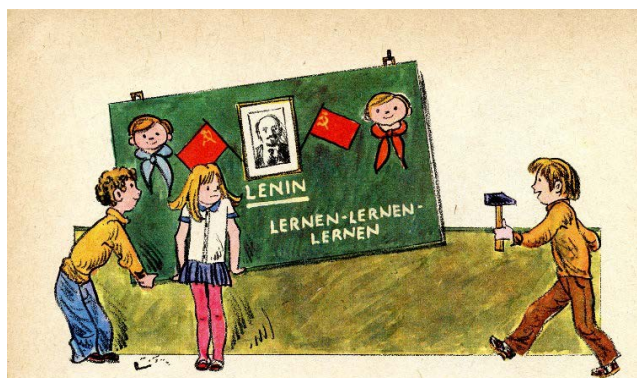
Tabelle 1

Buchstaben und passende Wörter in den beiden Fibeln

Österreich		„DDR“	
m	Mimi, am	m	Mama, Oma
a	Oma, am	i	Mami, Omi
s-u	Susi, um, Sissi	n-o	Ina
r	Rad, Roller	l - o	Lilo
t	Torte, Tasse, Hut, Auto	n - a	Ali, Ina
n	Nest, Tanne, Sonne (als Nationalfeier Allerheiligen!)	u	nanu, nun
e	Esel, Ente, Elefant	e	malen
d	Domino, Dach, Feder	s	lesen, sollen, summen, los
ei	Ei, Eis, eins, zwei	ei	Ei, sein, nein
au	Auto, Haus, Traube	r	Roller, lernen
h	Hut, Hand, Hase, Hose	w	Wasser
f	Frau, Seife, auf, fort	h	Hin, her
b	Bad, Buben, sauber	f	Fahnen (!), Feile
l	halten, holen, Laterne	au	Haus, laufen, raufen, Sau
k	kaufen, krank, Kleid, Kastanie – Maroni	ich - ach	ich, mich, ach, nach
ck	Sack (Nikolaus!)	t	Tante, rot (!)
p	Paprika, Paradeiser, plaudern	d	Tuch
v	Adventskalender (Zusammenfassung)	ü	Nüsse, füllen (Weihnachten!)
ö	Hören, Flöte	ö - ä	Mädel, hören
h	Ohren, Uhr, mehr, sehr	sch	Schule, schlafen
ch	aufmachen	j	ja, jeder, Anja
w	Wo, was, wer, Winter	p	paß auf, plumps
ch-k	Christbaum, Christfest, Christmette	b	Brauchen, Besen
ie	Liebe, viele, Brief	k	Kaufen, in den Konsum
eu	Leute, teuer, neu, Feuer (Weihnachten)	g	Geld, gehen
ä	Märchenbuch, häheln	v	Vogel, voll
j	Jänner	z	Zeit, Zimmer
sch	Schnee, Schi, schlimm	eu	Leute, heut, feucht
g	Gans, Sieger	äu	Räuber, Häuslein, Mäuschen Änglein, Hündchen
ß	Fluß, Schloß, weiß	ß	groß (Fasching)
z	Zange, Ziege, zählen, zahlen	ng-nk	Lama, Geschenk (Frauentag)
pf	Eisnapfen	st	Stein, Stock
tz	Katze, sitzen, Platz	sp	spielen
sp	Spatzen, spielen	-ig	Fertig, richtig
ü	überall, müssen	-lich	täglich
st	Stolpern, staunen, Sterne, Stiege	ai	Mais, Mai (Ostern)
äu	Käuzchen, Bäume	pf	Pflügen, Pflanze
x	Max, Hexe	tz	Sitzen, putzen (1 Mai)
y	Zylinder (Fasching)		
qu	quicken		

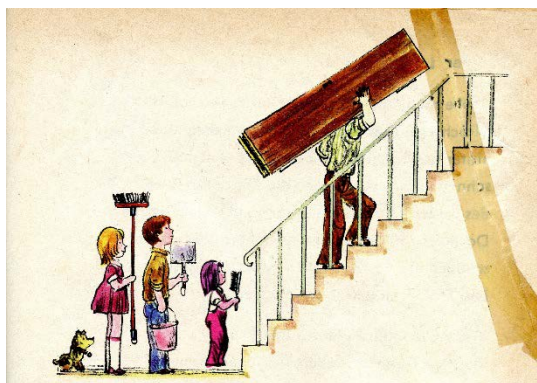
In der Lexik weist der österreichische Fibel mehr Besonderheit auf als die „DDR Fibel“. Die österreichischen Kindern, „*plaudern*“ und sie essen „*Paradeiser*“. Die *Palatschinken* mögen sie ebenso wie die damaligen „*Ossis*“ ihre gefüllten Eierkuchenrollen. Wenn die Schüler „*eine große Schachtel Bonbons*“ bekommen, geben sie ihren Eltern „*gleich*“ oder sofort „*viele liebe Bussi*“. Natürlich „*ein paar Zuckerln*“ können immer gut kommen. Schlimm wird es erst dann, wenn die kleinen sich „*zusammenschmieren*“, oder wenn sie zufällig das Tischtuch reißen. Würden sie sich verletzen, müssen sie ins „*Spital*“, was für sie eben so schlecht ist wie ein Krankenhaus, aber ein *Apfelstrudel* kann hier und dort die Schmerzen bedeutend lindern.

Aber die „*Mädel*“ der „DDR Fibel“ machten so was nicht, sie hatten damals ganz andere Sorgen, nämlich sie könnten beobachten wie das Leben in einer LPG (Landwirtschaftliche Produktionsgesellschaft) gestaltet ist, wie eine Drillmaschine funktioniert, und warum die fleißigen Kinder in einer Atomkraftwerke Strom produzieren, und nicht die Ratschläge von Lenin (lernen, lernen, lernen) oder mindestens dene von Ernst Thälmann folgen. (Seite 26.)

3. Bild. UnsereFibelSeite 26

Der Umzug ist in jeder Familie eine ganz besondere Situation, wo natürlich die Kinder auch teilnehmen müssen. Es ist auch wichtig, dass sie in diesem Prozess auch ihren Platz und ihre Beschäftigung finden, dass passiert hier „typisch deutsch“: nach dem Schrank den komischerweise ein Mann ganz alleine trägt, kommen die Kinder – dem Ordnungsbedürfnis gemäß – mit ihren Werkzeugen mit dem Besen, der Schaufel und dem Eimer in der Hand. Dazu kommt noch der Text der so lautet „*Wir können auch schon arbeiten. Es hat uns Spaß gemacht.*“, den die Arbeit sollte unbedingt *Spaß* machen.

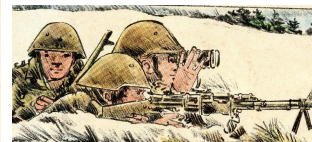
4. Bild. UnsereFibelSeite 55

Es ist auch auffallend wie, wo und welche **Symbole** zum Vorschein kommen. *Die Uniform* ist in der „DDR Fibel“ schon auf

der 5. Seite zu sehen. Dor beobachtet ein Polizist im Hintergrund, wie sich eine Familie trifft. Auf dem hier dargestellten ersten Bild kommt der Bruder einer Schülerin zu Besuch in die Klasse, die Waffenfreundschaft mit der damaligen Sowjetunion symbolisiert jetzt eine „*Matroska-Puppe*“ an der Wand. Eine Uniform ist noch oft in dieser Fibel zu sehen, das vorletzte Bild zeigt Soldaten mit Maschinengewehr versehen auf der so genannten „*Friedenswacht*“ stehen.

5. Bild. UnsereFibelSeite 50

6. Bild. UnsereFibelSeite 107

In der österreichischen Fibel sind überhaupt keine Soldaten zu sehen. Hier sieht man eine Uniform erst auf Seite 65. dann auch in einer witzigen Art in Form eines glücksbringenden Schornsteinfegers zu Neujahrfest. Natürlich ändert sich nach dem Feiern schon die Situation, und dann sieht man einen ebenso lustig aussehenden Arzt in seinem weißen Kittel.

Juchhe,
das neue Jahr
kommt an,
der Jänner
ist
als erster dran!

7. Bild. Frohes
lernen Seite 65

dann telefoniert er
mit dem Spital.

Das Rettungsauto bringt Susi ins Spital,
und der Vater fährt mit.
„Sei nicht traurig“, sagt er,
„in zwei Wochen bist du wieder gesund.“

Aber Susi ist gar nicht traurig –
viele Kinder sind da, Bücher und Spiele!
So schnell vergeht die Zeit,
und da fährt Susi schon wieder nach Hause.

8. Bild. Frohes
lernen Seite 81

Die *rote Farbe* ist in beiden Bücher erwähnt. In der österreichischen Fibel als „*Dodos Nase*“ in der anderen als die Farbe der Fahne. Die *Fahnen* sind auch in beiden Bücher dargestellt. In der österreichischen Fibel (Seite 28.) feiern die Kinder mit ihren Eltern zusammen den Nationalfeiertag – sie wandern, spielen, sie gehen im Zoo – und jeder hält die Fahne in seinen Händen. In dem „DDR Buch“ sieht man, dass die Kinder in Verbindung mit dem Wort „*malen*“ zusammengezogen die DDR-Fahne zeichnen können. (Seite 27.)

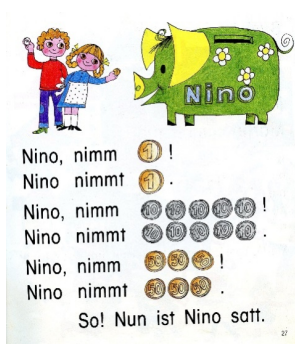

9. Bild. Frohes
lernen Seite 28

10. Bild. UnsereFibelSeite 15

Es sind Symbole die in der „DDR Fibel“ keine Rolle spielen, aber in der österreichischen Fibel schon. *Das Geld* ist in dieser Fibel schon an der Seite 27. zu sehen, in Zusammenhang mit dem „Sparschwein Nino“ dass natürlich nur ganz langsam satt wird. Es ist auch nicht ganz egal, wo man das Geld ausgibt: in einem Laden, im Supermarkt oder in einem einfachen Konsumgeschäft, wie das man in der „DDR Fibel“ sieht.

11. Bild. Frohes lernen Seite 65

12. Bild UnsereFibelSeite 42

Und welche Waren oder Geschenke man kaufen kann, kann auch charakteristisch sein. In der DDR kaufte man zu Weihnachten „ein Tuch für Mutti, warme Hose Dieter, einen Roller Ilona und weiche Wolle der Oma“ und damit ist das Geld schon alle. In Österreich schenkte man damals: *Datteln, Mandeln, Mandarine, Banane und Bonbons*. Waren die in der DDR Fibel seltener vorkommen, und dann wird auch gefragt, ob man die essen darf.

13. Bild Frohes lernen Seite 65

14. Bild Unsere FibelSeite 36

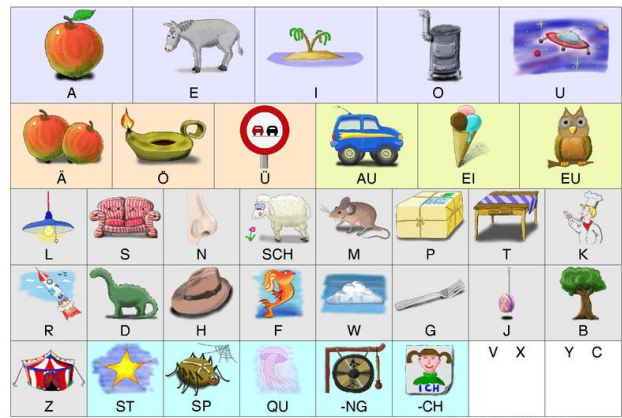
Zusammenfassend kann man feststellen: dass die Texte und die Bilder der beiden zum Vergleich stehenden Fibern sowohl Erziehungsmuster als auch weltanschauliches Denken schon im frühen Kindesalter beeinflussen sollten, um möglichst ein Leben lang zu wirken. Mit dem Wissen über diese Absichten, Prägungen und möglichen Folgen können wir heute viele Denkstrukturen besser verstehen und sie auch hinterfragen. Übrigens: lesen kann man von beiden Fibern lernen, aber was man noch so nebenbei mitbekommt, das ist schon eine ganz andere, aber keine unwichtige Sache.

Ausblick

Beim Leselernen helfen die seit Comenius schon bekannten und verwendeten Anlaut-Tabellen sehr viel.

„In einer Anlaut-Tabelle werden möglichst alle typischen Laute einer Sprache schriftlich zusammen mit einem Anlaut-Bild aufgeführt. Neben jedem Laut ist mindestens ein Objekt abgebildet, dessen Name mit diesem Laut beginnt. Gibt es für einen Buchstaben mehrere Möglichkeiten der Aussprache, so werden in der Regel beide Möglichkeiten durch zwei unterschiedliche Bilder dargestellt. Der Schüler kann sich mit Hilfe einer Anlaut-Tabelle das Schriftbild eines Wortes Laut für Laut zusammensetzen. Im Umgang mit der Anlaut-tabelle erfahren die Kinder, wie Sprache verschriftet wird. Sie lernen die Laut-Buchstaben-Zuordnung, die Zerlegung eines Wortes in seine Lautbestandteile und die lauttreue Verschriftung. Beim Schreiben mit der Anlauttabelle verbinden die ABC-Schützen das Hören [6].

-800px-Anlauttabelle_gross.pdf.jpg" * MERGEFORMATINET

15. Bild. Anlauttabelle

Mittlerweile gibt es für Kinder „sprechende“, multimediale-Text-Verarbeitungs-Programme mit integrierter „Anlaut-Tastatur“ für die Texteingabe. Auch auf den Tastatur-Tasten von Lern-Computern für Kinder sind oftmals Anlaut-Bilder zu finden. Daneben gibt es bebilderte PC-Standard-Tastaturen bei denen auf jeder Buchstabentaste Piktogramme abgebildet sind, die den Anlaut repräsentieren. Mit Hilfe von Abziehbildern oder Aufklebern lässt sich aus jeder normalen Computer-Tastatur eine „Anlaut-Tastatur“ herstellen. (<http://de.wikipedia.org/wiki/Anlauttabelle>)

INCLUDEPICTURE "http://upload.wikimedia.org/wikipedia/de/thumb/e/e9/Gio-key-board-01.jpg/220px-Gio-key-board-01.jpg" * MERGEFORMATINET

INCLUDEPICTURE "http://bits.wikimedia.org/static-1.23wmf22/skins/common/images/magnify-clip.png" * MERGEFORMATINET

16. Bild. Anlaut-Tastatur Gio-Key-Board

Anlaut-Beispiele die mit einigen speziellen Ausdrücken z. B. „Überraschungsei“ usw. vielleicht die jetzige Lage der Fibelkultur veranschaulichen:

Anlaute	Häufig verwendete Anlaut-Wörter bzw. Anlaut-Bilder in Anlauttabellen
A	Affe, Ameise, Ampel, Apfel, Apfelsine, Arzt, Ast
B	Bagger, Bahnhof, Ball, Banane, Bank, Baum, Bär, Biene, Blume, Buch
C	Circus, Clown, Computer
D	Dach, Dackel, Delphin, Dino, Domino, Dose, Drachen
E	Elefant, Ente, Esel
F	Fahrrad, Fahne, Fass, Feder, Fenster, Ferkel, Fisch, Fuchs
G	Gabel, Geige, Giraffe, Gitarre, Glas, Gras
H	Hahn, Hand, Hase, Haus, Hemd, Hexe, Honig, Huhn, Hund, Hut
I	Igel, Indianer, Insel
J	Jacke, Jäger, Jaguar, Jo-Jo, Junge
K	Käfer, Kamel, Känguru, Katze, Kerze, Kirsche, Knopf, Koch, König, Kuchen, Kuh, Krankenhaus, Krokodil
L	Lama, Lampe, Lehrer, Leiter, Libelle, Licht, Lineal, Löffel, Löwe, Lupe
M	Maus, Messer, Micky-Maus, Mond, Muschel, Mütze
N	Nadel, Nase, Nashorn, Nest, Netz, Nuss, Nutella
O	Obst, Ofen, Oma, Omnibus, Opa, Ordner, Osterhase
P	Paket, Palme, Papagei, Pilz, Pinguin, Pinsel, Post, Pulli
Q	Qualle, Quelle
R	Rad, Radio, Rakete, Regenschirm, Reh, Ritter, Roller, Rose
S	Säge, See, Sofa, Sonne
T	Tasse, Telefon, Tiger, Tisch, Topf, Traktor, Turm
U	Unfall, Unterhemd, Unterhose, Uhr, Uhu
V	Vase, Verband, Vogel
W	Wal, Wald, Wasser, Wolke, Werkstatt, Würfel, Wurm
X	Xaver, Xylophon
Y	Yacht, Yak, Yeti, Yo-Yo, Ypsilon
Z	Zange, Zaun, Zebra, Zelt, Ziege, Zitrone, Zoo, Zug
Ä	Ähre, Äpfel, Ärmel
Ö	Öfen, Öl, Ölsardine
Ü	Überholverbot, Überraschungsei
AU	Auge, Auto
CH	Chinese, Chinesisch, Christbaum
EI	Ei, Eichhörnchen, Eidechse, Eis, Eisberg
EU	Eule, Euro

PF	Pfanne, Pfau, Pferd, Pfeil
QU	Qualle, Quelle, Qualm
SCH	Schaf, Schere, Schiff, Schuh
SP	Sparschwein, Speer, Spiegel, Spinne
ST	Star, Stein, Stern
Auslaute	Häufig verwendete Auslaut-Wörter bzw. Auslaut-Bilder in Anlauttabellen
...ch	Buch
...er	Leiter
...ng	Ring
...ß	Fuß

Literatur

1. Heuser, Otto (1971): Der Erstleseunterricht in Geschichte, Theorie und Praxis, Wuppertal
2. Schmack, Ernst (1960): Der Gestaltwandel der Fibel in vier Jahrhunderten, Ratingen
3. Skiera, Ehrenhard (2003): Reformpädagogik in Geschichte und Gegenwart, Oldenbourg

Verlag

4. Urban, E. und Haake S. (2008): Die Familie im Schulbuch : Fibern aus aller Welt. Greiner,

Remshalden

5. Urban, Elke: Schulumuseum - Werkstatt für Schulgeschichte Leipzig Erziehungsziele in Leipziger Fibern zwischen 1933 und 1945. <http://www.schulumuseum-leipzig.de/fibelartikel.pdf> le-töltésm2014. Stand: 2014. 04. 25.
6. <http://de.wikipedia.org/wiki/Anlauttabelle> Stand: 2014. 04. 25

Аннотация. Трудно переоценить влияние первой книги, которая попадает ребенку в руки. Мироззрение юного человека во все времена формируется картинками и впечатлениями первых школьных лет. Радость познания может быть при этом как разбужена, так и разрушена. В предлагаемом исследовании проводится сопоставительный анализ австрийской азбуки и азбуки бывшей ГДР. Последовательность изучаемых букв представлена в форме таблиц. Сравнительный анализ содержания текстов дополнен соответствующими картинками. Можно заметить присущее азбуке ГДР сильное идеологическое влияние. Национальные особенности, с учетом контекста и содержания, можно проследить в обеих азбуках. Что касается более позднего влияния азбуки, то можно констатировать факт взаимосвязи картинок из первых школьных учебников с более поздними воспоминаниями о школе, именах одноклассников и учителей, с позитивным и негативным опытом учащихся.

Ключевые слова: азбука, обучение чтению, сопоставление, взаимосвязь текста и фрагментов картинок, иконография.

Mykhaylenko V. V.,

D. Sc., prof., Dept. of Translation and Philology
Ivano-Frankivsk King Danylo Halytskyi Law University

A SEMANTIC SCALE OF GRADABLE ANTONYMY PAIRS

Summary. The significance of the present study lies in the systemic analysis (etymological, semantic, distributional and conceptual) of gradable antonymy represented by the pair 'rich → poor' / 'poor → rich'. Two separate scales 'rich → poor' and 'poor → rich' as well as the common one 'rich → poor' are modeled. The permutations and shifts in the scales witness to the changes in the values expressed by antonyms.

Key words: antonym, gradable antonym, scalar methods, relative value.

Introduction. Human thinking and language are closely related, and the significance of antonymy (from Greek 'opposite' + 'name') in human thinking is inevitably reflected in human language. Traditional definitions of antonymy only concentrate on the oppositeness of meaning in the language system. The word "antonymy" was coined by C.J. Smith as an opposite of "synonymy". Since 1867, lots of efforts have been taken to define antonymy, but the problem is that the definition of antonymy tends to illustration rather than description [25; 20, p. 52–53]. For example, if we would like to tell others what antonymy is, to give some examples like *old/young, tall/short, open/close, bad/good*, etc. will be more effective than to give a definition. However, finding a definition which could account for every example of antonymy is difficult, even problematic John Lyons defines "antonymy" as the words which are opposite in meaning and "antonymy" as the oppositeness between words [17]. For example, "buy" and "sell" is a pair of antonyms and the relation between these two words is termed as antonymy [see the opposite opinion: 18, p. 19–24]. George Leech [13] puts forward the definition of antonym and antonymy in *Semantics* that the opposite meaning relation between the words is antonymy and word of opposite meaning is antonym. For J. Lyons [17], meaning is a system of relations between words. Some traditional definitions are as follows: word of opposite meaning [12]; word of opposite sense [23]; words that are opposite [23]. Their definitions are only rough ideas and over ambiguous. Primarily, they don't explain the ways of oppositeness very concretely. There are generally three kinds of sense relations, that is, sameness relation, oppositeness relation and inclusiveness relation. Antonymy is the name for oppositeness relation. And there are three main types of antonymy, that is, gradable antonymy, complementary antonymy, and converse antonymy [7, p. 164–168].

The end-goal of the present paper is a semantic scaling of antonyms using the principle of downgrading of each constituent of the antonymic pair 'rich → poor' for a further scaling of both constituents. Our methodology is based on the assumption that opposites co-occur within a sentence or discourse and referring to various values of two units on the same scale. The hypothesis suggested here is that semantic components of the antonym pair can build up one common scale from the top to the bottom through the medium point. Two approaches to the semantic study of the scale are initiated (1) from the top to the bottom – decreasing the volume of the value and (2) from the bottom to the top – increasing the volume of the value.

Hence, the traditional opposites represent two states of the subject. The algorithm of linguistic methods: etymological, semantic (definitional, componential and domain modeling), distributional and conceptual is employed to define a complex character of 'gradable' antonyms. The object of the research is antonymy pair 'rich → poor' or 'poor → rich' which is referred to the traditional gradable subgroup retrieved from the encyclopedic dictionaries. The antonymy pairs of the referred type belong to the gradable antonyms characterized by three differential features: (1) they are gradable; (2) they are graded against different norms; and (3) one member of a pair, usually the term for the higher degree, serves as the cover term [7, p. 164; 1, p. 135–137].

State of the purpose. There is a relation among a word and the other words in semantics. It is called meaning relation. Basically, the principle of meaning relation consists of four major fields, such as synonymy, antonymy, polisemy, and hyponymy [4, p. 156; 19]. Antonymy, oppositeness of meaning, has long been regarded as one of the most important semantic relations [2, p. 134–135]. Derek Gross et al. argue that antonymy and synonymy are different [6]: synonymy is "a relation between lexical concepts" when antonymy is "a relation between words, not concepts". John Justeson and Slava Katz also refer to antonymy as a lexical relation, "specific to words rather than concepts" [10]. Antonyms need to have "oppositeness of meaning", but they also need to have a strong, well-established lexical relationship with one another. J. Lyons classifies opposition into three categories: antonymy, complementarity and converseness [4, p. 165] in his *Semantics and Introduction to Theoretical Linguistics* [16; 17]. D. Cruse thinks the same way in his *Lexical Semantics* [3]. So the term "antonymy" only refers to the set of gradable opposites, which are mostly adjectives, for gradable antonyms reflect one distinguishing semantic feature: polar oppositeness. The study of antonymy attracts the attention of scholars representing different schools who address the issues of the nature and the structure of antonymy and as a category in language [14, p. 483–501; 2, p. 86, 22, 15; 1, p. 60]. Antonymy is unique among lexical semantic relations in that it requires one-to-one relations, rather than one-to-many or many-to-many.

There are three characteristics of gradable antonymy: gradability, a peculiar binarity of antonymy means that some of the 'best' examples of the relation are those that either belong to semantic sets that naturally have only two members (e.g.: *female – male*, the only sexes for which English has well-known names [4, p. 164]) or are the polar categories of something (e.g.: *head – foot, start – finish*) that can be described in terms of a scalar dimension (e.g.: *short – tall, early – late*). The antonyms expressed by adjectives or adverbs may have comparative and superlative degrees. Sometimes the intermediate degrees may be lexicalized, for example, the term for the size which is neither big nor small is *medium*. Second, this antonymy is graded against different norms. In our daily life, words like *male/female, dead/alive, husband/wife* are also considered as antonym pairs, for these words are also opposite in meaning. There-

fore, the other two categories, complementarity and converseness [18, p. 19–24], are included in the field of antonymy only in a broad sense. According to F. Palmer, the core of antonymy is the oppositeness of meaning, whether it is in gradable or complementary or relational, even in a multiple form [21]. At present the concept of scalarity appears in studies devoted to highly varied phenomena such as quantification, gradation, comparison and intensification. It presupposes mostly the existence of a value-scale on which the properties are actualized in the contexts. Scalar approaches to the semantics of gradation are generally based on the conception of degrees as either points or intervals.

Investigation. In the first part we will give a systemic analysis of the first constituent rich of the ‘rich→poor’. Etymologically the Modern English adjective *rich* goes back to Common Germanic, see: Gothic *reiks* ← Common Germanic loan ← Celtic *rix*; Old English *rice* “powerful, mighty, exalted, noble, reat” – characteristics of persons; Old Frisian *rike*, *rik* (cf.: Modern Frisian *ryk*, *rik*-, *rijck*), Modern Dutch *rijke*, *rijck*; Old Saxon *riki* (cf.: Modern Low German *rike*); Old High German *richi*, *riche* (cf.: Modern German *reich*); Old Norwegian *rikr* (cf.: Modern Norwegian and Modern Swedish *rik*, Danish *rig*), Goth. *Reiks* is believed to represent an early Teutonic adoption of Celtic *rīx* = L. *rēx* ‘king’ (OED). In Modern English the use of the adjectival lexeme *rich* may have been reinforced by French. *riche*, cf.: Spanish *rico* and Italian *ricco* ← Latin *rex* “king”, which is of Teutonic origin. Consequently the Northern Germanic form *rike* was ousted by the Romance form *riche*. The first use of the lexeme *rich* is registered in the written record of 900, wherein the component of abundant wealth is actualized ‘*rice men, frencisce men*’.

We shall start with the definitional analysis of the adjectival lexeme *rich*, as an attribute to the nominations of wealthy (materially or financially) it differentiates the following constituents: *having large possessions or abundant means; wealthy, opulent wealthy, powerful, strong; wealthy in, having abundance of, amply provided with, some form of property or valuable possessions; valuable; of great worth or value; of non-material things; choice; good of its kind; plentiful, abundant, ample*. Cf.: the dominant component represented in other dictionary entries – *having abundant possessions and especially material wealth* [Cambridge English; Random House]; *having wealth or great possession, valuable possessions* (Collins); *wealthy* (Random House). A word or lexeme presents a complex semantic structure [cf.: ‘a loaded’ lexeme: 4, p. 169]. A lexeme is built up of smaller components of meaning which are combined differently to form a different lexeme. The componential analysis [4, p. 270] based on the results of the definitional analysis reveals the following units in the lexical meaning of the adjective *rich*: *abundant possession, material wealth, valuable possessions; high quality; impressive; deep in colour; highly productive; abundant content; entertaining; pure* (Merriam Webster; Collins Cobuild). All semantic components in the word lexical meaning are not equally important. One of them is the dominant organizing around itself all others, which may be more or less important for the meaning of a lexeme in the given context [20, p. 43–44]. The componential structure of the lexeme is not rigid, it undergoes various shifts caused by (1) the author’s intention, (2) the lexeme distribution in the sentence and (3) discourse register. The definition of antonym as a word that expresses a meaning opposed to the meaning of another word, in this case the two words are antonyms preconditioning the existence of a subject possessing an opposite characteristic, and (3) the type of discourse. The semantic features explain how the members of the

set are related to one another and can be used to differentiate them from one another [4, p. 165]. From this set we select “abundant possession, material wealth.” This feature can locate the lexeme *rich* onto the first place of the semantic scale which can be based on the downgrading principle, for instance: *rich* (extremely → rich (moderately) → rich (modest), wherein top, medium and initial points. The given scale stresses three phases of richness reflecting man’s attitude to the state of richness from the owner’s and observer’s angles and both of them are vague or approximate. The fact is that no semantics can fully describe the word meaning without touching upon its pragmatic feature in context. Besides, the opinions of both speakers living in different culture and different language must be taken into consideration as a very crucial matter to avoid misperception and misunderstanding – human thinking and language are closely related, and the significance of antonymy in human thinking is inevitably reflected in human language [2, p. 134–135].

The distributional analysis reveals that the lexeme *rich* combines with other constituents in the sentence – as a prepositional adjunct of NP, i.e. NP ← Adj (rich) + N (human-being) and a nominal predicative: NP (human-being) + V(link) + AP (rich). The first constraint on verbalizing the dominant component of the lexical meaning *poor* is the lexeme distribution. The other constraint is the discourse register – economic state of a human being, character’s profile, company’s description, CV, etc. The subject ‘human being’ can be represented by other human-being nominations, for instance, *men, king, bishop, lord, queen, son*, etc. There is a semantically specific marker in the preposition to the adjective *rich* in the sentence pattern, for instance: *extremely, abundantly, magnificently, highly*, etc. strengthening or lessening the economic state of human-being. The exact volume measuring instrument like US dollar is used in economics, taxation and world rating of rich people, the blank points between the tree major points can be filled in from a semantic domain by units used in various professional discourse registers. If we continue the scale downwards we evidently approach the point ‘*poor*’ (poverty). Paradigmatic relations, for the most part, reflect the way infinitely and continuously varied experienced reality is apprehended and controlled through being categorized, subcategorized and graded along specific dimensions of variation. They represent systems of choices a speaker faces when encoding his/her message, while syntagmatic aspects of lexical meaning, on the other hand, serve discourse cohesion, adding necessary informational redundancy to the message, at the same time controlling the semantic contribution of individual utterance elements [6, p. 86; 8, p. 232–254].

The semantic domain may represent a conceptual system of “rich” and the adjectival lexeme *rich* actualizes the concept *rich*. As for the synonyms of *rich* sharing the common component can build up a semantic domain to verbalize the conceptual system of *rich*, for instance: *wealthy, opulent, affluent, well-off, well-stocked, full, productive, a rich supply of fresh, clean water, full-bodied, heavy, sweet, fruitful, productive, fertile, abounding, full, resonant, full, deep, vivid, strong, deep, an attractive, glossy rich red color, costly, fine, expensive, funny, amusing*, etc. Again for the present research we extract the units denoting ‘abundant property volume’. The scale value can be possibly relevant primarily to the grammatical meaning of the adjectives and adverbs, for instance, *rich – richer – richest*, therefore, it may be considered a grammatical feature. As one can see this scaling is a syntagmatic feature which helps model the semantic scalar. We suggest that graduality is rather a semantic variation of the content value of the nominations, in our case. This is the

way from intuitive modeling semantic subgroups, groups, fields to constructing semantically measured subgroups, groups, fields registered in discourse. It is a crucial difference between lexical-grammatical scalarity and semantic graduality in cognitive semantics.

In the second part of this paper we will analyse the etymology, meaning, distribution and the ways scaling the adjectival lexeme *poor*, a traditional antonym of *poor*. The etymology of the adjective *poor* has revealed the following shifts: the Modern English *poor* developed from Middle English *pov(e)re, pouere, poure* which came from Old French *povre, -ere, poure*. See: Modern French *pauvre, dial. paure, pouvre, poure*; Italian *povero*; Spanish, Portuguese *pobre* originally Latin *pauper* → Late Latin *pauper-us*. The first use of the lexeme *poor* 'needy' opposing 'rich' registered in 1300. It also actualized the component of 'spiritual wealth' 1438.

As for the definition of the adjective *poor* it includes the following interpretations: *lacking material possessions* [Merriam Webster], *lacking money* [McMillan] *absence of property or money* [Cambridge], *humble or low rank, weak health, lean or feeble condition from ill feeding, scanty, insufficient, inadequate, supply* [McMillan]. We have selected mainly the adjectival lexeme *poor* characterizing a human-being "–" *material wealth*. It is defined in the dictionary entry as "having few, or no, material possessions; wanting means to procure the comforts, or the necessities, of life; needy, naked, bare, indigent, destitute; spec. (esp. in legal use) so destitute as to be dependent upon gifts or allowances for subsistence, late, deceased.

The following components are revealed in the lexical meaning of the adjective *poor* in the process of the componential analysis [14, p. 20]: *impecunious, petty, lacking, inadequate, barely, meager, insufficient, scanty, etc.* If we put the component *inadequate material possessions* on to the top of the semantic scale then the component *lack of material possession* will occupy the bottom point and the component *modest material possession* can occupy the middle point, see: extremely poor → moderately poor → very poor. The given scale stresses the three phases of poverty reflecting the owner's attitude to his/her state of poverty likewise those of *rich* and the observer's angle to the subject's state of poverty and one can see that both of them are vague or approximate [cf.: 8, p. 232–254]. In general discourse the measure of poverty is vague, while in the professional one, for example in economy, taxation the US dollar can be employed as a measuring of the value volume of the lexical meaning. The semantic scale is based on the value downgrading or value lessening, wherein the opposites are considered to be traditional antonyms.

The distributional analysis of the lexeme "poor" is concerned its combinability with other constituents in the sentence – as a prepositional adjunct of NP, i.e. NP ← Adj (poor) + N (human-being) and a nominal predicative: NP (human-being) + V (link) + AP (poor) The first constraint on verbalizing the given component of the lexical meaning *poor* is the distribution like: NP ← A(rich) + N (human-being). The other one is the discourse register – economic state of a human being, character's profile, company's description, CV, etc. There is a semantically specific marker used in the preposition to the adjective *poor* in the sentence pattern, for instance: *exciting, small, little, pretty, very, etc.* strengthening or lessening the economic state of human-being. Lexical semantic relations in the structuralist framework are of two fundamental types: they are either paradigmatic or syntagmatic relations. A paradigmatic relation is one in which the related words constitute a set of potentially substitutable expressions, including antonymy, synonymy, and hyponymy [20, p. 42, 101–102]. A paradigmatic approach to lexical

relations [17] is the one focusing on the semantic properties that define such sets. A syntagmatic (or contextual/use) approach describes the meaning of a word as it is used across contexts [5; 24]. Hence, the syntagmatic aspects of lexical meaning, on the other hand, serve discourse cohesion, adding necessary informational redundancy to the message, at the same time controlling the semantic contribution of individual utterance elements [5]. Michael N. Jones et al. admit that paradigmatic similarity between two words emphasizes their synonymy or substitutability (or oppositeness), whereas syntagmatic similarity emphasizes associative or event relations [9, p. 250].

The retrieved components represented by lexemes with the common component can organize the semantic domain which may verbalize a conceptual system. According to semantic field (or semantic domain) theory [4, p. 157], lexemes sharing a common feature are classified into a system which semantic features explain how the members of the set are related to one another and can be used to differentiate them from one another. This part of investigation is focused on the lexeme *poor* expressing various degrees of *material possession*, from *absolute want to straitened circumstances* or *limited means relatively to station*. The semantic domain of *poor* includes all the adjectival lexemes sharing the referred component, for instance: *meager, inferior, humble, lean, unproductive, unfavorable, impoverished, average, limited* [Thesaurus]. Again we select adjectives with the common component *inadequate possession* which may represent the conceptual system of *poor* (*inadequate material possessions*). We must admit that a pragmatic component of 'poor' is traditionally *honest*, for instance, '*poor, but honest cobbler's son*', '*poor but honest parents*', '*poor-but-honest*', etc., while this component is not frequent marks the lexeme *rich*. The semantic structure of a lexeme is treated as a system of components. Additionally the constituents of the 'rich → poor' or 'poor → rich' can be treated as multiple antonyms which have more than one opposition. It means that if the quality of one downward on the scale is lessened, then it follows that the other upwards on the scale is necessarily increased [3]. The correlations reveal different phases of the economic state of the subject. The values represented by adjectival lexemes *rich* and *poor* are relative – the principles of rating mainly depend on the rating company, cf. Forbes: the World's billionaires, where the 'winners' and 'losers' are presented, for instance Bill Gates (\$86 B) is on the top of the scale and may be considered the highest value of the lexeme *rich* but Zjyou Yifeng (\$1 B) is the "poorest" on the bottom of the *rich* scale, though he may be on the top of the "poor" scale, i.e. *permutation* may be considered a differential marker of the general semantic 'rich → poor' / 'poor → rich' scale making the values relative. Therefore economists use GDP per capita as the standard method of measuring how wealthy (Qatar, Luxembourg, Singapore) or poor a given country (Nigeria, CAR and Eritrea) is compared to others countries. There is one more instrument of measuring the economic status of the citizen, cf.: the UK Living Wage is £8.45 an hour and the US Living Wage is \$15.84 per hour, but the Democratic Republic of Congo daily living wage is \$3 dollars.

The earliest cognitive studies are restricted to oppositeness in adjectives, and centre on the relation between gradability and different logical types of oppositeness [2, p. 135–137]. Building on the structuralist work on antonymy, Cruse and Togia [3] provide the first attempt to develop a Cognitive model [12; 11] for scalar antonyms such as rich → poor. In order to be able to account for antonyms within the Cognitive framework, they invoke a number of theoretical notions used in Cognitive Linguistics.

Conclusions. Antonyms are exceedingly valuable in defining the exact meaning of a given word and its synonyms. From the linguistic point of view, one of the main concerns of studying antonymy is to determine the boundaries of antonymy value and its permutations and shifts in the domain using a scalar analysis. To classify antonyms on the semantic scale requires a corpus analysis based on various professional discourses, though there is always the speaker's intentional meaning which is hardly possible to reveal with the exact measuring.

References:

1. Caratensen Kai-Uwe. A Cognitive Science Approach to the Semantics of Spatial Gradation / Kai-Uwe Caratensen // P. Ludewig, B. Geurts (eds.), *Lexikalische Semantik aus kognitiver Sicht – Perspektiven im Spannungsfeld linguistischer und psychologischer Modellierungen.* – Tübingen, 1995. – S. 3–94.
2. Gao Chunming, Zheng Qianzhen // *Journal of Language Teaching and Research.* – 2014. – Vol. 5. – No. 1. – P. 234–238.
3. Cruse D.A. *Lexical Semantics* / D.A. Cruse. – Cambridge : CUP, 1986. – 310 p.
4. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language* / David Crystal. – Cambridge : CUP, 2003. – 499 p.
5. Firth J.R. *Papers in Linguistics 1934–1951* / J.R. Firth. – Oxford : OUP, 1957. – 246 p.
6. Gross Derek. *Antonymy and the Representation of Adjectival Meanings* / D. Gross, Ute Fischer, A. George Miller // *Cognitive Science Laboratory report 13, Dept. of Psychology.* – Princeton : Princeton University, 1988. – 15 p.
7. Hu Zhuanglin. *Linguistics. A Course Book* / Zhuanglin Hu. – Beijing : Beijing University Press, 2001. – 528 p.
8. Jones Michael N. *Models of Semantic Memory* / Michael N. Jones, Jon Willits and Simon Dennis // R. Busemeyer & J. T. Townsend (eds.) ; *Oxford Handbook of Mathematical and Computational Psychology.* – Oxford : OUP, 2017. – P. 232–254.
9. Jones Steven. *Antonyms in English: Construals, Constructions and Canonicity* / Steven Jones, M. Lynne Murphy, Carita Paradis, Caroline Willners. – Cambridge : Cambridge University Press, 2016. – 186 p.
10. Justeson John S. *Co-occurrences of Antonymous Adjectives and Their Contexts* / J.S. Justeson, S. M. Katz // *Computational Linguistics.* – 1991. – Vol. 17. – P. 1–19.
11. Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind* / George Lakoff. – Chicago : U. Ch. P., 1987. – 632 p.
12. Langacker R.W. *Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites* / R.W. Langacker. – Stanford, CA: Stanford University Press, 1987. – 540 p.
13. Leech G. *Semantics* / G. Leech. – London : Penguin, 1981. – 386 p.
14. Lehrer A. *Antonymy* / Adrienne Lehrer, Keith Lehrer // *Linguistics and Philosophy.* – 1982. – Vol. 5. – Issue 4. – P. 483–501.
15. Lobanova G.V. *The Anatomy of Antonymy: A Corpus-Driven Approach.* Dissertation / A. Lobanova. – Groningen : University of Groningen, 2012.
16. Lyons J. *An Introduction to Theoretical Linguistics* / John Lyons. – Cambridge : CUP, 1968. – 519 p.
17. Lyons J. *Linguistic Semantics: An Introduction* / John Lyons. – Cambridge : CUP, 1995 (1977). – 376 p.
18. Maskaliuniene N. *Converses and antonyms in translation* / Nijole Maskaliuniene // *Procedia (SBS).* – 2016. – Vol. 231. – P. 19–24.
19. Murphy M.L. *Semantic Relations and the Lexicon: Antonymy, Synonymy, and Other Paradigms* / M.L. Murphy. – Cambridge : CUP, 2003. – 304 p.
20. Mykhaylenko V.V. *A Glossary of Linguistics and Translation Studies* / V.V. Mykhaylenko. – Ivano-Frankivsk : King Danylo Galytskyi University of Law, 2015. – 528 p.
21. Palmer F.R. *Semantics: A New Outline* / F.G. Palmer. – Edinburgh : EUP, 2006. – 198 p.
22. Paradis Carita, Tesfaye Debela, Roehm D. *On linguistics Categories as Categories. The Case of Antonyms and Synonyms* / Carita Paradis et al. // *Abstract from ICLC.* – Lund : Lund University, 2015.
23. Pyles T. *English: An Introduction to Language* / Thomas Pyles, Adele S. Algeo. – New York : Harcourt, Brace and World, 1970. – 347 p.
24. Sinclair John McHardy. *Looking Up* / John McHardy Sinclair. – London, Glasgow : Collins, 1987. – 182 p.
25. Smith C.J. *Synonyms and Antonyms: or, Kindred Words and Their Opposites* / C.J. Smith. – London : Bell & Daldy, 1868. – 406 p.

Михайленко В. В. Семантична шкала градації антонімічних пар

Анотація. Значущість цього дослідження полягає у системному аналізі (етимологічному, семантичному, дистрибутивному і концептуальному) градуваної антонімії, представленою парами 'rich → poor' / 'poor → rich'. Змодельовано окремі семантичні шкали 'rich → poor' і 'poor → rich', а також одна спільна 'rich → poor'.

Ключові слова: антонім, класифікація, градація, скалярність, відносна цінність.

Михайленко В. В. Семантическая шкала градации антонимических пар

Аннотация. Значимость данного исследования заключается в системном анализе (этимологическом, семантическом, дистрибутивном и концептуальном) градуированной антонимии, представленной парами 'rich → poor' / 'poor → rich'. Смоделировано две отдельные семантические шкалы 'rich → poor' и 'poor → rich', а также одна общая 'rich → poor'.

Ключевые слова: антоним, классификация, градация, скалярность, относительная ценность.

М'ясоїд Г. І.,

кандидат педагогічних наук, доцент
Університету імені Альфреда Нобеля

Беспалова Н. В.,

старший викладач
кафедри міжнародного туризму та мовної підготовки
Університету імені Альфреда Нобеля

ДОБІР ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ТЕМИ «ТРАНСПОРТНА СИСТЕМА У ТУРИЗМІ» ДЛЯ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Анотація. Стаття спрямована на вирішення проблеми добору лексичного компонента змісту навчання англійської мови для спеціальних цілей здобувачів галузі туризму. За результатами контент-аналізу автентичних професійних текстів здійснено добір найбільш уживаних лексичних одиниць, які описують питання організації, класифікації, нормування та управління системою туристичного транспорту.

Ключові слова: англійська мова для спеціальних цілей, контент-аналіз, лексична одиниця, транспорт, туризм.

Постановка проблеми. У зв'язку із розвитком туризму в Україні виникла соціально та економічно обґрунтована потреба підготовки кадрів галузі, іншомовна компетентність яких є однією з основних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця стаття є продовженням наукового пошуку з метою визначення лексичного складу програми навчання спеціалістів із туризму іноземної мови, яка мала втілення у нашій попередній роботі [1]. З'ясовано, що низку досліджень із філології та методики підготовки спеціалістів у галузі туризму (В.В. Ліпінська, С.В. Мельниченко, В.К. Сеніна, Т.І. Ткаченко, Г.І. Шипулина) присвячено виявленню спеціальних лексичних одиниць у межах англійської та української туристичної термінології. Однак зазначені дослідження не мали на меті віднайти той пласт лексичних одиниць, які є базисом для надбудування іноземної мови професійного спілкування спеціалістів у галузі туризму, зокрема таких, що використовуються для опису різних питань транспортної системи у туристичному бізнесі.

Метою статті є добір лексичних англомовних одиниць, які будуть використані як змістовна складова навчання англійської мови майбутніх спеціалістів галузі туризму, знання і володіння якими на продуктивному рівні дозволить їм здійснювати професійну діяльність у питаннях, що стосуються організації, класифікації, нормування та управління системою туристичного транспорту.

Виклад основного матеріалу. Нами проаналізовано десять автентичних англомовних текстів фахового спрямування у галузі туризму, які присвячені питанням транспорту [2–11]. У досліджених текстах аналізувався розділ, присвячений проблемам транспортної системи.

У сукупності представлені тексти складаються із 12 689 слів. Ми здійснили контент-аналіз цих джерел шляхом кількісного підрахунку використання окремих лексичних одиниць за допомогою інструмента «Статистика» програми Microsoft Word.

До цього переліку не було включено лексичні одиниці, які вживалися менше п'яти разів. Разом було виокремлено 142 лексичні одиниці (ЛО), які ми розподілили за смисловими групами (див. Табл. 1).

Отже, найбільша група досліджених нами ЛО – «Економіка туристичного транспорту» містить 69 ЛО, які у сукупності вжито 1 593 рази. Для зручності ми розділили цей кластер на такі підгрупи: «Транспортна система», «Власне економіка туристичного транспорту», «Класифікація транспортних засобів», «Характеристики транспортних засобів, вимоги до них», «Повітряний транспорт», «Наземний транспорт», «Водний транспорт». У кожній категорії зазначено кількість уживань кожної ЛО. Результати контент-аналізу узагальнено нижче.

Група «Регулювання і сертифікація» містить такі ЛО : «safety» – вжито 26 разів, «impact» (of transportation of the environment) – 24, «environment» – 18, «certification» – 12, «code» – 12, «policy» – 9, «provision» – 7, «permit» – 5, «regulation» – 5, «security» – 5, «standard» – вжито 5 разів. Група «Діапазон діяльності» містить ЛО «international» – 51 уживань, «regional» – 13, «global» – 10, «domestic» – 6, «international tourism» – 5, «worldwide» – 5 уживань.

У групі «Загальноживана лексика» третина вживань приходить на дві ЛО – «transport» і «tourism», які вжито, відповідно, 215 та 97 разів, а також «destination» – 30, «government» – 21, «sustainable» (у словосполученнях «sustainable transport», «sustainable tourism», «sustainable experience», «sustainable tourism growth», «sustainable jobs» тощо) – 18, «traveler» – 15, «issue» – 14, «challenge» – 11, «sightseeing» – 10 разів (у словосполученнях «sightseeing company», «sightseeing tours», «sightseeing travel»), «fuel» – 13, «support» – 12, «access» – 10, «popular» – 8, «requirement» – 8, «benefit» – 7, «disabilities» – 6, «equipment» – 5, «event» – 5, «opportunity» – вжито 5 разів.

Найбільш уживаною ЛО групи «Загальноекономічні терміни» є «tour», яку зазначено 165 разів, а також «passenger» – 36, «market» – 28, «sector» – 25, «service» – 46, «tax» – 23, «customer» – 20, «profit» – 20, «infrastructure» – 19, «network» – 16, «fee» – 15, «attract» – 14, «commercial» – 14, «growth» – 14, «management» – 13, «distance» – 11, «promote» – 10, «journey» – 10, «profitability» – 9, «revenue» – 9, «demand» – 9, «charge» – 8, «communication» – 8, «employ» – 8, «introduce» (programs, services) – 8, «capacity» – 7, «consume» – 7, «independent» – 7, «direct spending» – 6, «attraction» – 5, «competitive» – 5, «economy» – 5, «job» – 5, «location» – 5, «returns» – 5, «visitor» – 5, «profit margin» – вжито 5 разів.

Таблиця 1

Смислова група	Кількість ЛО	Кількість уживань ЛО
Регулювання і сертифікація	11	128
Діапазон діяльності	6	90
Загальноживана лексика	20	518
Загальноекономічні терміни	36	616
Економіка туристичного транспорту		
Власне економіка туристичного транспорту	11	708
Транспортна система	9	81
Класифікація транспортних засобів	12	236
Характеристики транспортних засобів, вимоги	7	88
Повітряний транспорт	15	262
Наземний транспорт	8	82
Водний транспорт	7	136

«Економіка туристичного транспорту» охоплює 71 ЛО, які у сукупності вжито 1336 рази. Для зручності ми розділили цей кластер на такі підгрупи, лексичний склад яких характеризуємо нижче. «Власне економіка туристичного транспорту» – це група, найбільш частотним уживанням у якій є скорочення «ІТ» (від «information technology») – вжито 548 разів, «transportation» – 86, «traffic» – 13, «infrastructure» – 14, «distance» – 11, «transportation sector» – 9, «tourist transport» – 6, «rail travel» – 6, «trends» (у словосполученнях «market trends», «business trends») – 5, «fuel cost» – 5, «transportation infrastructure» – вжито 5 разів.

Невелика група «Транспортна система» містить такі ЛО: «air transport» – 28 уживань, «road transport» – 10, «route» – 9, «water transport» – 8, «rail transport» – 6, «transport system» – 5, «mode of transport» – 5, «tourist flow» – 5, «freight» – вжито 5 разів.

До групи «Класифікація транспортних засобів» відносимо такі ЛО: «car» – 42 уживань, «ship» – 39, «bus» – 38, «ferry» – 27, «train» – 22, «vehicle» – 16, «cruise ship» – 13, «carrier» – 12, «taxi» – 12, «aircraft» – 5, «jet» – 5, «vessel» – 5. «Характеристики транспортних засобів, вимоги до них» містять такі ЛО: «facilities» – 34 уживання, «design» – 11, «price» – 11, «venue» – 11, «potential» – 8, «weather» – 8, «rentals» – вжито 5 разів.

До групи «Повітряний транспорт» відносимо ЛО: «airline(s)» – вжито 66 разів, «airport» – 43, «air transport» – 28, «flight» – 24, «terminal» – 18, «aviation» – 16, «International Air Transport Association» (IATA) – 16, «low-cost carrier» (LCC) – 13, «Open Skies» – 6, «by air» – 6, «air travel» – 6, «airways» – 5, «civil aviation» – 5, «passenger load factor» – 5, «air industry» – вжито 5 разів.

Група «Наземний транспорт» містить такі ЛО: «land» – вжито 28 разів (у фразах та як корінь слів «by land», «landing», «land-based», «land-based travel» тощо), «railways» – 14, «seat» – 8 («seats», «seating», «seat selection»), «trip» – 8, «transit» – 7, «walk» – 7, «cycle» – 5, «walking» – 5 уживань.

Група «Водний транспорт» містить такі ЛО: «cruise» – 71 уживання, «water» – 24, «river cruise» («river cruising») – 13, «Cruise Lines International Association» (CLIA) – 10, «cruise line» – 8, «cruise industry» – 5, «shipping» – 5 уживань.

Таким чином, тексти, що підлягали аналізу, роблять значний акцент на вивченні економіки туристичного транспорту,

а особливо класифікації транспортних засобів і повітряному транспорту. Велику увагу приділено питанням регулювання і сертифікації транспортних систем та засобів. Слід зазначити широкий пласт ЛО, які належать до загальноживаної англійської мови та ділової англійської мови, дають назву явищам, які належать до економіки взагалі та були вжиті в різних контекстах. Відповідно, можемо зробити висновок про необхідність вивчення різних груп ЛО у курсі іноземної мови для спеціальних цілей із змістової теми «Економіка туристичного транспорту», акцентуючи увагу на актуальному лексичному матеріалі.

Висновки. З результатів проведеного аналізу автентичної англійської літератури видно, що під час добору змісту навчання із метою формування іншомовних навичок професійного спілкування із питань транспорту у туризмі на заняттях з англійської мови (ділової англійської мови, англійської за професійним спрямуванням, англійської для спеціальних цілей тощо) слід приділити особливу увагу спеціальній термінологічній лексиці. Водночас під час вивчення предметних тем, які розкриватимуть сутність такої діяльності, слід вивчати й відповідну загальноекономічну лексику. У подальшому плануємо дослідити лексичний склад автентичних англійських текстів, які розкривають інші сфери професійної діяльності спеціалістів галузі туризму.

Література:

1. М'ясоїд Г.І. Добір лексичних одиниць для навчання спеціалістів з індустрії гостинності та туризму іноземної мови для професійних цілей / Г.І. М'ясоїд, Н.В. Беспалова. // Науковий вісник МГУ. Серія «Філологія». – 2016. – Вип. 23. – Т. 2. – С. 41–43.
2. Westcott M. Editor Introduction to Tourism and Hospitality in BC / M. Westcott. – Chapter 2. Transportation. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://opentextbc.ca/introtourism/chapter/chapter-2-transportation/>.
3. Rodrigue J.-P. International Tourism and Transport / Jean-Paul Rodrigue [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch7en/app17en/ch7a3en.html>.
4. International Transport Forum. Panel Session [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://2015.internationaltransportforum.org/sustainable-tourism>.
5. Raju C. Tourist transport system / C. Raju. – Mangalore University, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/dilshad000786/tourist-transport-system>.
6. Travel Tourism Trade (T3) Whatsapp # 9910193193. B2C | B2B | B2E. Travel Tourism Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.linkedin.com/pulse/20140911081608-181317383-the-world-of-travel-industry>.
7. Call Center Services For Transportation, Travel & Tourism Industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vcallglobal.com/travel-tourism-transportation.html>.
8. Wallner A. The Importance of Indian Airport Industry / A. Wallner [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://travel2cities.wordpress.com/2013/02/06/the-importance-of-indian-airport-industry/>.
9. Tourism Transport and Travel Management. Chapter 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/Tanvirsaem/tourism-transport-and-travel-management-chapter-1>.
10. Removing Communication Barriers for Travellers with Disabilities: Code of Practice [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://otc-cta.gc.ca/eng/removing-communication-barriers>.
11. Certification for Sustainable Transportation. Ecotourism conference [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecotourismconference.org/news/2012/certification-for-sustainable-transportation-cst>.

Мясоед Г. И., Беспалова Н. В. Отбор лексических единиц по теме «Транспортная система в туризме» для обучения соискателей иностранному языку для специальных целей

Аннотация. Целью статьи является проблема отбора лексической составляющей содержания обучения английскому языку для специальных целей соискателей сферы туризма. Проведенный контент-анализ оригинальных профессиональных текстов позволил совершить отбор наиболее употребительных лексических единиц, которые описывают вопросы организации, классификации, нормирования и управления системой туристического транспорта.

Ключевые слова: английский язык для специальных целей, контент-анализ, лексическая единица, транспорт, туризм.

Miasoid G., Bespalova N. Selecting lexical items on the theme “Transportation and tourism” to teach students in tourism a foreign language for specific purposes.

Summary. The article addresses the problem of selecting the word bank as a component of the syllabus aimed at foreign language training of specialists in tourism industry. Based on the findings of the content analysis the authentic job-related texts, the paper offers a set of most common lexical items to denote the issues of organization, classification, certification and management in tourism transport.

Key words: English for specific purposes, content analysis, lexical item, transportation, tourism.

Палей Т. А.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології
Київського національного університету культури і мистецтв

СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОСТІ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛАХ ВИСТУПІВ ПРЕЗИДЕНТІВ США Б. ОБАМИ ТА ДЖ. БУША)

Анотація. Статтю присвячено аналізу стилістичних прийомів вираження емоційності в політичному дискурсі. Матеріалом дослідження є п'ять промов президентів Америки Дж. Буша – молодшого та Б. Обами. Результати аналізу показали, що у виступах Джорджа Буша найбільш частотними стилістичними прийомами є алітерація, метафора, епітет, антитеза, анафора. Менш уживаними є порівняння, риторичне питання. Що стосується виступів Барака Обами, то переважаючими стилістичними прийомами є алітерація, метафора, епітет, алюзія, анафора, епіфора, протиставлення, порівняння, риторичне питання. Менший відсоток припадає на такі стилістичні прийоми, як перерахування і гіпербола, оксюморон.

Ключові слова: політична промова, стилістичний прийом, дискурс, алітерація, епітет, антитеза, анафора.

Постановка проблеми. Політичний дискурс нині перебуває у фокусі лінгвістичних досліджень. М.О. Діденко, О.О. Доценко, Г.Л. Жуковець, М.Л. Макаров, Л.Т. Масенко та інші розглядають різні аспекти цього феномена на матеріалі різних мов.

Але стилістичні прийоми, які вживають політики для досягнення необхідного впливу на слухачів, проаналізовані недостатньо. Тому **метою статті** є аналіз саме стилістичних прийомів, які вживали у своїх промовах президенти США Дж. Буш – молодший і Барак Обама для здійснення маніпулятивного впливу на електорат.

Виклад основного матеріалу. Написання промов – це вельми складний процес, адже у більшості випадків політики у процесі виступу повинні не тільки поінформувати аудиторію про певний аспект суспільного життя, а й за допомогою емоцій домогтися прихильності аудиторії, переконати слухачів прийняти ту чи іншу позицію, а також залучитися підтримкою громадян. Аналізуючи промови політичних діячів, можна виявити стратегії і тактики аргументації, що використовуються ними з ціллю переконання аудиторії. Дослідження виступів дозволяють, з одного боку, прогнозувати подальші дії і наміри політика, а з іншого – встановлювати найбільш ефективні способи впливу на слухачів.

Проведений аналіз передвиборчих виступів Джорджа Буша і Барака Обами показав, що для посилення емоційно-психологічного впливу виступів використовується досить велика кількість стилістичних прийомів. До найбільш часто вживаних стилістичних прийомів вираження емоційності в обох кандидатів належать алітерація, метафора, епітет, алюзія, паралельні конструкції, перерахування, різного роду повтори, антитеза й емоційне протиставлення, риторичне питання тощо.

Отже, розглянемо найбільш частотні стилістичні прийоми, використані у передвиборчих виступах Джорджа Буша і Барака Обами.

У виступах Джорджа Буша найчастіше зустрічається алітерація. Алітерація – це особливий стилістичний прийом, що спрямований на створення додаткового музичного ефекту висловлювання [1, с. 156]. Використовуючи цей стилістичний прийом, промовець виокремлює у мовному потоці слова, які набувають певної інтонаційної значимості. Таким чином йому вдається привернути увагу аудиторії і справити певного роду емоційний вплив на них. Так, наприклад:

“We are conservatives because we believe in freedom and its possibilities, family and its duties, and faith and its mercies” (Remarks by George Bush To The CPAC Saturday, January 22, 2000).

“The nation still determines the future of freedom” (George Bush. The Washington Post, March 6, 2000).

Говорячи про основні цінності американського суспільства, Джордж Буш навмисно використовує співзвучні слова: *“freedom, family, faith, future”*, щоб досягти більшого емоційного ефекту і психологічного впливу на своїх виборців. *“I will work to restore standards, discipline and decency to our public schools” (George Bush. The Washington Post, March 6, 2000).*

Торкаючись теми освіти в Америці, Джордж Буш говорить про необхідність відродити такі поняття: *standards, discipline, decency*. Поєднання звуків у цих лексемах сприяє створенню додаткового емоційного настрою аудиторії, оскільки кожне наступне вимовлене слово підвищує міру емоційно-психологічного впливу на американських виборців.

Барак Обама у своїх виступах також не оминає цього стилістичного прийому:

“They claim that our insistence on something larger, something firmer and more honest in our public life is just a Trojan Horse for higher taxes and the abandonment of traditional values” (Barack Obama Acceptance Speech – DNC – 28 August 2008).

Як і Джордж Буш, Барак Обама намагається досягти більшого емоційного ефекту, вплинути на слухачів.

“That dream is so vivid – but too many are saying: The dream is not for me. Kids who turn schoolyards into battlefields. Children who corrupt their wills and souls with drugs, who limit their ambitions by having children themselves. Failed schools are creating two societies: one that rears”. У наведеному прикладі з передвиборчого виступу Джорджа Буша йдеться про таке важливе для кожного американця поняття, як «американська мрія», тому для того, щоб підкреслити важливість цього поняття, кандидат активно використовує паралельну конструкцію. Застосування цього прийому цікаво тим, що оратору вдається, по-перше, ритмізувати свою промову, а отже, максимально полегшити для своїх виборців процес її сприйняття; по-друге, дещо по-іншому розставити акценти в кожній частині конструкції; по-третє, полегшити наростання емоційної напруженості мовлення.

Що стосується Барака Обами, то у його виступах досить часто можна зустріти риторичні питання, наприклад:

"When they start beating your friends and neighbors, how else can you simply kneel down, bow your head and ask the Lord for salvation?";

"Are we making sure we're giving a second chance to those who have strayed and gone to prison but want to start a new life?".

Використовуючи риторичні питання, Барак Обама намагається привернути увагу слухачів, посилити враження від сказаного, залучаючи таким чином слухача у свою промову, роблячи його активним учасником політичного життя країни.

Досить влучним вираженням емотивності є використання цитат відомих політиків, діячів культури, до якого успішно вдається Обама, він руйнує перепони осмислення інформації і тим самим підвищує емоційний вплив на слухачів. Барак Обама намагається вплинути на свідомість слухачів, пробудивши в пам'яті хороші події, що спонукає слухачів бути більш спокійнішими і переконаними, що нічого поганого не станеться.

"...our second President, John Adams, wrote, 'The United States has in itself no character of enmity against the laws, religion or tranquility of Muslims'" (Cairo, June 4, 2009). Цією цитатою американський президент підсилює прояв дружності до мусульманського світу.

"...we can recall the words of Thomas Jefferson, who said: 'I hope that our wisdom will grow with our power, and teach us that the less we use our power the greater it will be'" (Cairo, June 4, 2009).

Стосовно іракської проблеми Барак Обама апелює до колишнього президента, підкреслюючи пріоритет дипломатичного вирішення конфліктів.

Відвідуючи з візитом Росію, Б. Обама цитує О. Пушкіна, героя російської культури, ім'я якого так само є для росіян певним культурним резонатором. *"As Pushkin said, 'Inspiration is needed in geometry just as much as poetry'"* (Moscow, July 7, 2009). Слова великого поета стають на підтвердження зачаруванням розмаїттям культурного спадку російського народу.

Наприкінці своєї каїрської промови американський президент підряд цитує найсвятіші книги світу – Коран, Талмуд та Біблію, де йдеться про рівність і мир:

"Holy Koran tells us: 'O mankind! We have created you male and a female; and we have made you into nations and tribes so that you may know one another'. The Talmud tells us: 'The whole of the Torah is for the purpose of promoting peace'. The Holy Bible tells us: 'Blessed are the peacemakers, for they shall be called sons of God'" (Cairo, June 4, 2009). Тим самим Обама зводить різні релігії до спільного знаменника, єдиної суті – миру та рівності на Землі, що стимулює слухачів до об'єднання та припинення кровопролиття.

Говорячи про цитати, варто також зазначити, що у текстах своїх промов Барак Обама часто перецитовує сам себе, проводячи тим самим паралелі у світовому просторі, а також демонструючи відкритість перед усіма на доказ правдивості своїх слів:

"As I said in Cairo, given our independence, any world order that – given our interdependence, any world order that tries to elevate one nation or one group of people over another will inevitable fail" (Ghana, July 11, 2009).

Не оминає він і цитування латинських афоризмів. *"E pluribus unum – 'Out of many, one'"* (Cairo, June 4, 2009). Підсилює цим самим тезу про те, що всі були створені рівними.

Виступи Б. Обами насичені експресемами, що покликани пожвавити виклад, зацікавити слухача, дати текстові емоційний заряд. Особливо на початку промови, аби налаштувати аудиторію на хвилю позитиву, він вдається до легеньких жартів:

"And as somebody who was born in Hawaii, I'm glad to be here in July instead of January" (Moscow, July 7 2009);

"And, to paraphrase one of my predecessors, I am also proud to be the man who brought Michelle Obama to Prague" (Prague, April 5, 2009).

Обама часто персоніфікує США: *"America seeks an international system that lets nations pursue their interests peacefully"* (Moscow, July 7, 2009); *"America will not turn our backs on the legitimate Palestinian aspiration for dignity, opportunity, and a state of their own"* (Cairo, June 4, 2009). Тим самим він генералізує, говорить за всю країну, свої твердження й обіцянки підкріплює масштабністю цілої держави.

Іншим стилістичним прийомом, що використовується у виступах Барака Обами, є порівняння:

"Al-Azhar has stood as a beacon of Islamic learning" (Cairo, June 4, 2009) – називаючи університет «Аль-Ажар» провідною зіркою ісламського навчання, Обама висловлює глибоку пошану до освітніх надбань мусульманського світу. *"Freedom spread like flowing water"* (Prague, April 5, 2009) – порівнюючи поширення свободи із течією води, Б. Обама демонструє пріоритетність і життєву важливість свободи як цінності.

Як і Джордж Буш, Барак Обама використовує у своїх виступах метонімічні й метафоричні переноси, наприклад: *"they have the blood of Americans and Russians on their hands"* (Moscow, July 7, 2009) – руки терористів у крові американців та росіян – таким чином Обама звинувачує терористичні угруповання у смертях стількох людей обох країн і на рівні підсвідомості закликає не починати жодних кровопролиттів; *"rising tides of prosperity and the still waters of peace"* (Washington DC, January 20, 2009) – зростаючі хвилі процвітання й тихі води миру завдяки стилістичним фігурам видаються такими омріяними для президента; *"we have tasted the bitter swill of civil war and segregation"* (Washington DC, January 20, 2009) – громадянську війну і рабство президент називає гірким ковтком для американського народу – гірким спогадом у їхній історії.

Такі метонімічні й метафоричні переноси підкреслюють особливу виразність, образність і як елемент підвищення експресивності впливають на слухача, затримуючи його увагу і підсилюючи зацікавленість в інформації.

Семантико-стилістичними показниками прагматичної спрямованості тексту є також антитеза й оксюморон.

Стилістичні функції антитези полягають у контрастному протиставленні референтів, з одного боку, з метою затримання уваги, а з іншого – надати висловлюванню ритмічності й чіткості [2, с. 58]:

"If one person won, then the other person had to lose" (Moscow, July 7, 2009) – такою полярністю президент описує гру з нульовою сумою, до якої може дійти світ, якщо не поважатиме пріоритети миру й рівності;

"It's easier to start wars than to end them. It's easier to blame others than to look inward. It's easier to see what is different about someone than to find the things we share" (Cairo, June 4, 2009);

"NATO should be seeking collaboration with Russia, not confrontation; build – not destroy" (Moscow, July 7, 2009) – таким чином Обама показує альтернативи на шляху до кращого майбутнього, протиставляючи їх негідним крокам;

“...*hope over fear, unity of purpose over conflict and discord*” (Washington DC, January 20, 2009); “*consent, not coercion*” (Cairo, June 4, 2009); “...*we will support a secure and united Iraq as a partner, and never as a patron*” (Cairo, June 4, 2009) – тут Обама поляризує цінності «ворожим» його поглядам поняттям: надія має перемогти над страхом, єднання над конфліктом, згода над примусом, партнерство над патронажем.

Стилістичний ефект оксюмору виникає внаслідок використання контрастних понять і тим самим надає висловлюванню емоційності, виразності, показує суперечливість ситуації [2, с. 58].

“*Great wealth has been created, but it has not eliminated vast pockets of crushing poverty*” (Moscow, July 7, 2009).

Обама каже, що широкі кишені нещадної бідності не оминули Росію навіть після створення великого багатства.

Барак Обама часто робить сигнали перед важливою інформацією, наприклад:

“*Now, make no mistake; so let me be clear*” (Cairo, June 4, 2009).

Таким чином Обама привертає увагу аудиторії, залучає її до активного слухання.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про те, що у виступах Джорджа Буша найбільш частотними стилістичними прийомами є алітерація, метафора, епітет, антитеза, анафора. Менш уживаними прийомами є порівняння, риторичне питання. Що стосується виступів Барака Обами, то переважаючими стилістичними прийомами є алітерація, метафора, епітет, алюзія, анафора, епіфора, протиставлення, порівняння, риторичне питання. Менший відсоток припадає на такі стилістичні прийоми, як перерахування і гіпербола, оксюморон.

Література:

1. Могутова Н.В. Основные проблемы использования эмотивных языковых единиц для придания высказыванию естественности и эмоциональности (на примере английских междометий) /

Н.В. Могутова // Язык, коммуникация и социальная среда. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 2002. – Вып. 2. – С. 154–159.

2. Вежицкая А. Толкование эмоциональных концептов / А. Вежицкая // Язык. культура. Познание. – М.: Наука, 1996. – 416 с.

Палей Т. А. Стилистические приемы выражения эмоциональности в политическом дискурсе (на материалах выступлений президентов США Барака Обамы и Джорджа Буша)

Аннотация. В статье анализируются стилистические приемы выражения эмоциональности в политическом дискурсе. Материалом исследования послужили пять речей президентов США Б. Обамы и Дж. Буша – младшего. Результаты анализа показали, что в речах Дж. Буша наиболее частотными стилистическими приемами являются аллитерация, метафора, эпитет, антитеза, анафора; менее употребительные – сравнение и риторический вопрос. В речах Б. Обамы наиболее частотными являются аллитерация, метафора, эпитет, аллюзия, анафора, эпифора, антитеза, сравнение, риторический вопрос. Менее частотные – перечисление, гипербола, оксюморон.

Ключевые слова: политическая речь, стилистический прием, дискурс, аллитерация, эпитет, антитеза, анафора.

Paliei T. Stylistic means of expressing emotionality in political discourse (on the material of B. Obama's and G. Bush's speeches)

Summary. The article deals with the analysis of stylistic means of expressing emotionality in political discourse. Five speeches of US presidents B. Obama and G. Bush-junior were taken as the material of investigation. The results showed that in speeches of both ex-presidents most frequently used stylistic devices are alliteration, metaphor, epithet, antithesis and anaphora. Except these stylistic devices in B. Obama's speeches allusions epiphora, hyperbola and oxymoron are used.

Key words: political speech, stylistic device, discourse, alliteration, epithet, antithesis, anaphora.

*Прокопченко А. В.,
аспірант кафедри теорії,
практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

СПЕЦИФІКА ЕМОТИВНОГО ТЛА РОМАНУ Д. Г. ЛОУРЕНСА «БІЛИЙ ПАВИЧ»

Анотація. Статтю присвячено дослідженню специфіки емотивного тла роману Д.Г. Лоуренса «Білий павич». Особлива увага приділяється аналізу основних емотем цього роману, оскільки саме сукупність емотем у тексті утворює його емотивне тло, яке, у свою чергу, є невід'ємною складовою частиною будь-якого художнього тексту.

Ключові слова: емотивність, емоції, емотивне тло, емотема, емотивне полотно тексту.

Постановка проблеми. Усім прихильникам творчості Д.Г. Лоуренса добре відомо, що своє життя цей письменник присвятив пошуку шляхів подолання емоційної стриманості сучасного йому англійського суспільства. За допомогою своїх романів він хотів започаткувати нову концепцію життя, зупинити процес «машинного виродження», спричиненого розвитком машинної цивілізації, і у такий спосіб подолати моральне та емоційне банкрутство людства. Саме тому емотивне полотно його романів є надзвичайно насиченим і, на нашу думку, мало б представляти неабиякий інтерес для мовознавців, що працюють у галузі «емотіології» (лінгвістики емоцій). Але, як не дивно, емотивне полотно його романів залишається надзвичайно малодослідженим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує усього лише декілька робіт зарубіжних учених, присвячених розробці саме цього питання. Серед них можна виокремити роботи французької дослідниці Мегалі Ру (Magali Roux), яка досліджує особливості вираження емоцій у мексиканській прозі письменника. Також увагу емоціям у творчості Д.Г. Лоуренса приділяли такі дослідники, як Кеніс Ашер та Говард Бус. Та незважаючи на наявні наукові роботи, присвячені розробці цього питання, багато аспектів емотивності творчості Д.Г. Лоуренса залишаються малодослідженими та потребують подальшого уточнення і більш глибокого аналізу.

Актуальність нашої статті зумовлена саме недостатнім, на наш погляд, мовознавчим та літературознавчим опрацюванням проблематики, пов'язаної із специфікою аналізу емотивного тла романів Д.Г. Лоуренса.

Мета статті – дослідити специфіку емотивного тла роману Д.Г. Лоуренса.

Специфіка досліджуваного об'єкта зумовила використання компонентного, психолінгвістичного та контекстуального методів аналізу текстового матеріалу.

Поняття тла в мовознавстві використовується давно. Так, наприклад, у когнітивній лінгвістиці надзвичайно важливе значення мають саме фонові знання комунікантів, у текстолінгвістиці під поняттям тла розуміють ту ситуацію, у яку занурюється та чи інша одиниця мови і мовлення [1, с. 66], у літературознавстві під час аналізу змісту тексту використовується поняття тла, яке співвідноситься із поняттям плану оповіді

[2, с. 132]. Психолінгвістика й емотіологія також приділяють велику увагу дослідженню поняття тла, адже згідно з мотиваційною теорією емоції є мотивуючою силою усєї психічної діяльності людини. Регулюючи й організовуючи когнітивні процеси та поведінку людини, емоції слугують тлом для певних учинків і дій [3]. Лінгвісти, користуючись даними психології емоцій, також використовують поняття емотивного тла. Так, наприклад, у статті Ю. Монич поняття емотивного тла лежить в основі семантичних й етимологічних особливостей лексики [4, с. 102]. С. Іонова, розглядаючи емоційну частину змісту тексту, дає визначення поняття емотивного тла художнього твору. У її роботі емотивне тло розуміється як емотивність когнітивного (гносеологічного) рівня тексту, в якому експлікується одна або декілька емотем [5, с. 41]. Емоційна інформація за такого підходу співвідноситься із поняттям змістовно-фактуальної інформації і належить до предметно-змістового рівня тексту. На цьому рівні емотивність є вираженням знань про емоційний світ людини як об'єктивно існуючої реальності. Як екстралінгвістичне явище знання зводиться до уявлень про емоційно значущі ситуації, які є актуальними для життєдіяльності людини. Текстовим корелятом емоційної ситуації є емоційна тема [6, с. 39].

Відомо, що емотивне тло художніх текстів характеризується можливістю одночасної реалізації декількох емотем у статусі основної теми або ж у статусі мікротеми. Емотеми в тексті здатні не тільки дублювати або компенсувати раціональний зміст, а й поставати у функції заміщення, тобто становити основний зміст тексту [6].

В умовах художнього тексту емоційні установки автора тексту завжди мають спрямований характер: вони зумовлюють емоційно-впливову функцію тексту і розраховані на емоційну реакцію адресатів. У зв'язку з цим можна говорити про емотивне тло художнього твору як про феномен, що включає і емотивну тему, й екстралінгвістичні чинники, пов'язані з емоційно-суб'єктивними характеристиками автора й адресатів тексту. Тобто емотивне тло твору є сукупністю різних емотивних тем у тексті, емоційних установок і реакцій на них [6].

Відомо, що тема, поряд із комунікативною спрямованістю й інформативністю, є однією з основних ознак тексту: «тематична єдність охоплює психічні характеристики, семантику і логіку тексту» [7, с. 68]. У змістовному плані тема об'єднує усе те, що стало предметом авторського інтересу, осмислення, оцінки. Сам вибір теми, як показують дослідження, відбувається упереджено, «під час активізації оцінної діяльності емоцій» [8, с. 121]. Письменник вибирає як теми майбутніх творів такі ситуації й епізоди життя, які, на його думку, будуть зрозумілими читачеві, співзвучні його емоційному світові, викличуть у відповідь почуття. На такому свідомому відборі ґрунтується естетика художньої творчості, без цього не можна уявити літературний твір.

Відомо, що вибір теми художнього тексту зумовлюють основні конфлікти епохи, але такі теми, як кохання, дружба, скорбота за втраченою молодістю тощо, є вічними. Такі теми належать до розряду емотивних тем, оскільки вони розраховані не стільки на розуміння, скільки на співчуття [6]. В. Болотов визначає емотивну тему як «відрізок тексту (від слова до всього тексту), сенс якого або форма вираження змісту є джерелом емоційного впливу» [9, с. 18].

Цікавою нам видається також літературознавча концепція В. Ізер. Відповідно до цієї концепції художній текст є поєднанням переднього плану і тла (заднього плану). Емоційні уявлення, втілені у художньому тексті, утворюють тло, що базується на загальних знаннях читачів, на цьому тлі розгортається розповідь – дії персонажів художнього твору. Але трапляються випадки, коли «задній план» стає головним у творі, тоді читач уже зосереджується не на діях, а на емоціях [2, с. 132]. У термінах текстолінгвістики це можна пояснити як висунення на перший план емотивних тем тексту.

Як емотивні теми постають теми, що є особисто значущими для автора. Однак специфіка художнього тексту полягає у тому, що в ньому втілюються соціологізовані, загальнозначущі емоції. Як універсальні теми, що викликають емоції незалежно від контексту, Е. Кніпкенс і Р. Цваан називають теми смерті, небезпеки, влади, сексу, хаосу, кохання [5, с. 38]. Ці теми є «вічними» у художній літературі, значущими для представників будь-якого культурного і соціального середовища.

Розуміючи, що будь-який художній твір є цілим комплексом, конгломератом емоцій різної інтенсивності, ми, погоджуючись із дослідниками-літературознавцями, схильні вирізняти серед них провідну – ту, яка становить основу емоційної теми тексту. Так, у літературознавстві говорять про письменників однієї теми й однієї емоції, називають деяких авторів «похмурими» письменниками або «письменниками-оптимістами» [6]. Аналіз творчості Д.Г. Лоуренса дав змогу зробити висновок, що домінуючою емотемою його творів є тема кохання (стосунки між чоловіком та жінкою або стосунки між чоловіком і чоловіком). Але перш ніж розпочати аналіз емотивного тла творів певного автора, слід спершу дослідити емоційну картину світу самого письменника, оскільки та філософія кохання, яку автор хоче донести читачам за допомогою своїх романів, є невід'ємною частиною власного життєвого й емоційного досвіду самого письменника. Як влучно зазначив Т. Біровски, для Лоуренса кохання є «невід'ємною характеристикою повноцінного життя. Водночас воно може стати фатальним для тих, хто не розуміється у його найтонших аспектах. Це як заряджена гвинтівка у руках дитини, що може накоїти багато лиха» [10]. Звісно, що цією «дитиною» було сучасне Лоуренсу англійське суспільство, яке робило перші невпевнені кроки у таємничому та загадковому світі кохання. Лоуренс був переконаний у тому, що людині, котра живе у сучасному індустріальному світі, надзвичайно важко пізнати всі тонкощі справжнього кохання, оскільки зробити це може тільки той, хто живе ближче до природи, а не до шахти чи фабрики.

Тема кохання є однією із найважливіших емотивних тем, що мають універсальне значення і ніколи не втрачають своєї актуальності. Це почуття може спіткати людину будь-де і будь-коли незалежно від її віку, соціального статусу чи фінансового становища.

Кохання є провідною емотемою величезної кількості літературних творів вітчизняних та зарубіжних письменників,

посідає важливе місце у творчості Д.Г. Лоуренса. Постаючи в різних статусах – у статусі теми, мікротемі або мотиву (5, с. 49), емотема кохання вплітається у сюжет твору і формує його зміст. Спираючись на поняття емотивного тла, запропонованого в роботі С. Іонової, ми спробуємо показати, що одна і та ж тема може вносити різні відтінки значення в основний зміст твору.

У своєму романі «Білий павич» Лоуренс акцентує різні аспекти теми «кохання». Постаючи у ролі емотеми, «кохання» притягує до себе емоції різного характеру й інтенсивності. Незважаючи на універсальність цього поняття для усього людства, можна по-різному ставитися до феномена «кохання». Це ставлення зумовлене специфікою філософського, релігійного, національно-культурного, наукового і повсякденного світобачення. Навіть у світобаченні самого Д.Г. Лоуренса кохання – це одночасно “tenor, an unbearable desire, a comfort, a delight, a wisdom” і “a renunciation, an abandonment, a hatred, a frustration, an anguish, a jealousy, a humiliation, a pride” [11].

Отже, як бачимо, для Д.Г. Лоуренса кохання є явищем складним, багатогранним і сповненим протиріч. Подібний погляд на кохання яскраво відображений у його романі «Білий павич». Емотема кохання тут супроводжується не просто емоційними проявами героїв, а справжніми пристрастями. Навколо теми кохання у творах письменника складається простір емоцій від найпохмуріших і важких (“He looked at her suddenly, hardening at her insult, and biting his lips at the taste of this humiliation” [12]) до світлих почуттів (“but when he looked up and smiled unexpectedly, he flooded her with an access of tenderness”; “he kissed her with rapturous admiration”; “they looked into each other’s eyes when they met, both triumphant, excited, blazing arch looks at one another. Lettie was enjoying her public demonstration immensely; it exhilarated her into quite a vivid love for him. He was magnificent in response”; “he drew her away to the great arm-chair, and made her sit in it beside him. She was indulgent and he radiant” [12]). Сукупність цих емоцій у тексті є його емоційним тлом.

Конкретна реалізація емотеми кохання у різних розділах роману дозволяє варіювати характер емоційного тла. З’єднання універсальної емотеми із фабульними темами роману є причиною її варіювання. У результаті такого варіювання виявляється основне емоційне переживання, пов’язане з темою «кохання» у конкретному тексті. Головне емоційне переживання у ланцюзі багатьох емоційних подразників будемо називати емоційною домінуючою твору. Емоційна доміюча є результатом реалізації авторської позиції, основною ланкою емоційного тла твору.

Висновки. Узагальнюючи проаналізований матеріал, можна зробити висновок, що в романі Д.Г. Лоуренса «Білий павич» емоційні інтенції автора тексту завжди мають спрямований характер: вони зумовлюють функцію емоційного впливу тексту і розраховані на емоційну реакцію адресатів. У зв’язку з цим, на нашу думку, можна говорити про емотивне тло роману, що включає і емотивну тему, і екстралінгвістичні чинники, пов’язані з емоційно-суб’єктивними характеристиками автора та адресатів тексту. Тобто емоційне тло роману є сукупністю різних емоційних тем у тексті, емоційних установок автора і реакцій читачів на них.

Представлені результати досліджень є початковою ланкою визначення специфіки емотивного тла тексту і потребують подальшого поглибленого аналізу різних рівнів текстової емотивності.

Література:

1. Торсуева И.Г. Детерминированность высказывания параметрами текста / И.Г. Торсуева. // Вопросы языкознания. – 1986. – № 1. – С. 65–75.
2. Изер В. Историко-функциональная текстовая модель литературы / В. Изер // Вестник Московского университета. Серия «Филология». – 1997. – № 4. – С. 118–141.
3. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. – М. : Искусство, 1968. – 341 с.
4. Монич Ю.Г. Проблемы этимологии и семантика ритуальных действий / Ю.Г. Монич. // Вопросы языкознания. – 1998. – № 1. – С. 97–118.
5. Ионова С.В. Эмотивность текста как лингвистическая проблема : дис. ... канд. фил. наук : спец. 10.02.19 / С.В. Ионова. – Волгоград, 1998. – 197 с.
6. Астен Т.Б. Формирование межтекстуального эмоционального фона средствами английского языка (на материале произведений С. Моэма) : дис. ... канд. фил. наук : спец. 10.02.04 / Т.Б. Астен. – Волгоград, 2000. – 172 с.
7. Красных В.В. Виртуальная реальность или реальность виртуальная / В.В. Красных. – М. : Диалог, 1998. – 352 с.
8. Баранов А.Г. Функционально-прагматическая концепция текста / А.Г. Баранов. – Ростов-на-Дону, 1993. – 182 с.
9. Болотов В.И. Эмоциональность текста в аспекте языковой и неязыковой вариативности. Основы эмотивной стилистики текста / В.И. Болотов. – Ташкент : ФАН, 1981. – 116 с.
10. Bierowski T. Love, Sex, Isolation in the Fiction of D. H. Lawrence: The Antithesis of Paul Morel and Oliver Mellors / T. Bierowski. – 1999. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://preserve.lehigh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=cas-lehighreview-vol-7>.
11. William G. D.H. Lawrence's Philosophy As Expressed In His Poetry / George William [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/62689/article_RIP381_part5.pdf?sequence=1.
12. Lawrence D.H. The White Peacock / D.H. Lawrence [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gutenberg.net.au/ebooks07/0700641h.html>.

Прокойченко А. В. Специфика эмотивного фона романа Д. Г. Лоуренса «Белый павлин»

Аннотация. Статья посвящена исследованию специфики эмотивного фона романа Д.Г. Лоуренса «Белый павлин». Особое внимание уделяется анализу основных эмотем данного романа, поскольку именно совокупность эмотем в тексте образует его эмотивный фон, который, в свою очередь, является неотъемлемой составляющей любого художественного текста.

Ключевые слова: эмотивность, эмоции, эмотивный фон, эмотема, эмотивное полотно текста.

Prokoichenko A. The specificity of emotional background of D. H. Lawrence's novel "The White Peacock"

Summary. The paper deals with the specificity of emotional background of D.H. Lawrence's novel "The White Peacock". Particular attention is paid to the analysis of the main emotive themes of the novel, which form its emotive background, which is an integral part of any literary text.

Key words: emotivity, emotions, emotive background, emotive theme, emotive text.

Рубанець Т. В.,

асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія ФедьковичаСТРУКТУРНИЙ РОЗПОДІЛ КОНВЕРСИВІВ
У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Статтю присвячено розробленню структурної класифікації 18 264 конверсивів сучасної англійської мови на матеріалі моделей «іменник → дієслово», «дієслово → іменник», «іменник → прикметник» та «прикметник → іменник», виокремлених методом суцільної вибірки із чотирьох тлумачних словників. У наведених моделях пояснено різницю в семантиці первинних і похідних слів у руслі когнітивного підходу.

Ключові слова: семантика, морфологічна структура, модель, іменник, прикметник, дієслово.

Постановка проблеми. Лексичний склад мови має відкритий характер, що зумовлює його постійне поповнення новими одиницями. Цей процес може відбуватися різними шляхами: по-перше, у результаті запозичення слів та понять з інших мов, по-друге, шляхом набуття вже наявними в мові словами нових значень із появою нових явищ реальності і, по-третє, у результаті словотвору. Словотвір є найбільш поширеним способом поповнення словникового складу англійської мови, оскільки він за своєю природою найкраще відповідає потребам номінації, використовуючи при цьому наявний у мові запас слів та найменувань [3, с. 76; 11, с. 33]. У мові існує спеціально призначена саме для цілей номінації система засобів і правил, за допомогою якої на базі вже наявних у мові одиниць і відбувається утворення нових слів. І серед цих засобів можна виділити найбільш продуктивні, одним із яких є конверсія.

Конверсія – це спосіб творення слів без використання спеціальних словотвірних афіксів, яку ще називають функціональна зміна, «нульова деривація», «кореневе творення» [13, с. 297]. Це різновид транспозиції, за якої перехід слова з однієї частини мови в іншу відбувається так, що форма слова однієї частини мови (чи його основа) використовується без матеріальних змін як представник іншої частини мови, наприклад: *a water* «вода» – *to water* «поливати», *to try* «намагатися, спробувати» – *a try* «спроба», *frequent* «частий» – *to frequent* «зачастити, часто відвідувати, забігати», *an age* «вік, старість, період, століття» – *to age* «старіти, постаріти», *a bed* «ліжко, ложе, постіль, ложе, нічліг, клумба, грядка; русло, дно (моря)» – *to bed* «класти в ліжко, вкладати спати; саджати, висаджувати (рослини, квіти)», *to go* «іти, їздити, пересуватися» – *a go* «хід, ходьба, рух, пересування; положення; спроба; порція; угода; успіх».

Конверсія притаманна багатьом мовам, це надзвичайно продуктивний спосіб словотвору, для якого майже не існує формально-морфологічних обмежень. Проте саме в англійській мові конверсія набула особливо широкого поширення: це явище настільки активне в сучасній англійській мові, що в ньому практично включені, хоч із неоднаковою частотою, слова всіх частин мови: іменники, дієслова, прикметники, прислівники [1, с. 231; 2, с. 49]. Більше того, конверсія найбільш характерна саме для англійської мови з таких причин: по-перше, внаслідок її аналітичної будови та майже повної відсутності в ній морфо-

логічних показників частин мови (вони або не розрізняються взагалі, або можуть розрізнятися за словотвірними афіксами); по-друге, це явище тісно пов'язане з історією англійської мови, адже в давньоанглійській мові для утворення нових слів широко використовувався її основний словниковий склад, односкладові лексеми, з яких створювались нові слова шляхом афіксації та словоскладання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конверсія на сьогодні практично не має обмежень стосовно різних частин мови, але існують кілька критеріїв похідності, які визначають первинність однієї форми та вторинність іншої. Питання стосовно того, скільки слів одного семантичного гнізда, що належать до різних частин мови, можуть співвідноситись за конверсією, цікавило багатьох лінгвістів (І. Балтіро, Ч. Барбер, Л. Бауер, Л. Блумфілд, Ш. Баллі, Г. Марчанд, О.І. Смирницький, І.В. Арнольд, О.С. Кубрякова, М.Г. Меркулова, А. Загоруйко та ін.). Незважаючи на розбіжність поглядів у трактуванні конверсії, більшість дослідників поділяють її на два типи: транспозитивну та словотвірну (лексичну) (Р.З. Гінзбург, О.С. Кубрякова, О.Д. Мешков, О.І. Смирницький). За транспозитивної конверсії лексичне значення слова не змінюється, проте зазнають змін його синтаксичні властивості. За словотвірної конверсії дериватор модифікує лексичне значення, одночасно змінюючи або зберігаючи синтаксичні властивості (з або без переходу в іншу частину мови) [7, с. 516]. До транспозитивної конверсії належать всі випадки зміни частини мови без словотвірних засобів, за якої формальне значення обмежується зміною граматичних парадигм. Для лексичної конверсії ж зміна частини мови не обов'язкова.

Транспозитивна конверсія може бути повною або частковою. За повної конверсії новостворене слово набуває всіх властивостей іншої частини мови. Наприклад, іменник у разі вербалізації починає позначати дію і вживатися у функції присудка, а також набуває всіх словозмінних форм дієслова. За часткової конверсії слово переймає не обов'язково всі ознаки іншої частини мови.

На думку І. Балтіро, повна конверсія існує лише для таких моделей: «noun – verb», «verb – noun», «adjective – verb» [16, с. 11]. Класифікуючи структурні параметри напрямів конверсії, деякі дослідники (Л. Блумфілд, Р.З. Гінзбург, О.С. Кубрякова, С.С. Хідекель) вважають, що до основних типів часткової конверсії належать «adjective – noun», «noun – adjective», а до дургорядних – «adverb – adjective», «adjective – adverb».

Аналіз основних підходів щодо конверсійних утворень у сучасній англійській мові показав, що критерії визначення конверсії, її структурні, семантичні та функціональні параметри не уніфіковані. Крім того, досі відсутні роботи узагальнювального характеру з кількісними даними про розповсюдженість різних видів конверсії в англійській мові. Як стверджує І. Балтіро, «конверсія потребує детального вивчення» [16, с. 3].

Метою статті є розроблення структурної класифікації конверсивів. Матеріалом дослідження слугують конверсиви за моделями «іменник → дієслово», «дієслово → іменник», «іменник → прикметник» та «прикметник → іменник», виокремлені методом суцільної вибірки зі словників New Webster's Dictionary [23] (загальна кількість вписаних конверсивів – 4966 лексичних одиниць), Macmillian English Dictionary [21] (3444 конверсиви), Longman Dictionary Of Contemporary English [20] (2956 конверсивів) та The American College Dictionary [18] (6897 конверсивів).

Виклад основного матеріалу. Загальна кількість конверсивів, утворених за згаданими вище моделями, нараховує 18 264 одиниці, що становить близько 2,7% усього словникового складу зазначених тлумачних словників (див. Табл. 1).

Дослідження структурних параметрів конверсійних лексичних одиниць на морфологічному рівні вказують на те, що у конверсійних відношеннях можуть перебувати слова різних частин мови. Найчастіше у нашій вибірці трапляється іменник (8277 лексичних одиниць). Далі за спадом слідує дієслово (7774 лексем). Найрідше представлений прикметник (2212 лексем). Розглянемо тепер кількісні характеристики структурних моделей конверсивів (див. Табл. 2).

Згідно з Таблицею 2, у сучасній англійській мові основну групу конверсивів утворюють дієслова-конверсиви (N → V). Вони можуть утворюватися від різних іменників, наприклад: *an aim* (n) → *to aim* (v); *an air* (n) → *to air* (v); *an arm* (n) → *to arm* (v); *a book* (n) → *to book* (v); *a bank* (n) → *to bank* (v); *a button* (n) → *to button* (v); *a chair* (n) → *to chair* (v); *a dog* (n) → *to dog* (v); *a dust* (n) → *to dust* (v); *an ear* (n) → *to ear* (v); *an egg* (n) → *to egg* (v); *an eye* (n) → *to eye* (v); *an elbow* (n) → *to elbow* (v); *a face* (n) → *to face* (v); *a fashion* (n) → *to fashion* (v); *a finger* (n) → *to finger* (v); *a forest* (n) → *to forest* (v); *a frost* (n) → *to frost* (v); *a fog* (n) → *to fog* (v); *a garden* (n) → *to garden* (v); *a grass* (n) → *to grass* (v); *a ground* (n) → *to ground* (v); *a glove* (n) → *to glove* (v); *a hand* (n) → *to hand* (v); *a nail* (n) → *to nail* (v) тощо.

Утворення іменників від дієслів – також широко розповсюджений тип конверсійного словотвору в сучасній англійській мові (загалом 2077 моделей), наприклад: *to buy* (v) → *a buy* (n); *to blame* (v) → *a blame* (n); *to change* (v) → *a change* (n); *to cry* (v) → *a cry* (n); *to drop* (v) → *a drop* (n); *to escape* (v) → *an escape* (n); *to fall* (v) → *a fall* (n); *to fly* (v) → *a fly* (n); *to give* (v) → *a give* (n); *to go* (v) → *a go* (n); *to gargle* (v) → *a gargle* (n) тощо.

Утворення іменників від прикметників (загалом 2062 моделі) можна прослідкувати у таких прикладах: *annual* (adj) → *an annual* (n); *blond* (adj) → *a blond* (n); *comic* (adj) → *a comic* (n); *dead* (adj) → *a dead* (n); *elder* (adj) → *an elder* (n); *essential* (adj) → (n); *particular* (adj) → *a particular* (n).

Прикметники утворюються від іменників рідше (усього 1106 моделей), наприклад: *an animal* (n) → *animal* (adj); *a*

bosom (n) → *bosom* (adj); *a cathedral* (n) → *cathedral* (adj); *a key* (n) → *key* (adj); *a leather* (n) → *leather* (adj); *an orphan* (n) → *orphan* (adj); *a paper* (n) → *paper* (adj); *a rye* (n) → *rye* (adj); *a salt* (n) → *salt* (adj), рідше – від дієслів, наприклад: *to animate* (v) → *animate* (adj); *to converse* (v) → *converse* (adj).

Конверсійні відношення можуть виникати не лише між двома компонентами, але й між більшою кількістю слів, тобто існують ланцюжки із двох і більше слів, які перебувають у відношеннях похідності. Так, у нашій вибірці можна виділити ланцюжки із двох, трьох, чотирьох, п'яти та шести елементів, враховуючи при цьому конверсію перехідних і неперехідних дієслів та навпаки, наприклад:

1) двочленна за моделлю «дієслово → іменник»: *to go* «іти, ходити, прямувати» – *a go* «ходьба, рух, хід», *to rescue* «рятувати, звільняти, визволяти» – *a rescue* «порятунок, звільнення, визволення»;

2) тричленна за моделлю «перехідне дієслово → неперехідне дієслово → іменник»: *to mistake* «невірно зрозуміти що-небудь, помилково сприймати одне за інше» – *to mistake* «помилятися» – *a mistake* «помилка»;

3) чотиричленна за моделлю «перехідне дієслово → неперехідне дієслово → прикметник → іменник»: *to trim* «упорядкувати, підрізати» – *to trim* «приспосовуватися» – *trim* «акуратний, чепурний, елегантний, у хорошому стані» – *a trim* «порядок, підризування, стрижка, оздоблення, прикрашання вітрини»;

4) п'ятичленна за моделлю прикметник – прислівник – іменник – перехідне дієслово – неперехідне дієслово: *right* «прямий» – *right* «прямо» – *a right* «право» – *to right* «виправляти, захищати права, вирівнювати, доводити до ладу» – *to right* «виправлятися, реабілітувати себе»;

5) шестичленна за моделлю прикметник – іменник – прислівник – прийменник – перехідне дієслово – неперехідне дієслово: *round* «круглий, сферичний» – *a round* «круг, куля, кільце» – *round* «навколо, усюди, весь, цілий» – *round* «навкруги, коло, біля, по» – *to round* «округлити, завершувати» – *to round* «округлятися».

Спробуємо тепер пояснити різницю в семантиці первинних і похідних слів у наведених моделях. Так, представник когнітивної лінгвістики Л. Телмі зазначає, що одиниці, які існують у просторі – як дискретні, так і недискретні (субстанції) – це переважно дії і події. Конверсія – це така операція, яка забезпечує зв'язок між ними. Внаслідок цього дія або подія, позначені дієсловом, можуть бути переосмислені шляхом їх номіналізації. Таке когнітивне переосмислення автори позначають як реіфікацію (опредмечування). За допомогою вказаної когнітивної операції процесуальний референт концептуалізується як предмет або субстанція, речовина, маса тощо, при цьому він бере участь у діяльності як її партиципant (див. Табл. 3).

Таблиця 1

Частиномовний склад досліджуваних конверсивів (моделі N → V, V → N, N → Adj, Adj → N)

Частина мови	Кількість конверсивів
Іменник	8278
Дієслово	7774
Прикметник	2212
Разом	18 264

Таблиця 2

Кількісний склад структурних моделей конверсивів

Структурна модель	Кількість моделей у словниках				Разом
	[23]	[21]	[20]	[18]	
іменник → дієслово	1094	732	711	1350	3887
дієслово → іменник	452	527	412	686	2077
іменник → прикметник	261	206	130	509	1106
прикметник → іменник	678	255	226	903	2062
Разом	9132 моделі				

Таблиця 3

Приклади реіфікації

Події	Реіфікація у вигляді об'єктів
<i>John called me</i> «Джон подзвонив мені»	<i>John gave me a call</i> (пор. дзвінок Джона)
Дії	Реіфікація у вигляді маси
<i>John helped me</i> «Джон мені допоміг»	<i>John gave me some help</i> «Джон надав мені допомогу»

Можливий і зворотний процес – вербалізація, коли об'єкт стає «внутрішнім актантом» дії, наприклад, англ. *I pitted the cherry* «Я витягнув кісточку із черешні» від англ. *pit* «кісточка» [22].

Таке трактування конверсії в руслі когнітивного підходу не дуже відрізняється від її традиційного розуміння [10, с. 359], проте основну увагу звертають на перехід в актантну зону за номіналізації і у процесуальну – за вербалізації. Іншими словами, таке трактування повертає нас до розуміння того, що «весь номінативний простір іменників є пізнанням об'єктів і субстанцій як учасників певних видів діяльності, тоді як простір дієслівної лексики – це простір, що відноситься до <...> простору ситуацій і подій або дій» [11, с. 203]. З таким трактуванням перегукується позиція Р. Ленекера, який аналізував абстрактні імена. Він зазначає, що лексичні одиниці типу англ. *explode* «вибухнути» і *explosion* «вибух» можуть описувати одну й ту саму ситуацію, пор. *something exploded* «щось вибухло» і «почувся вибух». Із цих прикладів можна зробити висновок, що частиномовне значення форми не можна встановити на основі її семантики. Проте автор доводить, що тут контрастує саме семантика, оскільки одна й та сама сцена по-різному представлена у свідомості мовців. Так, уживання дієслова заставляє уявити все, що відбувається, як щось тривале або як певну подію в часі. Уживання іменника веде до представлення цієї сцени як єдиного (одномоментного) об'єкта сприйняття: *вибух* – це щось обмежене, воно відповідає окремо взятому стану з усієї дії (*вибухати*) [19, с. 98]. Образи, активовані різними мовними формами, відрізняються, тому відрізняються їх значення.

Висновки. Результати дослідження основних принципів класифікації конверсивів не вичерпують усієї проблематики, адже мова постійно збагачується, зазначаючи при цьому певних змін. Реалізація цих змін визначається чинниками, пов'язаними з її функціонуванням. Обсяг значень конверсивів (похідне слово), як правило, більший за обсяг твірного слова. І це дозволяє підтверджувати продуктивність та активність конверсії на сучасному етапі.

Література:

1. Арнольд І.В. Стилистика сучасної англійської мови / І.В. Арнольд. – М.: Наука, 1990. – 342 с.
2. Арнольд І.В. Семантическая структура слова в современном английском языке / И.В. Арнольд // Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института имени А.И. Герцена. – Т. 295. – Ленинград: ЛГУ, 1966. – С. 48–72.
3. Арнольд І.В. Лексикология современного английского языка: [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / И.В. Арнольд. – 3-е изд. – М.: Высшая школа, 1986. – 295 с.
4. Арнольд І.В. Основы научных исследований в лингвистике: [учебное пособие] / И.В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 1991. – 140 с.
5. Блумфилд Л. Язык / Л. Блумфилд. – М.: Прогресс, 1968. – 608 с.
6. Болдырев Н.Н. Концепт и значение слова / Н.Н. Болдырев // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / под ред. И.А. Стернина. – Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2001. – С. 25–36.

7. Гинзбург Р.С. Значение слова и методика компонентного анализа / Р.С. Гинзбург // Иностранный язык в школе. – 1978. – № 5. – С. 20–24.
8. Дубравська Д.М. Конверсія як продуктивний спосіб поповнення словникового складу англійської мови / Д.М. Дубравська // Лінгвістика ХХІ ст.: нові дослідження і перспективи. – К.: Логос, 2010. – С. 70–87.
9. Загоруйко А.Я. Особенности конверсии как способа словообразования в английском и русском языках / А.Я. Загоруйко // Проблема сопоставительного изучения английского, французского и русского языков. – Ростов н/Д.: Изд-во Ростовского ун-та, 1984. – С. 3–10.
10. Кійко С.В. Омоніми в мові і мовленні: [монографія] / С.В. Кійко. – Чернівці: Родовід, 2014. – 544 с.
11. Кубрякова Е.С. Конверсия в современном английском языке / Е.С. Кубрякова, В.А. Гуреев // Вестник ВГУ. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 2002. – № 2. – С. 33–38.
12. Поликарпов А.А. Стилистика, семантика, грамматика: опыт анализа системных взаимосвязей / А.А. Поликарпов, В.А. Курлов // Вопросы языкознания. – 1994. – № 1. – С. 62–75.
13. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка / А.И. Смирницкий. – М.: Наука, 1957. – 284 с.
14. Федина М.Р. Дієслівна конверсія як основне джерело поповнення словникового складу сучасної англійської мови дієсловами / М.Р. Федина // Третій український педагогічний конгрес: збірник наукових праць – Л.: Сполом, 2010. – 380 с.
15. Ярцева В.М. Взаимоотношение грамматики и лексики в системе языков: Исследование по общей теории грамматики / В.М. Ярцева. – М.: Наука, 1968. – С. 5–57.
16. Balteiro I. A Contribution to the Study of Conversion in English / I. Balteiro. – Munster: Waxmann, 2007. – 152 p.
17. Bauer L. English Word-Formation / L. Bauer. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – 32 p.
18. Barnhart C.L. The American College Dictionary / C.L. Barnhart. – N.Y.: Random House, 1969. – 1444 p.
19. Langacker R.W. Foundations of Cognitive Grammar / R.W. Langacker. – V. 1. Theoretical Prerequisites. – Stanford: University Press, 1987. – 516 p.
20. Longman Dictionary of Contemporary English. – 5th ed. – London: Pearson education, 2009. – 2082 p.
21. Macmillan English Dictionary: For Advanced Learners / ed. by M. Rundell. – London: Palgrave Macmillan, 2006. – 1691 p.
22. Talmy L. Force Dynamics in Language and Cognition / L. Talmy // Cognitive Science. – 1988. – № 12. – P. 49–100.
23. Webster's New World Dictionary of American English / ed. by V. Neufeldt. – 3rd ed. – N.Y.: A Prentice Hall; Macmillan Company, 1996. – 1574 p.

Рубанец Т. В. Структурное распределение конверсивов в современном английском языке

Аннотация. Статья посвящена разработке структурной классификации 18 264 конверсивов современного английского языка на материале моделей «существительное → глагол», «глагол → существительное», «существительное → прилагательное» и «прилагательное → существительное», выделенных методом сплошной выборки их четырех толковых словарей. В приведенных моделях описаны различия в семантике первичных и производных слов в русле когнитивного подхода.

Ключевые слова: семантика, морфологическая структура, модель, существительное, прилагательное, глагол.

Rubanets T. The structural distribution of the converted words in modern English language

Summary. The present article deals with the problem of the working out methods of the 18 264 conversion formations structural classification in modern English language. The studying of the converted words of four English explanatory dictionaries is based on such models as N – V (noun – verb), V – N (verb – noun), N – Adj (noun – adjective) and Adj – N (adjective – noun) using the lexics complete selection method. The semantic differences of initial and derivative formations are described in the listed models in the course of the cognitive method approach.

Key words: semantics, morphological structure, model, noun, adjective, verb.

Савчук Р. І.,
доктор філологічних наук,
доцент кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету

НАРАТИВНА СТРАТЕГІЯ «ДЗЕРКАЛО» ТА ЇЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТОТВОРЕННІ XVIII СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті окреслено та уточнено науковий зміст терміна «нарративна стратегія» у ракурсі когнітивних процесів і механізмів художнього текстотворення. Розкрито сутність лінгвокогнітивних механізмів концептуалізації нарративної стратегії «дзеркало» як однієї з домінант французького художнього текстотворення XVIII століття.

Ключові слова: художнє текстотворення, нарративна стратегія, художній нарратив, дзеркальна оповідна реальність.

Постановка проблеми. Розвиток французької художньої прози відбувався та триває на основі різних експериментальних нарративних модифікацій і конфігурацій художнього дискурсу, зокрема шляхом поєднання *нарративних* і *когнітивно-семіотичних механізмів* конструювання домінантного для певної історико-літературної та культурної доби типу оповідної реальності, які віддзеркалюють особливості французької мовотворчості загалом та демонструють динаміку *нарративного мислення* французьких письменників.

Представлення показових *нарративних стратегій* французького художнього текстотворення у їх лінгвокогнітивному вимірі програмує, на наше переконання, з'ясування найбільш характерних для певного історико-літературного періоду когнітивних механізмів і структур сприйняття, концептуалізації та категоризації французькими авторами навколишньої дійсності. Саме таким чином можемо простежити розвиток і становлення письменницьких нарративних преференцій у художньому текстотворенні.

Актуальність статті зумовлена необхідністю переосмислення термінопоняття «*нарративна стратегія*» у ракурсі когнітивно-семіотичних процесів і механізмів французького художнього текстотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясування і представлення основних лінгвокогнітивних механізмів концептуалізації *нарративних стратегій* французького художнього текстотворення XVIII ст. ґрунтується на ідентифікації відповідного типу оповідної реальності у прозових творах цієї історико-літературної доби як *результату авторської нарративної програми* (нарративних стратегій), скомплікованої на основі таких категорій художнього нарративу, як темпоральність, просторовість, голос (мовлення) і модальність.

Під *нарративними стратегіями* французького художнього текстотворення розуміємо авторську програму побудови відповідного типу оповідної реальності, яка у *когнітивному аспекті* відображає специфіку нарративного мислення письменника на основі таких смислотворювальних структур текстів XVIII – XXI ст., як концепти, фрейми та гешталти.

У художніх нарративах розглядуваної нами доби формується *дзеркальна оповідна реальність*, текстотвірними формантами

якої є «гра» і «дзеркало», які цілком доречно розглядати у термінах *концептів*, оскільки вони постають особливими «розумовими образами-конструктами», що домінують у французькій мовотворчості XVIII ст., а отже, найбільш повно відтворюють всю специфіку французького світобачення і світосприйняття цього періоду.

Нагадаємо, що як глобальна одиниця мислення, що представляє собою певний квант знання [1, с. 9], концепт кодується у письменницькій свідомості одиницями універсального предметного коду [2, с. 122], в основі яких лежать індивідуально-авторські чуттєві образи, сформовані на основі його особистого чуттєвого досвіду [2, с. 122].

У пропонованій статті зупиняємось на представленні лінгвокогнітивних механізмів концептуалізації нарративної стратегії «дзеркало» як однієї з найбільш прикметних домінант французького художнього текстотворення XVIII ст., що отримує вираження через вербалізацію концепту ДЗЕРКАЛО у художніх нарративах цього періоду.

Метою статті є розкриття лінгвокогнітивних механізмів концептуалізації нарративної стратегії «дзеркало» як однієї з домінант французького художнього текстотворення XVIII ст.

Предмет дослідження становлять, таким чином, лінгвокогнітивні механізми концептуалізації нарративних стратегій французького художнього текстотворення XVIII ст. Об'єктом вивчення є французькі художні нарративи цієї історико-літературної та культурної доби.

Виклад основного матеріалу. У французькому художньому текстотворенні XVIII ст. нарративна стратегія «дзеркало» у конструюванні *дзеркальної оповідної реальності* ґрунтується на техніці *показу як віддзеркалення/відбиття*, а не створення деякої відмінної від наявної оповідної реальності, й отримує вираження через вербалізацію концепту ДЗЕРКАЛО у нарративному просторі художніх творів указанного вище періоду.

Ключовим тут постає саме поняття дзеркала як деякої відшліфованої поверхні, що відображає предмети, які перед нею знаходяться [3]. У цьому разі *дзеркальність* вибудованої в художньому нарративі оповідної реальності та її вторинний характер стосовно навколишнього світу можемо тлумачити як своєрідний елемент процесу пізнання й інтерпретації французькими письменниками художньої дійсності [4, с. 6], що найбільш повно розкриває специфіку авторського нарративного мислення доби Просвітництва й детермінує особливості письменницької концептуалізації й категоризації навколишнього світу.

Концепт ДЗЕРКАЛО у художньому творі XVIII ст. імплікований нарративною технікою *показу як віддзеркалення/відбиття*. Показовими *інваріантними маркерами* його вербалізації

є займенник 1-ої особи однини *je*, що корелює із двома наративними моделями гомодієгетичного оповідача: «Я-медіатор» і «Я-наративний суб'єкт» (категорія голосу), та лексичні номінації, що містять сему *дзеркальний або такий, що має властивість відбивати/віддзеркалювати*. Варіантними засобами вербалізації концепту ДЗЕРКАЛЮ стали *паралельні синтаксичні конструкції, парцеляції і репризи* як маркери особливого ритмо-синтаксичного малюнку *симетричності і дзеркальності* оповідного зображення.

Елементи *дзеркальності* у конструюванні оповідної реальності вбачаємо у романі французького письменника досліджуваного періоду Жан-Жака Руссо "Les Confessions" з огляду на модифікаційні конфігурації гомодієгетичного оповідача та лексико-семантичні характеристики концепту ДЗЕРКАЛЮ.

Вважаємо, що ядро концепту ДЗЕРКАЛЮ становлять ті ключові лексеми-домінанти та граматичні засоби, що найбільш повно розкривають сутність названого вище концепту й маркують властиві для XVIII ст. шляхи його вербалізації.

Je forme une entreprise qui n'eut jamais d'exemple et dont l'exécution n'aura point d'imitateur. Je veux montrer à mes semblables un homme dans toute la vérité de la nature; et cet homme, ce sera moi.

Moi seul. Je sens mon coeur, et je connais les hommes. Je ne suis fait comme aucun de ceux que j'ai vus; j'ose croire n'être fait comme aucun de ceux qui existent. Si je ne vaudrais pas mieux, au moins je suis autre. Si la nature a bien ou mal fait de briser le moule dans lequel elle m'a jeté, c'est ce dont on ne peut juger qu'après m'avoir lu.

Que la trompette du jugement dernier sonne quand elle voudra: je viendrai, ce livre à la main, me présenter devant le souverain juge. Je dirai hautement: Voilà ce que j'ai fait, ce que j'ai pensé, ce que je fus [7].

У цьому контексті у поданому вище фрагменті роману Жан-Жака Руссо "Les Confessions" показовим граматичним маркером імплікації та розгортання концепту ДЗЕРКАЛЮ є використання *Présent de l'Indicatif*, який уможливорює процес коментування інтенціональності оповідача як деякого наміру показати/розкрити щось: *je forme une entreprise; je veux montrer; je sens mon coeur, je connais les hommes; je ne suis fait; j'ose croire; je suis autre*.

Зауважимо при цьому, що гомодієгетичний оповідач жодним чином не відкриває доступу до своїх душевних переживань, оскільки він показує або відбиває об'єктивні, на його переконання, реалії власного буття: *je suis autre; ce que j'ai fait, ce que j'ai pensé, ce que je fus*. Власне, ефект *дзеркала* виникає внаслідок заявленої гомодієгетичним оповідачем, який означений в оповіді займенником 1-ої особи однини *je*, його інтенціональності *montrer un homme dans toute la vérité de la nature* («показати людину в усій її веристичній природі») (тут і далі переклад наш. – Р. С.) й підсилюється синтаксичними прийомами *парцеляції і репризи*: *et cet homme, ce sera moi. Moi seul*.

Звернемо увагу також на деяку атипівність у представлених думки гомодієгетичного оповідача, що втілено у фразі: *voilà ce que j'ai fait, ce que j'ai pensé, ce que je fus* дихотомією *Passé Composé/Passé Simple*: *ce que j'ai fait, ce que j'ai pensé/ce que je fus*. Обидві форми минулого часу реферують до завершеності події та/чи дії в минулому, однак *Passé Composé* корелює із ситуацією говоріння/коментування «тепер» і реферує до наративної моделі «Я-медіатор», а от дія в *Passé Simple* стосується виключно давноминулого й постає, відтак, фоном, на тлі якого

підсилюється мотив намірів (інтенціональності) оповідача: *значущість* має не просто буття (*ce que je fus → être*), але й певна активність (*j'ai fait → faire*), і роздуми/міркування (*j'ai pensé → penser*), й апелює до наративної моделі «Я-наративний суб'єкт».

Інваріантні номінації концепту ДЗЕРКАЛЮ вбачаємо у семантичному наповненні цитованого фрагмента, що вибудовується навколо текстових одиниць із семою *дзеркальний або такий, що має властивість відбивати/віддзеркалювати*. Ідеться передусім про денотативні значення іменника *imitateur* n.m.: "personne qui imite (les gestes, le comportement d'autrui)" [5], дієслова *montrer* v.tr.: "faire voir, mettre devant les yeux" [ibid.] і прикметника *semblable* adj.: "qui ressemble à, qui a de la ressemblance avec, analogue, comparable, identique, pareil, similaire" [ibid.].

Можемо констатувати, таким чином, що найбільш показовим інваріантним маркером вербалізації концепту ДЗЕРКАЛЮ у наративному просторі художнього тексту XVIII ст. постає займенник 1-ої особи однини *je*, що корелює тут із двома наративними моделями гомодієгетичного оповідача, зокрема «Я-медіатор» і «Я-наративний суб'єкт» у межах *дзеркальної оповідної реальності*, та лексичними номінаціями, що містять сему *дзеркальний або такий, що має властивість відбивати/віддзеркалювати*.

Застосування французькими письменниками доби Просвітництва лінгвокогнітивної наративної стратегії «дзеркало» уможливило творення такої оповідної реальності, яка, ґрунтуючись на мемуарно-епістолярній формі, характерною ознакою якої є «автентичність/достовірність» оповідного зображення [6, с. 52], постає відтвореною або віддзеркаленою.

Незважаючи на сповідальну складову частину, що притаманна прозовому тексту доби Просвітництва, оповідь XVIII ст. не відзначається надмірною психологічністю або суб'єктивізацією оповідного зображення. У контексті вербалізації концепту ДЗЕРКАЛЮ найбільш виразною тенденцією у поданому вище фрагменті художнього наративу є формування образності словесного малюнка шляхом використання нейтральних дієслів *former* v.tr., *montrer* v.tr., *connaître* v.tr., *dire* v.tr., *faire* v.tr., які поєднані з абстрактними номінаціями, наприклад, *briser le moule dans lequel elle m'a jeté* («розбити форму, в яку вона мене вилила») або *que la trompette du jugement dernier sonne* («нехай виносять остаточне рішення»).

Важливого значення в організації оповіді та репрезентації концепту ДЗЕРКАЛЮ набуває принцип *симетричності/дзеркальності* у форматуванні особливого ритмо-синтаксичного малюнка останньої, що формується внаслідок уживання *паралельних синтаксичних конструкцій*: *je viendrai, ce livre à la main, me présenter devant le souverain juge. Je dirai hautement: Voilà ce que j'ai fait, ce que j'ai pensé, ce que je fus*, де основний акцент зроблено на дієсловах *venir* v.intr. і *dire* v.tr. у *Futur Simple*.

У розглядуваному сегменті художнього наративу Ж.-Ж. Руссо сповідальна тональність оповіді увиразнена синтаксичним прийомом *парцеляції* висловлень гомодієгетичного оповідача: *je veux montrer à mes semblables un homme dans toute la vérité de la nature; et cet homme, ce sera moi* та *reprizoю* самостійного займенника 1-ої особи однини *moi*, що, позначаючи тут мовну свідомість оповідача: <...> *ce sera moi. Moi seul*, імплікує й утілює первинний авторський дієгезис, який отримує вираження в оповіді у межах *дзеркальності* оповідного зображення. У цьому разі гомодієгетичний оповідач постає *дзеркальним* аналогом самого письменника.

У концептуальному плані наведений контекст розгортається навколо основної концепт-ідеї *я – не такий, як інші* (*je suis autre*), що вербалізована такими семантичними фігурами, як *antiteza je sens mon coeur, je connais les hommes, je ne suis fait comme aucun de ceux que j'ai vus*, а також текстовими одиницями *semblable* adj. у денотативному значенні: “qui ressemble à, qui a de la ressemblance avec – analogue, comparable, identique, pareil, similaire” [5], *aucun* pr.: “avec une valeur négative (accompagné de *ne* ou de *sans*) – pas (un seul) – nul, personne” [ibid.], *autre* adj.: “qui n'est pas le même, qui est distinct” [ibid.], які об'єднуються у межах цілого із семантичною ознакою *іношті/несхожості*.

Вважаємо, що завдяки лінгвокогнітивній нарративній стратегії «гра» у художньому наративі XVIII ст. вибудовується своєрідна *множинна дзеркальна перспектива* [4, с. 8], у якій гомодієгетичний оповідач може не лише поставати *дзеркальним* відображенням письменника, але й подавати його дещо змінений образ. Саме таким чином лінгвокогнітивна нарративна стратегія «дзеркало» увиразнює лінгвокогнітивну нарративну стратегію «гра», оскільки номінативні одиниці із семантикою *іношті/несхожості* імплікують *ігровий* характер оповідного зображення: дзеркало, що відображає, подає інший, несхожий образ.

Відсутність яскраво виражених подій та/чи дій у дієгезисі, а також деяка імперсональність/безликість головних героїв *дзеркальної оповідної реальності* у художньому наративі XVIII ст. формують алогічний простір, у якому ймовірна будь-яка еволюція й розвиток подій та/чи дій. У цьому разі особливо значущими є жести, відчуття й почуття персонажів, які подано досить сухо й лаконічно, ніби у тексті деякого зведення, доступ до котрих читачеві відкривається через застосування письменниками лінгвокогнітивної нарративної стратегії «дзеркало» і принципів «віддзеркалення», що формують тональність ілюзорності й нереальності всього, що мало місце у художньому наративі XVIII ст.

Серед найбільш виразних варіантних засобів вербалізації концепту ДЗЕРКАЛО у прозовому тексті доби Просвітництва виділяємо *паралельні синтаксичні конструкції, парцеляції та репризи*, що формують особливий ритмо-синтаксичний малярський симетричності та дзеркальності оповідного зображення.

Висновки. Здійснене дослідження *лінгвокогнітивних нарративних стратегій* художнього текстотворення на матеріалі французьких прозових творів XVIII ст. дозволило окреслити визначальні тенденції у формуванні *дзеркальної оповідної реальності*, показовою формантою якої постає концепт ДЗЕРКАЛО, що у поєднанні з концептом ГРА найбільш повно репрезентує особливості категоризації та концептуалізації французькими письменниками дійсності.

Література:

1. Попова З.Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж, 1999. – 30 с.
 2. Красовська К.В. Зв'язок концептуальної та мовної картин світу з етнічною ментальністю / К.В. Красовська // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 154. – С. 120–123.
 3. Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua>.
 4. Пікун Л.В. Дзеркальна гра набутками культури: романтична та постмодерністська модель (на матеріалі романів М. Шеллі «Франкенштейн, або сучасний Прометей» і П. Зюскінда «Парфуми: історія одного вбивці») : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л.В. Пікун. – К., 2006. – 22 с.
 5. Dictionnaire Le Petit Robert électronique / Version électronique du Nouveau Petit Robert, dictionnaire analogique et alphabétique de la langue française. – P. : Bureau van Dijk, 1997 // Електрон. опт. диск (CD-ROM).
 6. Пахсарьян Н. Т. Избранные статьи о французской литературе : [монография] / Наталья Тиграновна Пахсарьян. – Днепропетровск : АРТ-ПРЕСС, 2010. – 256 с.
- Джерело ілюстративного матеріалу:*
7. Rousseau J.-J. Les Confessions / J.-J. Rousseau. – P. : Folio, 2009. – 864 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ebooksgratuits.com.>pdf>rousseau.

Савчук Р. И. Нарративная стратегия «зеркало» и ее концептуализация во французском художественном текстообразовании XVIII века

Аннотация. В статье представлено и уточнено научное содержание термина «нарративная стратегия» с позиций когнитивных процессов и механизмов художественного текстообразования. Раскрыта сущность лингвокогнитивных механизмов концептуализации нарративной стратегии «зеркало» как одной из доминант французского художественного текстообразования XVIII века.

Ключевые слова: художественное текстообразование, нарративная стратегия, художественный нарратив, зеркальная повествовательная реальность.

Savchuk R. The Narrative Strategy “Mirror” and its Conceptualization in the 18th century French Fictional Text Formation

Summary. The present paper gives and specifies the scientific volume of “narrative strategy” term from the point of view of the fictional text formation cognitive processes and mechanisms. The linguistic and cognitive mechanisms nature of “mirror” narrative strategy conceptualization as one of the dominants of the French fictional text formation in the 18th century is revealed.

Key words: fictional text formation, narrative strategy, narrative, narrative mirror reality.

*Semenko I. V., Tomka I. E., Shalajeva A. V.,
Senior lectures of the department of foreign languages
Higher state Educational Establishment of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”*

THE PLACE AND ROLE OF TERMS-EPONYMS IN MEDICAL TERMINOLOGY OF SURGERY

Summary. The article deals with the origin of surgery as a science, the development of surgical medical terminology. The place and role of proper names as well as the usage of terms-eponyms in surgery is determined. A detailed classification of terms-eponyms is carried out.

Key words: Surgery, eponyms, eponymy, surgical terminology, syndrome, symptom.

“The doctor has three instruments in his work:
A knife, a plant and a word:
Take them and work”
Avicenna (Ali Ibn Sina, “Canon of Medicine”)
[1, p. 76–79]

Introduction. Intensive development of language terminology used in different specialties, new subject areas leads to increasing the role of terminology as means of obtaining and organizing scientific knowledge.

In linguistics, there is a special unit that deals with the study and usage of proper names and that is called onomastics. Onomastics, (from Greek ὀνομαστική “art of giving names”) – is a linguistic science which deals with a comprehensive study of proper vocabulary [2, p. 16]. Onomastics studies the history and laws of occurrence of different kinds of onyms, their development and function, changes in the structure of proper names in language and speech, in literature and dialectal areas.

The main parts of modern Onomastics are: anthroponomastics or the study of proper names (from Greek anthropos – “person” and onyma – “name, title”), toponymy or toponomastics, the study of place names (from Greek topos – “place” and onyma – “name, title”) and kosmonomastics or the study of the universe (from Gr. kosmos – the universe and onyma – “name, title”) which in turn are divided into subunits and subsections [3]. Each unit of Onomastics uses its own rules of construction terms that belong to different branches of science.

So, what is eponym? First of all, the term itself is of Greek origin and as it is mentioned in Encyclopedia and Dictionary of Medicine, *eponym* is the name of a disease, structure, operation, or procedure, usually derived from the name of the person who discovered or described it first [4].

The aim of the research was to make the analyses of the usage of terms-eponyms in the branch of surgery, analyze their place and role in general medical terminology.

The problem statement was:

- to find the terms-eponyms that include the names of the doctors or scientists, who were the first to discover and analyze them;
- to systematize the terms in the groups;
- through the prism of historical development of medical terminology analyze the formation of terms-eponyms in the branch of surgery.

Analysis of recent research and publications. The objects of eponymic researches were almost all national languages of our country and many languages from Western Europe. Terms-eponyms were analyzed by M.L. Osadchyk (English terminology) A.V. Varnavska (Spanish terminology), H.D. Benkenforf (German terminology). Ukrainian terms-eponyms were analyzed by such linguists as M.V. Dmitruk (Veterinary terminology), L.D. Malevich (Hydro-ameliorative terminology), S.V. Ovseychuk (Environmental terminology), M. Dziuba (Ukrainian scientific terminology).

Medicine does not stand apart in the terminological process of the language. Medical terms were analyzed by G.I. Bezhenar (French medical terms), Y.V. Wit (Ophthalmic terminology), N.D. Kondratiev (Russian medical terms, translations), I.M. Hnatyshena (modern Ukrainian medical terms, eponyms), R.I. Stetsyuk (Cardiac terminology), N.V. Misnyk (Clinical medical terms), T.B. Lepekha (Forensic terminology) and others [5, c. 55–63].

Presentation of basic material of the research. In general, eponyms in medical terminology may be divided into such following groups:

A) *Mythological terms:* ex. *Medea complex*. The complex is characterized by the desire of the mother to kill her own children in order to take revenge on her husband. Medea, according to the ancient Greek mythology was the princess of Colchis, who helped Jason and the Argonauts to master the Golden Fleece. Fearing revenge on her father, she fled with Jason to Greece, but Jason deceived her and married another woman and limited to poisoning the opponent, Medea also killed her children from Jason.

B) *Terms with the names of literary characters:* ex. *Don Quixoticism*. The term is used to describe the behavior of patients resembling the lifestyle of the hero of the novel of the same name by M. Cervantes Don Quixote, who fought against non-existent enemies, defended non-existent “victims”, etc.

C) *Terms with the names of the patients:* ex. *Musset symptom* means a sign of aortic valve failure that was named in honor of the name of a sick French poet of the 19th century A. Musset.

D) *Terms with the names of scientists and doctors:* ex. *Adie's syndrome* (Holmes – Adie syndrome) – an abnormality of the pupils of the eyes, often affecting only one eye (this syndrome was described by W.J. Adie; Sir G.M. Holmes (1876–1965), British neurologist) [6, p. 11].

The word *surgery* originated from Greek *cheirurgia*: the word *cheir* – “hand” and *ergon* – “work, labor and action” and as it is mentioned in Oxford Concise Medical dictionary, *surgery* is the branch of medicine that treats injuries, deformities, or disease by operation or manipulation [6, p. 709]. It is considered to be one of the oldest branches of medicine because, as an independent science, it began its existence many, many centuries ago.

The History of surgery and surgical terminology can be divided into several stages during which the certain specific knowledge

and skills of the first surgeons were formed. The surgical manuscripts that belong to the middle of the IIrd millennium are considered to be the first that came to us. Nowadays the scientists all over the world affirm that Egyptian medicine of the ancient times is thought to be the most perfect and enjoyed wide recognition. According to the statements of Greek historian *Herodotus*, the ancient Egyptian doctors had certain specialization: "Every doctor can cure only one disease. That is why, there are many doctors among them: some of them cure eyes, other doctors cure head; there are doctors, who cure teeth; other doctors cure stomach, another – cure internal diseases" [7, p. 34]. And of course, there were surgeons among them. The forefather in ancient Egypt was Imhotep, who lived at the beginning of the IIIrd millennium B.C. Imhotep is considered to be the author of one of the oldest medical work as Ebers Papyrus which belongs to the 1700–1550 years B.C. In this work the instructions for surgical treatment of goiter and the usage of medical salts of the Nile delta were given for the first time. The scientists Vitruvius, who lived in the first century B.C., Pliny, Juvenal, who lived in the first century A.D. dedicated their scientific works to the problems of endocrine glands and they recommended surgery for the treatment of goiter by burning skin and squeezing the content of the cysts.

The operations in the field of plastic surgery were widely spread in India. The system of punishment included the amputation of the nose in a case of adultery. The surgeons used the skin transplantation to restore the nose or the part of the nose. That's why nowadays the surgeons use the word *Indian plastic surgery* of the nose.

Surgical operations were very popular in ancient China. The doctors used special sharp needles and inserted them into the body and the word *acupuncture* appeared in the language of doctors as the alternative method of treating diseases.

The great ancient physician Hippocrates, who lived between 460–377 years B.C., was the personification of the outstanding achievements of ancient medicine. He proposed the resection of the ribs that still has not lost its importance. The works of Hippocrates testify his experience and observation, confirming his accurate comparison. He believed that the air was the cause of purulent infection and he recommended observing cleanliness while using dressing. Hippocrates prepared the operative field, used boiled rain water, wine, sea water (hypertonic saline). He placed surgery in the forefront in treating diseases and introduced surgical terminology.

In ancient Rome the people thought that surgery occupied the third part of medicine and the famous Roman doctor Celsus mentioned that surgeons cured patients by means of hands. Celsus wrote an encyclopedic work "Arts" ("Artes"), which contained information about hygiene, pathology, therapy and surgery. The contribution of Hippocrates, Celsus in the history of surgery is great, because they laid the scientific foundations of medicine as a science.

Results of the research. The actual material which has been received as a result of total choice of terms-eponyms (there were 1200 terminological units) of the dictionary "Symptoms and Syndromes in Surgery", compiled by I.M. Matyashyn, A.A. Olshanetsky, A.M. Gluzman, leads to the conclusion that:

1. Regarding their productivity the names of symptoms make up 40,9% (491 terms were found); the names of syndromes make up 29,7% (356 terms were found); the names of diseases make up 15,5% (186 terms were found); the names of the tumors make up 4,8% (58 terms were found); the rest – are the names of fractures (1,9% – there were 23 terms), phenomenon (0,5% – there were 6 terms), cysts (0,5% – there were 6 terms) etc.

2. According to their lexical structures the most spread are two component terms – they make up 67%; three component terms make up 23%. The four component terms were not found.

Terms-eponyms are divided into the following groups, such as:

– **Abscesses:** Brodie abscess [8, p. 20].

– **Breath:** Biota breath [8, p. 15].

– **Cysts:** Bäcker cyst [8, p. 22].

– **Diseases:** Addison – Biermer disease [8, p. 3], Besnier – Boeck – Schaumann disease [8, p. 13]; Crohn's disease [8, p. 69]; Laila disease [8, p. 73]; Brill – Symmers disease [8, p. 19]; Jungling disease [8, p. 150].

– **Diverticulum** (pl. diverticula): Bischoff diverticulum [8, p. 15]; Meckel diverticulum [8, p. 83]; Zenter diverticulum [8, p. 141].

– **Epithelioma:** Brooke epithelioma [8, p. 21].

– **Face:** *Hippocrates* face [8, p. 37]. It is observed in patients with severe acute peritonitis, or intestinal obstruction. It is named after Greek philosopher Hippocrates who is considered to be the father of medicine and who first made the description of such face: Hippocrates wrote: "<...> if the face of the patient <...> is as follows: the nose is sharp <...> the temples are dented, the ears are cold and tightened, the lobes of the ears are twisted, the skin on the forehead is firm, stretched and dry <...> if the eyes are afraid of light and are filled with tears, if they constantly move, or strongly protrude, or, conversely, strongly sink; if the pupil is dirty and without gloss <...> if a part of the protein comes out at the close of the eyelids <...> if the eyelid frowns or turns blue or turns pale, and also the lip or nose <...> and the color of the whole face is green, black, or pale, or lead <...> Death is also a sign – lips are loose, hanging, cold and white" [9].

– The names of the **fractures:** Bennet fracture [8, p. 13].

– The names of the **symptoms** of the diseases: (there were 491 terms). Ex. Aaron symptom [8, p. 3], Abadie symptom [8, p. 3], Babes symptom [8, p. 3], Bozzolo symptom [8], Brenner symptom [8, p. 19], Vincent symptom [8, p. 27], Ewart – Teissler symptom [8, p. 150], Jaworski – Meltze symptom [8, p. 151].

– The names of the **syndromes** of the diseases: Bland – White – Garland syndrome [8, p. 15], Budd – Chiari syndrome [8, p. 8]. For the first time this syndrome was described as a separate disease in 1941 by the English physician E. Bywaters, who treated people affected by the bombing in London during the World War II. Patients who spent a long time under the rubble with compressed limbs, observed a special form of shock; Barré – Lieou syndrome [8, p. 12]; Barsony – Teschendorf syndrome [8, p. 11]; Bernard – Soulier syndrome [8, p. 13]; Bland – White – Garland syndrome [8, p. 15]; Verner – Morrison syndrome [8, p. 28], Elsberg – Dyke syndrome [8, p. 150], Ellis – van Creveld syndrome [8, p. 150].

Two syndromes that included the names of literary heroes were found among the terminological units. The *first* is Münchhausen's syndrome [8, p. 95], a mental disorder in which the patient tries to obtain invasive hospital treatment, especially surgery for an illness that is nonexistent [6, p. 475]. Baron von Münchhausen was a literary hero in German literature, who lied all the times while he was telling his funny, imaginable and unreal stories. The second syndrome originated from the name of another literary hero of a fairy tale, Rapunzel. Rapunzel was a very beautiful girl, who had a long hair and who was imprisoned in the tower by her mother, the witch. She had to live in this tower without going out. When her mother decided to visit her, Rapunzel let her hair down and helped her mother to climb the tower. In medicine this syndrome means mental illness when the patients have a habit to swallow their hair.

- **Hernia**: Bochdeleck hernia [8, p. 16], Hesselbah hernia [8, p. 36]; Littre hernia [8, p. 80]; Maidle hernia [8, p. 83].
- **Law**: Aran law [8, p. 6].
- **Line**: Damoise line [8, p. 44].
- **Metastases**: Virchow metastasis [8, p. 31] – a dense, painless lymph node located above the left clavicle near the attachment of the sternocleidomastoid muscle.
- **Tumors**: Barré – Masson tumor [8, p. 11], Abricosov tumor (was described in 1925 and studied in details by pathologist A.I. Abrikosov, 1875–1955) [8, p. 3]; Burkitt tumor [8, p. 10], Ewing tumor [8, p. 150], Wilms tumor [8, p. 30].
- **Edema**: *Quincke* edema [8, p. 59] is acute allergic edema which occurs suddenly and lasts from a few hours to several days.
- **Phenomenon**: Arthus phenomenon [8, p. 7].
- **Point**: Ker point [8, p. 62], Mac Burnay Point [8, p. 83].
- **Triad**: Borchardt triad [8, p. 17]; Lericth triad [8, p. 78], Kiltian triad [8, p. 63].
- **Bowls**: Claubert Bowls [8, p. 65] is a symptom that is characteristic of intestinal obstruction.

– **Ulcers**: Carling's ulcer [8, p. 57].

– **Triangle**: Bryant triangle [8, p. 19], Guthrie triangle [8, p. 43].

Some confusing terms were found:

A dandy (also known as a beau or gallant) is a term historically used to describe a man who places particular importance upon physical appearance, refined language, and leisurely hobbies.

In surgery: Dandy – Walker syndrome. The patient feels unsteadiness of balance and an abnormal gait and it may be associated with hydrocephalus (W.E. Dandy (1886–1946) and A.E. Walker (1907–1995), US surgeons) [6, p. 189].

Even the pupils know about a famous Russian geographer and explorer *Nickolay Przhevalsky* who introduced to the world a small, wide horse, which later was named after him. *In surgery* there was a doctor, whose name was *Przhevalsky* and who described the symptom, when the patient had a stress and narrowing of intercostals(s) spaces. Now we know this symptom as *Przhevalsky symptom* [8, p. 110]. But when the authors of the article decided to find more information about this doctor, only the information about Russian geographer was found.

John Fitzgerald “Jack” Kennedy (May 29, 1917 – November 22, 1963), was an American politician who served as the 35 th President of the United States from January 1961 until his assassination in November 1963. *Kennedy's syndrome*: A rare eye disorder involving the association of optic atrophy (loss of optic nerves) and scotoma (blind spot in vision) in one eye and papilledema (swelling of the optic disc) in the other [9].

Pickwick syndrome (1947). In surgery, there is so called *Pickwick syndrome*, the origin of which is rather interesting, because it is based on one of the characters of the novel “The Posthumous Papers of the Pickwick Club” written by Charles Dickens in 1837. The hero of the novel was overweight and wanted to sleep all the time. The syndrome was analyzed and described for the first time by prominent Canadian physician William Osler (1849–1919) in 1918.

Conclusions and Perspectives. The widespread usage of terms-eponyms which are the part of the general medical terminological system is characteristic for surgical terminology. They respond to all requirements to the term: they express a tendency to uniqueness, internationality, they are laconic by content.

Eponymic terms function as a part of a language culture and submit with morphological, grammatical and phonetic rules of the language in which they are used.

In the above mentioned research the authors paid their attention to the problems of usage of terms-eponyms in the names of diseases, symptoms, syndromes, fractures etc. The next research will be devoted to the history of appearance of the surgical instruments, where the terms-eponyms (anthroponyms) are used.

References:

1. Lisitsyn Y.P. History of medicine. Textbook for medical schools / Y.P. Lisitsyn. – M. : GEOTAP-MED, 2004. – 400 p.
2. Podolskaya N.V. Russian dictionary of eponymic terminology / N.V. Podolskaya. – M. : Nauka, 1988. – 188 p.
3. Onomastics: Wikis. Encyclopedia [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.thefullwiki.org/onomastics>.
4. Encyclopedia and Dictionary of Medicine, Nursing, and Allied Health. – 7th ed. [Electronic resource]. – Access mode : <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/EponymsM>.
5. Dziuba M. Eponymic names in Ukrainian scientific terminology / M. Dziuba // Ukrainian language. – 2010. – № 3. – P. 55–63.
6. Concise Medical Dictionary. – 8th ed. – Oxford University press, 2010. – 832 p.
7. Sorokina T.S. History of Medicine: Textbook for medical students / T.S. Sorokina. – 3rd ed. – M. : Publishing Center “Academy B”, 2004. – 238 p.
8. Matyashyn I.M. Symptoms and syndromes in surgery. Reference dictionary of syndromes and symptoms in surgery / I.M. Matyashyn, A.A. Olshanskiy, A.M. Gluzman. – K. : Health, 1975. – 192 p.
9. Foster Kennedy syndrome [Electronic resource]. – Access mode : http://www.rightdiagnosis.com/medical/foster_kennedy_syndrome.htm.

Семенко І. В., Томка І. Е., Шаласва А. В. Місце і роль термінів-епонімів у медичній термінології хірургії

Анотація. У статті розглянуто зародження хірургії як науки, розвиток хірургічної медичної термінології. Визначено місце і роль власних імен, термінів-епонімів у хірургії. Здійснено детальну класифікацію термінів-епонімів.

Ключові слова: хірургія, епонім, епонімія, термінологія хірургії, синдром, симптом.

Семенко И. В., Томка И. Е., Шалаева А. В. Место и роль терминов-эпонимов в медицинской терминологии хирургии

Аннотация. В статье рассмотрено зарождение хирургии как науки, развитие хирургической медицинской терминологии. Определено место и роль собственных имен, терминов-эпонимов в хирургии. Осуществлено детальную классификацию терминов-эпонимов.

Ключевые слова: хирургия, эпоним, эпонимия, терминология хирургии, синдром, симптом.

Сердюк О. В.,

викладач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕНТАМИ «КІШКА» ТА «СОБАКА», ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ МАКРОПОЛЕ «ЛЮДИНА»

Анотація. Статтю присвячено аналізу макрополя «людина» за допомогою фразеологізмів-зоонімів «кішка» та «собака». Аналіз макрополя «людина» на основі емпіричного матеріалу з використанням кластерного аналізу як методологічного інструменту допомагає класифікувати пареміологічні одиниці із зоонімами «кішка» та «собака», що відображають певні якості та характеристики людини.

Ключові слова: концепт, макрополе, зоонім, кластерний аналіз, фразеологічна одиниця.

Постановка проблеми. Останніми роками широкого розповсюдження набула систематизація фразеологічних одиниць із позицій когнітивної лінгвістики. Підкреслюється фундаментальна значимість мови як системи, що є основою для придбання, зберігання та розвитку наших знань про світ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея цілісності людської свідомості, що відбилася ще у працях В. фон Гумбольдта, Ф. де Сосюра, П. Флоренського, викликала в сучасній вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці досить великий інтерес (В.В. Петров, Г.Л. Колшанський, В.І. Герасимов, О.С. Кубрякова, В.М. Телія, Дж. Лакофф, Р. Джаккендофф та ін.).

Важливою особливістю сучасних лінгвістичних досліджень є більш докладне вивчення національно-культурного аспекту мови, оскільки остання є компонентом культури, що відображає та зберігає в собі як культурно-історичні відомості традиційного характеру, так і безліч фактів сучасності. Одиниці мови, особливо елементи її лексико-фразеологічного рівня, відображають психологію людини, фіксуючи в собі ті чи ті смисли, висхідні до умов життя народу – носія мови. Структурно-семантичні зв'язки між мовними одиницями відображають актуальні для людини та суспільства зв'язки й відношення між предметами та явищами дійсності [3]. Із цих позицій мова розглядається Н.Д. Арутюновою, Ю.С. Степановим, І.А. Стерніним.

Останніми роками центр лінгвістичних досліджень перемістився у сферу концептуального аналізу. Проблема множинності термінів має позитивний бік, оскільки породжує можливість вибору. У статті буде проведено дослідження концептів-зоонімів КІШКА та СОБАКА у формі лексико-фразеологічного макрополя ЛЮДИНА.

Людський фактор відіграє величезну роль у створенні фразеологізмів, тому більшість із них пов'язані саме з людиною, її існуванням. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю визначення місця досліджуваного семантичного поля у фразеологічному фонді і зростанням інтересу до проблем фразеосемантики, механізмів утворення, функціонування і розвитку фразеосемантичних полів.

Мова є ключем до вивчення емоцій, характеру, поведінки людини. Вона висловлює, описує, категоризує та класифікує всі

ці якості, формує емоційну картину світу, складовою частиною якої є фразеологічні засоби вираження характеристик людини. Їх вивчення в рамках антропоцентричної наукової парадигми дозволяє людині усвідомити свою роль у навколишньому світі [2]. Мовні засоби вираження певних якостей людини, зокрема емотивні фразеологізми, є важливою частиною національного лексикону, що передає специфіку мовної свідомості народу. Однак до теперішнього часу комплексне дослідження саме фразеологізмів-зоонімів КІШКА та СОБАКА, що описують макрополе ЛЮДИНА, їх представлення у вигляді фразеосемантичного поля на матеріалі англійської мови не проводилося. Це також визначає актуальність нашого дослідження.

Мета статті – моделювання фразеосемантичного макрополя ЛЮДИНА, визначення його складу, структури й семантичних особливостей компонентів поля за допомогою фразеологічних одиниць із зоонімами КІШКА та СОБАКА.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми пареміологічних констант в англійській фразеології передбачає введення ряду базових понять. Одним із найважливіших є макрополе ЛЮДИНА, що представлене значною кількістю паремій, які в сукупності складають «пареміологічний портрет» людини. Проводячи аналіз саме фразеологічних одиниць із концептом КІШКА, необхідно зазначити, що внутрішній зміст фразеологізмів відображає різноманітні сторони життя людей: розсудливу або дурну поведінку, успіх чи невдачу, а також стосунки між людьми (їх життєві враження і почуття: схвалення, несхвалення, дружелюбність, ворожість, сварки, примирення, суперництво, підступність, осуд, покарання).

Дослідження макрополя ЛЮДИНА за допомогою залучення фразеологізмів із зоонімом СОБАКА дає змогу отримати більш повне уявлення про ті чи інші характеристики людини, оскільки ці одиниці містять величезний пласт культурологічної інформації, у них закріплені традиційні уявлення, оцінні норми і стереотипи, моделі поведінки.

У зв'язку з невивченістю теми та незначною кількістю матеріалів і публікацій із теорії питання доцільно зробити акцент на емпіричному матеріалі, провівши його ґрунтовний аналіз. Розгорнута класифікація пареміологічних одиниць, які містять зооніми КІШКА та СОБАКА, що характеризують макрополе ЛЮДИНА, передбачає кластерний аналіз кожного параметра.

1. Моральні якості. Цей кластер представлений такими складниками:

– **Обережність:** *It is ill to waken sleeping dogs. Let sleeping dogs lie. – Не следует будить спящих собак. Не буди лихо, пока оно спит.* Цей вислів означає, що не варто торкатися неприємних питань, не слід зачіпати неприємну людину. *The scalded cat fears cold water. – Пуганая ворона куста боится; It's a bold mouse that nestles in the cat's ear. – Слишком самоуверенна та мышшь, которая*

укрывается у kota в ухе. Не клади волку пальца в рот; *Send not a cat for lard.* – Не посылай за салом кошку. Не верь козлу в огороде, а волку в овчарне. Пустили козла в огород, а волк в пастухи нанялся.

– **Жадібність:** *A dog in the manger.* – Собака в яслях. Собака на сене. И сам не гам, и другим не дам. Цей вислів позначає ситуацію, коли хтось не дає іншому скористатися предметом, річчю, можливостями, які самому зовсім і не потрібні. Звичне вживання цієї фрази, звичайно ж, із несхвальним відтінком щодо особистості. Однак її можна застосовувати, навіть говорячи про групу людей, соціальний колектив і навіть про цілу державу. І значення її прозоре: коли всі ці суб'єкти чимось володіють, але самі не користуються і не дозволяють зробити це іншим: *Dogs that put up tany hares kill none.* – Собаки, спугнувши много зайцев, не поймают ни одного. За все браться – ничего не сделать; *Too much pudding will choke the dog.* – От слишком большого куска пудинга собака подавится. Всякое дело мера красит.

– **Життєрадісність:** *When the cat is away, the mice play.* – Кота нет – мышам раздолье. Без кота мышам раздолье; *It's enough to take a cat laugh.* – Этого достаточно, чтобы развеселить кошку. Курам на смех. Смех и горе. И смех и грех. Людям на потешку. Цей фразеологізм застосовується в ситуації, коли хтось зробив дурну помилку.

– **Лінь:** *The cat would eat fish and would not wet her feet.* – Хотелось бы кошке поесть рыбы, но боится замочить лапки. И хочется и колется. Хочется рыбку съесть, да не хочется в воду лезть. Легко здогадатися про значення цього фразеологізму: він описує людину, яка дуже хоче чогось досягти, але при цьому не хоче мати труднощів, ризикувати або прикладати будь-яких зусиль. *A cat in gloves catches no mice.* – Кот в перчатках не поймает мышки. Без труда не вынешь рыбку из пруда. Не отрубить дубка, не насадя пупка.

– **Гордість:** *Every dog is a lion at home.* – Каждая собака в своем доме – лев. Дома и стены помогают. Всяк кулик на своем болоте велик. Зміст цієї фрази дуже простий, адже у звичному місці людина відчуває себе більш комфортно, впевнено. Якщо вона удома, а не в гостях, і виконує якусь роботу, їй легше від того, що все знайоме, все рідне.

– **Нахабність:** *Barking dogs seldom bite.* *Dogs that bark at a distance don't bark at hand.* – Лаюющие собаки редко кусают. Кто много грозит, тот мало вредит.

– **Ворожість:** *Two dogs over one bone seldom agree.* – Две собаки не смогут поделить одну кость. Два медведя в одной берлоге не уживутся. Значення цієї фрази: суперники разом не уживаються (про тих, хто претендує однаковою мірою на першість, лідерство). *To live cat-and-dog life.* – Жить как кошка с собакой (вечно ссориться); *Two dogs over one bone seldom agree.* – Две собаки не смогут поделить одну кость. Два медведя в одной берлоге не уживутся.

– **Цікавість:** *Curiosity killed the cat.* – Любопытство убило кошку. Любопытной Варваре на базаре нос оторвали. Всё будешь знать, скоро состаришься. Любопытному на базаре нос прищемили. От любопытства кошка сдохла. Цей вислів означає, що не потрібно проявляти надмірну цікавість до чужих справ, настирливо намагатися дізнатися чужі секрети, нав'язуватися.

2. Екзистенція:

– **Життєвий досвід:** *Two dogs fight for a bone, and a third runs away with it.* – Две собаки дерутся из-за косточки, а третья с ней убегаєт. Ця фраза використовується, коли двоє ніяк не домовляються між собою, а хтось третій може скористатися моментом у своїх інтересах.

– **Невдача або, навпаки, везіння:** *Every dog has his day.* – У всякой собаки есть свой день (радости). Будет и на нашей улице праздник. Доведется и нам свою песенку спеть. Придет солнышко и к нашим окошечкам.

– **Бажаня:** *A living dog is better than a dead lion.* – Живой пес лучше мертвого льва. Лучшее синица в руке, чем журавль в небе. Синица і журавель у приказці мають символічне значення. Синиця – символ стабільності, сталості, того, чим людина володіє тут і зараз. Журавель у вислові – символ цікавого, недосяжного, високого і більш привабливого. Приказка нам говорить про те, що потрібно радіти тому, що маєш (це та сама синиця), а не гнатися за чимось незбагненим (журавлем).

– **Уміння та навички:** *The dog that trots about finds a bone.* – Собака, которая рыщет, всегда косточку найдет. Кто ищет, тот всегда найдет. Грибов ищут – по лесу рыщут; *An old dog will learn no new tricks.* = *You cannot teach old dogs new tricks.* = *An old dog cannot alter his way of barking.* – Старая собака не выучит новые трюки. Старого не учат, мертвого не лечат. Ученого учить – только портить.

– **Вчинки:** *One barking dog sets the whole street a-barking.* – Стоит одному собаке загавкать, как за ней все собаки на улице начинают гавкать. Плохой пример заразителен. Цей фразеологізм означає вчинок, що засуджується або забороняється суспільством, але прийнятний, вигідний людині, яка його вчинила. Прикладом він стає для інших людей, які теж хочуть, ігноруючи негативне ставлення суспільства, повторити те саме.

– **Вік людини:** *An old dog will learn no new tricks.* = *You cannot teach old dogs new tricks.* = *An old dog cannot alter his way of barking.* – Старая собака не выучит новые трюки; старого не учат, мертвого не лечат; *There is life in the old (horse) dog yet.* – Жив еще старый пес. Есть еще порох в пороховницах.

3. Зовнішність та сутність людини висвітлена в таких фразеологічних висловах: *big dog* – важная персона, шишка; *игрок*, у которого нет шансов выиграть; *jolly dog* – весельчак; *гуляка*; *lucky dog* – счастливец; *везунчик*; *lazy dog* – лентяй; *dirty dog* – дрянь-человек; *подлый человек*; *грязный тип*; *as conceited as a barber's cat* – тицеславный, полный самомнения; *as weak as a kitten* – очень слабый, тицедушный; *gay cat* – преступник; *дамский угодник*; *активный человек*; *жизнерадостный человек*; *пижон*; *tame cat* – женоподобный мужчина; *человек, легко поддающийся чужому влиянию*; «тряпка»; *wildcat* – «тигрица» (тип жєницины); *scaredy cat* – жалкий трус; *трусишка*.

Висновки. Таким чином, у статті було розглянуто пареміологічні константи в англійській фразеології на матеріалі зоонімів КІШКА та СОБАКА, що характеризують макрополе ЛЮДИНА. Можливо дійти висновку, що сучасний соціолінгвістичний напрям у вивченні фразеологічних одиниць висунув на передній план необхідність комплексного аналізу їх етнокультурної специфіки та універсальних, міжмовних відношень на підставі культурологічно-релевантних ознак. Аналіз макрополя ЛЮДИНА на основі емпіричного матеріалу з використанням кластерного аналізу як методологічного інструменту надав нам розгорнуту класифікацію пареміологічних одиниць із зоонімами КІШКА та СОБАКА, що відображають певні якості та характеристики людини. Фразеологічні одиниці, що вербалізують представлені у роботі концепти, дають змогу показати специфічне бачення фрагмента світу зоонімами представниками англійської мовної спільноти. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у дослідженні текстового використання фразеологізмів із зоонімами.

Література:

1. Алефиренко Н.Ф. Фразеологический словарь: Культурно-познавательное пространство русской идиоматики / Н.Ф. Алефиренко, Л.Г. Золотых. – М. : ЭЛПИС, 2008. – 472 с.
2. Апресян Ю.Д. Эмоциональная система. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю.Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37–65.
3. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1989. – 173 с.
4. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. Опыт системного описания / А.В. Кунин. – М. : Международные отношения, 1982. – 288 с.
5. Словарь современных английских идиом / сост. Т.Г. Соломник. – СПб. : Золотой век, 2003. – 416 с.

Сердюк О. В. Анализ фразеологических единиц с компонентами «кошка» и «собака», характеризующими макрополе «человек»

Аннотация. Статья посвящена анализу макрополя «человек» с помощью фразеологизмов-зоонимов «кошка»

и «собака». Анализ макрополя «человек» на основе эмпирического материала, с использованием в качестве методологического инструмента кластерного анализа, помогает классифицировать паремиологические единицы с зоонимами «кошка» и «собака», которые отображают определенные качества и характеристики человека.

Ключевые слова: концепт, макрополе, зооним, кластерный анализ, фразеологическая единица.

Serdyuk O. Analysis of phraseological units with components of “cat” and “dog”, characterizing the macrofield “man”

Summary. The article deals with the analysis of the macrofield “man” with the help of phraseological zoonyms “cat” and “dog”. Analysis of the macrofield “man” on the basis of empirical material, using cluster analysis as a methodological tool, helps to classify the paremiological units with zoonyms “cat” and “dog”, which display certain qualities and characteristics of a person.

Key words: concept, macrofield, zoonym, cluster analysis, phraseological unit.

Стрілець-Запотічна Н. Я.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри французької філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

Вачинич Л. І.,

асистент кафедри французької філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

UNITES PHRASEOLOGIQUES AVEC ADJECTIFS “BLANC” ET “NOIR” EN FRANÇAIS ET EN UKRAINIEN

Анотація. Статтю присвячено порівняльному аналізу концепту «колір» (зокрема, білий та чорний) у французьких та українських фразеологічних одиницях. Досліджено образну структуру колоронімів у складі фразеологізму, а також психологічне підґрунтя формування фразеологічного значення. Виокремлено специфічні семи французьких та українських колоронімів як свідчення національної специфіки мовленнєвої картини світу, відображення елементів матеріальної та духовної культури народу.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, колоронім, концепт, образне значення, національна культура.

La spécificité nationale de la langue, la mentalité du peuple, son monde spirituel se reflètent d'une manière très spectaculaire sur les phraséologismes, ceux basés sur un adjectif de couleur ne sont pas une exception. Les couleurs ont toujours eu des symbolismes particuliers, pareils ou opposés dans différentes cultures. La compréhension du symbolisme d'une couleur, de ses associations émotives est liée aux traditions plusieurs fois séculaires d'une nation.

Le symbolisme de la couleur a été l'objet d'études de V.N. Kliouieva (1956), A.Ye. Krouglikova (1977), S.I. Voïnova (1978), L.P. Chestak (1982), L.G. Bedoïdze (1997), T.F. Semachko (2008).

Cette étude a pour but d'analyser les concepts liés aux couleurs dans la phraséologie française et ukrainienne, d'analyser la base métaphorique et métonymique de formation des phraséologismes avec adjectif de couleur, d'établir les similitudes et les traits spécifiquement nationaux dans le sens phraséologique des deux langues.

Les locutions phraséologiques comprenant l'adjectif BLANC de couleur sont les plus nombreuses si on les compare avec celles comprenant les adjectifs d'autres couleurs, ce qui est lié au symbolisme polyvalent de cette couleur.

En français nombre de phraséologismes comparatifs sont construits d'après le modèle *blanc comme*. Certaines de ces locutions désignent la blancheur de différentes matières (teint de la peau, ou sa pâleur), d'autres décrivent l'innocence ou la naïveté, ou encore, d'une manière ironique, expriment le doute de l'honnêteté d'une personne. Ainsi, peut-on dire: *blanc comme l'albâtre* (on compare à l'albâtre une blancheur éclatante, par exemple celle de la peau: “*Déesse aux yeux d'azur, aux épaules d'albâtre*” (Alfred de Musset)); la même comparaison poétique vaut pour l'ivoire: *comme l'ivoire* (“un blanc qui a une nuance de carnation”): *un cou d'ivoire, des dents blanches comme l'ivoire*. Dans plusieurs cultures européennes, *blanc* symbolise la joie, la pureté, l'honnêteté (voire la naïveté). Ainsi, l'expression *être blanc comme neige* signifie “être totalement innocent”. L'expression apparaît au XIVe siècle sous forme *être blanc comme noie*. Elle compare à la neige

dont la blancheur est symbole d'innocence et de pureté. *Etre blanc comme neige* signifie donc que l'on est innocent, ou encore *s'en tirer blanc comme neige* signifie qu'on a su se tirer d'une affaire scandaleuse sans prejudice pour sa réputation, donc qu'on a été assez rusé. *Blanc comme un cygne, être blanc comme un cygne* signifie “être impeccable”. Lorsque l'on veut désigner quelqu'un qui est coupable, on dit: *il n'est pas blanc*. Le blanc étant le symbole de l'innocence, l'expression *se faire (tout) blanc de son épée* signifie “trouver moyen de se disculper”, car autrefois on espérait blanchir sa réputation en se battant. Cette expression a une signification figurée “se prévaloir d'un crédit ou d'un pouvoir qu'on n'a pas” ou “se vanter excessivement de son crédit, s'en promettre toutes choses qu'on ne peut pas exécuter”. *Une petite oie blanche* désigne une jeune fille naïve et niaise. Pour désigner une personne qui prétend être innocente, on dit qu'*il a les quatre pieds blancs* («йому все прощається»). La connotation positive du mot *blanc* apparaît dans l'expression *voir tout en blanc* – “d'une manière optimiste”.

On emploie les expressions *blanc comme une (de la) cire / comme la cire des cierges (devenir ~)*, ou *blanc comme un linge* pour désigner la pâleur du visage; comparons en ukrainien *білий, як полотно; сполотніти; блідий, як хустка; блідий, як віск; пожовк, як віск*; une pâleur encore plus intense est exprimée par les locutions *blanc comme un mort / un mur / un linceul* (ukr. *блідий, як смерть, як мрець, як стіна, як крейда*). Ou encore une locution française, plus moderne cette fois: *blanc comme un cachet d'aspirine* – “très blanc de peau”, qui signifie que la personne est blafarde, aussi blanche que la couleur du médicament.

D'autre part le sens de ces phraséologismes reflète les croyances populaires et l'opposition de “blanc” qui porte une connotation plutôt positive à “noir”, qui est plutôt négatif. A titre d'exemple, on peut citer *marquer un jour d'une pierre blanche* qui signifie “être heureux pendant une journée” (exemple: “*Ce jour est à marquer d'une pierre blanche, tu as enfin ton propre appartement*”). Blanc et noir s'emploient pour marquer le contraste: *passer du noir au blanc* – “changer radicalement d'avis”, la formulation peut être appliquée à une personne versatile. L'expression *dire tantôt blanc et tantôt noir* a le même sens de “changer sans cesse d'opinion, dire une chose et son contraire”; *si l'un dit blanc, l'autre dit noir* “ils se disputent tout le temps”. Le contraste de blanc / noir sert pour exprimer la netteté, la précision: *noir sur blanc* (ukr. *чорним по білому*). En ukrainien, on trouve cette opposition dans le phraséologisme *ані біле ані чорне* («ні те, ні се, невиразне»), en français *ne connaître ni le blanc ni le noir* “ne savoir rien du tout”. Cette opposition des connotations “bon/mauvais” est présente dans l'expression ukrainienne: *видавати біле*

за чорне (чорне за біле) – “essayer de prouver des idées absurdes ou que l’on sait erronées”, dans les expressions françaises *boule blanche* – “bonne note à l’examen” / *boule noire* – “mauvaise note à l’examen”, ou encore *magie blanche* / *magie noire* (біла/чорна магія), en ukrainien *біла/чорна задрість* (v. aussi vert); dans le proverbe D’un sac à charbon il ne peut sortir de blanche farine, c’est-à-dire on ne peut attendre d’un sot que des sottises, d’un grossier que des grossièretés, etc. (ukr. *Чим горщик накупів, тим і смердіти буде*).

On trouve encore cette opposition dans les proverbes de sens pareil: fr. *noire géline pond blanc œuf*; ukr. *і чорна курка білі яйця несе*; ukr. *чорна корова, та біле молоко*, fr. *les mains noires font le pain blanc*, ukr. *в орача руки чорні, а хліб білий*, ukr. *на чорній землі білий хліб родить*.

Blanc symbolise la blancheur du papier, et par conséquence, l’absence de consigne, de contrainte, la liberté de choix. Ce sens se réalise dans les locutions: *donner carte blanche à qqn.* (“donner toute latitude d’actions”) qui a été emprunté par l’ukrainien: *дати комусь карт-бланш*, ou encore *donner blanc-seing à qn* – “donner les pleins pouvoirs” (*de blanc-seing* – “formulaire non rempli portant une signature”). *Voter blanc* signifie “ne voter pour aucun candidat”. Le blanc représentant un bulletin vierge, il s’agit de ne voter pour aucun candidat ou aucune proposition: *bulletin blanc*, *billet blanc* – “ne comportant aucun nom de candidat”. Pour un document non signé on dit *un document en blanc*, il s’agit d’un rapport anonyme, généralement écrit par les Renseignements généraux. *En blanc* veut dire que le document n’est pas signé, et contient des informations sensibles, le plus souvent sur des personnalités connues. *Un chèque en blanc* est un chèque sans indication du montant d’argent. *Laisser une marge blanche* signifie “faire taire, cacher une information”.

Dans d’autres phraséologismes français l’adjectif *blanc* acquiert le sens “qui n’a pas ses effets réels, faux, incomplet, rate”, etc. Ainsi, *un examen blanc* est-il un examen de préparation avant l’épreuve officielle («пробний іспит»); *un mariage blanc* est un mariage qui n’a pas ses effets («фіктивний шлюб»); *faire chou blanc* – “subir un échec”, qui signifie *faire un coup blanc*, c’est-à-dire, un coup raté: autrefois, au jeu de quilles, on disait d’un joueur qui n’avait pas marqué un seul point qu’il avait fait “coup blanc”; *les vers blancs* sont ceux qui ne riment pas; *une voix blanche* est une voix faible, sans timbre, avec une sonorité peu marquée (souvent à cause d’émotions); *un sourire blanc* est un sourire forcé, affecté. L’expression *une nuit blanche* (“une nuit sans sommeil”) provient probablement du même sens de “manque” quoiqu’elle puisse signifier “une nuit passée avec la lumière allumée” ou “blanc” peut symboliser “lumière”. On emploie également *un tir à blanc*, un tir d’un projectile inoffensif qui ne peut blesser ni tuer.

La couleur blanche du poil d’animaux ou des plumes d’oiseaux peut être parfois le signe de l’albinisme. Naturellement, les animaux ou oiseaux blancs à cause de leur albinisme symbolisent des personnes ou choses rares. Comparons en ukrainien *біла ворона* – “personne qui se distingue de son entourage qui ne l’accepte pas”, *білий крук* “phénomène rare ou personne singulière” et en français *un merle blanc* “chose rare”. Le français a aussi une expression comparative: *rare comme un merle blanc* («надзвичайно рідкісний») et existe également sous la forme *si vous faites cela, je vous donnerai un merle blanc* (“c’est une chose impossible à accomplir”). Blanc s’emploie aussi avec d’autres zoonymes: *connaître qqn. comme un loup blanc* – “connaître qqn. par expérience négative”, ukr. *знати як облупленого*. L’expres-

sion *fil de la poule blanche* “une personne heureuse en tout” n’est pas basée sur des associations populaires, mais remonte vers la Rome antique et est liée à une légende: un jour que l’impératrice Livie, peu de temps après son mariage avec Auguste, allait visiter sa maison de plaisance aux environs de Vêies, un aigle laissa tomber du haut des airs, dans ses bras, une poule blanche vivante qui tenait en son bec un rameau de laurier; accident fort singulier, que les augures regardèrent comme un signe merveilleux de prospérité pour la race impériale.

Certaines locutions ont été empruntées à d’autres langues: par exemple, les cols blancs, білі коміrcі “les fonctionnaires, les cadres administratifs”.

Blanc symbolise aussi la cible dans le domaine militaire, d’où l’expression *de but en blanc* – “directement” (dire qqch. directement, sans détours), *but* ou *butte* étant le lieu dont on vise et *blanc*, la cible.

Les cheveux blancs symbolisent métonymiquement, dans les deux langues comparées, la personne âgée et la vieillesse: *respecter les cheveux blancs* – “respecter les personnes âgées”, *se faire des cheveux blancs* – “se tracasser pour qqn.”; en ukrainien on trouve l’expression *до білого волосу* – “jusqu’à la vieillesse”.

Les adjectifs de couleur servent à renforcer l’intensité des sentiments ou des états physiques décrits, par exemple, on dit *l’ivresse blanche* – le plus haut degré de l’ivresse, comparons en ukr. *біла гарячка* – “avoir des hallucinations suite à l’intoxication par l’alcool”, *une peur bleue* – “une peur très forte”, *devenir vert d’envie*. Parfois différentes couleurs peuvent être associés à différents degrés de la même émotion: ainsi dit-on *colère blanche* (*bleue, jaune, rouge, noire*). En ukrainien, on ne trouve pas d’expressions équivalentes à celles-ci, quoiqu’on observe dans d’autres syntagmes non phraséologiques la description du teint du visage propre à différentes émotions: *почервоніти* (*позеленіти*) *від злості*, *позеленіти від заздрощів*, *побіліти* (*збіліти*) *зі страху*, *посиніти від холоду*, *почорніти з* (*від*) *горя*.

Les locutions fr. *blanc bec* (ukr. *жовтороте пташеня*) – “une personne sans expérience” proviennent de la même image: l’observation des jeunes oisons qui ont un bec clair.

On observe l’image commune à la base des locutions française *cousu de fil blanc* et ukrainienne *шитий білими нитками* “mal dissimulé, voyant, dont on ne peut pas nier l’évidence”.

Certaines locutions équivalentes s’expliquent par le symbolisme commun de l’action décrite: par exemple, *hisser le drapeau blanc* / *підняти білий прапор* est un signe international de paix, de trêve, de capitulation. Le drapeau blanc étant à l’origine le drapeau du royaume de France, l’armée qui a subi la défaite soulevait en signe de respect pour l’armée victorieuse le drapeau de son Etat.

Certaines des locutions ne sont propres qu’à une langue et n’ont pas d’équivalent phraséologique, car elles proviennent du folklore: ainsi, *montrer patte blanche* – “faire un signe distinctif pour entrer dans un lieu” qui provient d’une fable de La Fontaine. En ukrainien, on connaît l’expression *казка про білого бичка* – “une histoire inventée”.

En ukrainien, blanc symbolise aussi le concept “lumière”, “feu”, comme dans d’autres langues slaves. C’est pourquoi abondantes sont les locutions où blanc s’emploie avec les mots “monde” ou “jour”, ce qui n’est pas propre au français: *білий світ*, *світу білого не бачити*, *світу білого не видно*, *покидати білий світ*, *прощатися з білим світом*, *білим світом нудити*; *серед білого дня* (*днини*), *треба зі свічкою шукати щось серед*

білого дня, від білого світу до темної ночі, до білого дня, etc. En ukrainien, blanc peut être considéré comme absence de couleur et par extension une chose inconnue: *біла пляма* “une région, une période, un aspect inexploré”.

NOIR. Depuis des temps immémoriaux, chez différents peuples, la couleur noire a été le symbole du mal, du malheur, de la tristesse, de mauvais augures, de la mort.

Tout comme pour le blanc, il y a beaucoup de phraséologismes comparatifs contenant blanc comme. Par exemple, fr. *noir comme* *comme un corbeau* (*comme l'aile de corbeau*) – ukr. *чорний, як ворон* (*вороняче крило*), noir comme *l'ébène* – «як ебенове дерево», *noir comme un / du charbon* – *чорний, як вугілля*, *noir comme de la suie* – *чорний, як сажка*, *noir comme la cheminée / le cœur de la cheminée* – *чорний, як димохід*, en ukrainien on dit aussi *чорний, як димар, як сажотрус, noir comme du cigare* – «чорний, як вакса», *noir comme l'encre* – «чорний, як чорнило», *noir comme de la poix* – *чорний як смола*, *noir comme un pruneau* – «чорний, як чорнослив», *noir comme une taupe* – «чорний, як кріт», *noir comme du jais* – *чорний, як гагат*, *noir comme la nuit* – *чорний, як ніч*. Soulignons qu'en ukrainien *чорний, як ніч* désigne l'humeur lugubre d'une personne: *прийшов додому чорний, як ніч* “il est rentré tout sombre”, tandis qu'en français cette expression désigne la noirceur intense: *le cheval était noir*, noir comme la nuit. En décrivant la période sombre de la journée, on dit noir comme *dans un four, noir comme dans la gueule du loup*, ce qui correspond en ukrainien à темно, хоч око виколи (хоч в очі штрикай).

Noir désigne la période négative de la vie: *une page noire ou une série noire* qui désigne une suite de problèmes, d'ennuis et correspond en ukrainien à *чорна смуга; la boule noire lui tombe toujours* – «на нього всі шишки валяться». En ukrainien cette image est très présente: *чорний день* (*днина, дні*), *чорна година*, *чорний рік*, *чорна доля*. *Le pot au noir* – “une situation instable et dangereuse” (Au XVIIe siècle, dans un jeu lorsque la personne aux yeux bandés risquait de heurter quelque chose, on lui disait: “Attention au pot au noir!”), car à l'époque, se faire une bosse au front se disait “se faire un noir”).

Noir est le symbole de tristesse, d'abattement, de pessimisme, de situation sans issue: *humeurs noires* – “la mélancolie”; *bile noire* – «чорна меланхолия», *chagrin noir* – «скорбота», *voir tout en noir* – “être pessimiste”, ukr. *бачити все в чорному світі*; *broyer du noir* (*avoir des idées noires*) – “être de mauvaise humeur”, *tourner au noir* (en parlant des pensées) – “devenir mélancoliques”; *se heurter à un mur noir* – “se trouver dans une situation sans issue”; *jeter du noir* (dans la vie de qqn.) – «затъмрювати»; en ukrainien *бути, як хмара чорна* – “être lugubre”.

Noir souligne l'intensité d'un phénomène (ou sentiment) négatif: *misère noire* – “l'extrême pauvreté” – ukr. *біда чорна, чорні злидні; peur noire* – “la panique”; *mélancolie noire; chagrin noir; colère noire*. En ukrainien on trouve: *чорна невдячність, чорна задрістість, чорна ненависть, чорна злість* (лють).

Noir caractérise les choses dissimulées, clandestines, illucites, les mauvaises intentions: *market noir* (ukr. *чорний ринок*), *machins noirs* – intentions négatives à l'égard d'une personne, *caisse noire* “réserve d'argent illicite qui sert à des actions illucites”; *travailler au noir* – “clandestinement”; *série noire* – “les romans policiers”. En ukrainien, *чорне діло* – “une activité criminelle et inhumaine”. Noir symbolise la tromperie: *vendre du noir* – tromper qqn., induire en erreur, *подавати* (*виставляти*) *в чорному світі* – “présenter qqch. sous un aspect défavorable”.

Noir désigne le côté négatif de la personnalité: *trait noir* – “la perfidie”, en ukrainien on emploie *чорна душа, чорна людина* en parlant d'une personne malveillante et méchante, *чорний рот, чорний язык* en parlant d'une personne qui aime à médire des autres. Noir symbolise la saleté et par extension, une mauvaise réputation: *rendre bien noir* – “dire du mal de qqn. en nuisant à sa réputation”, en ukrainien on dira *очорнювати когось, поливати брудом, чорна пляма на репутації*.

Noir indique la qualité inférieure de qqch.: *travail noir* – “un travail mal accompli” («халтура»), signalons qu'en ukrainien *чорна робота* (*праця*) désigne un travail pénible; *brouet noir* “une nourriture simple”; *manger son pain noir* – “manger une nourriture de pauvre, vivre dans la misère”.

Cette couleur désigne une mauvaise attitude envers ce qui est décrit: *liste noire* – “liste de personnes suspectes, qui seront persécutés ou licenciés du travail” (ukr. *чорний список*); *la bête noire* de qqn. – “ce qu'on déteste surtout”; *un regard noir* – “un regard furieux”, en ukrainien *чорний погляд*.

Noir symbolise les choses qui tiennent du diable, des forces malignes: *la magie noire, la messe noire*.

Noir caractérise la tombée de la nuit, la pénombre: *l'heure noire* (“l'heure tardive”). Soulignons qu'en ukrainien *чорна година, чорний день* signifient une période négative. Puisque la pénombre empêche de voir distinctement, noir désigne une situation inconnue, impénétrable: *être dans le noir* (*le plus complet*) – “être sans information”; en ukrainien: *чорна діра*.

Noir désigne un hématome à cause d'être battu: *être noir de coups* («бути побитим до синяків»); *avoir l'oeil au beurre noir* – «мати підбите око», *accomoder au beurre noir* – «підбити око комусь».

Noir s'emploie pour parler de la mort et du deuil: *le noir trajet* (*poète*) – “le décès”, *passer l'onde noire* – “mourir”, *le noir ravage* – “le royaume des morts”; *prendre* (*porter, quitter*) *le noir, être en noir*.

Noir peut symboliser le centre de la cible: *mettre dans le noir* – “atteindre la cible, le but” («попасти в десятку, досягти мети»).

Noir symbolise la race noire et l'esclavage: *bosser comme un noir* “travailler dur”.

L'expression *chat noir* reflète les superstitions populaires qui, dans les deux langues, se manifestent différemment: en français on appellerait *un chat noir* une personne malchanceuse, et en ukrainien on dirait *чорна кішка пробігла між ними* – “ils se sont querellés”.

Les unités phraséologiques avec adjectifs de couleur constituent une couche assez vaste et productive du fonds phraséologique dans les deux langues comparées. Les adjectifs “blanc” et “noir” sont des éléments polyvalents d'un système symbolique qui fait partie du tableau langagier du monde. Noir a plus de sèmes communs dans les deux langues comparées, tandis que blanc présente des sens qui ne sont propres qu'à une des langues comparées.

Littérature:

1. Рецкер Я.И. Французско-русский фразеологический словарь / Я.И. Рецкер. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1963. – 1112 с.
2. Словник фразеологізмів української мови / укл. В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк і ін. – К.: Наукова думка.
3. Удовиченко Г.М. Словник українських ідіом / Г.М. Удовиченко. – К.: Радянський письменник, 1968. – 463 с.
4. Rey A. Dictionnaire des expressions et locutions figurées / A. Rey. – Paris, 1979. – 374 p.

Стрилец-Запотична Н. Я., Вачинич Л. И. Фразеологические единицы с прилагательными «белый» и «черный» на французском и украинском языках

Аннотация. Статья посвящена сравнительному анализу концепта «цвет» (в частности, белый и чёрный) во французских и украинских фразеологических единицах. Исследовано образную структуру колоронимов в составе фразеологизма, а также психологическую основу формирования фразеологического значения. Выделены специфические семы французских и украинских колоронимов как свидетельство национальной специфики речевой картины мира, отражение элементов материальной и духовной культуры народа.

Ключевые слова: фразеологическая единица, колороним, концепт, образное значение, национальная культура.

Strilets-Zapotichna N., Vachynych L. Phraseological units with adjectives “white” and “black” in the French and Ukrainian languages

Summary. The article is dedicated to the comparative analysis of color concepts (particularly white and black) in French and Ukrainian phraseological units. The author has researched the image system of color terms inside a phraseological unit, as well as psychological basis of formation of a phraseological meaning. She has also separated specific semes of French and Ukrainian color terms as evidences of specific national features of the linguistic world image, displaying elements of nation's material and spiritual culture.

Key words: phraseological unit, color terms, color terms, image meaning, national culture.

Телеки М. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Буковинський державний медичний університет»

СЛОВОСКЛАДАННЯ У СУЧАСНІЙ ЛАТИНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. У статті розглянуто спосіб словоскладання в латинській мові, за допомогою якого утворюються термінологічні одиниці з новими значеннями і новими функціями – іменники-юкстапозити, якими послуговується сучасна медична термінологія. З'ясовано критерії виокремлення останніх як самостійних лексико-граматичних термінологічних одиниць, проаналізовано семантичні відношення між компонентами, охарактеризовано структурно-семантичні моделі.

Ключові слова: словоскладання, складні слова, юкстапозит, компонент, семантичні відношення, семантична неподільність.

Постановка проблеми. Дослідження різноаспектних пізнавальних процесів у галузі медицини, невпинний розвиток технологій, використання інформаційних ресурсів породжують формування нових термінів, понять і відношень між ними. Актуальними є лінгвістичні розвідки, що торкаються закономірностей словотворення термінів і способів мовного вираження понять, які володіють спеціальною інформацією. Триває полеміка щодо визначення статусу складних слів, їхніх семантичних, фонологічних, графічних, особливостей.

Словотворення у лінгвістиці трактують як процес творення нових слів, наслідком якого є формування лексичних одиниць різної частиномовної природи для забезпечення потреби у називанні предметів, понять, ознак, дій, процесів.

Окрему групу становлять терміни-складні слова, що поєднують в одній лексичній одиниці кілька понять, або ж словоскладання – спосіб творення шляхом словоскладання двох (або більше) слів або слівформ в одному слові. Складні одиниці функціонують у терміносистемах східноєвропейських мов, утворення яких має свої характерні лексико-семантичні і структурні особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складним словом (а compound word) в англійській мові І.В. Арнольд (1986 р.) називає об'єднання двох або, рідше, трьох основ, що функціонує як одне ціле і виділяється у складі речення як особлива лексична одиниця завдяки своїй цільнооформленості.

Тенденцію до збільшення композиційних семантичних структур-складних термінів у англійській медичній термінології виявила І.В. Мотченко. Збільшення їх кількості, за спостереженнями дослідниці, відповідає прагненню до раціоналізації й економії, оскільки багатокомпонентні складні терміни є результатом стягнення термінологічних словосполучень, одиниць, що відзначаються великим ступенем розчленованості [1].

Порівнюючи словотвірні системи сучасних німецької та української мов, Т.С. Володіна і В.М. Радзійон відзначають семантичні комбінаторні можливості складових частин компонентів слів-комполітів, які складаються із двох або більше елементів [2, с. 70].

Французька медична термінологія у XVIII ст. ще не мала своїх складних термінів, тому використовувались, як стверджують Г.Н. Носенко і Т.С. Кирилова [3], моделі латинського словоскладання: *dure-mère*, *pie-mère*, утворені за моделлю «прикметник + іменник». У французькій мові Марокко словоскладання висвітлюється як результат складання двох уже наявних у мові слів (Д.В. Тупейко, Ж. Багана, 2015 р.).

Складні слова в україністиці кваліфікували як результат словоскладання з компонентом-прикладкою або сполучення іменників за типом прикладок: ніченька-чарівниченька (Л.А. Булаховський, 1951 р.; В.М. Русанівський, 1991 р.). Компонент-прикладка може виступати переважно в постпозиції до головного слова або у препозиції, наприклад, у назвах лікарських рослин: мак-самосійка (М.М. Фещенко, 1972 р.). Інший підхід визначав складні слова як результат словоскладання (Д.І. Ганич, І.С. Олійник, 1985 р.), зрощення (Н.Г. Шкурятна, 2007 р.), складні слова на основі зближення (М.Я. Плющ, 2005 р.). Останніми десятиріччями складні іменники, утворені словоскладанням, трактують як юкстапозити, а спосіб їх творення – юкстапозицією (Н.Ф. Клименко, 1984 р.; Г.М. Віняр, 1992 р.; В. Нагель, 2008 р.; І.Я. Мислива-Бунько, 2010 р., 2014 р.; Л.А. Радомська, 2016 р.).

У судовій українській медичній термінології Т.В. Лепеха виділила спосіб творення складних слів-термінів від кількох твірних основ: словоскладання, основокладання, зрощення [4, с. 12].

Прикладка як тип синтаксичного зв'язку була виявлена у складних словах латинської стоматологічної термінології дослідницею В.Г. Синицею. Виражена іменником, прикладка конкретизує і одночасно дає об'єкту нову назву [5].

Системне дослідження словотвірного фонду латинської мови виконала В.Ф. Новодранова (1990 р., 2008 р.). Мовознавець встановила, що у термінологічному словоскладанні основними базовими одиницями є терміноелементи грецького походження. Вони відрізняються від афіксів характером фіксованих ними значень: «Останні, незважаючи на свою стандартність, паралельні значенням повнозначних слів» [6].

О.Ю. Балалаєва (2016 р.), аналізуючи на основі морфемного аналізу складні латинські терміни на позначення частин рослини в сучасній ботанічній термінології, відзначає у словотворі продуктивність терміноелементів грецького походження.

Словоскладання, або юкстапозиція, як спосіб словотвору латинських складних іменників-термінів не був об'єктом спеціального вивчення.

Метою статті є аналіз семантичних відношень між компонентами латинських термінологічних іменників-юкстапозитів, що функціонують у сучасній медичній термінології.

Для досягнення мети необхідно схарактеризувати ознаки визначення іменників-юкстапозитів, описати вияви семантич-

них відношень між їхніми компонентами, структурно-семантичні моделі термінологічних іменників-юкстапозитів.

Джерельна база – Латинсько-російський словник (укладач І.Х. Дворецький) [7], Українсько-російсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: А–Я (укладачі Л.І. Петрух, І.М. Головка) [8].

Виклад основного матеріалу. Процес об'єднання наукових знань, який супроводжується розвитком наукового пізнання у різних сферах людської діяльності, зумовив потребу об'єднати в одній структурній одиниці два або більше понять для передачі узагальненого, спільного для термінологічної підсистеми лексико-семантичного розряду слів значення.

Поняття «складне слово» у мовознавстві використовують як формування нових лексичних одиниць за допомогою осново- та словоскладання, яке ще трактують як юкстапозиція. За упорядником словника “Terminologia medica poliglotta” д-ра Г.Д. Арнаудова (1964 р.) у латинській мові термін “*juxtapositio*” утворено від двох складників (*juxta* поблизу, близько + *positio* положення) і означає *сусіднє чи суміжне положення, зіткнення, розміщення «плече-в-плече», впритул, дотик (contiguitas)* або ж розташування чого-небудь близько один до одного; на шарування чого-будь [8, с. 925].

У латинській мові словоскладання тлумачать як такий спосіб, за якого в одне слово «зливаються декілька слів» [9, с. 146], а основокладання – коли з'єднання двох лексичних повнозначних основ утворює нове слово [10, с. 88]. Дослідники латинської мови В.Ф. Новодранова та С.А. Шведов зауважують, що словоскладання в латинській мові класичного періоду було непродуктивним. Словотвірними компонентами складних слів були різні частини мови, які з'єднували основи за моделями:

– іменник + іменник: *agri-mensor, ōris m* землемір < [*ager + mensor*] (*ager, agri m* поле, земельна ділянка, *mensor, ōris m* [метіор міряти, виміряти] – той, що виміряв, землемір; *flammi-pes, pedis* [*flamma + pes*] (*flamma, e f* полум'я + *pes, pedis m* стопа) – швидкий як полум'я;

– прикметник + іменник: *aequi-manus, a, um* < [*aequus + manus*] (*aequus, a, um* рівний, однаковий + *manus, us m* рука) – той, що діє однаково двома руками, спритний;

– прикметник + дієслово: *magni-sonus, a, um* < [*magnus + sono*] (*magnus, a, um* великий + *sono, ūi, itum, āre* звучати, видавати звук) – голосний, гучний; *dulci-fico* < [*dulcis + fico (facio)*] (*dulcis, e* солодкий + *facio, feci, factum, ere* робити) – робити солодким;

– іменник + дієслово: *faci-tergium, i n* < [*facies + tergo*] (*facies, ei f* обличчя + *tergeo (tergo), terāi, tersum* терти, витирати) – особистий рушник; *mōrigeror, ātus sum, āri* < [*mos + gero*] (*mos, moris m* звичай + *gero, gessaī, gestum, ere* 1) нести; 2) носити в собі – уступати, покорятися;

– прислівник + дієслово: *fide-jubeo, jussaī, jussim, ēre* < [*fide + jubeo*] (*fide* вірно, по-дружньому + *jubeo jussaī, jussim, ēre* визначати, назначати) – виступати поручителем.

Характерним для складних слів класичної латини є з'єднання основ за допомогою голосного *-i-*, який стоїть у першому компоненті перед наступним складником на приголосний.

Основоположним для визначення частиномовної належності утвореного слова є другий компонент: іменник > *fide-jussor, ōris m* – поручитель, гарант, прикметник > *fide-jussorius, a, um* – той, що стосується поручительства.

Деякі складні слова утворені паратетичним способом, коли обидві частини складного слова можуть мати певні граматич-

ні форми [10, с. 88] і в разі зміни парадигми писатися окремо: *jūs-jūrandum, jūris jūrandī* < [*jūs + jūrandum*] (*jūs, jūris n* право, справедливість + *jūrandum, i n* клятва, присяга) – клятва, присяга.

Складні слова орфографічно мають формальне вираження – правопис через дефіс (*magni-sonus*) або компоненти пишуться разом (*mōrigeror*).

Проблема класифікації складних слів, утворених шляхом словоскладання, виділення їхніх критеріальних ознак пов'язана у сучасній лінгвістиці з визначення обсягу поняття «юкстапозит». Українське мовознавство розглядає складні слова-юкстапозити із трьох різних підходів. Перший тлумачить як «кількоосновне складне слово, що утворюється шляхом складання слів (наче – неначе – неначб – неначбто, альфа-проміння, вічнозелений, так-сяк) або словоформ (насамперед, жалюгідний)» (Українська мова. Енциклопедія, 2007 р.). Другий підхід кваліфікує юкстапозити як одиниці, що утворенні шляхом «складання кількох окремих слів без сполучного голосного, до того ж обов'язковою ознакою їх оформлення є правопис через дефіс» [11, с. 35]. Третій підхід до визначення поняття «юкстапозит» характеризує складні найменування, утворені внаслідок словоскладання, як одиниці несловотвірного рівня мови (А.М. Нелюба, 2006 р.). Схожі складні іменники-юкстапозити функціонують у сучасній медичній термінології.

Утворений складний іменник-юкстапозит – лексична одиниця, яка має характерні ознаки слова, їй притаманне номінативне значення, що чітко за нею закріплене.

Виконуючи функцію називання, іменники-юкстапозити є носіями певного конкретного означуваного поняття: *lazer-radiatio, ōnis f* [*lazer + radius*]. Кожне слово порізно має окреме певне значення: перше < *lazer* утворене від скорочення *luminis amplificatio per stimulationem emissionis radiorum* і означає поширення світла за допомогою підсиленого випромінювання, друге < *radius, i m* – промінь, що виражає загальнозживане поняття. Утворений шляхом приєднання двох складників іменник стає термінологічним поняттям, яким послуговуються у спеціальній сфері використання: *потік потужних гостроспрямованих променів монохроматичного електромагнітного світла, що застосовується в офтальмохірургії; потік лазерного світла, який застосовується для лікування очей*. У разі роз'єднання складного слова на дві окремі самостійні одиниці порушується цілісність значення термінологічної одиниці.

Для юкстапозитів властива ідіоматичність лексичного значення, коли воно не залежить від значень його складників, а може лише ними частково пояснюватись. Так, наприклад, термін *unguentum-suspensio, ōnis* утворений із двох повнозначних слів, які самостійно функціонують для позначення лікарських форм < [*unguentum + suspensio*]: *unguentum, i n* м'яка лікарська форма для зовнішнього застосування, мазь; *suspensio, ōnis f* у фармації рідка лікарська форма із суміші твердих частинок і рідин, у якій вони містяться у завислому стані; завись. Юкстапозит *unguentum-suspensio, ōnis f* утворює нове, ширше, значення і використовується у лікуванні як мазь, у якій лікарський засіб міститься у завислому стані.

Термінологічні іменники-юкстапозити характеризуються цілісним оформленням: на структурному рівні – певна закріплена послідовність складників (*genum-modificator, ōris m*), на акцентологічному – наявність переважно на останньому компоненті основного наголосу (*lazer-congulatio, ōnis f*) та для ок-

ремих іменників-юкстапозитів – відмінюваність/невідмінюваність компонентів (*vacuum-excochleatio; vacui excochleatiōnis / beta-interferonum, i n*).

У пропонованій статті використаємо поширений підхід, за яким юкстапозитом вважаємо складання, розміщення поряд двох слів або повнозначних основ без сполучного голосного з ознакою його оформлення – написанням через дефіс.

У латинських іменниках-юкстапозитах модель «іменник + іменник» базується на семантичному зв'язку зі значенням підрядним компонентом на позначення дії, її наслідків, процесів [12], тобто другий компонент стоїть у постпозиції і є означенням до першого:

– *vacuum-stimulatio, ōnis f* < [*vacuum + stimulatio*] – (*vacuum, i n* простір, у якому немає речовини, порожнеча; цілковита пустота, брак чого-небудь + *stimulatio, ōnis f* спонукання, заохочення) – стимуляція пологової діяльності вакуум-стимулятором;

– *rhesus-conflictus, us m* [*rhesus + conflictus*] (*rhesus, i m* вузьконоса мавпа породи макак (*лат. Macaca mulatta*), у крові якої в 1940 р. виявили резус-фактор; використовують як лабораторну тварину + *conflictus, us m* зіткнення протилежних інтересів, поглядів) – несумісність крові донора і реципієнта або вагітної і плода за Rh-фактором. Кожному компоненту притаманне своє значення. Другий компонент виявляє певну властиву йому рису в змісті першого. Відмінність юкстапозита від словосполучення полягає в тому, що у разі опущення або заміни компонента руйнується значення нового слова, тобто знищується його семантична неподільність.

Юкстапозити можуть об'єднуватись за семантичним зв'язком в одну семантичну групу, коли один зі складників конкретизований іншим. Означально-конкретизувальне значення виділяється за допомогою порівняння з іншими однотипними іменниками-юкстапозитами. Другий компонент юкстапозита слугує диференціатором серед однорідних. Створення одного поняття із двох самостійних значень формально виявляється у тому, що під час відмінювання можуть змінюватися обидва компоненти:

– *vacuum-excochleatio; vacui excochleatiōnis* < [*vacuum* простір, у якому немає речовини, порожнеча; цілковита пустота, брак чого-небудь + грец. *exo-* назовні + *cochlear* ложка] – *вакуум-екскохлеація*, переривання вагітності в перші 12 тижнів відсмоктуванням умісту матки спеціальним апаратом з від'ємним тиском; хірургічна операція, штучне розродження за допомогою вакуум-екстрактора;

– *vacuum-electrophoresis, is f* < [*vacuum + electrophoresis*] (*vacuum + грец. ἤλεκτρον electron* бурштин) – *вакуум-електрофорез*, електрофорез ліків у поєднанні зі зниженим тиском повітря на ділянці викладення електродів;

– *vacuum-perforatio, ōnis f* < [*vacuum + perforatio*] (*vacuum + perforatio* просвердлювання) – *вакуум-перфорація*, хірургічна операція: руйнування черепа плода з одночасним відсмоктуванням його вмісту;

– *vacuum-extractor, ōris m* < [*vacuum + extrahere*] (*vacuum + pp. extractus* витягувати, вилучати) – *вакуум-екстрактор*, спеціальний апарат для екстракції плода під час пологів.

Зі значенням підрядності утворені іменники, складовими частинами яких є запозичені з інших мов слова, зокрема грецької, німецької та англійської. Зазвичай такі запозичення стоять у препозиції до означуваного компонента і графічно оформляються через дефіс:

– *gestalt-psychologia* < [*gestalt + psychologia*] (від нім. *Gestalt f* форма, образ, гуманістичне спрямування у психотерапії, засноване на експериментально-феноменологічному й екзистенційному підходах + *psychologia, ae f* [грец. *ψυχή* душа; *λόγος* вчення] наука про розвиток, форми та закономірності психічної діяльності) – напрям у психології ХХ ст., за яким первинними визначальними елементами у психіці є суб'єктивно психічні структури (гештальти), а не відчуття;

– *cluster-effectus* [*cluster + effectus*] (*cluster, eris m* від англ. *cluster* пучок + *effectus, us m* результат, наслідок яких-небудь причин) – тимчасове підвищення частоти випадків певних злоякісних пухлин серед населення якого-небудь регіону. У таких термінологічних іменниках-юкстапозитах перший компонент є означенням до другого. Такі утворення не є характерними для латинської медичної термінології.

Також трапляються термінологічні одиниці з відношеннями функціональної подібності між складниками. Компонентний поділ термінів на дрібні, семантично неподільні одиниці смислу дозволяє виявити їхню семантичну мотивацію: *K-cellulae, arum f/pl.* [*K + cellula*] (*K* скорочене від англ. *killer* професійний убивця, який здійснює вбивство на замовлення + *cellula, ae f* клітина – клітини-вбивці, малі лімфоцити, що утворюються після контакту з антигеном, диференціації й проліферації у вторинних лімфоїдних органах). Нове значення, створене на основі метафоричної мотивації, можна передати описовою конструкцією: спеціальні клітини, що подібні функціонально до дії вбивці (мають здатність переміщатись у тканинах мозку, переслідувати і знищувати злоякісні речовини).

Висновки. Термінологічні іменники-юкстапозити, що функціонують у сучасній латинській медичній термінології, ґрунтуються переважно на значенням підрядному семантичному зв'язку. Другий компонент забезпечує означально-конкретизувальне значення. На відміну від словосполучень, вони мають ознаки постійної номінативності, семантичної цілісності, ідіоматичності лексичного значення, цілісності оформленості. У своєму складі містять два оформлених слова без сполучного голосного, з'єднаних між собою графічно дефісом. Тип утворення – непродуктивний. Така цілісна структура поєднує в одному слові два поняття, що передають узагальнювальне значення терміна й одночасно висвітлюють збільшену кількість інформації.

З появою нових технологій у медицині відсоток термінологічних складних одиниць невпинно буде зростати. Перспективним напрямом дослідження є поглиблене вивчення запозичених компонентів у структурі складних іменників.

Література:

1. Мотченко І.В. Основные тенденции в формировании английской медицинской терминологии : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / И.В. Мотченко. – М., 2001. – 215 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.disscat.com/content/osnovnye-tendentsii-v-formirovanii-angliiskoi-meditsinskoi-terminologii#ixzz4d0lY LZyC>.
2. Володіна Т.С. Словоскладання іменників у німецькій та українській мовах / Т.С. Володіна, В.М. Радзін // Наукові записки. Серія «Філологічна». – 2013. – Вип. 37. – С. 70–73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com.ua/search?>
3. Носенко Г.Н. О некоторых этапах эволюции французской медицинской терминологии / Г.Н. Носенко, Т.С. Кириллова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://oaji.net/articles/2014/245-1394271506.pdf>.
4. Лепеха Т.В. Лексико-семантичні та словотвірні особливості судово-медичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол.

наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.В. Лепеха ; Дніпропетр. держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 2000. – 19 с.

5. Синиця В.Г. Лексико-семантичні та синтаксичні аспекти латинської стоматологічної термінології / В.Г. Синиця [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/6_PNI_2014/Philologia/3_160597.doc.htm.
6. Новодранова В.Ф. Латинские основы медицинской терминологии (именное словообразование) : дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / В.Ф. Новодранова. – М. : Ин-т языкознания, 1990. – 501 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/latinskie-osnovy-meditsinskoj-terminologiiimennoe-slovoobrazovanie#ixzz4d6snhV7q>.
7. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь / И.Х. Дворецкий. – М. : Русский язык, 2003. – 843 с.
8. Українсько-російсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: А–Я / уклад.: Л.І. Петрух, І.М. Головка. – К. : Медицина, 2015. – 968 с.
9. Шинкарук В.Д. Латинська мова для юристів = Lingua Latina juridicialis : [підручник] / В.Д. Шинкарук. – Чернівці, 2011. – 576 с.
10. Шведов С.А. Словообразование в латинском языке : [учеб. пособие для студ. отд-ния классич. филол. ун-тов] / С.А. Шведов. – Х. : ХНУ им. В.Н. Каразина, 2004. – 128 с.
11. Радомська Л.А. Семантичні відношення в термінологічних іменниках-юкстапозитах : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.А. Радомська. – Вінниця, 2016. – 214 с.
12. Мислива-Бунько І. Юкстапозиція як один із найпоширеніших способів творення слів у сучасній пресі / І. Мислива-Бунько // Українське мовознавство. – 2011. – Вип. 14/1. – С. 191–196 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academia.edu/10783428/%D0%AE%D0%BA%D1%81%D1%82%>.

Телеки М. М. Словосложение в современной латинской медицинской терминологии

Аннотация. В статье рассмотрен способ словосложения в латинском языке, с помощью которого образуются терминологические единицы с новыми значениями и новыми функциями – существительные-юкстапозиты, используемые в современной медицинской терминологии. Выявлены критерии выделения последних в качестве самостоятельных лексико-грамматических терминологических единиц, проанализированы семантические отношения между компонентами, охарактеризированы структурно-семантические модели.

Ключевые слова: словосложение, сложные слова, юкстапозит, компонент, семантические отношения, семантическая неделимость.

Teleky M. Word composition in modern Latin medical terminology

Summary. The way of word composition in Latin by means of which new terminological units with new meaning and new functions are formed – nouns-juxtapositions that are used in modern medical terminology, the criteria of their separation as independent lexical and grammatical terminological units are acknowledged and the semantic relationship between their components are being characterized in the following research.

Key words: word composition, compound words, juxtaposition, component, semantic relations, semantic indivisibility.

Тищенко О. О.,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРЕЦЬКИХ ГАЗЕТНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ РЕЦЕНЗІЙ

Анотація. У статті досліджено особливості грецьких газетних літературних рецензій у комунікативному аспекті, здійснено огляд наукової літератури з окресленої проблематики, визначено основні напрями такого дослідження.

Ключові слова: газетна рецензія, комунікативний аспект дослідження, комунікативна установка.

Постановка проблеми. Комунікативно-прагматичні особливості газетних рецензій нерідко цікавлять дослідників, оскільки цей жанр є багатофункціональним, проте рецензії грецьких газет у комунікативному аспекті не є достатньо дослідженими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовні особливості рецензій висвітлено в дослідженнях О.О. Сальникової [1], Н.А. Корневої [2], Т.С. Ляшенко [3; 4], І. Левчук [5], О.О. Якименко [6], О.А. Брони [7], С.В. Петренко [8], Л.М. Мониц [9] та ін.

Мета статті полягає у визначенні особливостей грецької газетної літературної рецензії у комунікативному аспекті.

Виклад основного матеріалу. За визначенням О.О. Сальникової, рецензія – це більш або менш цілісний аналіз твору з оцінною спрямованістю; рецензент прагне не лише обґрунтувати свою позицію, але й привернути увагу читача до рецензованого твору. Комунікативна установка рецензії – переконання, вплив на адресата (читача й автора твору). Об'єктом рецензії є художнє явище, яке породжується одним із видів мистецтва: літературою, музикою, живописом, театром, кіно [1].

Т.С. Ляшенко, вивчаючи жанр мистецтвознавчої рецензії, зазначає, що він як різновид жанру газетної рецензії належить до функціонального стилю газетної публіцистики і являє собою оцінку та аналіз твору мистецтва: живопису, скульптури, фотомистецтва [3, с. 112–113]. До типологічних особливостей жанру мистецтвознавчої рецензії, які зумовлені прагматичною заданістю тексту рецензії, зараховують: аналітичність, оцінність та інформативність щодо змісту рецензії; публіцистичність, емоційність, експресивність, рекламність, лапідарність щодо її стилю [3, с. 113].

Н.А. Корнева, досліджуючи у комунікативно-прагматичному аспекті наукову рецензію, зауважує, що основними комунікативними діями рецензента є інформування, оцінювання, інтерпретація [2].

Визначальним для нашого дослідження є підхід О.О. Сальникової, яка, називаючи структурно необхідні компоненти рецензії (інформацію про твір; інтерпретацію художнього явища; загальну оцінку твору; аналіз змісту і форми твору; оцінку-характеристику; представлення твору читачу), поділяє їх на дві групи: комунікативні та змістові. Комунікативний аспект рецензії, за словами О.О. Сальникової, визначається насамперед адресатом і комунікативним наміром (метою) журналіста. Зміс-

товий аспект жанру включає інформаційно-аналітичні параметри. Ця частина рецензії більш об'єктивна [1].

У статті зосередимося саме на комунікативному аспекті газетної літературної рецензії. Важливим для нашого дослідження є також твердження О.О. Сальникової про те, що рецензія є жанром поліадресатним, оскільки адресатом є і читач, і автор-письменник. У зв'язку із цим, зауважує дослідниця, рецензенту доводиться враховувати різні інтереси адресатів. Читач звертається до рецензії для того, щоб зорієнтуватися у світі книжних новинок, порівняти свої сприйняття з поглядами критика, роз'яснити для себе незрозумілі моменти. Автор твору ж цікавиться професійним відгуком на свою творчість, співвідносить свій задум з успішністю його втілення, шукає шляхи для подальшого вдосконалення своєї майстерності. Таким чином, журналіст стосовно читача виконує функцію скеровувану, рекомендаційну, а щодо автора – оцінну, дидактичну [1].

І. Левчук, називаючи функції рецензії, зазначає, що, «очевидно, потрібно виділяти і прагматичну функцію організації наукового спілкування, пов'язану передусім із виробленням вербальних форм наукового етикету» [5]. Дослідниця зауважує, що проникнення елементів публіцистики в текст рецензії зумовлюється тим, що автор застосовує не лише логічне доведення певних наукових положень, але й переконання. Адже рецензент прагне не просто інформувати читача, а зацікавити його, спонукати таким чином до прочитання книги. І. Левчук стверджує, що головна мета рецензійного дискурсу – переконати читачку аудиторію – зумовлює його антропоспрямованість [5].

Розглянемо у комунікативному аспекті газетну рецензію на наукову працю у випуску грецької газети Η Καθημερινή за 22.01.2017 р..

Літературна рецензія на науковий твір, а саме на підручник із конституційного права (*Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*), має заголовок *Ενα εργαλείο για συζήτηση ...* [10]. Уже сам заголовок побудовано так, щоб привернути увагу читачів, оскільки його рекламна функція актуалізується за допомогою одного з поширених для грецьких газет прийомів – використання трьох крапок. У першому абзаці рецензії вживаються дієслова у першій особі множини: *βρεθήκαμε, έχουμε συνηθίσει, αναγνωρίζουμε, να έχουμε* та присвійний займенник *μας*: *Στην πορεία της Ελλάδας ως συγκροτημένης (ας πούμε) πολιτείας, συχνά βρεθήκαμε κοντά στο όριο. Είναι αυτό ένα γνώρισμα της δημόσιας ζωής μας. Ενα άλλο γνώρισμα – που το έχουμε συνηθίσει, και ως εκ τούτου δεν το αναγνωρίζουμε στην έκταση που έχει – είναι η τάση μας να έχουμε άποψη για όσα γίνονται γύρω μας*. Автор ніби отождоє себе із читачами, завдяки чому між ними встановлюється контакт, оскільки й автор рецензії, і читачі живуть у тих самих умовах. Крім того, зміст перших речень газетної рецензії і вживання таких граматичних форм впливає і на рівень її емоційності, оскільки йдеться саме про грецькі реалії, знайомі кожному грецькому читачу.

Третій і четвертий абзаци рецензії містять риторичні запитання, досить вузькопрофільні, оскільки безпосередньо стосуються конституційних правових аспектів, але водночас такі, які є актуальними питаннями для грецького суспільства, що так чи інакше цікавлять, по суті, кожного громадянина (читача): *Με ποια αφορμή/δικαιολογία ιμπορούν να γίνουν πρόωρες εκλογές; Με σταυρό ή με λίστα; <...> Με τι πλειοψηφία ψηφίζονται καθοριστικές διεθνείς δεσμεύσεις, π.χ. στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.* Рецензент також зауважує, що особі, яка не знає зсередини грецьких реалій, може здатися, що конституційність є найважливішим питанням для грецьких громадян, проте насправді ситуація цілком протилежна – конституційні питання є досить маргінальними. Такі обговорення переважно відбуваються у грецьких кав'ярнях та останнім часом серед блогерів.

Далі автор рецензії ставить чітке питання: *Προς τι αυτές οι παρατηρήσεις*, на яке чітко відповідає: *Για να εισαγάγουν το "Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου" του Αντόνη Παντελή, καθηγητή του Συνταγματικού στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, που κυκλοφόρησε πρόσφατα σε 3η έκδοση, από τις Εκδόσεις Λιβάνη, με συμπλήρωμα πλήρη ανάπτυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, називаючи назву книги, її автора, надаючи інформацію про автора та видавництво. Зауважимо, що, окрім бібліографічного опису книги після заголовка рецензії, її назва зазначається лише в передостанньому абзаци. На нашу думку, це також є прийомом привертання уваги читача: спершу зацікавити реципієнта змістом праці, оскільки, як слушно зазначає автор рецензії, одразу ж після згадування назви рецензованого твору сама назва «підручник» може бути стримувальним фактором для широкого кола читачів: *Η έκφραση και μόνον "Εγχειρίδιο" ηχεί ίσως αποτρεπτικά για τον γενικό αναγνώστη.* Однак автор рецензії одразу ж спростовує такий підхід: *Ομως ενώ απευθύνεται στον φοιτητικό κόσμο από τη φύση του, είναι έτσι γραμμένο και δομημένο ώστε να ιμπορεί να χρησιμεύσει και σε κάθε ενδιαφερόμενο να προσεγγίσει, ενημερωμένος, τη συνταγματική συζήτηση (Οднак, хоча він за своєю природою розрахований на студентів, його написано і структуровано так, що він може стати корисним для будь-якої зацікавленої особи, яка хоче наблизитися до конституційного обговорення, будучи всебічно поінформованою із цього кола питань).*

Як бачимо, автор експліцитно реалізує комунікативну установку рецензії – зацікавити якомога більшу кількість читачів, привертнути увагу не лише студентів, а й широкого загалу. Для найменування адресата-читача використовуються словосполучення: *φοιτητικός κόσμος, κάθε ενδιαφερόμενος.*

В останньому абзаци автор рецензії дає позитивну оцінку рецензованому твору: *Μια τέτοια, διαφωτιστική στον πυρήνα της, προσέγγιση* та називає широке коло питань, яких торкається рецензований підручник, чим захоочує читачів познайомитися із цією працею. Однак далі автор ненав'язливо висловлює своє ставлення (вживаючи дієслово *θαρροῦμε* (вважаємо)): песимістично оцінює найближче майбутнє та звертає увагу на те, що таке дослідження може не бути дуже корисним найближчим часом (*Μια τέτοια, διαφωτιστική στον πυρήνα της, προσέγγιση στη συζήτηση για το Σύνταγμα, για τη συνταγματικότητα, για τα όρια της πολιτικής λειτουργίας, για τη συνταγματική μνήμη ενός συχνά παραμμένου παρελθόντος, για τον πυρήνα εντέλει της οργανωμένης πολιτικής συμβίωσης κινδυνεύει – θαρροῦμε – να αποδειχθεί πολύ χρήσιμη στα χρόνια που μας έρχονται*). Отже, автор рецензії, даючи, як це зазвичай відбувається, наприкінці рецензії свою експліцитну оцінку рецензованому твору, звертається до обох адресатів: читача та автора. Читачу він рекомендує цю працю як гідну та якісну. Автору підручника він вказує на можливу

неоднозначність сприйняття праці за сучасного стану речей у грецькому суспільстві.

Висновки. Отже, дослідження газетної літературної рецензії у комунікативному аспекті є цікавим тому, що вона має чітку комунікативну установку – викликати інтерес до рецензованого твору в якомога більшої кількості читачів. Комунікативний аспект дослідження газетної літературної рецензії зосереджено на її адресатах та комунікативній меті. Рецензент по-різному апелює до адресатів. Стосовно читача завданням рецензента є виділити працю з-поміж великої кількості книг, що публікуються, допомогти читачу зрозуміти суть праці, висвітлюючи її основні питання та теми, вказати на її переваги або недоліки. Стосовно автора метою рецензента є надати фахову оцінку твору, вказати на його співвіднесеність із реаліями, актуальними проблемами та інтересами читача.

З комунікативного погляду грецька газетна рецензія містить емоційні елементи, оскільки таким чином можна викликати інтерес у читачів. Це відбувається вже з перших моментів ознайомлення читача з рецензією, зокрема із заголовка. Емоційність виявляється у змісті повідомлення та виражається за допомогою мовних засобів, проте з дотриманням етичних наукових норм. Рецензент визначає коло читачів, яких може зацікавити рецензована праця, проте, як правило, він намагається розширити це коло, наскільки це можливо.

Загалом грецька газетна літературна рецензія становить досить значну базу для мовознавчого дослідження. Розгляд її оцінкового як найважливішого елемента становить інтерес подальших досліджень.

Література:

1. Смелкова З.С. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами газеты : [учебное пособие] / З.С. Смелкова, Л.В. Ассуирова, М.Р. Саввова, О.А. Сальникова. – М. : Флинта : Наука, 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://evartist.narod.ru/text3/88.htm#%D0%B7_01.
2. Корнева Н.А. Рецензія в сучасному науковому дискурсі: семантико-композиційний та комунікативно-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Н.А. Корнева ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 21 с.
3. Ляшенко Т.С. Типологічні риси та структурно-композиційні особливості різновидів мистецтвознавчої рецензії / Т.С. Ляшенко // Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови». – 2001. – Вип. 9. – С. 112–120.
4. Ляшенко Т.С. Структурно-композиційні, лінгвостилістичні та прагматичні особливості тексту мистецтвознавчої рецензії (на матеріалі німецьких газет) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т.С. Ляшенко ; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2004. – 24 с.
5. Левчук І. Комунікативні ознаки рецензійного дискурсу / І. Левчук // Studia Ukrainica Posnaniensia. – 2013. – Zeszyt I. – S. 99–107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esnuir.euu.edu.ua/handle/123456789/902>.
6. Якименко О.О. Мовні особливості літературних рецензій у сучасних українських ЗМІ / О.О. Якименко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Філологія». – 2012. – № 1021. – Вип. 66. – С. 214–220 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/8256>.
7. Брона О.А. Різновиди літературно-критичних статей та особливості їхньої горизонтальної та вертикальної побудови (на основі інтернет-видань) / О.А. Брона // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. – Вип. 30. – С. 211–216.

8. Петренко С.В. Аксиологічні особливості літературно-критичних жанрів медійного дискурсу (на матеріалі англійської мови) / С.В. Петренко // Мова і культура. – 2013. – Вип. 16. – Т. 2. – С. 259–263 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2013_16_2_46.
9. Монич Л.М. Рецензія як специфічний жанр на сторінках літературно-художніх журналів / Л.М. Монич // Наукові записки Інституту журналістики. – 2013. – Т. 53. – С. 87–90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2013_53_17.
10. Η Καθημερινή [Ηλεκτρονική πηγή]. – πρόσβαση : <http://www.kathimerini.gr>.

Тищенко Е. А. Коммуникативный аспект исследования греческих газетных литературных рецензий

Аннотация. В статье исследованы особенности греческих газетных литературных рецензий в коммуникативном

аспекте, сделан обзор научной литературы по обозначенной проблематике, определены основные направления такого исследования.

Ключевые слова: газетная рецензия, коммуникативный аспект исследования, коммуникативная установка.

Tyschenko O. Communicative aspect of research of Greek newspaper literary reviews

Summary. The article deals with the features of Greek newspaper literary reviews in the communicative aspect, the scientific literature on the outlined problems is reviewed, and the main directions of such research are defined.

Key words: newspaper review, communicative aspect of research, communicative setting.

Фоменко Е. Г.,*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії і практики перекладу,
заведуючий кафедрою теорії і практики перекладу
Класического приватного університету*

ПОСТСОВЕТСКОЕ ДЖОЙСОВЕДЕНИЕ: ВЗГЛЯД ИЗНУТРИ

Аннотация. Статья обобщает достижения постсоветского джойсоведения с начала XXI века в разнообразии лингвокогнитивного, лингвотипологического, лингво-синергетического, лингвопоэтического, культурологического и литературоведческого подходов. Намечаются перспективы развития постсоветского джойсоведения в фазовом переходе Стерна-Джойса, позволяющие исследовать роль славянских языков и культур в вербализации «Поминок по Финнегану» и коэволюционные процессы в целом Дж. Джойсе.

Ключевые слова: постсоветское джойсоведение, индивидуально-авторская концепция, индивидуально-авторский концепт, эпифаническая модель, параметры порядка, девиации.

Постановка проблемы. С начала XXI в. на постсоветском пространстве защищены три докторских [5; 19; 24] и более десятка кандидатских диссертаций [1, с. 7–18, 23], посвященных Джеймсу Джойсу. Хотя о школе постсоветских джойсоведов говорить рано, можно наблюдать положительную междисциплинарную динамику, укрепляющую связи лингвистики текста, когнитивной поэтики, лингвопоэтики, когнитивной лингвистики, нарратологии, литературоведения, лингвокультурологии и лингвофилософии обращением к текстам Дж. Джойса.

Анализ последних исследований и публикаций. Украинское джойсоведение представлено литературоведческими и лингвистическими докторскими [5; 19] и кандидатскими диссертациями [8; 9; 13; 14]. Особняком стоит просветительская книга харьковского доктора физико-математических наук И.И. Папинова «Век Джойса», написанная под псевдонимом И. Гарин [2]. В России, наряду с литературоведческим и лингвистическим джойсоведением [1; 7; 10; 11; 15–18; 23; 24], защищена кандидатская диссертация по культурологии [12]. Обобщающий характер носит литературоведческая монография Е.Ю. Гениевой «И снова Джойс ...» [3], в которой высказывается мысль, что Неверие, Слепота и Изгнанничество самого Дж. Джойса породили его «Человеческую комедию».

Хотя интерес к Дж. Джойсу поддерживается, включая диссертации, монографии и статьи, постсоветское джойсоведение остается разрозненным и не испытывает потребности во внутренней дискуссии, которая бы позволила очертить перспективные горизонты исследования. Постановка вопроса о теоретическом потенциале постсоветского джойсоведения назрела, потому что необходимо выяснить, почему оно является недооцененным зарубежным джойсоведением. А проигрывает постсоветское джойсоведение, прежде всего, из-за недостаточного внимания к новаторским явлениям в русском языке и культуре, природа которых разделяется Дж. Джойсом. Неслучайно появляются работы, исследующие сходство Андрея Белого и Дж. Джойса [13; 21, с. 110–116], А.П. Чехова и Дж. Джойса [18], Владимира Набокова и Дж. Джойса [21, с. 116–122].

В то же время остаются одиночными усилия, направленные на выяснение места славянского слоя в вербализации «Поминок по Финнегану», в частности, в эпизоде о русском генерале [19; 20, с. 97–107; 21, с. 131–157; 22, с. 121–154].

Цель статьи – выяснить специфику современного постсоветского джойсоведения и наметить перспективу, которая бы укрепила его влияние на развитие филологической мысли современности.

Изложение основного материала. Междисциплинарный характер постсоветского джойсоведения не вызывает сомнений. Особенно трудно вписаться в узкие рамки специализации «теория языка» и «германские языки» диссертационным работам, развивающим лингвистику художественного текста, когнитивную поэтику, когнитивную лингвистику, лингвистическую типологию художественного текста. Лингвистика художественного текста представлена работами, изучающими текстовые категории связности и темпоральности на материале Дж. Джойса [1; 11]. Ю.А. Иванова исследует типологию текста романа-мифа, выделяя темпоральные мифологемы в «Улиссе» на фонетическом, фразеологическом, лексическом, стилистическом и композиционном уровнях. Акцент делается на именах собственных, топонимах, антропонимах, цитациях прецедентных текстов и номинативных конструкциях. Делается попытка разграничить «ядерные и периферийные концепты повествования» и рассмотреть имплицитные «элементы повествования» в «Улиссе». Е.Н. Бобрикова [1] делает ставку на инвариантные характеристики вербализации в «Улиссе»: задача невыполнимая без привлечения целого Дж. Джойса. Е.Н. Бобрикова думает, что лингвотипологическое в «Улиссе» определяется внутренней речью «для себя» и уменьшением средств связности (а не их трансформацией, что происходит на самом деле). Разграничение структурно-семантического и когнитивно-прагматического аспекта для изучения связности в «Улиссе» является рациональным. Главным недостатком, на наш взгляд, есть игнорирование серийной связности в «Улиссе», изучение которой подготовлено исследованием ассоциативной связности в этом тексте кандидатской диссертацией В.А. Ефименко [9].

Теоретические положения коммуникативной лингвистики лежат в основе кандидатской диссертации И.А. Столяровой, посвященной сложным и сложнопроизводным словам в «Улиссе» [17]. И.А. Столярова приходит к выводу, что в «Улиссе» левосторонний элемент композита обуславливает правосторонний. Вопросы словообразовательных отклонений в «Улиссе» другой российский исследователь Н.Г. Горбунова [7] решает в русле когнитивной лингвистики. Ее кандидатская диссертация импонирует добротной исследовательской частью. Н.Г. Горбунова изучает голофрастические конструкции, двухкомпонентные слова-смысловые блоки, телескопические образования, конверсию, количественное и качественное преобразование фонемного

состава, неморфное усечение слов, девиации антропонимов и подмену компонента по рифме и аналогии. Она заключает, что Дж. Джойс осваивает внешние индивидуально-авторские концепты «флора», «бестиарий» и «музыка» изменением фонемной структуры слова, словосложением и антропонимической моделью, в то время как для внутренних индивидуально-авторских концептов «религия», «пространство» и «Ирландия» он отбирает телескопию, заимствования, подмену компонента и конверсию. Исследование Н.Г. Горбуновой убеждает, что ономастическое словотворчество органично индивидуально-авторскому стилю Дж. Джойса.

Опираясь на теоретическую базу когнитивной поэтики, Ю.М. Фокина сравнивает индивидуально-авторскую концептосферу в малой прозе Дж. Джойса и А.П. Чехова [18], уделяя основное внимание концептам «жизнь», «смерть» и «церковь». Исползованная методика, позволяющая выявить ассоциативную природу индивидуально-авторской концептосферы писателя, является ценной для выявления параметров порядка в разных индивидуально-авторских концептосферах. Сопоставительный подход применяется в кандидатской диссертации О.В. Дельва, изучающей в лингвокогнитивном и коммуникативно-прагматическом аспекте вербализацию «маленького человека» в малой прозе Дж. Джойса и О'Генри [8].

Работы автора этих строк [19–22] развивают лингвотипологию художественного текста в междисциплинарной интеграции лингвистической теории художественного текста, когнитивной лингвистики, нарратологии, интерпретации художественного текста, лингвопоэтики и лингвосинергетики. Выстраивается эпифаническая модель, которая в целом Дж. Джойсе претерпевает трансформационный радикализм. Свертка повествовательная, обнаруживаемая в набросках ранних эпифаний, открывает пространство эпифанизации, которое выстраивается в «Дублинцах» по принципу гномона, а затем разрастается в ризоморфное пространство, фрактальное по отношению мирового художественного дискурса. Если традиционная повествовательная модель организует пространство действия, то эпифаническая модель, имплицитно первую, обращается к языковой концептуализации внутреннего человека, к дробной картине его действующего сознания. В эпифаническую модель вовлекается весь языковой материал, предоставляемый отдельным текстом, идиостилем писателя, коллективным идиостилем эпохи, подтверждение чему находим в работах [1; 7; 9; 11; 17; 18]. Полагаем, что идиостиль Дж. Джойса является историческим звеном в эволюции английского литературного языка, крупным явлением в освоении языковых возможностей художественного текста, развернутым лингвотипологическим вариантом, образующим центр притяжения для языкотворчества его эпохи. Мы последовательно раскрываем его индивидуально-авторскую концепцию и философию самопознания [20]; исследуем генезис его эпифанического мира, лингвотипологию его эпифанической модели и ризомность «Поминок по Финнегану» [21]. Неуклонно проводя мысль о лингвотипологической природе целого Дж. Джойса как параметрах порядка, в освоении которых участвуют современные Дж. Джойсу писатели, мы выходим на систему контекста-текста-подтекста в фазовом переходе Стерна-Джойса и исследуем принципы синергетической вербализации в «Поминок по Финнегану» [22]. В нашей концепции эпифаническая модель художественного текста поддерживает свою гомеостатичность аттрактором эпифанического СОПРИКОСНОВЕНИЯ, которое объясняет и интермедальность [24],

и интертекстуальность [2; 3; 5; 15], и лингвотипологическую природу [19] Дж. Джойса.

Органична нашим поискам литературоведческая концепция, развиваемая украинским джойсоведом Э.П. Гончаренко [5; 6]. Нам близок взгляд Э.П. Гончаренко на эпифанию как тип образного мышления, совмещающий физическую реальность бытия предмета в мире и психическую реальность его восприятия. Ценным в трудах Э.П. Гончаренко является интеграция Дж. Джойса в художественную систему его времени, сравнение изображенной им текучести сознания личности с В. Вульф, А. Жидом и М. Прустом, что указывает на эпифанический принцип художественного откровения, раздвигающий границы одного языка и культуры. Вкладом в джойсоведение являются сформулированные Э.П. Гончаренко положения о новом жанре романа-портрета, о вытеснении символа эпифанией, об эпифанической организации джойсовского текста, о поэтике отсутствия, о модернистской концепции «анонимной индивидуальности». Э.П. Гончаренко закладывает перспективу изучения целого Дж. Джойса в мировом художественном дискурсе, что является фундаментальным и для нашей лингвотипологической концепции художественного текста.

Что касается докторской диссертации российского джойсоведа С.И. Шеиной [23; 24], в ней, на наш взгляд, не обнаруживается оригинальной теоретической базы. Спорно мнение С.И. Шеиной о том, что поэтические вставки расшатывают монолитность прозаической структуры «Улисса». Не считаем мы «Джакомо Джойса» ни рассказом, ни увертюрой к «Улиссу» [23] и «Поминок по Финнегану» [24]. С.И. Шеина не справляется с выводами, вытекающими из ее собственного анализа синтеза поэзии и прозы в творчестве Дж. Джойса. Не воспринимаются ее слова в заключении к диссертации о том, что Дж. Джойс проникает в «самую суть человеческой личности» и что его «слияние поэзии и прозы» разрешает «проблемы человеческого бытия». В автореферате заявленный «новый подход» остается неназванным [24]. Нет ожидаемого выхода на ризоморфную аллюзивность Дж. Джойса, которая бы проиллюстрировала специфику его синтеза поэзии и прозы по сравнению с Беккетом.

Из литературоведческих работ следует назвать, по порядку защиты, кандидатские диссертации [16; 4; 10; 15; 14]. Л.А. Спицына [16] изучает влияние Дж. Джойса на Висенте Бласко Ибаньеса. А.М. Гильдина [4], опираясь на концепцию В. Изера, связывает «новеллистический поворот» в «Дублинцах» с эпифанией-озарением; однако не объясняется влияние «эпифанального момента» на динамику Дж. Джойса. Категорично звучит суждение о противопоставлении Дж. Джойсом ирландской и мировой литературы (по нашим наблюдениям, Дж. Джойс избегает противопоставлений вообще). Исследуя типы художественного пространства в «Портрете художника в юности», Т.С. Жилина [10] обращает внимание на бесфабульность, влияние французских символистов, раздвижение пространства до масштабов мира. Можно спорить с ее бинарным разделением пространства на положительное и отрицательное (например, дом-колледж), но можно разделить ее мнение об «открытости» дома Стивена. Д.А. Протопопова [15] исследует, опираясь на оригинальный текст и русскоязычный перевод В. Хинкиса и С. Хоружего, как в «Улиссе» переклички шекспировского материала пересекают Блума-Шекспира и Стивена-Гамлета. Д.А. Протопопова считает, что шекспировские аллюзии расширяют «нарративную основу романа», а шекспировская тема в «Улиссе» сцепляет «Телемахиду» и «Одиссею».

Нарратологические проблемы в целом Дж. Джойсе ставятся в кандидатской диссертации Т.В. Микроусовой [15]. С полемическим задором Т.В. Микроусова критикует постсоветское джойсоведение за недостаточное внимание к целому Дж. Джойсу. Однако именно Э.П. Гончаренко впервые в постсоветском джойсоведении подробно описывает ранние эпифании Дж. Джойса [5], а наше лингвотипологическое моделирование вообще возможно только в целом Дж. Джойсе [19]. Досадные неточности (на самом деле теория прекрасного раскрывается до «Дублинцев» в «Стивене-герое», равно как монтаж относится к «Улиссу», а не «Дублинцам»; известный джойсовед Ф. Сенн не является лингвистом; диссертация Ю.М. Фокиной выполнена в русле когнитивной поэтики, а не лингвистики текста) соседствуют с неполнотой вхождения в актуальность проблемы. В частности, выпадает из поля зрения джойсовед-нарратолог М. Флудерник, которая еще в начале 1980-х гг. исчерпывающе осветила нарративность Дж. Джойса в «Улиссе» [25]. Т.В. Микроусова заявляет, что в «Улиссе» применяется «нетрадиционный нарратив», тогда каким он был в «Дублинцах» и в «Портрете»? Т.В. Микроусова не вступает в диалог с нашими работами [19] и [20], где свертка повествования и пространственная одновременность рассматриваются в проекции на индивидуально-авторскую концепцию Дж. Джойса.

Наконец, несколько слов следует сказать о кандидатской диссертации С.А. Кораблевой, развивающей культурологический подход к Дж. Джойсу [12]. С.А. Кораблева разграничивает «поток сознания» и внутренний монолог, что является шагом вперед по сравнению, например, с кандидатской диссертацией Е.Н. Бобриковой [1]. Однако утверждение о том, что внутренний монолог ограничен вербализованным содержанием сознания, представляется спорным. Туманными такими умозаключениями, как «девальвация вербальных форм в качестве их вербальности» или «невербализованные содержания сознания, данные в полноте их бытийствования». Если поток сознания, по мнению С.А. Кораблевой, присущ модернизму, как тогда объяснить, отчего в чистом виде у Дж. Джойса он используется только в эпизоде «Сирены» и «Джакомо Джойсе»? И как быть с сенсорными впечатлениями Эдуара Дюжардена или внутренним анализом (свободным непрямым монологом) Дороти Ричардсон? И что делать со сращением авторской речи и внутреннего монолога в «Улиссе»? На эти вопросы ответа в диссертации нет.

Постсоветское джойсоведение занимает особое место в мировом джойсоведении благодаря четко обозначенной актуальной филологической направленности. Можно утверждать, что постсоветское джойсоведение восполняет лингвистический пробел в мировом джойсоведении, выявляя лингвотипологическое [1; 8; 18; 19] и систематизируя словообразовательные девиации Дж. Джойса [7; 17]. Постсоветские джойсоведы вписывают новаторство Дж. Джойса в порубежную эпоху [2; 3; 5; 6; 16; 19–24], открывают новые горизонты для изучения русскоязычных писателей в синергии Дж. Джойса [18]. Интересны параллели между А. Белым, А.П. Чеховым и Дж. Джойсом [13; 18]. Интермедальность Дж. Джойса [23; 24], продолжая исследования зарубежного музыковеда М. Заткалика, складывается в самостоятельное направление. Постсоветское джойсоведение выходит на синергию Дж. Джойса [22], подчеркивая такие ее свойства, как нелинейный многомерный континуум [16, с. 6] и фрактальность [15; 22].

Подобно книге Ричарда Элмана, связывающей творчество и биографию Дж. Джойса, «И снова Джойс ...» Е.Ю. Гениевой

[3] останется отправной точкой постсоветского джойсоведения. Фундаментальны такие положения: 1) Дж. Джойс представляет собой «синтетический» тип художника; 2) Дж. Джойсу свойственен «особый способ типизации»; 3) у Дж. Джойса главным героем литературы является язык, осваивающий «мимесис различных языков реальности» у «персонажей-сознаний», «сплетение лейтмотивов» и монтаж в «Улиссе», «слово-образ» в «Поминках»; 4) Дж. Джойс стоит у истоков интеллектуального искусства современности.

Вместе с тем постсоветское джойсоведение проигрывает отсутствием, за редким исключением, системного обзора зарубежного джойсоведения, которое не стоит на месте, судя по монографиям Д. Аттриджа, П. Берлетсена, Б. Дейнтонна, В. Махаффи, Л. Спинкса, Г. Фишера, Л. Флормана и др. Близкие по духу труды швейцарского джойсоведа Ф. Сенна, которого нам удалось привлечь для участия в международной коллективной монографии [26], остаются без должной оценки его оригинальной джойсоведческой концепции. Хрупкими остаются связи между самими постсоветскими джойсоведами, которые неохотно пересекают границы филологических дисциплин и не всегда вникают в междисциплинарные изыскания, хотя бы для ведения полемики в пределах своей проблематики. Создается впечатление, что часто в Дж. Джойсе видят самоценный материал, гарантирующий актуальность и новизну исследования. Приходится констатировать, что постсоветскому джойсоведению присущи фрагментарность, недуг мирового джойсоведения и отсутствие интереса к созданию постсоветской школы джойсоведения.

Прежде всего, скрупулезный анализ художественных текстов Дж. Джойса является необходимым условием для развития оригинальной школы постсоветского джойсоведения. Во-вторых, не надо бояться выхода за узкие рамки специализации при написании диссертаций по Дж. Джойсу. В-третьих, постсоветские джойсоведы должны выявить специфику славянского слоя в «Поминках по Финнегану», решая тем самым проблему автопоэтической критичности вербализации в упорядоченном хаосе ассоциативности Дж. Джойса. В-четвертых, постсоветским джойсоведам предстоит изучить систему контекста-текста-подтекста Дж. Джойса как самоорганизацию, коллективное действие, направленное на предание параметра порядка явлениям, определяющим эпоху, в аттракторе эпифанического соприкосновения, заданного самим Дж. Джойсом. Наконец, большие возможности открывает изучение фазового перехода Стерна-Джойса [22, с. 155–183], запущенного сверткой повествования и потоком сознания Лоренса Стерна.

Выводы. Школа постсоветского джойсоведения состоится, когда пройдет свой путь в освоении одновременности контекста-текста-подтекста Дж. Джойса в синергетическом напряжении мирового художественного дискурса. Только тогда можно будет сказать, в чем состоит новаторство Дж. Джойса как интеллектуального конструктора фиктивного мира и какова роль славянских языков и культур в фазовом переходе Стерна-Джойса.

Литература:

1. Бобрикова Е.Н. Средства связности текста в литературе «потка сознания»: на материале романа Джеймса Джойса «Улисс»: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Е.Н. Бобрикова; Юж. федер. ун-т. – Ростов-на-Дону, 2008. – 156 с.
2. Гарин И. Век Джойса / И. Гарин. – М.: ТЕРРА-Книжный клуб, 2002. – 848 с.
3. Гениева Е. И снова Джойс... / Е. Гениева. – М.: ВГБИЛ им. М.И. Рудомино, 2011. – 268 с.

4. Гильдина А.М. Новеллистика Джеймса Джойса : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / А.М. Гильдина ; Челябинский гос. ун-т. – Челябинск, 2003. – 188 с.
5. Гончаренко Е.П. Проза Джеймса Джойса і проблема новаторства в англійському модернізмі початку ХХ століття : автореф. дис. ... докт. філол. наук / Е.П. Гончаренко ; НАН України ; Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. – К., 2001. – 21 с.
6. Гончаренко Е.П. Життєва та творча «Одіссея» Джеймса Джойса : [монографія] / Е.П. Гончаренко. – Дніпро : Наука й освіта, 2010. – 207 с.
7. Горбунова Н.Г. Языкотворчество Джеймса Джойса: словообразовательный аспект (на примере романа «Улисс») : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Н.Г. Горбунова ; РГПУ им. А.И. Герцена. – СПб., 2005. – 204 с.
8. Дельва О.В. Художній образ «маленької людини» у творах О'Генрі та Дж. Джойса: лінгвокогнітивний та комунікативно-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О.В. Дельва ; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2015. – 20 с.
9. Єфименко В.А. Дискурсивна характеристика потоку свідомості в англійській мові : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В.А. Єфименко ; КНУ ім. Т. Шевченка – К., 1997. – 16 с.
10. Жилина Т.С. Семантика художественного пространства в романе Джеймса Джойса «Портрет художника в юности» : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / Т.С. Жилина ; РГУ им. И. Канта. – Калининград, 2008. – 180 с.
11. Иванова Ю.А. Категория мифологического времени в современном романе-мифе : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Ю.А. Иванова ; РГПУ им. А.И. Герцена. – СПб., 2008. – 188 с.
12. Кораблева С.А. Текст «потока сознания» в художественной культуре модернизма (на материале романа Джеймса Джойса «Улисс») : дисс. ... канд. культурологи : спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / С.А. Кораблева ; Костромской гос. ун-т им. Н.А. Некрасова. – Кострома, 2003. – 172 с.
13. Краснящих А.П. Джеймс Джойс: специфика художественного мира и проблема творческого метода : автореф. дис. ... канд. филол. наук / А.П. Краснящих. – Днепропетровск, 1998. – 20 с.
14. Мітроусова Т.В. Наратологічні аспекти художньої еволюції Дж. Джойса : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / Т.В. Мітроусова ; Таврійський нац. ун-т. – Сімферополь, 2011. – 18 с.
15. Протопопова Д.А. Шекспировские цитаты и аллюзии в романе Джеймса Джойса «Улисс» : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / Д.А. Протопопова ; МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 2008. – 246 с.
16. Спицына Л.А. Джеймс Джойс и Висенте Бласко Ибаньес: проблема литературных связей : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / Л.А. Спицына ; Моск. пед. гос. ун-т. – М., 2001. – 239 с.
17. Столярова И.А. Лингвокреативные механизмы словосложения: на материале номинативных комплексов в романе Джеймса Джойса «Улисс» : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / И.А. Столярова ; Самарский гос. пед. ун-т. – Самара, 2003. – 178 с.
18. Фокина Ю.М. Особенности репрезентации индивидуально-авторской концептосферы в англоязычной и русскоязычной прозе : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Ю.М. Фокина ; Саратов. гос. ун-т им. Н.Г. Чернышевского. – Саратов, 2010. – 184 с.
19. Фоменко Е.Г. Лингвотипологическое в идиостиле Джеймса Джойса : дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Е.Г. Фоменко ; МАУП ; Запорожский ин-т им. гетмана П. Сагайдачного. – Белгород, 2006. – 445 с.
20. Фоменко Е.Г. Языкотворчество Джеймса Джойса : [монография] / Е.Г. Фоменко. – Запорожье : Классический приватный университет, 2014. – 180 с.
21. Фоменко Е.Г. Эпифаническое откровение Джеймса Джойса : [монография] / Е.Г. Фоменко. – Запорожье : Классический приватный университет, 2014. – 179 с.
22. Фоменко Е.Г. Синергия Джеймса Джойса : [монография] / Е.Г. Фоменко. – Запорожье : Классический приватный университет, 2016. – 204 с.
23. Шеина С.Е. Поэзия Джеймса Джойса в контексте его новаторства : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / С.И. Шеина. – Балашов, 2003. – 174 с.
24. Шеина С.Е. Взаимодействие поэзии и прозы в англо-ирландской литературы первой половины ХХ века (Дж. Джойс и С. Беккет) : автореф. дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / С.Е. Шеина ; Моск. пед. гос. ун-т. – М., 2009. – 34 с.
25. Fludernik M. Erzähler und Figurenrede in James Joyces Ulysses : Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Graz / M. Fludernik. – Graz, 1982. – 231 S.
26. Senn F. Joyce's Internal Translations / F. Senn // Грані сучасної лінгвістики : [колективна монографія] / за ред. О.Г. Фоменко, В.К. Харч

Фоменко О. Г. Пострадянське джойсознавство: погляд зсередини

Анотація. Стаття узагальнює досягнення пострадянського джойсознавства з початку ХХІ століття в різноманітності лінгвокогнітивного, лінгвотипологічного, лінгвосинергійного, лінгвопоетичного, культурологічного та літературознавчого підходів. Намічено перспективи розвитку пострадянського джойсознавства у фазовому переході Стерна-Джойса для дослідження ролі слов'янських мов і культур у вербалізації “Finnegans Wake” та коеволуційних процесів у цілому Дж. Джойсі.

Ключові слова: пострадянське джойсознавство, індивідуально-авторська концепція, індивідуально-авторський концепт, епіфанічна модель, параметри порядку, девіації.

Fomenko E. Post-Soviet Joycean research: a view from inside

Summary. The article summarizes achievements of post-Soviet Joycean research from the beginning of the 21st century in a variety of linguistic-cognitive, linguistic-typological, linguistic-synergetic, linguopoetic, cultural, and literary criticism approaches. The article finds a way forward in the development of post-Soviet Joycean research within the framework of the Stern-Joyce phase shift with a view to exploring the role of Slavonic languages and cultures in “Finnegans Wake” and co-evolutional processes in whole Joyce.

Key words: post-Soviet Joycean research, individual-authorial conception, individual-authorial concept, epiphanic model, parameters of order, deviations.

*Шенітько С. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та практики перекладу
Маріупольського державного університету**Шарунова А. В., Пилипшанова К. В., Попова С. С.,**студентки факультету грецької філології
Маріупольського державного університету*

ВЕЛЕРИЗМИ, ПРОВЕРБІАЛЬНІ ПОРІВНЯННЯ ТА ПРИСЛІВ'Я ЯК ЖАНРИ ПАРЕМІЙ

Анотація. У статті розглянуто англійськомовні велеризми, провербіальні порівняння та прислів'я як жанри паремій, описано основні їхні функції та тематику. Методологічним підґрунтям дослідження визначено когнітивно-прагматичний підхід.

Ключові слова: велеризми, провербіальні порівняння, прислів'я, паремії.

Постановка проблеми. Останнім часом різко зріс інтерес дослідників до мовного статусу, видової своєрідності, функціонального призначення і культурної значущості паремій як фольклорно-мовних репрезентантів народного менталітету. Ряд проблем, що виникають за такої постановки питання, ускладнюється ще й тим, що паремійний простір англійської мови являє собою складну жанрово-видову систему, статус і власне структура якої досі залишаються в науці відкритими. У світлі зазначених тенденцій розвитку пареміології саме питання семантики і прагматики виявляються визначальними для усвідомлення статусу і функціональної основи паремій. Усе це викликає необхідність обґрунтування сутності паремій і визначення їх видової специфікації для встановлення об'єктивних критеріїв параметризації пареміологічного простору англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Паремії розглядалися дослідниками у багатьох аспектах. Теорією їх вивчення займалися О.О. Потебня, О.О. Шахматов, В.В. Виноградов, В.Л. Архангельський, Г.Л. Пермяков та ін. Походженням прислів'їв, визначенням, використанням, класифікацією, структурою, значенням – І.І. Срезневський, Ф.І. Буслаєв, В.І. Даль, Г.Л. Пермяков, В.П. Жуков, Є.М. Верещагін, В.Г. Костомаров, В.І. Зімін, Н.М. Амосова, Л.Б. Савенкова, Г.Д. Сидоркова, З.К. Тарланов, А. Крікман та ін. Дослідженням англомовних паремій займалися В. Мідер, А. Тейлор та В.Х. Коллінз.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу англійськомовних велеризмів, прислів'їв та провербіальних порівнянь як жанрів паремій. Завдання полягає у дослідженні прагматики та семантики прислів'їв, провербіальних порівнянь та велеризмів.

Виклад основного матеріалу. У традиційній зарубіжній науковій літературі до пареміофонду входять різні афористичні структури типу прислів'їв, ідіом, порівнянь, загадок, велеризмів [1]. У традиційній вітчизняній літературі [2] спектр жанрового розподілу є ще ширшим – прислів'я, приказки, побажання, прокляття, прикмети, велеризми, промовки, пародії на молитви, каламбури, анекдоти. У пізніших дослідженнях об'єм пареміології звужується (В.М. Мокієнко) [3], і до паремій віднесено прислів'я, приказки та ідіоматичні вирази. Па-

ралельно дослідження в зарубіжній лінгвістиці доходять цього самого висновку; до того, що називають “proverbs”, відносять прислів'я та прикмети [4]. Такі результати підтверджують правильність висновків класичних робіт із фразеології, у яких до паремій відносять прислів'я та приказки, які формують ядро пареміології, оскільки вони наявні в багатьох мовах та мають ознаки, що диференціюють їх від інших жанрів паремій. Вони виражають ціннісні судження і прескрипції як образного, так і необразного характеру, є кодексом морально-етичних правил, оцінками буття та є за своєю суттю парадоксальними сентенціями. Паремії відтворюються не як одиниці мови, їх значення формуються у фольклорно-оцінній сфері, оскільки їхня денотація є приводом для віднесення до системи цінностей [5, с. 114]. Н.М. Семененко визначає паремії як афоризми фольклорного походження, які характеризуються стійкістю, відтворюваністю і прецедентністю [6, с. 27].

Існують різні аспекти вивчення паремій як афоризмів фольклорного походження. Більше того, ступінь їх вивченості теж різний. Продуктивність же когнітивно-прагматичного підходу у спробі виявлення семантико-типологічних ознак різних жанрових різновидів паремій полягає насамперед у його орієнтованості на виявлення функціонально-прагматичних і когнітивно-семантичних властивостей народних афоризмів. Когнітивно-прагматичний підхід розглядає паремії як особливий різновид прецедентних одиниць мови, оскільки вони є своєрідними виразниками народної ідеології, яка живе і розвивається всередині культури під впливом безлічі факторів, у всіх її внутрішніх протиріччях [6, с. 91].

Фактором розмежування досліджуваних паремійних жанрів є специфіка побудови внутрішньої форми кожного з них.

Велеризм – це особливий різновид висловлювання, у якому пояснюється не лише те, хто сказав певну фразу, але і за яких обставинах це було зроблено, що надає висловлюванню новий сенс. Велеризм зазвичай складається із трьох частин: коротке ствердження, яке зазвичай є прислів'ям чи провербіальним порівнянням; той, хто промовляє це; неочікувана ситуація, у якій відбувається дискурс. Значна частина велеризмів спрямована на те, щоб у дотепній, ілюстративній (внаслідок своєї діалогічної будови) формі врегулювати поведінкові норми, нагадати традиційні правила співжиття у громаді, певні настанови чи табу. Вони у жартівливій, почасти саркастичній, формі висміюють вади характеру, поведінки, моральне зубожіння [7, с. 54].

Провербіальні порівняння – стійкі словесні формули, у яких одні предмети, явища або дії зіставляються з іншими предметами, явищами або діями на основі спільності, подібно-

сті, спорідненості [8, с. 83]. Структуру порівняння становить поєднання трьох компонентів:

а) предмета (суб'єкта) порівняння (компаранта), тобто предмета чи явища, ознаки якого ми пізнаємо, розкриваємо за допомогою іншого;

б) образу (об'єкта) порівняння (компаратора) – того, із чим порівнюється суб'єкт, тобто предмета чи явища, що має яскраво виражені й добре відомі мовцеві ознаки, і тому використовується ним для характеристики пізнаваного;

в) показника порівняльних відношень – засобу мовного оформлення порівняльної семантики: сполучник *as* або *like*, який відіграє вирішальну роль у реалізації компаративного змісту у триелементній моделі порівняльної конструкції («суб'єкт» – «об'єкт» – «показник»), оскільки забезпечує її цілісність.

Прислів'я – це коротка, всім відома фольклорна сентенція, яка передається з покоління в покоління та виражає мудрість, правду, мораль і традиційні погляди на життя в метафоричній, фіксованій формі [1, с. 4]. Однією з ознак прислів'я вважається стійкість його структурно-змістової основи [9, с. 8; 10, с. 34]. Для них характерні високий ступінь структурної цілісності та простота синтаксичної побудови [11, с. 4]. Типовою ознакою прислів'їв є й те, що їхня синтаксична структура побудована за моделями простого або складного речення [9, с. 9–10].

За всіх відмінностей умов їх утворення для прислів'їв переважно характерна лаконічність, що виражається в максимально чіткій і стислій формі, завдяки якій «словам тісно, а думкам простору». Прагненням до лаконічності пояснюється, зокрема, утворення значної кількості еліптичних прислів'їв.

У мовленні часто вживаються лише фрагменти прислів'їв, створюючи ефект алюзії, адже такі одиниці зазвичай добре асоціюються не просто із прислів'ям, а і з тією ситуацією, тим прагматичним значенням, яке воно має у повному вигляді.

Незважаючи на відмінності у внутрішній формі і структурі велеризмів, прислів'їв та проverbsіальних порівнянь, їх можна віднести до паремій, адже вони виконують такі загальнопаремійні функції:

1. Повчальну функцію. Г.Л. Пермяков стверджував: «<...> всі вони мають одну властивість – слугувати засобом навчання якимось потрібним речам» [12, с. 88].

2. Орнаментальну функцію, основною метою якої є прикрашання мови, надання їй особливого народного колориту [13, с. 156].

3. Функцію залучення уваги адресата: паремії вживаються на тлі нейтрального контексту та привертають до себе увагу образністю, узагальненістю значення, дидактичним змістом. Здатність активізувати увагу, створювати передумови для цілеспрямованого сприйняття, а отже, посилювати мовленнєвий вплив притаманна усім пареміям [13, с. 156].

4. Функцію компресії інформації: паремії є зразком мовної економії і часто сприяють компресії інформації, яка в усному мовленні може бути виражена алегорично [14].

5. Моделювальну функцію, суть якої в тому, що паремії дають словесну модель тій чи іншій життєвій ситуації, при цьому така модель не просто висловлює певний сенс, не просто несе будь-яку інформацію, але і втілює її в наглядний образ [14].

Фольклорна природа дозволяє пареміям виконувати вищезазначені функції і реалізовувати різні прагматичні смисли в лаконічній і виразно-образотворчій формі, що само собою показово у плані реалізації естетичної функції мови і культури.

Крім того, значну роль у визначенні жанрової специфіки відіграє аналіз семантики, яка є прямим наслідком когнітивної природи паремій. Паремії реагують на всі явища дійсності, відображають життя і світогляд народу у всьому різноманітті, вони передають побутові, соціальні, філософські, релігійні, морально-етичні, естетичні народні погляди. Вони є важливим матеріалом для вивчення історичних подій, етнографії, побуту та світогляду народу. Для аналізу семантики велеризмів, прислів'їв та проverbsіальних порівнянь ми використали тематичну класифікацію, адже вона виправдана насамперед функціонально. Якщо паремії існують «на всі випадки життя», то відповідно до цих «випадків» вони і групуються – при цьому нерідко збоку залишаються їхні інші системні властивості. Ми виділили п'ять основних тематичних груп у велеризмах, прислів'ях та проverbsіальних порівняннях, у яких реалізовано відношення людини до навколишнього світу, до вад, рис самої людини:

1. Лінь.

Велеризми: *“He is my idle”, as the hard-working wife remarked of her lazy husband. “He is the greatest liar on Hearth”, as the cockney said of the lap-dog he often saw lying before the fire.*

Прислів'я: *A lazy sheep thinks its wool heavy; A cat in gloves catches no mice.*

Прverbsіальні порівняння: *as slow as a snail; as obstinate as a mule; as stubborn as a mule.*

2. Обережність, боязкість.

Велеризми: *“Prevention is better than cure”, as the pig said when it ran away with all its might to escape the killing attentions of the pork-butcher. “Mind your eye”, as the thread said to the needle. “Hold your jaw”, as the man said when his head was in the lion’s mouth.*

Прислів'я: *Nothing must be done hastily but killing of fleas; It’s a bold mouse that nestles in the cat’s ear.*

Прverbsіальні порівняння: *as timid as a deer; as timid as a hare; as timid as a rabbit.*

3. Жорстокість.

Велеризми: *“That’s the pint, sir”, interposed Sam “out vith it, as the father said to his child, when he swallowed a farden”. “There’s nothin’ so refreshen’ as sleep, sir”, as the servant girl said afore she drank the egg-cupful of laudanum. “There, now we look compact and comfortable”, as the father said ven he cut his little boy’s head off, to cure him o “squintin”.*

Прислів'я: *The great fish eat up the small; With foxes we must play the fox.*

Прverbsіальні порівняння: *as hungry as a wolf; as hard as nails; as cross as a bear.*

4. Фізичні та розумові недоліки.

Велеризми: *“I see”, said the blind man. “I see”, said the blind man who couldn’t talk. As the one-armed lady laid down her as, she said, “You will never corner me in the roundhouse”.*

Прислів'я: *One scabbed sheep will mar a whole flock; It’s a silly fish that is caught twice with the same bait; Take not a musket to kill a butterfly.*

Прverbsіальні порівняння: *as blind as a bat; as lean as a rake; as ugly as a toad; as dumb as a rock; as stupid as an ass.*

5. Нечесність, хитрість.

Велеризми: *“Now is the time to subscribe”, said the cross road’s editor, as he led his wealthy bride to the marriage register and shoved a pen into her trembling hand. “Come, Sir, this is rayther too rich”, as the young lady said when she remonstrated with the pastry-cook, after he’d sold her a pork pie as had got nothin’ but fat*

inside. "This is rather a change for the worse, Mr. Trotter", as the gen'l'm'n said, wen he got two doubtful shillin's and sixpenn'orth o' pocket-pieces for a good half-crown.

Прислів'я: *He that will steal an egg will steal an ox.*

Провербіальні порівняння: *as clever as a cartload of monkeys; as slippery as an eel; as sly as a fox; as tricky as a monkey.*

Висновки. Таким чином, розглянувши велеризми, прислів'я та провербіальні порівняння, ми виявили суттєві паралелі, що дозволяють говорити про певну єдність цих, на перший погляд, настільки різних зразків усної народної творчості. Ці паралелі проявляються у спільних функціях та наборі сталих характерних ознак, таких як лаконізм, влучність, конденсованість думки, відтворення в комунікативному акті певної ситуації, клішованість та тематика. Перспективою подальших наукових пошуків є аналіз семантики та прагматики інших паремійних жанрів.

Література:

- Mieder W. Proverbs: a handbook / W. Mieder. – Connecticut ; London, 2004. – 305 p.
- Баранцев К.Т. Англійські прислів'я та приказки / К.Т. Баранцев. – К. : Радянська школа, 1973. – 176 с.
- Мокиенко В.М. Вглубь поговорки: Рассказы о происхождении крылатых слов / В.М. Мокиенко. – СПб : Азбука-классика ; Авалонь, 2007. – 256 с.
- Speake J. Oxford Dictionary of Proverbs / J. Speake. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – 625 p.
- Шепітько С.В. Фонд прислів'їв як об'єкт вивчення сучасних парадигм лінгвістики / С.В. Шепітько // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». – О. : МГУ, 2015. – С. 114–116.
- Семененко Н.Н. Когнитивно-прагматическая парадигма паремиологической семантики (на материале русского языка) : дисс. ... докт. филол. наук / Н.Н. Семененко. – Белгород, 2012. – 417 с.
- Салтовська Н. Велеризм як жанр української усної народної творчості / Н. Салтовська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика». – 2012. – № 23. – С. 52–54
- Пирогов В.Л. Структура і семантика паремійних одиниць японської, англійської, української та російської мов: типологічний та лінгвокультурологічний аспекти / В.Л. Пирогов. – К. : Київський нац. лінгв. ун-т, 2003. – 22 с.
- Вяльцева С.І. Мовне використання англійських прислів'їв / С.І. Вяльцева. – М., 1977. – С. 8.
- Кунін А.В. Фразеологія сучасної англійської мови / А.В. Кунін. – М. : Міжнародні відносини, 1972. – 289 с.
- Корень О.В. Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О.В. Корень. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2000. – С. 4.
- Пермяков Г.Л. Основы структурной паремиологии / Г.Л. Пермяков. – М. : Наука, 1988. – 236 с.
- Шагиахметова Л.И. Функции паремиологических единиц / Л.И. Шагиахметова // Вестник Челябинского государственного университета. Серия «Филология. Искусствоведение». – 2009. – Вып. 30. – № 10. – С. 156–58.
- Антонова М.К. Пословица как фрагмент поля побудительности в английском языке / М.К. Антонов. – Челябинск, 1979. – 158 с.

Шепітько С. В., Шарунова А. В., Пилипшанова К. В., Попова С. С. Велеризми, провербіальні порівняння і пословиці як жанри паремій

Анотація. В статті розглянуті англоязычні велеризми, провербіальні порівняння і пословиці як жанри паремій, описані основні їх функції і тематика. Методологічною основою дослідження є когнитивно-прагматичний підхід.

Ключові слова: велеризми, провербіальні порівняння, пословиці, паремії.

Shepitko S., Sharunova A., Pylpshanova K., Popova S. Wellerisms, proverbial comparisons and proverbs as the genres of paremias

Summary. English wellerisms, proverbial comparisons and proverbs as the genre of paremias are examined in the paper. Their major functions and semantics are described. Investigated methodology includes cognitive and pragmatic approaches.

Key words: wellerisms, proverbial comparisons, proverbs, paremias.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

*Гончаренко Е. П.,**доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов для гуманітарних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара**Кривошея А. В.,**викладач кафедри іноземних мов для гуманітарних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ТЕРМІНИ, ЩО ОПИСУЮТЬ ТЕРОРИЗМ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ: THE GUARDIAN, BBC, CNN, IRISH CENTRAL ТОЩО)

Анотація. У статті розглядаються терміни тематичного поля «боротьба з тероризмом», яка залишається одним із найбільш суперечливих питань у сучасному світі. Автори аналізують особливості термінології текстів про тероризм у сучасній англійській мові та механізми їх перекладу українською мовою. Ретельно відібрані терміни систематизовано й подано в таблицях за тематичними підгрупами, семантичною, морфологічною і структурною класифікаціями, а також за типами перекладацьких трансформацій.

Ключові слова: термін, тероризм, семантична, морфологічна і структурна класифікації, перекладацькі трансформації.

Постановка проблеми. 11 вересня 2001 року – це початок відліку нової доби нашої планети, доби, яка позначена відчутним сплеском терористичних атак і жорстких викликів усьому людству. З того дня минуло не так багато часу, але втрати значні, і не лише людські, а й у сфері ідеологічних прорахунків. У авторів статті виник задум написати роботу, яка б допомогла студентам і фахівцям не лише ознайомитися з лексику, що описує тероризм в англійській мові, а й розглянути та проаналізувати термін «тероризм» і його споріднені значення.

Одним із найсуперечливіших питань у сучасному світі залишається термінологія тероризму. У статті «Аналіз тероризма: термінологія і концепції екстремізму, секты хариджитов и бандитских группировок»: «Під час використання одного і того самого терміна в різних мовах виникають розбіжності в значеннях, і внаслідок мовчазної згоди з численними визначеннями точне значення залишається неясним» [1].

Засоби масової інформації помітно впливають на значення слів: вони постійно додають нові конотації до значень і використовують їх у тому сенсі, в якому вони спочатку не вживалися. Як підкреслюється в онлайн-ресурсі Assakina.com, «термін «тероризм» у засобах масової інформації перетворився на занадто помітне слово, і його використання іноді стає свого роду інтелектуальним тероризмом» [1]. Треба визнати, що «загальноприйнятого визначення тероризму не існує, тому одних і тих самих людей або організації дехто називає «терористами», а дехто – «борцями за свободу» [2]. Ця невизначеність дає можливість використовувати термін «тероризм» відповідно до сучасних політичних, релігійних та інших інтересів; вона «підіграє» терористам, оскільки уможливає успішну пропаганду, залучення прихильників і рекрутування нових членів до лав своїх організацій.

Питання щодо особливостей термінології текстів про тероризм у сучасній англійській мові та механізмів перекладу цих термінів українською мовою є досить актуальним, адже в сучасному світі виникають нові види терористичної діяльності і способи боротьби з нею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово «тероризм» уперше увійшло в масове вживання після Великої Французької революції (1789–1794) й організованого якобінцями «революційного терору». У 1798 році німецький філософ Еммануїл Кант запровадив це слово в науковий обіг, щоб проілюструвати свої песимістичні погляди на сутність людства. Перша спроба надати визначення тероризму, яке могло б бути прийняте всіма членами міжнародного співтовариства, була зроблена «Лігою Націй» (прообраз ООН) 1937 року. Однак це визначення не набуло загального вжитку [2]. Так, Європейський Парламент вважає актом тероризму «міжнародно засуджений акт, учинений окремою особою або групою проти однієї або кількох країн, їх інститутів або громадян, з метою налякати їх і фундаментально змінити або знищити політичні, економічні чи соціальні структури держави»¹ [3]. Державний Департамент США використовує таке формулювання: «Термін «тероризм» означає навмисне, політично мотивоване насильство проти небойових мішеней, скоєне субнаціональними групами або тасмними агентами» [4].

Наразі універсальним є таке визначення: «Тероризм – це політика, заснована на систематичному застосуванні терору». Синонімами слова «терор» (лат. *Terror* – страх, жах) є слова «насильство», «залежування». Усілякі вияви тероризму спричиняють масові людські жертви. Тероризм за своїми масштабами, наслідками, руйнівною силою, жорстокістю перетворився в одну з найстрашніших проблем усього людства [5].

Генрі Астрієр також вважає, що «слово «тероризм» не має загальноприйнятого визначення». Глобальний банк даних із тероризму (The Global Terrorism Database) використовує три критерії, за якими визначають тероризм. Для того, щоб назвати акт «терористичним», потрібно, щоб цей акт мав такі ознаки: 1) політичні, соціальні та релігійні мотиви; 2) спрямування дій з метою привернути увагу великої кількості людей, окрім безпосередніх жертв; 3) скоєння терористичних актів за межами території, де точаться офіційно визнані бойові дії [6].

Загроза тероризму залишається однією з найбільш кричущих проблем сьогодення, що викликають не лише загальний страх, а й змушують усі країни сісти за стіл переговорів. Для ефективної боротьби з тероризмом необхідне вивчення зарубіжного досвіду, що виносить питання перекладу текстів за окресленою темою на

¹ Переклад українською всюди наш – Е. П. Гончаренко, А. В. Кривошея.

Таблиця 1

Підрозділ	Англійський варіант	Переклад українською
Різновиди тероризму	international terrorism state-sponsored terrorism cyberterrorism ecoterrorism jihadi attacks [9; 10; 11]	міжнародний тероризм спонсорований державою тероризм кібертероризм екологічний тероризм джихадистські атаки
Терористичні організації	al-Qaeda, the Basque separatist group Chechen separatist group Al-Shaabab Al-Hijra [9; 12; 13]	Аль-Каїда, Баскська група сепаратистів Чеченська група сепаратистів Аль-Шабааб Аль-Хіджра
Засоби та методи терористів	improvised explosive device (IED) skyjacking carjacking suicide bombing acid bomb chemical weapons attack nerve gas attack terror attack Islamic radicalism metro bombing vehicle-ramming attack hybrid Chechen rebel – ISIS attack ISIS attack [9; 10; 12; 13; 14; 15]	саморобний вибуховий пристрій (СВП) викрадення літака угон (авто, залізничного транспорту) вибух, влаштований терористом-смертником кислотна бомба теракт із застосуванням хімічної зброї теракт із застосуванням нервово-паралітичного газу теракт Ісламський радикалізм вибухи в метро навмисний наїзд теракт, скоєний спільно чеченськими бойовиками та ІДІЛ теракт, скоєний ІДІЛ
Назви терористів	suicide attacker/bomber female suicide bomber homicide bomber lone wolf bioterrorist martyr perpetrator lunatic extremist “soldiers” militant, left-wing militant jihadi rival zealot rebel group ISIS operative Chechen rebel [6; 9; 10; 12; 13; 16]	терорист-смертник/підрильник смертниця підрильник-убивця терорист-одинак біотерорист мученик, смертник, фанатик виконавець, злочинець екстреміст-фанатик бойовики бойовик, лівий бойовик джихадистський повстанець фанат, фанатичний прихильник повстанська група агент ІДІЛ чеченський бойовик
Органи і організації, що займаються протидією тероризму	Department of Homeland Security counter-terrorism implementation task force, Terrorism Prevention Branch Working Group on Terrorism Financin UK’s MI5 Agency [9, 11, 14, 15]	Департамент внутрішньої безпеки Цільова група з контртерористичних заходів Сектор із запобігання тероризму Робоча група щодо боротьби з фінансуванням тероризму Агентство MI5 Великобританії
Тактики і технічні засоби, спрямовані на боротьбу з тероризмом	security operation, security checkpoint, Integrated security tracking system, blast barriers, hydraulic vehicle barriers to end terrorism of all kinds and all types security conference [10; 11; 12; 15]	операція з гарантування безпеки контрольно-пропускний пункт Інтегрована система відстеження безпеки вибухові бар’єри гідрравлічні бар’єри для транспортних засобів покласти край тероризму всіх видів і типів конференції з безпеки
Фахівці, які беруть участь в антитерористич-них діях	area security coordinator, counter-terrorism officer, chief security adviser field security officer security correspondent FBI special agent [11, 13, 15, 17]	місцевий координатор із питань безпеки спеціаліст із боротьби з тероризмом головний радник із питань безпеки місцевий спеціаліст із питань безпеки кореспондент служби безпеки спеціальний агент ФБР
Характеристика терористичних дій	worst attack high-fatality attack sharp spike deadliest attack deadliest-ever terror attack bitter jihadist rivals terror threat holy war mass carnage barbaric attack big terror incident [9; 14; 15; 17]	найжахливіший теракт смертоносний теракт гострий удар найсмертоносніший теракт теракт із найбільшою кількістю жертв в історії запеклі джихадисти загроза теракту священна війна масова різанина варварський напад серйозний терористичний випадок

Таблиця 2

Однослівні терміни:	
The attackers were Islamic terrorists from Saudi Arabia and several other Arab nations [9].	Нападниками були ісламські терористи із Саудівської Аравії й інших арабських країн.
Eighty-one passengers boarded the flight with them, including the five terrorists [18].	На рейс було зареєстровано вісімдесят одного пасажирів, серед яких п'ятеро терористів.
To the zealots, Rigby was an enemy they were about to behead [9].	Для фанатиків Рігбі був ворогом, якого вони збиралися стратити.
Since the mid-2000s, jihadist attacks have focused attention on the vulnerability of civilians in West European cities [6].	Із середини 2000-х років джихадистські атаки зосередили увагу на вразливості цивільного населення в західноєвропейських містах.
Багатослівні терміни:	
Others believe he was following a path trodden numerous times by jihadi wannabies [9].	Інші вважають, що він обрав шлях, який багато разів утворювали прихильники джихадистів.
Today, Aboud Rogo is Mombasa's most famous Islamist martyr [9].	Сьогодні Абуд Рого найвідоміший ісламістський мученик із Момбаси.

Таблиця 3

Спосіб утворення терміна	Англійський варіант	Переклад українською
Афіксація	counterterrorism antiterrorism	контртерористична діяльність антитерористична діяльність
Конверсія	to screen to scan	проводити огляд сканувати, пильно розглядати, вивчати
Словоскладання	hostage-taking future-proofing	захоплення заручників прогнозування
Усічення (в поєднанні зі складанням)	eco-terrorism skyjacking	екологічний тероризм викрадення літака
Скорочення	ATPU: anti-terror police unit 9/11, 9/11 attacks 9/11 hijackers [10, 11, 14, 18]	Антитерористичний поліцейський підрозділ (Кенія) теракт 9/11, терористичні атаки 11 вересня викрадачі літаків 11 вересня

Таблиця 4

Спосіб перекладу абрєвіатури	Англійський варіант	Переклад українською
переклад відповідної абрєвіатури українською мовою загальними термінами, які зрозумілі без розшифрування	ISIS [16]	ІДІЛ
описовий переклад або переклад повної форми абрєвіатури, коли в українській мові немає відповідного поняття, яке означає абрєвіатуру, або коли це поняття відоме лише вузькому колу фахівців, а текст адресовано широкому загалу	ATPU [9]	Антитерористичний поліцейський підрозділ у Кенії
абрєвіатура без перекладу, тобто метод прямого включення	GPS (data) [17]	(дані, отримані за допомогою) GPS
транслітерація абрєвіатури	COBRA (emergency response committee) [11] MI5 [9] SAPO (intelligence gathering apparatus) [15]	«КОБРА» (комітет із ліквідації надзвичайних ситуацій) MI5 (державне відомство британської контррозвідки) САПО (розвідувальний державний апарат (Швеція))

Таблиця 5

З прийменником	Без прийменника
Muslim Council of Britain [11] Мусульманська рада Великої Британії	Terror threat level [11] ступінь загрози терористичних актів
war on terror [16] війна з тероризмом	Cobra emergency response committee [11] комітет із надзвичайних ситуацій «Кобра»
act of terror and hate [16] акт тероризму й ненависті	MI5 officers [9] – офіцери британської контррозвідки MI5

перший план. Передусім це стосується проблеми перекладу термінів, адже саме вони викликають основні труднощі під час роботи з текстами, у яких розглядають цю тему.

Досліджувані терміни становлять упорядковану термінологічну систему, яка активно розвивається й доповнюється новими словами. Способи перекладу термінів залежать від їх структурно-семантичного типу. Найбільшу складність викликає процес перекладу багатослівних термінів без прийменників, а також неологізми.

Дослідниця О.І. Білінова надає таку дефініцію «терміна»: «Термін (лат. *Terminus* «межа, кінець») – це спеціальне слово або словосполучення, прийняте в певній професійній сфері, яке вживається в особливих умовах» [7, с. 34]. Термін – це словесне позначення поняття, що входить у систему понять певної галузі професійних знань. Терміни кожної галузі формують свої системи. Терміни, на відміну від загальноживаних слів, зазвичай однозначні всередині свого термінологічного поля.

Терміни в текстах, які стосуються проблем боротьби з тероризмом, – це слова і словосполучення зі спеціальної лексики, що вживаються для позначення точних понять. Терміни мають семантику і структуру. Характерними особливостями терміна є однозначність, точність, систематичність, відсутність синонімів, відсутність емоційного забарвлення, стислість. На нашу думку, основні типи класифікації термінів (семантична, морфологічна, структурна класифікації), запропоновані З.Н. Вердієвою в праці «Семантические поля в современном английском языке», якнайкраще демонструють склад термінів, які існують і виникають у тематичному полі «боротьба з тероризмом». Семантична класифікація термінів – це класифікація за логічною категорією того поняття, яке позначається терміном [8, с. 56].

На підставі зазначеного пропонуємо у вигляді таблиць розгляд наявних явищ та інституцій (ретельно відібраних авторами статті), які позначають терористичні дії, угруповання та їхніх учасників; засоби протидії світової спільноти, що спрямовані на боротьбу з тероризмом (табл. 1).

У проаналізованих текстах найчастіше зустрічаються терміни-іменники, наприклад, *perpetrator* (злочинець), *extremist* (екс-

треміст), *militant* (бойовик), *wannabe* (прихильник), *accomplice* (спільник). Наявні також і дієслова, які описують терористичні дії, наприклад, *to screen* (проводити огляд), *to combat* (боротися), *to convert to* (звертати в), *to attack* (здавати удар), *to bomb* (бомбити), *to commit*, *to carry out*, *to perpetrate* (скоювати, виконувати).

Варто звернути увагу на те, що окрему групу створюють також однослівні й багатослівні терміни (термінологічні словосполучення, багатокомпонентні терміни). Зазначене проілюструємо такими прикладами (табл. 2).

Серед однослівних термінів зустрічаються як прості лексичні одиниці (наприклад, *attack*, *bomb*, *blast*, *terror*, *threat*), так і складні (наприклад, *carjacking*, *hostage-taking*).

Однослівні терміни утворюються за допомогою (табл. 3):

Р.Ф. Проніна відзначає, що «багатослівні терміни зустрічаються як із підрядним, так і з сурядним зв'язком елементів» [19, с. 125]. Наведемо приклади, що підтверджують цю тезу:

а) словосполучення, в яких смисловий зв'язок між компонентами виражений шляхом приєднання: *Islamic extremist group*, *militant activism*, *terrorist group*;

б) словосполучення, компоненти яких оформлені граматично (за допомогою прийменника або наявності закінчень): *an act of domestic terrorism*, *the fight against terrorism*; *al-Qaida-inspired terrorist*.

На підставі наведених і проаналізованих прикладів доходимо висновку: терміни-словосполучення утворюються шляхом додавання до базового терміна конкретизувальних ознак. Отже, терміни охоплюють численні різновиди явища тероризму. Наприклад, із використанням терміна “*terrorism*”: *state terrorism*, *nationalist-separatist terrorism*, *fundamentalist terrorism*, *new religions terrorism*. “*Terrorism*” може виступати в ролі визначального слова: *terrorism campaign*, *terrorism statistics*, *terrorism-related information*, *terrorism prevention*.

Щодо перекладу аббревіатур, а це зазвичай найменування як уже наявних, так і новостворених організацій, що спрямовані на боротьбу з тероризмом, а також ті організації, які підтримують тероризм, то ця тема також потребує окремого розгляду. Звернемо

Таблиця 6

Трансформація	Англійський варіант	Переклад українською
Заміна частин мови	<i>militant activism</i> <i>anti-terrorism operation</i> <i>jihadi wannabe</i> <i>terror offences</i> [9, 10, 11]	діяльність бойовиків антитерористична операція прихильники джихаду терористичні злочини
Морфологічна трансформація – заміна іменника в однині іменником у множині; – заміна іменника у множині іменником в однині	<i>civil disorder</i> <i>terrorism-related matter</i> <i>lawless spaces</i> <i>security screening operations</i> [11; 14; 16]	порушення громадського порядку питання, пов'язані з тероризмом територія беззаконня контрольний огляд (перед посадкою в літак)
Використання іменника в родовому відмінку	<i>terrorism prevention</i> <i>security breach</i> [11; 14]	запобігання тероризму порушення безпеки
Додавання слів, а саме додавання різних прийменників	<i>counter-terrorism measures</i> [9]	заходи боротьби з тероризмом
Додавання пояснювальних слів	<i>security checkpoint</i> <i>vehicle bomb</i> [16; 17]	контрольно-пропускний пункт бомба, закладена в транспортному засобі
Лексична заміна	<i>war on terror</i> [14]	війна з тероризмом
Генералізація	<i>security response</i> [16]	дії щодо гарантування безпеки
Контекстуальна заміна	<i>suicide mission</i> [10]	терористи-смертники
Опущення слів	<i>metal detector</i> <i>act of terrorism</i> <i>target for terrorism</i> <i>air traffic controller</i> [11; 9; 16]	металошукач терористичний акт мішень терористів авіадиспетчер

увагу, що переклад уже наявних організацій не викликає труднощів, адже їх еквіваленти поширені як в англійській, так і в українській мовах. Переклад нових термінів-аббревіатур тематичного поля «боротьба з тероризмом» – складний процес, адже не всі вони зафіксовані в словниках, і посилання на більшість із цих організацій зустрічаються лише в англомовних джерелах і, мусимо визнати, досить рідко (табл. 4).

Нашу увагу привернули також деякі різновиди перекладу термінів-словосполучень (зокрема багатослівні термінологічні словосполучення з прийменником і без прийменника) (табл. 5):

У процесі перекладу термінологічних словосполучень варто також використовувати граматичні й лексичні трансформації: заміна частин мови, морфологічна трансформація, додавання слів, лексична заміна (генералізація, контекстуальна заміна), опущення слів [20, с. 60]. Подамо зазначені трансформації такими прикладами (табл. 6):

Висновки. Проблема тероризму висуває не лише питання боротьби із цим жахливим явищем сьогодення, а й питання необхідного володіння термінологією (іноземною мовою також), що пов'язана з ним. Сьогоднішній світ значно змінився порівняно з минулим. Неабияку роль у цьому процесі відіграють й останні події, що впливають і на людство, і на хід історії. Майже щодня засоби масової інформації – газети, радіо, телевізійні програми – повідомляють про терористичні акти, терористів-смертників, сотні безвинних жертв – інформація і статистика сумна й жахлива.

Не можемо не визнати того факту, що негативно забарвлена лексика значно впливає на навколишнє середовище. На нашу думку, і фахівець із міжнародних відносин, і перекладач, і журналіст, який володіє іноземною мовою, обов'язково повинні знати й мати у своєму лінгвістичному «арсеналі» розмаїття синонімів для точного перекладу термінів і понять, що описують тероризм.

Автори розвідки зосередили свою увагу переважно на виявленні основних особливостей термінів тематичної групи «боротьба з тероризмом» у сучасній англійській мові та визначенні домінуючих способів їх відтворення українською мовою, ретельно відібрали та систематизували приклади й подали їх у таблицях.

Джерелами для дослідження слугували статті, що стосуються тероризму, опубліковані на веб-сайтах ключових інформаційних ресурсів, таких як THE GUARDIAN, BBC, CNN, Irish Central тощо; переклад ретельно відібраних термінів за групами й певних частин текстів українською мовою виконано авторами статті.

Отримані в процесі дослідження результати можуть бути використані на лекційних і практичних заняттях із теорії та практики перекладу, практику перекладу, лінгвокраїнознавства та інших дисциплін.

Література:

1. Анализ терроризма: терминология и концепции экстремизма, секты хариджитов и бандитских группировок [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.assakina.com/?p=77>.
2. Терминология терроризма. Источник: Washington ProFile [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://azbez.com/node/731>.
3. Understanding definitions of terrorism. European Parliament [Electronic resource]. – Access mode : http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/571320/EPRS_ATAG%282015%29571320_EN.pdf.
4. LEGISLATIVE REQUIREMENTS AND KEY TERMS. US Department of State [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.state.gov/documents/organization/65464.pdf>.
5. Терроризм [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>.
6. Henri Astier. From Eta to Stockholm: Is terror more of a threat to Europe than before? [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.bbc.com/news/world-europe-39540371>.
7. Блинова О.И. Терминология и культура речи / О.И. Блинова. – М. : Наука, 1981. – 245 с.
8. Вердиева З.Н. Семантические поля в современном английском языке : [учебное пособие] / З.Н. Вердиева. М. : Высшая школа, 1986. – 142с.
9. Woolwich murder: what drove two men to kill a soldier in the street? [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/uk-news/2013/dec/19/woolwich-mur...>
10. Tunisia attack on Sousse beach 'kills 39' [Electronic resource]. – Access mode : <http://bbc.com/news/world-africa-33287978>.
11. Paris attacks: Briton confirmed among dead [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.bbc.com/news/uk-34821001>.
12. Syria war: US launches missile strikes in response to 'chemical attack' [Electronic resource]. – Access mode : <http://bbc.com/news/world-us-canada-39523654>.
13. Tim Lister, Euan McKirdy, Angela Dewan, CNN. St. Petersburg bombing carried out by 'suicide' attacker [Electronic resource]. – Access mode : <http://edition.cnn.com/2017/04/04/europe/st-petersburg-russia>.
14. The French 9/11 changes everything for America too [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.irishcentral.com/author/niall-odowd.html>.
15. Stockholm lorry rams crowds, killing 'at least four people' [Electronic resource]. – Access mode : <http://bbc.com/news/world-europe-39531108>.
16. Orlando shooting: 49 killed, shooter pledged ISIS allegiance [Electronic resource]. – Access mode : <http://edition.cnn.com/2016/06/12/us/orlando-nightclub-shooting/>.
17. Berlin truck attack: police 'seeking Tunisian man' [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/world/2016/dec/21/berlin-attack-ge...>
18. 9/11 Timeline [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.history.com/topics/9-11-attacks>.
19. Пронина Р.Ф. Перевод английской научно-технической литературы / Р.Ф. Пронина. – М. : Высшая школа, 1986. – 174с.
20. Гончаренко Е.П. Термінологічний довідник з перекладознавства : [навчальний посібник] / Е.П. Гончаренко, А.В. Кривошея. – Дніпро : Ліра, 2017. – 96 с.
21. Cambridge Online Dictionary [Electronic resource]. – Access mode : <http://dictionary.cambridge.org/ru/>.
22. Multitran Online Dictionary [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.multitran.ru/c/m.exe?a=1>.

Гончаренко Э. П., Кривошея А. В. Термины, описывающие терроризм (на материале англоязычных онлайн ресурсов: THE GUARDIAN, BBC, CNN, IRISH CENTRAL и др.)

Аннотация. В статье рассматриваются термины тематического поля «борьба с терроризмом», которая остается одним из самых спорных вопросов в современном мире. Авторы анализируют особенности терминологии текстов о терроризме в современном английском языке и механизмы их перевода на украинский язык. Тщательно отобранные термины систематизированы и представлены в таблицах по тематическим подгруппам, семантической, морфологической и структурной классификациях, а также по типам переводческих трансформаций.

Ключевые слова: термин, терроризм, семантическая, морфологическая и структурная классификация, переводческие трансформации.

Honcharenko E., Kryvosheia A. Terms Describing Terrorism (Based on Online Resources: THE GUARDIAN, BBC, CNN, IRISH CENTRAL, etc.)

Summary. This paper is focused on the review of the terms within the field “fight against terrorism”, currently remaining one of the most controversial issues. The authors analyse the peculiarities of terminology in English texts on terrorism and the mechanism to translate them into Ukrainian. The terms are systematised into tables by the thematic subgroups, semantic, morphological and structural classification, as well as the types of translation transformations.

Key words: term, terrorism, semantic, morphological and structural classification, translation transformations.

*Коваленко И. Н.,
старший преподаватель
Международного гуманитарного университета*

*Варламова А. А.,
преподаватель
Международного гуманитарного университета*

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЭМОТИВНОЙ ЛЕКСИКИ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПОЭТИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ И СПЕЦИФИКА ЕЕ ПЕРЕВОДА (НА ПРИМЕРЕ СТИХОТВОРЕНИЯ Р. КИПЛИНГА “LOVERS’ LITANY”)

Аннотация. Статья посвящена исследованию проблем перевода англоязычной поэзии на русский язык. Выявлены особенности функционирования переводческих стратегий, связанные с эмотивной составляющей художественного поэтического текста, уточнена специфика перевода эмотивных языковых групп в переводном художественном поэтическом тексте.

Ключевые слова: поэтический текст, художественный перевод, эмотивные группы, эмотивность, эмоция, эмотивный компонент.

Постановка проблемы. Переводческие стратегии, наиболее общие установки, регулирующие процесс перевода и связанные с идентичностью воспроизводимой информации, зависят от типа переводимого текста. Задача перевода художественного текста (далее – ХТ) имеет свои специфические особенности: воспроизведение нормы эквивалентности в сочетании с прагматической составляющей ХТ, понимаемой как обеспечение желаемого авторского воздействия на читателя. При этом именно в ХТ ключевая роль отводится интенции автора, окрашенной личным, индивидуальным началом, поскольку, чем менее стандартизирован текст, тем выигрышнее проявление авторского стиля. Прагматическая установка автора, нацеленная на передачу своеобразия эмоционального мира, отраженного в произведении, реализуется как в отдельных языковых единицах (лексике, синтаксисе, графике), так и в сверхфразовых единствах.

Анализ последних исследований и публикаций. Коммуникативное приравнивание текстов на разных языках [1, с. 9], которое осуществляется при переводе для сохранения идентичности ХТ, всегда должно учитывать эмотивную составляющую воспроизводимой языковой информации, зафиксированную в оригинале, что отражает эмоциональную доминанту текста [2, с. 12]. Такое же положение справедливо, если речь идет о художественном поэтическом тексте (далее – ХПТ). Способность перевода обеспечить интеллектуально-гедонистическое переживание той же интенсивности, которая достигается оригиналом [3, с. 16], по мнению Е. Бразговской, является актуальной задачей для переводчика ХТ.

Понятие динамической эквивалентности, предложенное Ю. Найдой [7, с. 16], как раз и охватывает те языковые ситуации, когда лексика и грамматика языка подстраиваются под переводимый текст, помогая читателю воспринять перевод как аутентичный. По мнению ученого, «динамическая эк-

вивалентность дает возможность читателям – не носителям языка – прочувствовать текст» [7, с. 16]. Возможность «прочувствовать» текст тесно связана с акцентом на эмотивную функцию языка. Поэтому переводчик при переводе как ХТ, так и ХПТ должен обязательно учитывать динамическую эквивалентность, передавая которую можно осуществить в полном объеме коммуникативную замену оригинала.

Перевод эмотивно окрашенной лексики всегда представляет определенную социалинговую культурную проблему. Чаще всего это происходит из-за того, что эмоциональное выражение, в отличие от логического, рационального, больше стремится к имплицитности и при переводе не поддается традиционному толкованию в иной языковой системе. При коммуникативном приравнивании текстов на разных языках оказывается важным не только донести фактологическую информацию до читателя, но и оказать воздействие, вызвать эмоции, максимально приближенные к тем, что вызвал у носителей языка оригинальный текст.

В. Шаховский, характеризуя эмотивный компонент значения слова, определяет его как «семантическую долю, с помощью которой языковая единица осуществляет свою эмотивную функцию» [8, с. 23]. Эмотив, по мысли ученого, – это «языковая единица, превалирующей функцией которой является выражение эмоций говорящего» [8, с. 23]. Эмотивом может быть не только аффикс, слово, фразеологизм или предложение, но и текст, включающий эмотивы других языковых уровней. Текст, обладающий признаками эмотива, эмоционален, так как эмоциональность есть выражение душевного переживания и чувств говорящего. Функция языковых единиц, связанная с эмоциональной составляющей высказывания, получившая название эмотивности [2; 3, с. 12, 16], все больше привлекает внимание исследователей языка [2; 3]. По мнению Л. Пиотровской, эмотивность – функция языковых единиц, которая заключается в способности выражать эмоциональное отношение говорящего к объективной действительности на всех уровнях языка [2, с. 12]. Чтобы определить особенности функционирования этих единиц, необходимо исследовать эмотивную составляющую этих лексем в семантическом смысле на примере текста.

Эмотивность имеет формальное выражение на всех уровнях языка: фонологическом, морфологическом, лексико-семантическом, фразеологическом, но именно лексико-семантический аспект эмотивности исследуется очень активно и

давно [2; 3]. Это имеет свои основания: в содержательном аспекте лексический уровень является наиболее репрезентативным. Поскольку строгое разделение смыслового и эмоционального в языке невозможно, средства актуализации категории эмотивности являются одновременно и способом выражения оценки. При этом актуализация категории эмотивности неразрывно связана с экспрессивной составляющей высказывания. Перевод эмотивно окрашенной лексики всегда представляет определенную проблему еще и потому, что реализация эмотивно-прагматической составляющей ХТ, как указывают многие исследователи, связана с неизбежными потерями [2, с. 14]. Это еще объясняется тем, что эмотивная лексика, в особенности метафоры и сравнения, зачастую представлены не только отдельными лексическими единицами, но охватывают целостный текст, создавая ментальный концепт. По мнению Е. Стрельницкой [4, с. 18], эмотивность и перевод лексического уровня, по сравнению с синтаксическим, ставит перед переводчиком несколько более сложные задачи, невыполнение которых сильнее сказывается на качестве перевода, однако он же и предоставляет широкий репертуар средств для решения этих задач.

Эмотивная лексика в ХТ обычно представлена такими группами:

1) слова с эмотивной семантикой в статусе значения (они обозначены как слова-аффективы) – это в основном бранная лексика и междометия. Главной особенностью аффективной лексики является то, что она не описывает эмоции, в отличие от других эмотивных слов, а сообщает о непосредственном эмоциональном состоянии субъекта. При этом эмотивное значение таких лексем может представлять собой как обобщенное отражение определенной эмоции, так и личностно-индивидуальное за счет нарастания в семантике слова дополнительных смыслов в контексте;

2) слова с эмотивной семантикой в статусе созвучия – так называемые коннотативы, передающие эмоциональное отношение в ХТ (метафоры, сравнения, цветообозначения, фразеологизмы), чья эмотивная доля значения равнозначна основному логико-предметному значению в пространстве текста и времени;

3) слова, прямо называющие эмоции (радостный, печальный и т. д.).

Цель статьи заключается в том, чтобы с помощью сопоставительного анализа описать лингвостилистические особенности языковых трансформаций при переводе ХПТ, выявить особенности перевода эмотивной лексики в ХПТ и причины появления в тексте перевода смысловых компонентов, которых нет в оригинале, либо, наоборот, проанализировать опущение эмотивной лексики или замену ее на современные для переводчика и читателя лексические единицы.

Изложение основного материала. Рассмотрим стихотворение Р. Киплинга “The Lovers’ Litaney” и его перевод, который был опубликован К. Симоновым в книге «Английская поэзия в русских переводах. XX век» [5, с. 141–143], и проследим, насколько упомянутые эмотивные группы (т. е. языковые группы, содержащие эмотивную лексику) характерны для ХПТ как в оригинале, отражающем время, в которое жил Р. Киплинг, так и в переводе, который сделан в совершенно иной исторический период.

The Lovers’ Litaney

Eyes of grey – a sodden quay, Driving rain and falling tears, As the steamer wears to sea In a parting storm of cheers. Sing, for Faith and Hope are high – None so true as you and I – Sing the Lovers’ Litaney: “Love like ours can never die!”	Frame we now the old reply Of the Lovers’ Litaney: “Love like ours can never die!”
Eyes of black – a throbbing keel, Milky foam to left and right; Whispered converse near the wheel In the brilliant tropic night. Cross that rules the Southern Sky! Stars that sweep and wheel and fly, Hear the Lovers’ Litaney: “Love like ours can never die!”	Eyes of blue – the Simla Hills Silvered with the moonlight hoar; Pleading of the waltz that thrills, Dies and echoes round Benmore. “Mabel”, “Officers”, “Good-bye”, Glamour, wine, and witchery – On my soul’s sincerity, “Love like ours can never die!”
Eyes of brown – a dusy plain Split and parched with heat of June, Flying hoof and tightened rein, Hearts that beat the old, old tune. Side by side the horses fly,	Maidens of your charity, Pity my most luckless state. Four times Cipid’s debtor I – Bankrupt in quadruplicate. Yet, despite this evil case, And a maiden showed me grace, Four-and-forty times would I Sing the Lovers’ Litaney: “Love like ours can never die!”

Перевод К. Симонова

Серые глаза – рассвет, Пароходная сирена, Дождь, разлука, серый след За винтом бегущей пены.	Карие глаза – песок, Осень, волчья степь, охота, Скачка, вся на волосок От паденья и полёта.
Чёрные глаза – жара, В море сонных звёзд скольженье, И у борта до утра Поцелуев отраженье.	Нет, я не судья для них, Просто без суждений вздорных Я четырёхжды должник Синих, серых, карих, чёрных.
Синие глаза – луна, Вальса белое молчанье, Ежедневная стена Неизбежного прощанья.	Как четыре стороны Одного того же света, Я люблю – в том нет вины – Все четыре этих цвета.

Р. Киплинг (1865–1936 гг.) – классик английской литературы, поэт, прозаик, известный журналист, лауреат Нобелевской премии (1907 г.), исколесивший как журналист Китай, Японию, Америку, Австралию, Африку, завоевал известность уже первыми своими книгами: “Plain Stories from the Hills” (1888 г.), “Many Inventions” (1893 г.). Смысловая многоплановость у Р. Киплинга как поэта достигается за счет введения в стилизованный текст многочисленных цитат (цитаты из Библии в “Boots”), неологизмов (в “I have never sailed the Amazon...”), кокни (в многочисленных балладах).

Стихотворение “Lovers’ Litaney” выбрано для анализа по нескольким причинам. Во-первых, в нем воплощена классическая для этого жанра тема прощания влюбленных, реализация которой невозможна без эмотивной составляющей произведения. Во-вторых, текст, по сути, ретроспективен (автор вспоминает прощание с несколькими возлюбленными и связанные с этим эмоции), что добавляет в него нотку элегичности. «Ретроспекция делает голос элегическим», – замечает И. Бродский

[6, с. 312], и вот эта элегичность чрезвычайно важна для эмоциональной составляющей и с ней имплицитно связана. Воспоминание, воплощенное в стихотворной форме, придает тексту очарование и нежность, образует нужную дистанцию для читателя, когда все прошедшее кажется необыкновенным, захватывающим, волнующим.

Лексические средства эмотивности уже в первой строфе представлены коннотативами: словосочетанием *eyes of grey*, передающим цвет глаз возлюбленной, метафорой *a parting storm of cheers* [5, с. 140]. Метафоры, употребляемые Р. Киплингом, имплицитно передают бурное прощание с несколькими возлюбленными. Соединение в одной строчке словосочетаний *driving rain* и *falling tears* (проливного дождя и катящихся слез), как бы суммирующих друг друга, создает дополнительный эффект, усиливающий негативные эмоции (грусть, печаль). На примере первой строфы прослеживается один из принципов ХПТ: воплощение особой связанности и цельности поэтического текста (употребление лексики, относящейся к единому смысловому полю: *sea, storm*; параллельных конструкций: *driving rain, falling tears*) [5, с. 142], что отмечает С. Левин, исследуя закономерности построения поэтической реальности: "Poetry is marked by a special kind of unity" [7, с. 1]: *Driving rain and falling tears, As the steamer puts to sea In a parting storm of cheers*. В первой строфе происходит нарастание «шторма» от дождя, к льющим слезам и «буре» добавляется сцена прощания с теми, кто остался на промокшем от дождя причале (*sodden quay* – промокший причал, пирс).

В первой же строфе также обозначена тема надежды и веры: *Sing for Faith and Hope are high No so true as you and I*. Она усилена повтором повествовательно-побудительного предложения *Sing the Lovers' Litany: – Love like ours can never die!*, что привносит в текст дополнительный оттенок эмотивности. Предлагая читателю разделить чувства возлюбленных, по сути, переводя стихотворение в жанр любовного песнопения, Р. Киплинг подчеркивает значимость и важность описываемых событий, имеющих для автора, несомненно, религиозный оттенок. *Sing for Faith and Hope* придает чувствам возлюбленных новое измерение, подчеркивая сакральность, возвышенность, подлинность происходящего, что на уровне текста закреплено в лексемах *true, Faith, Hope, high*. Следует отметить особое значение понятий веры и надежды, которые выделены заглавными буквами неслучайно: в католицизме они символизируют святых – Веру и Надежду, которые являются покровителями семьи. Вера, Надежда, Любовь, София – первые святые христианской церкви. Святая семья жила в первой половине II в. в Милане. В православной традиции они пользуются большим уважением. На Крещение девочек верующие люди обычно называют в честь одной из святых. Обращение к ним в этом тексте означает особую молитву, направленную на сохранение или создание семьи.

Лексемы с эмотивной лексикой в статусе созначения характерны и для второй строфы: употребление словосочетания *eyes of black* (черных глаз возлюбленной) усиливается словосочетанием *tropic night* [5, с. 142]. Кроме этого, словосочетание *eyes of black* эмоционально связано с частью корабля, образ которого дан в первой строфе; *throbbing keel* – пульсирующий киль (киль – основа крепости судна, которое у автора пускается в море любви, где глагол *to throb* ассоциативно связывается с сердцебиением (*the throb one's heart*). Тут прослеживается ассоциативная связь с параллельным значением существительного

throb и глагола *to throb* – «нервная дрожь, трепет, волнение» и морского значения этого словосочетания, когда корпус судна подрагивает от работы двигателя. Во второй строфе использован и образ креста, который правит Южными небесами: *Cross that rules the Southern Sky!*. Это лингвистический «намеки» на созвездие и одновременно на крест, который человек несет в своей судьбе. Тут у Р. Киплинга все время пересекаются религия и судьба.

Третья строфа тоже начинается с эмотивного словосочетания *eyes of brown* (карие глаза), которое, как и в двух предыдущих строфах, употреблено для передачи чувств возлюбленных, мчащихся по степи на лошадях (*side by side the horses fly*) [5, с. 142]. Следует отметить, что в этой строфе картина, представленная Р. Киплингом, резко меняется от моря к суше. Читатель перемещается на сушу, собственно на равнину, потрепавшуюся и иссушенную июньской жарой. Предел любовной жары подтверждается фразой о сердцах, которые отбивают ритм древней мелодии (*beat the ancient tune*). Но для воссоздания принципа связанности повествования в конце каждой строфы использован сквозной повтор, переданный курсивом: *Love like ours can never die!*. Смысл этого повтора в тексте имеет целью подчеркнуть интенсивность и силу вспыхнувшего чувства, когда все вокруг приходит в движение.

Четвертая строфа начинается тоже с эмотивного словосочетания *eyes of blue* (голубые глаза, синие глаза), далее следует топоним *Simla Hills Silvered with the moonlight hoar*. Симла, курортный город в северной части Индии, расположенный в холмистой местности в предгорьях Гималаев, который во времена Р. Киплинга был летней резиденцией вице-короля Индии, упоминается в тексте неслучайно. В этой же строфе использован еще один топоним *Benmore* (Бен Мор, «высокая гора» – горная вершина в Шотландии в графстве Перт). Употребление этих топонимов преследует несколько целей: во-первых, они передают накал чувств, равновеликий высоким горам, во-вторых, они имплицитно подчеркивают необычность чувств, возникших в экзотической обстановке. Так, на протяжении четырех строф Р. Киплинг передает накал чувств: от Индии, где автор родился, до Шотландии, откуда автор вынужден был уехать. Прием сквозного повтора является ведущим для этого текста: название стихотворения – "*Lovers' Litany*" – закреплено у Р. Киплинга прямой цитатой молитвы влюбленных, употребляемой в конце каждой строфы: *Love like ours can never die!* [5, с. 140, 142], что привносит в текст дополнительное значение «подлинность, искренность», преобразуя когнитивную составляющую текста.

Итак, в оригинале прагматическая направленность категории эмотивности – стремление вызвать отклик у читателя, сделать его соучастником важных для писателя событий – достигается с помощью таких средств:

- 1) словосочетаний-коннотативов: *eyes of brown, eyes of black*;
- 2) метафор: *storm of cheers*;
- 3) гипербол: *four-and-forty times would I sing*;
- 4) сравнений: *eyes of black – a dusty plain*;
- 3) синтаксических повторов: *Love like ours can never die!*, реализуемых на всем объеме стихотворения;
- 4) синтаксических повторов повествовательно-побудительных предложений: *Sing the Lovers' Litany*.

Указанные приемы, воплощенные в тексте, работают на когнитивную составляющую ХПТ: тема влюбленности, неизбежного расставания, вихря чувств, когда даже звезды прини-

мают участие в происходящем, достигает накала, закреплённого повторами, которые, многократно используя автором, воспринимаются как личная просьба к Всевышнему, мольба, молитва. Вместе с тем обращение к Всевышнему вызывает и другие чувства: а как быть человеку, который влюбляется то в серые, то в черные, карие или же голубые глаза?

Перевод К. Симонова, обозначенный переводчиком как вольный [5, с. 694], даёт свою трактовку стихотворения Р. Киплинга. Безусловно, авторски замечательный, он, тем не менее, обладает рядом характерных особенностей, поскольку не является точным переводом и имеет значительные опущения оригинального текста. По нашему мнению, эта трактовка Р. Киплинга представляет скорее вариации на тему стихотворения "Lovers' Litany", чем собственно перевод.

Во-первых, начнем с названия оригинала. Название "Lovers' Litany" (молитва влюбленных) в переводе отсутствует. Это, как нам кажется, неслучайное опущение: во времена, на которые приходится творчество К. Симонова, к верующим и церковной догматике было в целом негативное отношение, поэтому упоминание литании в контексте стихотворения могло в лучшем случае отсрочить появление перевода в печати или же полностью лишить автора права на публикацию. Литанию обычно поют или читают в храме, как правило, в соединении с мессой во время католического богослужения. Литании также читают в рамках частной молитвы. Литания Пресвятой Деве Марии читается в мае месяце, посвящённом Богородице. Литания Святейшему Сердцу читается в июне и обязательно в день праздника Святого Сердца Иисуса. В латинском обряде во время таинства крещения читают литанию всем святым. В православной трактовке она обозначена как «ектинья». Отсутствие заглавия в тексте перевода меняет ракурс восприятия произведения: стихотворение-молитва, понимаемая как исповедь горячего сердца, обращенная к Деве Марии, прочитывается читателем перевода как одно из приключений, выпавших на долю автора, что полностью меняет суть текста: он становится слишком брутальным, выпадает та основа, которая и определяет его принадлежность к определенной культуре (в этом случае к ареалу Западной Европы), а отсутствие сквозного повтора, который в оригинале перекликается с заглавием (любовь такая, как наша, никогда не умрет), нивелирует текст, при этом акцент делается на обычности и тривиальности происходящих событий, что, в конечном счете, сказывается на когнитивной составляющей текста.

Слова с эмотивной лексикой в статусе сознания (цветообозначения) в переводе сохранены: они, как и в оригинале, начинают каждую строфу. Отсутствие в переводном тексте (далее – ПТ) топонимов и сквозных повторов придает повествованию черты типичности, имплицитно усиливает тематику мимолетности происходящего, тоже, впрочем, присутствующую в оригинале. Перечисление цветообозначений в конце четвертой строфы «синих, серых, карих, черных» нивелирует личностную доминанту и, являясь экспликацией, описательным переводом (см. классификацию переводческих трансформаций В. Комиссарова [1, с. 223]), трансформирует языковую реальность исходного текста (далее – ИТ), что отражается на семантике текстового сообщения: накал, нарастающий от строфы к строфе, не прочитывается на уровне целостного текста перевода. Концовка стихотворения «Я люблю – в том нет вины – все четыре эти цвета» закрепляет тему необязательности отношений, сводит влюбленность к банальной интрижке.

Кроме отсутствия заглавия, в переводе отсутствует цитация молитвы влюбленных, выделенная в курсив и повторяемая последовательно на протяжении всего объема стихотворения: *Love like ours can never die!*

Интонация в стихотворении, как известно, создается за счет определенных синтаксических конструкций, прагматическая направленность которых и состоит в возможности выражения эмоционального отношения говорящего к содержанию высказывания (имеются в виду восклицательные предложения). Отсутствие в анализируемом переводе сквозного повтора, реализуемого восклицательным приложением и закреплённого графическими средствами (курсив), отражается на восприятии общей эмотивной тональности перевода, что, в свою очередь, влияет на когнитивную составляющую текста. Отсутствуют и строчки, связанные с религиозной тематикой: *Sing for Faith and Hope are high*, что искажает когнитивную составляющую текста. В переводном тексте не воспроизведена и речь персонажа, выполняющая в ИТ важную функцию. Она не просто маркирует наличие эмоции, она является непосредственным ее передатчиком, обозначая интенсивность переживаемого чувства. Представленная в оригинале короткими побудительными предложениями, которые содержат обращения *Mabel, Officers*, автор имплицитно передает и весь спектр испытываемых чувств, и мимолетность происходящих событий.

В переводе категория эмотивности передана такими языковыми средствами:

- 1) словосочетаниями, словами-эмотивами в статусе сознания («карие глаза»);
- 2) метафорами («серые глаза – рассвет»);
- 3) оценочной лексикой («суждений вздорных»);
- 4) прямой номинацией эмоций («я люблю»).

Таким образом, ведение в ПТ как разнообразных метафор, эмотивной номинации, так и словосочетаний, отсутствующих в оригинале, являются основными средствами при переводе ИТ.

Оба текста обладают динамической эквивалентностью, вызывают у читателя отклик, при этом высокая степень выраженности эмотивной составляющей при переводе теряется. На уровне текста имеем реализацию, скорее всего, двух похожих, но по сути разных ситуаций: любовь, воспринимаемую как высшую ценность, что подчеркнута в названии, и любовь, воспринимаемую на уровне банального житейского приключения.

Обозначенная ситуация неполного отражения когнитивной составляющей оригинала для переводчиков ХПТ едва ли не типична (см. «Вальса белое молчанье» – "Pleading of the waltz that thrills" (*thrill* – «трепетать, восхищаться, восторгаться») [5, с. 142; 9, с. 288]). Это, скорее всего, объясняется несколькими причинами:

1. Отсутствие способов адекватной передачи эмотивного содержания текста на иностранный язык, что было неоднократно замечено исследователями. Например, И. Гюббенет утверждает [4, с. 14], что в рамках художественного текста эмоциональные ситуации развиваются семантически и коннотативно, приобретают подтекст, дополнительные внутренние смыслы и формы, за счет чего образуется вертикальный контекст на содержательном уровне, релевантный только в конкретном тексте [7, с. 17].

2. В таком варианте перевода, который сложно назвать даже вольным, неполное отражение эмотивной составляющей связано с негласным запретом на использование религиозной тематики в структуре текста, что трансформировало содержа-

ние произведения. Частичные потери информации, смысла, настроения, зафиксированного на интонационном уровне, или эмоций (как положительных, так и отрицательных), неизбежны, однако именно динамическая эквивалентность, в отличие от формальной, дает возможность читателям – не носителям исходного языка – наиболее приблизиться к восприятию ИТ, а в этом переводе она была нарушена.

Выводы. Итак, можем сделать такие выводы:

1) для выражения категории эмотивности в оригинале и переводе ХПТ в основном используются слова-коннотативы (цветообозначения и метафоры), что в целом реализуют заявленные доминанты обоих текстов, которые относятся к чувствам и влюбленности;

2) дополнительный оттенок эмотивности в оригинальном ХПТ создается с помощью приемов, отсутствующих в переводе (сквозные повторы, топонимы, речь персонажей);

3) динамическая эквивалентность представлена и в оригинале, и в переводе, но степень выраженности эмотивной составляющей текстов разная, что сказывается на когнитивной составляющей ХПТ;

4) средства эмотивности английского языка, как наиболее, так и наименее подверженные трансформациям, при переводе на русский язык частично восполняются с помощью аналогичных языковых приемов;

5) на лексическом уровне слабо подверженными языковым трансформациям оказались цветообозначения-повторы; наиболее сложными для перевода оказались сквозные повторы и топонимы; эмоциональные лакуны, возникшие при неточном переводе, передавались словосочетаниями, отсутствующими в оригинале;

6) лексический уровень перевода ХПТ ставит перед переводчиком задачу не только передачи аналогичных приемов, зафиксированных в ИТ, но обеспечения коммуникативного приравнивания текстов с воспроизведением когнитивной составляющей ХПТ.

Если, учитывая вышесказанное, суммировать способы усовершенствования художественного перевода эмоционально нагруженных текстов на лексическом уровне, целесообразным оказывается использовать английский принцип компрессирования фраз: контекст нередко приходит на помощь и вносит достаточную ясность не только в английский, но и в русский текст. «Выигрышными» с точки зрения выраженности эмотивной тональности и создания художественного образа оказываются те переводы, в которых авторская эмотивная номинация трактуется посредством переводческой, а не разъясняется при помощи традиционной лексики.

Авторы выражают благодарность К.Б. Зайцевой за полезные обсуждения и рекомендации по направлению исследования.

Литература:

1. Комиссаров В. Современное переводоведение / В. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 2002. – 390 с.
2. Пиотровская Л. Эмотивные высказывания в современном русском языке / Л. Пиотровская. – СПб. : Образование, 1993. – 72 с.
3. Бразговская Е. Лингво-стилистические аспекты художественного перевода : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Е. Бразговская. – СПб., 2000. – 32 с.
4. Стрельницкая Е. Эмотивность и перевод: особенности языковой передачи эмоций при художественном переводе с английского на русский : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Е. Стрельницкая. – М., 2010. – 182 с.
5. Киплинг Р. "Lovers' Litany". Английская поэзия в русских переводах. XX век. Сборник (на англ. и русск. яз.). – М. : Радуга, 1984. – 846 с.
6. Бродский И. Меньше единицы / И. Бродский. – М : Независимая газета, 1999. – 472 с.
7. Петрова Г. Лексико-стилистические трансформации в англо-русском научно-техническом переводе : Дисс. ... канд. филол. наук / Г. Петрова. – М., 2004. – 227 с.
8. Шаховский В. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. Шаховский. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 208 с.
9. The Oxford Russian Dictionary. – Oxford : Oxford University Press, 1993. – 1341 с.

Коваленко І. М., Варламова А. А. Особливості функціонування емотивної лексики в художньому поетичному тексті та специфіка її перекладу (на прикладі вірша Р. Кіплінга "Lovers' Litany")

Анотація. Статтю присвячено дослідженню проблем перекладу англійської поезії на російську мову. Виявлено специфіку перекладу емотивної складової частини в художньому поетичному тексті, обґрунтовано особливості перекладацьких стратегій перекладу, які повинні функціонувати в художньому поетичному тексті для повного відображення когнітивного елемента художнього поетичного тексту.

Ключові слова: поетичний текст, художній переклад, емотивні групи, емотивність, емоція, емотивний компонент.

Kovalenko I., Varlamova A. Features of the functioning of emotive vocabulary in an artistic poetic text and the specifics of its translation (illustrated by the poem of R. Kipling "Lovers' Litany")

Summary. The article is devoted to the study of the problems of translating English poetry into Russian. The peculiarities of the functioning of translation strategies are elucidated, connected with the emotional component of the artistic poetic text, the specifics of the translation of emotive language groups in the translated APT are specified.

Key words: poetic text, artistic translation, emotional groups, emotivism, emotion, emotive component.

Лобанова В. В.,
старший преподаватель
кафедры английской филологии
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара

МОРФЕМА КАК НЕТИПИЧНАЯ ЕДИНИЦА ПЕРЕВОДА

Аннотация. Статья посвящена описанию единиц перевода и разных взглядов на эту проблему. Чаще всего в теоретических работах речь идет о таких единицах перевода, как синтагма, предложение или слово. Фонема, графема и морфема также называются некоторыми учеными в качестве единицы перевода, но они имеют ограниченное использование. Как функции морфемы в качестве единицы перевода рассматриваются построение грамматических форм, игра слов, говорящие имена.

Ключевые слова: перевод, единица перевода, морфема, игра слов, говорящие имена.

Постановка проблемы. В данной статье в общем виде ставится проблема исследования единиц перевода как одной из важнейших составляющих современного переводоведения. Данная проблема находится в русле актуальных исследований, поскольку оптимизация процесса перевода и его результата невозможна без уяснения того элемента, который должен переводиться в том или ином конкретном случае; не забудем также о том, что обучение переводу также во многом зависит от правильного выбора его единицы.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблемы единицы перевода рассматриваются в ряде исследований, к которым, в частности, нужно отнести работы Л.С. Бархударова, А.Д. Швейцера, А.В. Федорова, В.С. Виноградова, В.Н. Комиссарова, Л.К. Латышева, В.Г. Гака, Е.В. Бреуса, Ю.И. Найды, Я.И. Рецкера, Т.Р. Левицкой, А.М. Фитермана, В.Д. Аракина, И.Р. Гальперина, В.Н. Крупнова и других лингвистов. Однако, по нашим наблюдениям, в фокусе внимания исследователей находятся фраза, предложение, текст, тогда как фонема, графема и морфема как единицы перевода рассматриваются ограниченно.

Целью статьи является анализ функционирования морфемы в качестве единицы перевода (на материале англо-русского и англо-украинского перевода).

Изложение основного материала. Процесс перевода представляет собой установление определенных отношений между двумя текстами на языке оригинала и языке перевода, учитывая определенные эквивалентные единицы, которые нужно заменить при переводе. Вопрос о единице перевода давно привлекает к себе внимание ученых, но до сих пор остается дискуссионным. Сам термин «единица перевода» был введен Ж. Вине и Ж. Дарбельне, которые предлагали считать единицей перевода единицу мысли. Как отмечает Р.Р. Лукманова, «само понятие «единица перевода» следует считать условным, субъективным, так как ее основой может служить не только слово, но и любая языковая единица: от фонемы до сверхфразового единства. Главным условием правильности определения той или иной исходной единицы, подлежащей переводу, является выявление ее текстовой функции» [12, с. 27].

Один из основоположников теории перевода В.Н. Комиссаров называет единицу перевода «переводемой» и считает,

что ею может быть какая-либо уже выделяемая в языкознании единица (или единицы) либо совершенно особая, «собственно переводческая» единица. «Единица перевода должна обнаруживаться в оригинале, т. е. представлять собой какую-то часть текста оригинала, знаки, составляющие этот текст, обладают как планом выражения, так и планом содержания, и единица перевода будет, по-видимому, обнаруживаться либо среди формальных единиц текста, либо среди выражаемых в нем единиц содержания. В то же время единица перевода должна выявляться именно в процессе перевода» [9, с. 186].

Я.И. Рецкер говорит, что при переводе письменного текста единицей ориентирования может быть и слово, и словосочетание, и синтагма, и целое предложение, и абзац, и весь переводимый текст [14, с. 29]. В.Н. Крупнов полагает, что для достижения высокого качества перевода необходимо творческое совмещение элементов частного (переводческие решения на уровне слов и словосочетаний) и целого (передача всей мысли на уровне предложения, с учетом укрупненного контекста). В процессе работы языковые особенности текста и его смысловое содержание «корректируют» творчество переводчика. И независимо от того, является ли единица перевода сегментом предложения, синтагмой или группой связанных по смыслу слов, самое важное – это проникнуть в смысловое содержание этой единицы и точно выразить его на другом языке [10]. Близкое к указанному выше понимание единицы перевода высказывает Д.А. Жуков в книге «Мы – переводчики», где он упоминает единицу смысла, которая и служит ориентиром переводчику [7].

Е.В. Бреус, развивая положения коммуникативной теории перевода, основной единицей перевода считает предложение-высказывание [4, с. 24], а В.С. Виноградов отмечает первостепенную роль смыслового компонента, заключенного в подлежащем переводу тексте, и «пофразовый» характер перевода письменного текста [5, с. 334].

Л.К. Латышев, исследуя потенциальные единицы перевода, указывает, что «в процессе перевода переводчик (в наиболее типичном случае) делит исходный текст на определенные смысловые отрезки, которые он последовательно переводит на переводящий язык» [11, с. 168], то есть текст перевода является результатом последовательного подбора соответствий для сравнительно небольших отрезков исходного текста. Они поэтапно объединяются во все более крупные текстовые единицы до тех пор, пока не будет создан текст перевода в целом. Единицы исходного текста, на уровне которых устанавливаются переводческие соответствия, Л.К. Латышев и называет единицами перевода. Он также указывает, что соответствия в переводе устанавливаются на самых различных уровнях: от уровня морфем и до уровня текста. Толкуя единицу перевода как единицу операционную, служащую ориентиром в поиске переводных вариантов, Л.К. Латышев подчеркивает, что единицами пере-

вода правомерно считать лишь грамматически самостоятельные единицы исходного текста. Величина единицы перевода варьируется от одного слова до группы предложений, а в некоторых случаях единицей перевода служит весь исходный текст [11, с. 168–171].

Как отмечает Е.В. Приказчикова, точное определение единиц перевода – это одно из важнейших условий точности перевода вообще, при этом само понятие единицы перевода вызывает расхождение во мнениях относительно самого термина, а также относительно его природы [13, с. 11]. Единицей перевода является минимальный отрезок текста на исходном языке, соответствующий такому набору элементарных значений в языке-посреднике, который может быть поставлен в соответствие с некоторым отрезком текста на выходном языке. В рамках данного определения единица перевода не является только словом.

Перечисляя все возможные единицы перевода, Л.С. Бархударов указывает, что перевод на уровне морфем представляет собой такой вид перевода, когда каждой морфеме исходного слова соответствует определенная морфема в соответствующем слове языка перевода. Например, такие поморфемные соответствия можно установить для пары английского *tables* – русского *столы*, где корню исходного слова *table-* соответствует корень русского *стол-*, а морфеме множественного числа *-s* соответствует морфема *-ы* [2]. Другими примерами могут быть словообразующие морфемы, например: *worker* – работник, *skier* – лыжник и т. д.

Указанный ученый считает, что морфема лишь в крайне редких случаях выступает в качестве единицы перевода. В этих случаях можно говорить о переводе на уровне морфем. Такой перевод есть явлением еще более редким, чем перевод на уровне фонем или графем: морфологическая структура семантически эквивалентных слов в разных языках обычно не совпадает, в особенности в части грамматических (словоизменительных и словообразовательных) морфем, набор которых в разных языках различен.

Возможность перевода на уровне морфемы рассматривает также И.С. Алексеева, которая считает, что морфема оказывается единицей перевода, когда морфологическая структура семантически эквивалентных слов в разных языках совпадает. Например, это происходит при переводе композитных слов с учетом значения корневых морфем (*moonlight* – лунный свет) и на уровне служебных морфем. Типичная, например, передача английских и немецких разложимых композитов по корневым морфемам [1].

Использование морфемы как единицы перевода не является типичным, поскольку морфологическая структура семантически эквивалентных слов в разных языках, как правило, не совпадает. По мнению лингвистов, словоизменительные морфемы не переводятся никогда, тогда как словообразующие морфемы могут иногда переводиться.

Наши наблюдения над существующими вариантами использования морфемы как единицы перевода позволяют говорить о том, что употребление в данной роли не единично и может быть охарактеризовано следующим образом:

– исторический, диахронический перевод, который чаще всего наблюдается при переводе древних заимствований, включающих интернациональные (греческие или латинские) морфемы, например: *president* – *председатель*, *interjection* – *междометие*, *propriet* – *местоимение*, *zajmennik* и другие случаи;

– перевод реалий или безэквивалентной лексики, например: *backbencher* – *заднекамеечник*, *skyscraper* – *небоскреб*, *хмарочос*;

– грамматический перевод, когда определенным образом переводятся окончания или суффиксы: *-ы* или *-и* соответствуют морфеме *-s* при образовании множественного числа (*cats* – коты, кошки), *-ет* или *-е* соответствуют морфеме *-s* при образовании формы третьего лица единственного числа (*he reads* – он читает, він читає);

– художественный перевод по отношению к игре слов или говорящим именам, примером служат имена собственные в переводах романов Дж. Роулинг: *Ravenclaw* – *Когтевран*, *Longbottom* – *Долгонос*, романов Ч. Диккенса – *Bounderby* – *Горлодерби*, *Choakumchild* – *Димодавс*. С этой точки зрения перевод названия деревни *Dotheboys* (Дотбойс) в романе Ч. Диккенса «Жизнь и приключения Николаса Никльби», где происходило постоянное издевательство над детьми, можно выполнить следующим образом: *Детбойс*, что сделает текст более выразительным.

Выводы. Таким образом, мы можем сделать вывод о том, что морфема имеет право на существование среди других единиц перевода. Ее функции достаточно разнообразны, правильный выбор морфемы в качестве единицы перевода позволяет сделать текст более ярким и выразительным. Перспективы дальнейшего исследования мы видим в анализе функций фонемы и графемы в качестве единицы перевода.

Литература:

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение : [учеб. пособ.] / И.С. Алексеева. – СПб. : Академия, 2004. – 352 с.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода / Л.С. Бархударов. – М. : Междунар. отношения, 1975. – 240 с.
3. Брандес М.П. Предпереводческий анализ текста : [учеб. пособ.] / М.П. Брандес, В.И. Провоторов. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 224 с.
4. Бреус Е.В. Теория и практика перевода с английского языка на русский / Е.В. Бреус. – М. : Изд-во УРАО, 2001. – Ч. 1. – 104 с.
5. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М. : Изд-во ин-та общ. средн. образов. РАО, 2001. – 224 с.
6. Гарбовский Н.К. О теоретических взглядах на категорию переводческой эквивалентности / Н.К. Гарбовский // Язык, культура и межкультурная коммуникация / под ред. Н.К. Гарбовского. – М. : МГУ, 2001. – С. 26–43.
7. Жуков Д.А. Мы – переводчики / Д.А. Жуков. – М. : Знание, 1975. – 112 с.
8. Комиссаров В.Н. Слово о переводе / В.Н. Комиссаров. – М. : Междунар. отношения, 1973. – 215 с.
9. Комиссаров В.Н. Теория перевода : [учеб.] / В.Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 252 с.
10. Крупнов В.Н. В творческой лаборатории переводчика / В.Н. Крупнов. – М. : Междунар. отношения, 1976. – 192 с.
11. Латышев Л.К. Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения) / Л.К. Латышев. – М. : Междунар. отношения, 1981. – 284 с.
12. Лукманова Р.Р. Адекватность перевода художественного текста: семантический аспект (на материале романа Оскара Уайльда «Портрет Дориана Грея») : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Р.Р. Лукманова. – Уфа, 2012. – 22 с.
13. Приказчикова Е.В. Перевод метафорических единиц на материале произведений Дж. Стейнбека : автореф. дис. ... канд. филол. наук :

спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Е.В. Приказчикова. – М., 2009. – 26 с.

14. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – М. : Р. Валент, 2006. – 240 с.

15. Твердова Д.Г. Единица перевода / Д.Г. Твердова, Т.А. Ларионова, Н.Л. Дронова // Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки: сб. ст. по матер. V Междунар. студ. науч.-практ. конф. – № 5. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : sibac.info/archive/humanities/5.pdf.

Лобанова В. В. Морфема як нетипова одиниця перекладу

Анотація. Статтю присвячено описові одиниць перекладу та різних поглядів на цю проблему. Найчастіше в теоретичних працях ідеться про такі одиниці перекладу, як синтагма, речення або слово. Фонема, графема та морфема

також називаються деякими вченими як одиниці перекладу, але вони мають обмежений ужиток. Функціями морфеми як одиниці перекладу є побудова граматичних форм, гри слів, промовистих імен.

Ключові слова: переклад, одиниця перекладу, морфема, гра слів, промовисті імена.

Lobanova V. Morpheme as non-typical translation unit

Summary. The article deals with the description of translation units and various views on this problem. Most often theoretical papers talk about such units of translation as syntagma, sentence or word. Phoneme, grapheme and morpheme are also named as translation units by some scientists, but they have more limited use. Functions of the morpheme as a translation unit, the construction of grammatical forms, the word game, the speaking names.

Key words: translation, translation unit, morpheme, word game, speaking names.

Остапенко С. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

Анотація. У статті на основі компаративного аналізу автором досліджено проблему застосування граматичних трансформацій під час перекладу оповідання Е.А. По «Маска червоної смерті» українською та російською мовами, з'ясовано їх комплексність та виправданість.

Ключові слова: переклад, трансформація, компенсація, інтеграція, поділ, заміна порядку слів.

Постановка проблеми. Серед багатьох складних питань, які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце посідають проблеми перекладу. Головним завданням перекладу є досягнення адекватності. У процесі перекладу будь-який текст зазнає певних змін, оскільки переклад – це не проста заміна одиниць однієї мови одиницями іншої мови. Зміни відбуваються як на граматичному, так і на лексичному рівнях. Необхідність використання граматичних трансформацій природно виникає у процесі перекладу, так як у російській та українській мовах, порівняно з англійською, відсутні такі граматичні категорії, як артикль або герундій, а також інфінітивні комплекси й абсолютна номінативна конструкція. Граматичні трансформації зумовлюються різними причинами – як суто граматичного, так і лексичного характеру, хоча основну роль відіграють граматичні чинники мови перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес до проблеми перекладацьких трансформацій із боку лінгвістів та їхнє всебічне вивчення є у курсі теорії і практики перекладу вже традиційними. Такі відомі лінгвісти, як Л. Бархударов, Є. Бреус, В. Комісаров, Я. Рецкер, А. Федоров, О. Швейцер та багато інших, присвятили дослідженню перекладацьких трансформацій свої численні статті та монографії. Ми візьмемо за основу на класифікацію учених Л. Науменко та А. Гордєєвої [1], які залежно від характеру одиниць вихідної мови поділяли всі перекладацькі трансформації на лексичні, граматичні та стилістичні.

Метою статті є аналіз і виправданість застосування граматичних трансформацій під час перекладу оповідання «Маска червоної смерті» Е.А. По українською та російською мовами, здійснені Л. Маєвською та Р. Померанцевою.

Виклад основного матеріалу. У процесі роботи над перекладами оповідання «Маска червоної смерті» українською та російською мовами нами було вилучено й опрацьовано застосування таких граматичних трансформацій.

Зміна порядку слів (replacement): *THE "Red Death" had long devastated the country [4]. – Давно вже спустошувала країну Червона Смерть [2]. – Красная Смерть давно уже опустошала страну [3].*

Як бачимо, суттєвої різниці між перекладами не спостерігається, але в російському перекладі структура речення зали-

шається незмінною, а в українському – спостерігаємо заміну порядку слів.

It was a voluptuous scene, that masquerade [4]. – Розкішне було видовище – той маскарад [2]. – Что за фантастическую картину представлял этот праздник! [3]

Зміна порядку слів відбувається і в українському, і в російському перекладах, оскільки інверсія надає мовам перекладу пафосу та емоційності, є одним із засобів передачі безособових речень із формальним підметом *it*.

Внутрішня інтеграція (inner integration): *It was in the blue room where stood the prince, with a group of pale courtiers by his side [4]. – Це відбувалось у блакитній залі, де стояв принц Просперо серед гурту блідих придворних [2]. – Принц стоял в голубой зале, окруженный побледневшими царедворцами [3].*

Процес внутрішньої інтеграції спостерігаємо в російському перекладі, де підрядна частина була перекладена за допомогою дієприкметникового звороту. Водночас спостерігаємо і застосування трансформації заміни порядку слів. Український переклад відтворює структуру англійського речення, оскільки застосування дієприкметникових зворотів під час перекладу складнопідрядних речень не властиве українській мові. На лексичному рівні спостерігаємо трансформацію додавання.

Аналогічним є і такий приклад: *There was a sharp turn at every twenty or thirty yards, and at each turn a novel effect [4]. – Ступивши кілька десятків кроків, ви щоразу опинялися перед новим поворотом, а за ним на вас чекала нова дивовижка [2]. – Через каждые двадцать-тридцать ярдов вас ожидал поворот, и за каждым поворотом вы обнаруживаете что-то новое [3].*

Зовнішня інтеграція (outer integration): *All these and security were within. Without was the "Red Death" [4]. – Все це разом з безпекою було тут, у монастирському захистку, а там, назовні, панувала Червона Смерть [2].*

Російський переклад передає граматичні норми оригіналу: *Все это было здесь, и еще здесь была безопасность. А снаружи царила Красная смерть [3].*

Розглянемо інший приклад: *A strong and lofty wall girdled it in. This wall had gates of iron [4]. – Високий міцний мур з залізною брамою оперезував замок [2]. – Высокая и толстая стена окружала замок. В стене были сделаны железные ворота [3].*

Наявність зовнішньої інтеграції спостерігаємо в українському перекладі, тоді як російський переклад за граматичною структурою відтворює оригінал.

Внутрішній поділ (inner partitioning): *There were seven – an imperial suite [4]. – Їх було сім – сім величних світлиць, гідних імператора [2].*

А ось російський переклад знову демонструє більшу точність передачі норм мови оригіналу: *Их было семь – семь роскошных покоев* [3].

Аналогічну ситуацію спостерігаємо і в наступному прикладі: *And the whole seizure, progress and termination of the disease, were the incidents of half an hour* [4]. – *Недуга була скоробіжна: від перших спазмів до смертних корчів минало не більш як півгодини* [2]. – *Наступление, развитие и конец болезни занимали не более получаса* [3].

Зовнішній поділ (outer partitioning): *He had directed, in great part, the moveable embellishments of the seven chambers, upon occasion of this great fete; and it was his own guiding taste which had given character to the masqueraders* [4]. – *Принц самолично руководил почти всем, что касалось убранства семи покоев к этому грандиозному fete. В подборе масок тоже чувствовала его рука* [3].

Тут більшу схожість з оригіналом на граматичному рівні має український переклад: *Принц здебільшого сам наглядав за оздобленням семи світлиць до цього грандіозного fete: маски й убрання теж добиралися відповідно до його забаванок* [2].

Цікавим є наступний приклад: *There were sharp pains, and sudden dizziness, and then profuse bleeding at the pores, with dissolution* [4]. – *Колючі болі, раптове запаморочення, а далі кров пирсне з усіх пор – і прощай білий світе* [2]. – *Ужасная болезнь начиналась острой болью, внезапным головокружением и переходила в кровотечение изо всех пор тела. Затем приходила смерть* [3].

Зовнішній поділ спостерігаємо в російському перекладі, тоді як український переклад було здійснено за допомогою застосування внутрішнього поділу і компенсації, що, на наш погляд, надає перекладу точності як на граматичному, так і на стилістичному рівнях.

У процесі роботи над порівняльним аналізом перекладів твору «Маска червоної смерті» ми можемо надати лише кілька прикладів, де граматична структура речень у перекладах збігається.

And the flames of the tripods expired. And Darkness and Decay and the Red Death held illimitable dominion over all [4]. – *Вичахли й вогники у жаровнях – і тоді над світом запанували безборонно Морок, Тлінь і Червона Смерть* [2]. –

И пламя треножников потухло, и мрак, и разорение, и Красная Смерть распространили на все свою безграничную власть [3].

І в українському, і в російському перекладах було застосовано трансформацію зовнішньої інтеграції, але в першому випадку спостерігаємо ще й заміну порядку слів в обох частинах.

Беручи до уваги останній приклад, можна зазначити, що у більшості випадків трансформації мають комплексний характер. Незважаючи на належність до одного генетичного дерева, російська й українська мови мають багато розбіжностей на граматичному рівні. Це спостерігається й у процесі перекладу.

The scarlet stains upon the body and especially upon the face of the victim, were the pest ban which shut him out from the aid and from the sympathy of his fellow-men [4]. – *Криваво-червоні плями на тілі, а надто на обличчі – ознака зарази, і годі тоді її жертві сподіватися на допомогу чи то співчуття своїх ближніх* [2]. – *Красные пятна, первоначально появившиеся на теле и преимущественно на лице и на руках людей, делали их изгоями общества и лишали всякой помощи и сочувствия* [3].

В українському перекладі спостерігаємо застосування трансформації внутрішнього поділу та заміни порядку слів, тоді як російський переклад є більш наближеним до оригіналу і лише ускладнений дієприкметниковим зворотом.

Необхідно зазначити, що застосування дієприкметникового звороту є властивим російській мові, тоді як в українській мові тут застосовується складнопідрядне речення.

Here the case was very different; as might have been expected from the duke's love of the bizarre [4]. – *А тут усе зовсім інакше, чого й слід було сподіватися від володаря замку, який любляв усе bizarre* [2]. – *Тут же все было совершенно иначе, чего и следовало ожидать, учитывая причудливый вкус принца* [3].

Комплексний характер застосування граматичних трансформацій у процесі перекладу демонструє і такий приклад: *This was an extensive and magnificent structure, the creation of the prince's own eccentric yet august taste* [4]. – *То була простора й велична будівля, зведена на догоду принцовому смаку – дивацькому й водночас гордовито-вельможному* [2]. – *Все вместе они поселились в громадном здании оригинальной, но вместе с тем поистине грандиозной постройки* [3].

В українському перекладі автор відходить від норм оригіналу і застосовує внутрішній поділ та додавання. Водночас російський переклад демонструє наявність заміни порядку слів, що, на наш погляд, дещо спрощує переклад.

Цей прийом можна побачити і в такому прикладі: *The seventh apartment was closely shrouded in black velvet tapestries that hung all over the ceiling and down the walls, falling in heavy folds upon a carpet of the same material and hue* [4]. – *Сьому кімнату було зануто чорним оксамитом: чорне драпірування збігало тут від самісінької стелі й важкими зортками спадало на килим з такого ж чорного оксамиту* [2]. – *Седьмая зала была вся обита черным бархатом, включая потолок* [3].

В українському перекладі спостерігаємо передачу дієприкметника особовою формою дієслова. У російському варіанті відбулась внутрішня інтеграція, що призвела до логізації на стилістичному рівні.

Слід зауважити, що в більшості випадків застосування граматичних трансформацій було виправданим, але в деяких, на наш погляд, використання певної трансформації було доречнішим в українському варіанті: *The Prince Prospero entertained his thousand friends at a masked ball of the most unusual magnificence* [4]. – *Принц Просперо скликав тисячу своїх друзів на бал-маскарад, такий бучний, якого ще не бувало* [2]. – *Принц Просперо оповестил своих друзей о маскараде* [3].

Як бачимо, застосування внутрішнього поділу, що пояснюється граматичною особливістю української мови, докладніше передало зміст і стилістику речення. А російському перекладу бракує емоційності.

All these and security were within. Without was the "Red Death" [4]. – *Усе це разом з безпекою було тут, у монастирському захистку, а там, назовні, панувала Червона Смерть* [2]. – *вне его – Красная Смерть* [3].

В українському перекладі спостерігаємо зовнішню інтеграцію (якої можна було уникнути), але це не порушило цілісності висловлювання. Російський варіант є спрощеним і передало лише загальний зміст.

The external world could take care of itself [4]. – *А ти, що лишилися поза мурами, нехай самі дають собі раду!* [2] – *Внешний мир не заботил принца Просперо* [3].

Українську версію було здійснено за допомогою внутрішнього поділу та описового перекладу, тоді як у російському перекладі зроблено описовий переклад і замінено порядок слів, що призвело до втрати стилістичного забарвлення.

Висновки. Опрацювавши переклади оповідання Е.А. По «Маска червоної смерті» українською та російською мовами, ми зробили такий висновок: в українському варіанті наявні близько вісімдесяти дев'яти трансформацій, що вказує на те, що перекладач дещо відійшов від норм мови оригіналу для того, щоб краще передати зміст. У свою чергу, російський варіант демонструє намагання перекладача дотримуватися норм оригіналу та досягнути спрощення перекладу.

В українському перекладі найчастіше були застосовані такі трансформації, як заміна порядку слів, що зумовлено особливостями мови, і зовнішня інтеграція. У російському – зовнішній поділ та компенсація. У деяких випадках використання певної трансформації було доречнішим в українському варіанті.

Література:

1. Науменко Л.П. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : [навч. посіб.] / Л.П. Науменко, А.Й. Гордєєва. – Вінниця : Нова книга, 2011. – 136 с.
2. По Е.А. Золотий жук / Е.А. По ; пер. Л. Маєвська. – К. : Дніпро, 2001. – 400 с.

3. По Э.А. Маска красной смерти / Э.А. По [Электронный ресурс]. – Режим доступа : maska_krasnoi_smerti.
4. Poe E.A. The Masque of the Red Death / Edgar Allan Poe [Электронный ресурс]. – Режим доступа : books/the_masque_of...death.php.

Остапенко С. А. Особенности применения грамматических трансформаций в процессе перевода английского художественного произведения на украинский и русский языки

Аннотация. В статье на основе компаративного анализа автором исследована проблема использования грамматических трансформаций в процессе перевода рассказа Э.А. По «Маска черной смерти» на украинский и русский языки, выяснена их комплексность и оправданность.

Ключевые слова: перевод, трансформация, компенсация, интеграция, разделение, замена порядка слов.

Ostapenko S. Peculiarities of grammatical transformations application in the process of English fiction translation into Ukrainian and Russian

Summary. On the basis of comparative analysis the author investigates the issue of grammatical transformations application during the translation process of the story “The Masque of the Red Death. A Fantasy” by E.A. Poe into Ukrainian and Russian, clarifies their complexity and justifiability.

Key words: translation, transformation, compensation, integration, partitioning, replacement.

Падалко В. В.,
викладач кафедри іноземних мов для гуманітарних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОМОНІМИ ЯК ОСНОВА ГРИ СЛІВ У ТВОРІ ВІЛЬЯМА ТЕККЕРЕЯ «ЗАПИСКИ ЖОВТОПЛЮША» ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Анотація. Статтю присвячено докладному аналізу твору Вільяма Теккерея “Memoirs of Mr. Charles J. Yellowplush” («Записки Жовтоплюша») на предмет функціонування омонімів у конструкціях гри слів. Проаналізовано контекст, що зумовлює використання словесної гри; виявлено основні види омонімів, які залучено до створення каламбурів; запропоновано переклад епізодів з омонімічною грою.

Ключові слова: гра слів, омонім, переклад, англійська класична література, каламбур, засоби перекладу, художній переклад, еквівалентність.

Постановка проблеми. У статті в загальному вигляді ставиться проблема дослідження мовної гри. Ця тема є актуальною, оскільки будь-яка гра властива психології людини, а лінгвістичні особливості мовної гри допомагають зрозуміти особливості людського спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цю проблему досліджували у своїх роботах Д. Белл, Б. Белл, О. Білоус, Л. Вітгенштайн, В. Вахрушев, О. Земська, О. Корнієнко, О. Тимчук, О. Троїцька, Ч. Хоккет, але, наскільки нам відомо, роль омонімів у мовній грі у класичній англійській літературі досліджена недостатньо. Англійська класична література мала особливий стиль розкриття діалектики свого часу, поєднуючи серйозний і глибокий критицизм, засудження егоїзму правлячих класів, заклики до самовдосконалення та альтруїзму тощо. За весь період вікторіанської епохи класична література відобразила перехід від «великих сподівань» до «великих розчарувань», саме такі настрої певним чином вплинули на мовне оформлення словесних творів мистецтва.

Мета статті – дослідити специфіку функціонування таких лексичних одиниць, як омоніми, в рамках конструкцій гри слів, що зустрічаються у творі В. Теккерея.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що твір В. Теккерея «Записки Жовтоплюша» (1837–1838) [1], який хронологічно належить до раннього вікторіанства, завдяки далекоглядності автора, по-перше, передбачив загальний характер пізнього періоду, а по-друге, завдяки відновленню шекспірівських традицій мовної гри (зокрема, гри в малограмотність) описав цілий шар суспільства в обличчі головного героя. Безліч прикладів конструкцій гри слів, які будуються на його безграмотності («плювок» (“spitch”) замість «промови», «купи хлам» (“littery circles”) замість «літературних кіл», «святе каркання» (“saycred saws”) замість «святої справи», «трагічна муза» стає «трагічною конюшнею» (“tews” замість “muse”), а фрейліна (“maid”) перетворюється у «доярку» (“dairy-maid”) [2, с. 30]), що часто пов’язане з обігруванням омонімів, підсилює викривально-сатиричний характер твору. Не менш важливою є форма оповідання – головний герой використовує несвідому гру, він записує у свої щоденники все, що чує і бачить, недовго обдумуючи форму, тим не менш намагаючись не позбавити її

химерності. Враховуючи природу такого явища, як омонімія, можна припустити, що саме гра слів, створена сприйняттям «на слух» і відображена графічно, є багатою на її випадки.

Аналізуючи структуру тексту твору, важко знайти розділ або навіть сторінку, на якій не було б епізоду з певним обігруванням слів. Увесь спектр засобів створення комічного ефекту у творі важко переоцінити, проте головними видами їх прояву є такі: обігрування неправильно написаних слів унаслідок малограмотності головного героя, обігрування паронімів, омонімів, обігрування частин слова, що виявляються паронімічними або омонімічними до незалежних слів, створення нових слів у результаті схрещення. Докладніше зупинимось на функціонуванні в ігровій площині саме омонімів, серед яких, що варто зазначити, зустрічаються різні види.

Враховуючи той факт, що головний герой, лакей Жовтоплюш, пише слова так, як чує і вимовляє, за його записами можна щонайменше досліджувати фонетику тодішньої англійської мови. Під час більш докладного аналізу стає зрозуміло, що на письмові висловлювання оповідача впливає світ речей, які його оточують. Таким чином, головний герой записує деякі слова, спираючись на свій словниковий запас, сприймаючи один денотат за інший.

Наприклад, серед предметів, які були у вжитку в часи Теккерея і що напевне оточували Жовтоплюша, були чорнила: “to get provisions for his sons and an *inkum* for himself”. Подібні слова виявляються заархівованими в тому сенсі, що не розкривають своєї сутності одразу і виглядають лише неправильно написаними. Слово “income” він пише через “ink”, «чорнила», адже думає, що слово «дохід» пишеться саме так. Враховуючи те, що частина слова “income” омонімічна слову “ink”, можемо назвати таке явище **part-омонімією**. Беручи до уваги безеквівалентність цього випадку в українській мові, обґрунтованою буде заміна. Наприклад, “income” близьке за змістом до слова «виногорода», у його складі Жовтоплюш міг би побачити ще одне близьке для його побуту слово – «виногорода». Отже, переклад може виглядати так, зі збереженням неправильного написання: «аби тільки влаштувати своїх синів та отримати виногороду для себе». За умови відсутності перекладу цього твору українською мовою об’єктом аналізу є переклад російською мовою, який належить З. Олександровій [3]. Але незважаючи на те, що майже вся книга написана з помилками, що має справляти відповідне враження про основного героя, у перекладі випадки неграмотності поодинокі. Як правило, перекладацька тактика характеризується вибором розмовних, а не літературних слів або опущенням словесного каламбуру, наприклад: «лишь бы пристроить сыновей и самому разжиться».

Право на існування такого окремого типу омонімів, як part-омоніми, доводиться тим, що можна навести не єдиний приклад цього явища. В епізоді “Halgermon was a barrystir – that is, he lived in Pump Cort, Temple” частина слова “barrister”

замінюється на “stir” («помішувати, бовтати»). Можемо зробити припущення, що на вибір саме такого слова Жовтоплюша наштотувала власне перша частина – “bar”. Отже, до слова “barrister” у цьому випадку підібрали одразу два part-омоніми – “bar” та “stir”, проте в перекладі така безпрецедентна ситуація не відобразилась. Слово “barrister” загалом є паронімічним до слова “barista”, що може стати в нагоді у перекладі, адже ця пара для української мови буде еквівалентна: *барістер* – *бариста*. Отже, переклад може бути таким, урахувавши те, як легко Жовтоплюш плутає слова: «Елджернон був баристою, точніше живе у Колодяжному дворі [...]. Досить сказати, що це країна міста й улюблене місце адвокатів».

Найбільш кумедним прикладом є випадок, коли завдяки своєму неуттву Жовтоплюш знайшов одразу два part-омофони для одного слова: “I will do Mr. Algernon Deuceace the justass to say, that he was so little musnary in his love for Lady Griffin”. Замість “justice” він поєднує абсолютно різні слова “just” та “ass”; подібні випадки є поодинокими і навряд чи можуть бути перекладені еквівалентно зі збереженням подібної безпрецедентності й оригінальності: «Надо отдать справедливость мистери Дьюсэйсу: леди Гриффон он любил не из интересу»; зазвичай, користуючись нагодою використати малограмотність як засіб комічного, перекладачі надають перевагу саме їй.

Трапляються й епізоди, де поруч обігруються одразу декілька омонімів: “Halgeron was a gambler. For a man of wulgar family, it's the wust trade that can be – for a man of common feelinx of honesty, this profession is quite imposbil; but for a real thoroughbread genlmm, it's the esiest and most prophetable line he can take”. Одне з таких слів він ужив у найбільш невідходящому місці, побачивши у слові “thoroughbred” його part-омофон “bread”. Інше слово, яке він сплутав, – “prophetable” не виглядає настільки ж випадковим, адже якраз однозначно відсилає читача до парного йому омоніма – “profitable”. Можливим варіантом перекладу може бути використання української пари «пророк» – «порок», адже “prophet” одним із своїх значень має саме слово «пророк», а слово “profit” у цьому контексті означає «вигода» в негативному значенні цього слова, що межує із порочним та нечесним. Отже, переклад може виглядати так: «але для чистокровного джентльмена це найлегший шлях – краще порок, аби не пророк».

Звичайно, як у будь-якого жителя острівної країни, у Жовтоплюша є ще декілька важливих денотатів, із написанням яких він плутає їхні омоніми: “shore” – “sure”: “You may be shore that the three-cornered noats came pretty thick”, судячи з перекладу, цей випадок був помічений перекладачем: «Треугольные записочки пошли к нам от Гриффонов целыми косяками»; та “ocean” – “self-devotion”: “I described my admiral strattyjam, and my singlar self-devocean”.

Не менш складним є ще один приклад, у якому омонімічними та паронімічними зв'язками пов'язані три слова. В одному з епізодів знаходимо зіштовхування омонімів “hair” – “heir”: “Sir George did not leave any mal hair to perpetuate the name”, «Сэр Джордж не оставил после себя наследников мужского пола». У цьому реченні уваги варте й неправильне написання словосполучення “any male (heir)”, адже йдеться про спадкоємця чоловічого роду, якого Жовтоплюш із необачності ледве не перетворив на тварину (“animal”), якби написав це слово правильно. Отже, тут може йтися про оказіональні пароніми “any mal” – “animal” – “any male”. В українському перекладі можливе було б обігрування співзвуччя і неграмотного напи-

сання, яке так характерно для Жовтоплюша: «Сер Джордж не залишив по собі спадкоємців чоловічого роду».

Іншим цікавим аспектом, що потребує висвітлення, є те, наскільки часто певні омоніми, обіграні у тексті, вказують на двозначність. З одного боку, за правилами омоніми не перетинаються у смисловій площині між собою, і слово, яке помилково використовується замість іншого, не обов'язково має вказувати на двозначність. З іншого боку, навіть два різні за значенням слова можна протиставити у певному контексті так, що натяк буде мати місце. Одним із таких випадків є приклад: “Miss's love, on the contry, was all flams and fury [...] and so had been going on sins fifteen”. Спираючись на загальний контекст ситуації, маємо підстави вважати, що омонім “sins” замість “since” вжито не випадково. Жовтоплюш у перекладі дещо переосмислює сказане ним самим, та все ж загальний сенс передано влучно: «А мисс – та прямо польхала. Она этим делом – то есть любовью – начала заниматься еще в пансионе».

Інший приклад також демонструє розмаїття форм омонімів, відкритих до обігрування: множини іменника Жовтоплюш плутає з іншим іменником в однині: “but there was a considrable paws after thuse complymints”. Тут омоніми “paws” – “pause” збігаються теж не безпідставно. Враховуючи переклад слова “paws” – «лапи» і той контекст, у якому розгортаються події, можна зрозуміти натяк на те, що після «компліментів» була не тільки пауза. Насправді хазяїн Жовтоплюша після своїх необачних слів опинився у заручниках, образно «лапах», свого суперника, після чого на нього посипалось багато нещастя.

Отже, неграмотне написання слів головним героєм не тільки використано як влучний засіб сатири, а й включає явище омонімії, яке функціонує у ньому доволі успішно: “inkum”, “barrystir”, “justass”, “strattyjam”, “self-devocean”, “prophetable”. Водночас подібні слова (власне part-омоніми) можна назвати оказіональними утвореннями в тому розумінні, що вони функціонують і були створені в конкретній ситуації. З погляду функційності омоніми досить цікаво проявляють себе в англійській грі слів, адже можуть бути задіяні в ній одразу в трьох полях – лексичному, морфологічному, фонетичному.

Приєм неграмотного письма може бути тісно пов'язаним з явищем малапропізмів. Із визначення цього явища, “the wrong use of one word instead of another word because they sound similar to each other, with results that are unintentionally funny” [4], можна зробити висновок, що не лише пароніми, а й омоніми головним чином можуть бути основою малапропізмів у тих випадках, коли відбувається хибна заміна слів, надаючи твору комічного звучання. Так, наприклад, в епізоді “Dawkins blush with delite as he red the note” використання омофона “red” замість “read”, можливо, зумовлено тим, що слова “blush” та “red” є синонімічними, саме тому автор записок міг подумати, що минулий час дієслова “to read” пишеться саме так. У перекладі цього епізоду подібні асоціації не відображені: «Докинс раскраселся от удовольствия, читая записку». Тим не менш, відштовхуючись від слова «раскраселся», можна запропонувати можливий варіант перекладу з участю part-омоніма. Враховуючи те, що дзвінки приголосні часто оглушуються, саме це можна обіграти для неграмотного трактування: «Докинс не раскраселся от удовольствия, читая такие записки». Подібна помилка доволі поширена, адже цей префікс як частина слова є дуже співзвучним зі словом «раз». В українському ж варіанті можливе обігрування асиміляції голосного «o» зі звуком «a» у

префіксі слова «розчервонієся»: «Докінс не раз червонієся, читаючи такі записки». Проте застосовувати такий засіб варто лише в комплексі із загальною перекладацькою стратегією у всьому тексті.

Висновки. Переклад можна назвати однією з чи не найважливіших причин, з якої ми заглиблюємось у твір більше, аніж це відбувається під час звичайного прочитання. Переклад – це комбінаторика, яка передбачає безліч можливих варіантів, і художній переклад найбільший тому доказ. Для створення алгоритму перекладу, потрібно якнайкраще дослідити алгоритм оригінального тексту. У проаналізованому творі нові різновиди обігравання лексичних одиниць розкриваються саме на перетині неправильного правопису та явища омонімії. Для омонімів це “breeding ground”, саме тому в тексті знаходимо обігравання омофонів, омоформ і навіть нові форми – part-омоніми. Вибір перекладацьких стратегій варто робити на користь еквівалентності, а діапазон шляхів перекладу загалом включає пошук відповідників або семантично близьких одиниць, відновлення словесної гри за допомогою одного елемента ядра або створення у мові перекладу нової ігрової конструкції.

Перспективу подальшого дослідження ми бачимо у встановленні зв'язків омонімії з подібним до неї лексичними явищами, які активно беруть участь у творенні гри слів; зіставному аспекті їх функціонування як у тексті оригіналу, так і в тексті перекладу, у встановленні міжмовних зв'язків у цьому аспекті; докладній розробці системи засобів та механізмів перекладу мовної гри.

Література:

1. Thackeray W.M. *Memoirs of Mr. Charles J. Yellowplush* / W.M. Thackeray [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.readcentral.com/book/William-Makepeace-Thackeray/Read-Memoirs-of-Mr-Charles-J-Yellowplush-The-Yellowplush-Papers-Online>.
2. Вахрушев В.С. Концепция игры в творчестве В. Теккерея / В.С. Вахрушев // Научные доклады высшей школы Филологических наук. – 1984. – № 3. – С. 24–31.
3. Теккерей У. Собрание починений : в 12-ти т. / под общ. ред. А. Аникста, М. Лорие, М. Урнова. Т. 1. Повести 1838–1841 гг. / У. Теккерей ; пер. с англ., вст. статья В. Ивашевой ; коммент. и ред. пер. М. Лорие. – М. : Худ. лит-ра, 1974. – 640 с.
4. Malapropism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/malapropism>.

Падалко В. В. Омонимы как основа игры слов в произведении Вильяма Теккерея «Из записок Желтоплюша» и их перевод

Аннотация. Статья посвящена детальному анализу произведения Вильяма Теккерея «Из записок Желтоплюша» на предмет функционирования омонимов в конструкциях игры слов. Проанализирован контекст, который обуславливает использование словесной игры; выявлены основные виды омонимов, используемые в каламбурах; предложен перевод некоторых эпизодов с омонимической игрой.

Ключевые слова: игра слов, омоним, перевод, английская классическая литература, каламбур, средства перевода, художественный перевод, эквивалентность.

Padalko V. Homonyms as means of puns creation in “Memoirs of Mr. Charles J. Yellowplush” by William Thackeray and their translation

Summary. The article deals with detailed analysis of “Memoirs of Mr. Charles J. Yellowplush” by William Thackeray concerning the functioning of homonyms in its word-play constructions. Context, determining the use of wordplay, has been analyzed; the main types of homonyms, used as the understructure of puns, are defined; translation of certain episodes with homonymic wordplay is suggested.

Key words: play on words, homonym, translation, classic English literature, pun, means of translation, literary translation, equivalence.

*Разумна К. А.,
старший викладач кафедри іноземних мов
Житомирського національного агроєкологічного університету*

ВІДТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ УКРАЇНСЬКОЇ СУЧАСНОСТІ В БРИТАНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті розглянуто та уточнено поняття реалій як важливого елемента українського суспільно-політичного життя. Зокрема, проаналізовано способи відтворення суспільно-політичних реалій української сучасності в британських ЗМІ. Встановлено спосіб відтворення, який є найбільш уживаним, а також проаналізовано, наскільки вдалим є вибір того чи іншого способу відтворення.

Ключові слова: реалії, публіцистичний дискурс, суспільно-політичні реалії, транскрипція, переклад.

Постановка проблеми. Одним з об'єктів сучасних перекладознавчих досліджень є способи відтворення реалій. Слова-реалії як особливий прошарок чужомовної лексики, яку все ж можна перекласти, незважаючи на їхню, здавалося б, «неперекладну» сутність, стали предметом наукових досліджень таких мовознавців, як С. Влахов, С. Флорін, Р. Зорівчак та ін. У сучасному мовознавстві реалії визначаються як слова (і словосполучення), які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу та чужі для іншого [1, с. 47]. З іншого боку, реалії визначаються і як моно- та полілексемні одиниці, основне значення яких вміщає (щодо бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача [2, с. 58].

Актуальність дослідження зумовлена спрямованістю перекладознавчих студій на визначення оптимальних шляхів відтворення реалій під час перекладу з максимальним збереженням національного забарвлення, зокрема українських суспільно-політичних реалій в англійських ЗМІ. Оскільки реалії – це слова і словосполучення, які, окрім основного значення, містять у собі певний національний колорит та фонові знання, характерні для носіїв мови і культури, і у зв'язку з цим не мають точних еквівалентів у інших мовах, проблема перекладу реалій постійно актуальна і потребує особливої уваги.

Метою статті є визначення способів відтворення суспільно-політичних реалій сучасності в британському публіцистичному дискурсі на прикладі аналізу матеріалів британської газети “The Telegraph”.

Предмет нашого дослідження – суспільно-політичні реалії української сучасності в британському публіцистичному дискурсі. Об'єктом нашого дослідження є способи відтворення суспільно-політичних реалій на основі матеріалів британської онлайн-газети “The Telegraph”.

Матеріалом дослідження слугували 28 статей із британської онлайн-газети “The Telegraph”. Методом суцільної вибірки було визначено 35 слів-реалій, якими послуговуються у суспільно-політичній сфері українського сьогодення.

Публіцистичний дискурс розуміємо як один із найпоширеніших сучасних засобів передачі інформації та впливу на су-

спільство, зокрема як дистантну форму комунікативної діяльності інституціонального і когнітивного характеру, основними учасниками якої є представники засобів масової інформації як соціального інституту та масова аудиторія [3, с. 11]. Публіцистичному дискурсу властиві певні лексичні особливості, а саме: узуальні й оказіональні лексичні та фразеологічні одиниці, прислів'я, приказки, широке використання порівнянь, метафор [4], а також реалій.

З-поміж іншої лексики в мові слова-реалії вирізняються нюансами значень, які часто пов'язують із національним колоритом мови, у якій вони виникли. Саме колорит робить із нейтральної, «незабарвленої» лексичної одиниці реалію [1, с. 105]. У свідомості носіїв певної культури і мови з тією чи іншою реалією завжди пов'язані певні уявлення, знання та асоціації, які зазвичай відсутні у носіїв мови-сприймача. Через це, як правило, реалії не мають точних відповідників або еквівалентів у інших мовах.

У сучасній лінгвістиці існує декілька підходів щодо класифікацій реалій:

- тематичний (побутові, етнографічні та міфологічні реалії, реалії природного світу, державного ладу і суспільного життя, ономастичні та асоціативні) [5, с. 79];
- історико-семантичний (історичні та власне реалії);
- структурний (реалії-одночлени, реалії-полічлени номінативного характеру, реалії-фразеологізми) [2, с. 70–71];
- предметний (географічні, етнографічні, суспільно-політичні та військові реалії) [1, с. 50];
- місцевий (залежно від національної та мовної належності) [1, с. 57];
- часовий (сучасні та історичні) [1, с. 65];
- перекладацький (залежно від способу перекладу) [1, с. 50].

Суспільно-політичні реалії, як бачимо, виокремлюють за предметною ознакою (до уваги береться сфера функціонування реалій), яка і є критерієм виокремлення з-поміж інших їх різновидів. Суспільно-політичні реалії, у свою чергу, поділяються на такі чотири типи:

- 1) реалії, що позначають адміністративно-територіальний устрій (адміністративно-територіальні одиниці, населені пункти, деталі населеного пункту);
- 2) реалії, що служать для позначення органів і носіїв влади (органи влади, носії влади);
- 3) реалії, якими послуговуються у суспільно-політичному житті (політична діяльність та діячі, патріотичні і суспільні рухи, соціальні явища та рухи (їхні представники), звання, ступені, титули, звання, установи, навчальні заклади та культурні установи, стани і касти (їхні члени), станові знаки і символи);

4) військові реалії (підрозділи, зброя, обмундирування, військовослужбовці (та командири) [1, с. 55–56].

У зв'язку із суспільно-політичними подіями в Україні в мові виникли нові реалії, такі як *майдан*, *правий сектор*, *сепаратисти*, *кіборги*, *укропи* та ін. Деякі з цих слів уже існували в українській мові. Наприклад, в «Академічному тлумачному словнику української мови» знаходимо таке визначення майдану: «*Велике незабудоване місце в селі або місті; площа*» [6]. Нині це слово має ще одне значення: «*митинг, акція протесту*» [7]. Тому слово *майдан* завдяки новому значенню є мовною одиницею не лише загальновоживаної лексики, а входить тепер і до складу реалій, оскільки містить у собі новий, соціально-культурний компонент значення. Як наслідок, виникає необхідність відтворення та перекладу таких реалій із збереженням їхнього національного колориту в інших мовах.

У сучасних перекладознавчих розвідках виокремлюють декілька основних способів перекладу реалій – це транскрипція і переклад реалії (заміна, субституція). Переклад може здійснюватися різними способами: 1) введення неологізму (калька, напівкалька, освоєння, семантичний неологізм); 2) приблизний переклад (родова і видова відповідність, функціональний аналог, опис, пояснення, тлумачення); 3) контекстуальний переклад [1, с. 87–93]. В іншому підході розрізняється чотири основні способи перекладу реалій – транскрипція (транслітерація), гіпонімічний переклад, уподібнення, дескриптивна перифраза [5, с. 104]. Крім того, виокремлюють такі способи відтворення реалій: транскрипція (транслітерація), гіперонімічне перейменування, дескриптивна перифраза, комбінована реномінація, калькування (повне і часткове), міжмовна транспозиція на конотативному рівні, метод уподібнення (субституція), віднайдення ситуативного відповідника (контекстуальний переклад), контекстуальне розтлумачення (інтерпретація) реалій [2, с. 93]. Плідними для нашого дослідження є ідеї щодо виокремлення способів відтворення реалій, запропоновані С. Влаховим і С. Флорінім, а також Р. Зорівчак.

У сучасному британському публіцистичному дискурсі знаходять відображення нові суспільно-політичні явища та реалії:

International aid agencies warned of a “humanitarian disaster” on Friday as escalating fighting between government forces and Russian-backed separatists in eastern Ukraine threatened to spark a diplomatic crisis [8];

The opposition parties, including Mr. Klitschko’s Udar [...] [9].

У цих реченнях прикладом українських суспільно-політичних реалій є слова *сепаратисти* та назва політичної партії *Удар*. Англійською мовою ці реалії перекладені методом транскрипції.

Іншим шляхом відтворення українських суспільно-політичних реалій є використання перекладу:

[...] and All-Ukraine Fatherland, the party of the imprisoned former prime minister Yulia Tymoshenko, do not command a majority in parliament [9];

Ukrainian forces and Russian-backed separatists in the self-proclaimed Donetsk People’s Republic have blamed one another for sparking a frenzy of shelling by heavy artillery and multiple rocket launchers that began on Sunday [10].

Назва політичної партії *Батьківщина* перекладається на англійську мову з використанням слова-відповідника *Fatherland*. Аналогічний спосіб перекладу використовується для реалії *самопроголошена Донецька народна республіка*.

Вона відтворюється англійською мовою завдяки перекладу всіх слів, крім назви міста, яке транслітерується.

Емпіричний матеріал дослідження показує, що трапляються приклади одночасного поєднання двох способів – транслітерації і перекладу реалій, який називається комбінованою реномінацією [2, с. 122]:

The famine, known as the holodomor in Ukraine, is believed by many to have been deliberate act of genocide by Stalin against the Ukrainian people [11];

The failure of the three opposition parties Vitaly Kitschko’s Udar, Yulia Tymoshenko’s All Ukraine Fatherland, and the nationalist Svoboda [Freedom] to forge common cause with the Communists or to persuade significant numbers of pro-government deputies to rebel underscored the difficulties facing the movement [12].

Для збереження національного колориту українських слів *голодомор* і *свобода* автор їх транскрибує. Проте, оскільки значення цих слів невідоме носіям мови-сприймача, автор використовує для тлумачення значення цих слів англійські еквіваленти *famine* та *freedom*. У тлумачному словнику англійської мови слово *famine* має таке визначення: «*ситуація, коли великій кількості людей не вистачає їжі, що призводить до хвороби та смерті, або певний період, коли це відбувається*» [13]. Слово *freedom* означає «*умову або право, коли можна чи дозволяється робити, говорити, думати і т.д. все, що хочеться, без контролю та обмежень*» [13]. Як бачимо, обидва англійські слова є вдалими відповідниками українських реалій.

Отже, реалії виконують важливу роль для передачі українського національного колориту й особливостей суспільно-політичного стану нашої країни. Із цією метою автори під час відтворення реалій використовують різні способи перекладу: транскрипцію – для того, щоб слово зберігало своє звучання і привертало особливу увагу завдяки своїй незвичності для носіїв мови-реципієнта; власне переклад – у тих випадках, коли значення реалії необхідно пояснити за допомогою використання еквівалентів; комбіновану реномінацію (одночасне поєднання транскрипції із перекладом).

Кількісний аналіз частоти використання способів відтворення українських суспільно-політичних реалій показав, що найпоширенішим способом є власне переклад, що становить 48,9%, друге місце посідає транскрипція – 34,8%, найменша частка припадає на поєднання транскрипції і перекладу.

Перспектива нашого дослідження полягає у більш глибокому вивченні специфіки відтворення українських суспільно-політичних реалій у британському та американському публіцистичному дискурсах.

Література:

1. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Междунар. отношения, 1980. – 343 с.
2. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад / Р.П. Зорівчак. – Л. : Вид-во при ЛНУ, 1989. – 216 с.
3. Новохачева Н.Ю. Стилистический прием литературной аллюзии в газетно-публицистическом дискурсе конца XX – начала XXI веков : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Н.Ю. Новохачева. – Ставрополь, 2005. – 31 с.
4. Гончар О.С. Публіцистичний дискурс та його функції / О.С. Гончар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/povi>.
5. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М. : Изд-во ин-та общ. сред. образов. РАО, 2001. – 224 с.

6. Академічний тлумачний словник української мови : в 11-ти т. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua>.
7. Вдовиченко Г. Світовий тренд під назвою Maidan. / Г. Вдовиченко // Високий замок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wz.lviv.ua/blogs/124950-svitovyi-trend-pid-nazvoiu-maidan>.
8. Locals and aid agencies warn of ‘humanitarian disaster’ as Ukraine fighting sparks diplomatic crisis [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/03/locals-aid-agencies-warn-humanitarian-disaster-ukraine-fighting>.
9. Ukraine protesters blockade government headquarters over failed EU deal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10487601/Ukraine-protesters-blockade-government-headquarters-over-failed-EU-deal.html>.
10. More than ten killed and dozens injured in surge of violence in east Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/31/ten-killed-dozens-injured-surge-violence-east-ukraine/>.
11. Ukraine protests: Toppling of Lenin will be viewed in Moscow as deliberately provocative [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10504444/Ukraine-protests-Toppling-of-Lenin-will-be-viewed-in-Moscow-as-deliberately-provocative.html>.
12. Ukrainian government survives no-confidence motion amid protests [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10491270/Ukrainian-government-survives-no-confidence-motion-amid-protests.html>.
13. Cambridge Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dictionary.cambridge.org/>.

Разумная К. А. Отображение общественно-политических реалий украинской современности в британском публицистическом дискурсе

Аннотация. В статье рассмотрено и уточнено понятие реалий как важного элемента украинской общественно-политической жизни. В частности, проанализированы способы отображения общественно-политических реалий украинской современности в британских СМИ. Установлено, какой способ отображения является наиболее употребляемым, а также проанализировано, насколько удачным является выбор того или иного способа.

Ключевые слова: реалии, публицистический дискурс, общественно-политические реалии, транскрипция, перевод.

Razumna K. Representing social and political realia of Ukrainian modern life in British publicistic discourse

Summary. The notion of realia as an important element of Ukrainian social and political life is considered and clarified in the article. Particularly, ways of representing social and political realia of Ukrainian modern life in British mass media are analyzed. The most frequently used way of representing these realia is specified; it is also analyzed how appropriate the choice of this or that way is.

Key words: realia, publicistic discourse, social and political realia, transcription, translation.

Шахновська І. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національного авіаційного університету

КОМУНІКАТИВНА ТАКТИКА КОМПЛІМЕНТУ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

Анотація. Статтю присвячено проблемам відтворення висловлень-компліментів в англо-українських перекладах художнього дискурсу. У стандартних формулах компліментів перекладач добирає готові повні або часткові еквіваленти, які є типовими для відповідної комунікативної ситуації у цільовій мові. Переклад неклішованих компліментів передбачає застосування перекладацьких трансформацій та прагматичну адаптацію висловлення до особливостей цільової мови.

Ключові слова: тактика компліменту, позитивна оцінка, повний еквівалент, частковий еквівалент, національно-культурна специфіка.

Постановка проблеми. Однією з тактик кооперативної стратегії спілкування є тактика компліменту. Комплімент – це невід’ємна складова частина реалізації успішного міжособистісного спілкування. Відомий американський письменник М. Твен сказав: «Я можу два місяці жити одним хорошим компліментом».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням різних аспектів висловлень-компліментів в англомовній комунікації займалися вітчизняні та зарубіжні лінгвісти Н. Вульфсон, Н. Бігунова, О. Іссерс, В. Міщенко, Р. Серебрякова, М. Кнепп, А. Померанц, Н. Формановська та ін. Однак у площині перекладознавства цей елемент етикету до цього часу не потрапляв у фокус уваги, що зумовлює актуальність дослідження.

Виклад основного матеріалу. Висловлення компліменту доцільно розглядати в контексті теорії мовленнєвих актів (далі – МА) з огляду на те, що саме ця прагматична теорія дозволяє поглянути на такий тип висловлень як на засіб вираження мовцем власних інтенцій і досягнення певної мети. Таким чином ураховуються основні риси мовленнєвої діяльності: інтенційність і цілеспрямованість. Основна функція МА компліменту полягає у схваленні ідей і вчинків співрозмовника. Комунікативним завданням цього МА є демонстрація позитивного ставлення до іншої людини, позитивної оцінки її особистості, якостей, вчинків і думок, тобто «підняття» образу партнера по спілкуванню [1, с. 130]. Реалізація мовцем компліменту характеризується в термінах максим принципу ввічливості Браун-Левінсон [2]. Необхідність реалізації компліменту відповідає шостій максимі зазначеного принципу – максимі симпатії, яка вимагає від комуніканта виявити доброзичливе ставлення до співрозмовника, зробити йому приємне. Висловлення, що слугують реалізації зазначеної тактики, виражають позитивну емоційну оцінку та, відповідно, позитивний емоційний стан продуцента висловлення, саме тому погоджуємося з лінгвістами, які відносять МА «комплімент» до класу експресивів [3]. Комплімент у діалогічному дискурсі формулюється переважно в рамках ініціального комунікативного ходу і відрізняється

від інших позитивно-оцінних мовленнєвих актах відсутністю у його комунікативній структурі аргументативності [4].

Аналіз англомовної художньої літератури доводить широко використання МА такого типу, що свідчить про важливу роль компліменту в комунікативній поведінці носіїв англійської мови. Розглядаючи компліменти в англійській та українських мовах, необхідно розрізняти клішовані та «авторські компліменти». Клішовані компліменти є елементами фактичної комунікації, вони є малоінформативними, їх використання зумовлене соціокультурними нормами, правилами етикету [3]. Починаючи розмову з компліменту, мовець створює передумови її подальшого розвитку у кооперативному руслі. Наприклад, під час ініціальної фази діалогу між малознайомими персонажами:

“I like your dress”, remarked Mrs McKee. I think it’s adorable [13].

Мені так подобається ваша сукня, – сказала місіс Маккі. – Від неї очей не відірвеш [14].

Комунікативною метою мовця є встановлення контакту зі співрозмовником, що є водночас виявом конвенціональної увічливості. Такий МА є ритуальним. Під час перекладу застосована трансформація лексичної та граматичної заміни *I think it’s adorable – Від неї очей не відірвеш*. Клішований характер компліментів пояснюється необхідністю їх максимально точною та легкою інтерпретацією адресатом. Конвенційна семантична та синтаксична форма знижує ризик виникнення непорозуміння.

«Авторські компліменти» є результатом лінгвістичної креативності мовця. Завдяки своїй непередбачуваності вони здатні здійснити більший прагматичний вплив на адресата, на який вказує емоційний стан співрозмовника. Наприклад:

I love to see you at my table, Nick. You remind me of a – a rose, an absolute rose. Doesn’t he?

This was untrue. I’m not even faintly like a rose. She was only extemporizing but a stirring warmth flowed from her as if her heart was trying to come out to you in one of those breathless, thrilling words [13].

Хоч адресат не зрозумів і не погодився із завуальованим компліментом, вираженим метафоричним порівнянням, проте він не сумнівається в добрих намірах співрозмовника, тому адресат відчуває позитивні емоції. Таким чином, можна вважати, що мета компліменту досягнута.

Щодо статусно-рольових характеристик учасників, МА компліменту використовують, як правило, комуніканти із симетричними соціально-рольовими позиціями. У разі асиметричних позицій зазначений тип висловлень використовується здебільшого комунікантом, який домінує у спілкуванні, і відтак може надавати комунікативну підтримку адресату, який займає слабку позицію.

Будучи елементом етикету, мовленнєвий акт компліменту характеризується національно-культурною специфікою, що неодноразово відмічалось спеціалістами з міжкультурної комунікації. Національна специфіка виявляється в таких аспектах, як тематика компліментів, засоби їх оформлення, прагматичні координати комунікативної ситуації, у якій використовуються компліменти, зокрема їх застосування в окремих гендерних та вікових групах.

В англійському спілкуванні переважають компліменти внутрішнім, моральним якостям людини, вони становлять 18% усіх зафіксованих компліментів. Дещо поступаються їм компліменти зовнішньому вигляду людини загалом (15%) та компліменти, що оцінюють професіоналізм та здібності особистості (14%). Рідше зустрічаються компліменти житлу та обстановці (3%), компліменти, що характеризують прикраси (2%), та компліменти імені (1%) [5]. В українському спілкуванні з найбільшою частотністю вживаються компліменти зовнішньому вигляду людини, друге місце за частотністю використання займають компліменти, які оцінюють професіоналізм або окремі здібності людини, на третьому місці перебувають загальнооцінювальні компліменти [6].

Більшість компліментів, будучи етикетними формулами, не відрізняється широкою варіативністю синтаксичних структур та їх лексико-семантичним наповненням. Найбільш характерним прагматичним індикатором мовленнєвого акту «комплімент» є емотивні висловлення, що реалізують структуру простого двоскладного речення, до складу якого входять лексичні одиниці позитивної емоційної оцінки. Такі лексичні одиниці належать до різних частин мови: іменників (*angel, beauty, genius*), прикметників (*good, nice, wonderful, lovely*), дієслів (*to like, to love, to admire*), прислівників (*well, nicely, wonderfully*). Українською мовою більшість компліментів передається прагматично еквівалентними емоційно забарвленими висловленнями. Наприклад:

– *Gosh, you look swell. You don't look a day more than twenty-five* [9].

– *Боже, ти просто чудова! Тобі нізащо не даси більше, як двадцять п'ять років!* [10].

Компліментарні МА у наведеному прикладі є стандартними мовленнєвими кліше, які виражають позитивні оцінні судження щодо зовнішнього вигляду персонажа-жінки. Вони є складовою частиною кооперативної тактики спілкування та спрямовані на інтимізацію стосунків комунікантів. Компліментарні висловлення в обох мовах реалізовані простими реченнями, проте в англійській мові на емоційність вказує лише лексика (вигук *gosh* та емоційно-забарвлений прикметник *swell*), тоді як в українській мові для передачі емоційності, окрім лексики (прикметника *чудова* та інтенсифікатора *просто*), маркером емоцій є окличність.

Для того, щоб продемонструвати свою прихильність і зробити адресатові приємне, англомовні комуніканти, як правило, гіперболізують позитивну оцінку, вдаючись до суперлативних лексем *fantastic, incredible, marvelous, great, divine, gorgeous, terrific*. Значення цих лексем не завжди потрібно розуміти буквально, їх навіть вважають елементами фатичної комунікації, яка виконує соціальну функцію [7, с. 154]. Гіперболізація позитивної оцінності є однією з домінантних рис англомовної комунікативної поведінки, норми якої визначаються об'єктно-орієнтованою системою ввічливості, що приписує концентрацію уваги комуніканта на почуттях співрозмовника [7, с. 153; 8, с. 213].

Наприклад, у наступному непрямому компліменті адресатові мовець захоплюється смаком співрозмовника:

– *What a stunning room this is.*

– *I'm so glad you like it We think in the family that Michael has such perfect taste We think in the family that Michael has such perfect taste* [9].

– *Яка приголомшлива кімната.*

– *Я дуже рада, що вона вам подобається. – Ми в родині вважаємо, що у Майкла чудовий смак* [10].

У компліментарних висловлюваннях лексеми позитивної оцінки часто поєднуються з інтенсифікаторами, які здійснюють градуальну модифікацію ілюктивної сили висловлення (*quite, such, very, so, really, awfully, terribly*). Вони посилюють емоційний фон компліменту, його експресивність, яка може відрізнитися в тексті оригіналу та тексті перекладу. У наступному прикладі спостерігаємо посилення емоційності в мові перекладу за рахунок додавання фрази *Боже, який тріумф!*:

– *My dear, it was grand. You were simply wonderful. Gosh, what a performance* [9].

– *Любо моя, це було просто прекрасно. Ти грала неперевершено. Боже, який тріумф!* [10].

Порівняймо: *what a performance – Ти грала неперевершено; Боже, який тріумф!*. Такі розбіжності в інтенсивності емоційного фону комунікативної взаємодії розглядаються нами як прояв прагматичної адаптації і зумовлюються культурно-національними особливостями вияву емоцій.

Окрім стереотипних засобів вираження, компліменти можуть оформлюватися за допомогою стилістичних фігур мовлення: порівнянь, метафор, метонімії, літоти, гіперболи тощо. Такі компліменти є результатом лінгвістичної креативності мовця. Маючи лінгвокультурологічну специфіку, саме ця група компліментів становить найбільші труднощі для перекладу.

Результати проведеного дослідження показали, що під час перекладу порівнянь та метафор перекладачі переважно вдаються до збереження образу (70%). Це можна пояснити, з одного боку, тим, що схема думки, котра породжує асоціативні значення, та концептуальна складова частина процесів метафоризації має схожі риси у двох мовах. З іншого боку, перекладач вдається до збереження образу для того, щоб якомога точніше передати індивідуальність авторського стилю, або в тих випадках, коли порівняння засноване на контекстуальному «живому» образі, має експресивний, художній характер. Наприклад:

– *You've put on some weight You are just as plump as a little partridge! And it's so becoming to you!*

– *Now, Blanche ...*

– *It is, it is, or I wouldn't say it* [11].

– *Ти така товстенька, як маленька курітка! І це тобі так пасує!*

– *Ну ж, Бланч <...>*

– *Так, пасує, в іншому разі я не казала б такого!* [12].

У наведеному прикладі перекладач вирішує зберегти експресивне оказіональне порівняння. Цікаво, що в цьому разі спостерігаємо ситуацію прагматичного провалу. Висловлення, комунікативною метою якого є жартівливий комплімент, сприймається адресатом як антикомплімент та вимагає від мовця додаткового пояснення.

У низці випадків перекладач обирає принципово іншу стратегію перекладу порівняння – відмова від збереження авторського образу. До цієї групи ми віднесли випадки, у яких

перекладач використовує зовсім інший образ або відтворює авторський образ «за змістом».

– *I knew you were pretty good, but I never knew you were as good as that. You make the rest of us look like a piece of cheese* [9].

– *Я і раніше знав, що ти непогано граєш, але що так чудово – і не догадувався. Поруч із тобою всі ми – мов дубові колоди* [10].

Під час перекладу компліменту відбувається заміна образу в основі порівняння, що зумовлено незрозумілими асоціаціями образу вихідної мови для цільової аудиторії. Адже для українського читача подібність непрофесійних акторів до дубових колод є більш очевидною, аніж до сиру, тому, на наш погляд, заміна образу порівняння є цілком виправданим рішенням перекладача.

Заміщення образу може супроводжуватися низкою замінів на рівні лексичного та морфологічного оформлення висловлення. Наприклад:

Julia was a damned good sort and clever, as clever as a bag full of monkeys; you could talk to her about anything in the world [9].

Джулія славна жінка і розумна, як сто чортів, з нею можна поговорити про все на світі [10].

Еквівалентного сталою порівняння для англійського *as clever as a bag full of monkeys* в українській мові не існує, тому перекладач використав функціональний аналог *як сто чортів*. Лексико-семантичне та синтаксичне наповнення МА компліменту та його образність було змінено, проте стилістичне забарвлення цієї одиниці у мові перекладу збережено.

Висновки. Таким чином, вибір адекватного засобу відтворення компліменту залежить від того, наскільки стереотипним є комплімент. Переклад нестереотипних компліментів, які часто містять стилістичні фігури мовлення, передбачає застосування перекладацьких трансформацій та прагматичну адаптацію висловлення до особливостей цільової мови. У етикетних формулах перекладач добирає готові еквіваленти або функціональні аналоги, які є типовими для відповідної комунікативної ситуації у цільовій мові.

Література:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф. Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2004. – 344 с.
2. Brown P. Politeness: Some Universals in Language / P. Brown, S. Levinson. – London : Cambridge University Press, 1987. – 345p.
3. Формановская Н. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика / Н. Формановская. — М. : Икар, 2007. — 480 с.
4. Бігунова Н. Схвалення, похвала, комплімент та лестощі як тактики реалізації стратегії пом'якшення висловлювання / Н. Бігунова // Мандрівець. – 2015. – № 1. – С. 86–89 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2015_1_19.

5. Мищенко В. Комплімент у мовленнєвій поведінці представників англійської (британської та американської) культур : [монографія] / В. Мищенко. – Х. : Майдан, 2008. – 144 с.
6. Богдан С. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 474 с.
7. Ларина Т. Фатические эмотивы и их роль в коммуникации / Т. Ларина // Эмоции в языке и речи. – М. : РГГУ, 2005. – С. 150–160.
8. Шаронов И. Междометия в речевой коммуникации / И. Шаронов // Эмоции в языке и речи. – М. : РГГУ, 2005. – С. 200–220.
9. Maugham W. Theatre / W. Maugham [Electronic resource]. – Access mode : content.ikon.mn.
10. Моем В. Лицедіи / В. Моем ; пер. М. Пінчевський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/William_Somerset_Maugham/Lytsedii/.
11. Williams T. A Streetcar Named Desire / T. Williams [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.metropolitancollege.com/Streetcar.pdf>.
12. Вільямс Т. Трамвай «Жадання» / Т. Вільямс ; пер. Б. Бойчук // Всесвіт. – 2012. – № 9–10. – С. 119–175.
13. Fitzgerald F. Great Gatsby / F. Fitzgerald. – Спб. : Капо, 2013. – 256 с.
14. Фіцджеральд Ф. Ніч лагідна. Великий Гетсбі / Ф. Фіцджеральд ; пер. М. Пінчевський. – К. : Дніпро, 1982. – 472 с.

Шахновская И. И. Коммуникативная тактика комплимента в художественном дискурсе: переводческий аспект

Аннотация. Статья посвящена проблемам передачи высказываний-комплиментов в англо-украинских переводах художественного дискурса. В стандартных формулах комплиментов переводчик использует полный или частичный эквивалент, соответствующий аналогичной коммуникативной ситуации целевого языка. Перевод неклишированных комплиментов предполагает использование переводческих трансформаций и прагматическую адаптацию высказывания к особенностям целевого языка.

Ключевые слова: тактика комплимента, позитивная оценка, полный эквивалент, частичный эквивалент, национально-культурная специфика.

Shakhnovska I. Problems of translation of communicative tactic of compliment (based on fiction)

Summary. The article focuses on translation of English compliments into Ukrainian (based on fiction). In case of conventional compliments the translator uses equivalents or near equivalents typical of the relevant situation in the target language. Rendering of unconventional compliments presupposes the use of a number of translation transformations and pragmatic adaptation of the utterance to the peculiarities of the target language.

Key words: tactic of compliment, positive evaluation, equivalent, near equivalent, culture-specific.

*Шульженко Ю. М.,**старший викладач кафедри перекладу**Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ТА СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ КІНОТЕКСТУ

Анотація. У статті проаналізовано типові помилки та труднощі, що виникають у процесі перекладу кінотексту в разі нехтування лінгвокультурним та соціолінгвістичним компонентом. Наголошується на важливості міжкультурної свідомості як запоруки успішного перекладу.

Ключові слова: кінопереклад, кінотекст, лінгвокультурна компетенція, соціолінгвістична компетенція.

Постановка проблеми. Кінопереклад є складним видом перекладацької діяльності, який переносить фільм в інше культурно-історичне середовище. Виходячи із цього, можна стверджувати, що одним із найважливіших питань, що виникають під час вивчення проблеми перекладу фільмів, є поєднання адекватно відтвореної, зрозумілої для іншомовного реципієнта інформації зі збереженням режисерського бачення світу, особливостей індивідуально-авторської мови, що втілилися у структурі кінотексту загалом, в архітектурі кожного художнього образу, мовленні дійових осіб [1]. Суспільство певною мірою змінює свої орієнтири із друкованої літератури на медіа-продукцію, тому така галузь перекладу, як кінопереклад, стає надзвичайно важливою. Актуальним залишається питання необхідності перенесення фонових знань культури мови оригіналу. Культурно-специфічна інформація відноситься до кінотексту побічно, часто є імпліцитною, та й сам кінотекст є структурно складнішим, ніж моносемантичний текст, це значно звужує діапазон перекладацьких стратегій [2], і перекладачі у процесі роботи часто оминають увагою реалії, соціолінгвістичні маркери, фразеологічні одиниці тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвідки у галузі кіноперекладу дозволяють вирішити ряд проблем, пов'язаних із: труднощами у виборі стратегій для передачі реалій, пейоративної, безеквівалентної лексики, інтертекстуальних елементів, засобів створення гумористичного ефекту; труднощами перекладу назв кінофільмів; поняттям кінодіалогу як одиниці перекладу; специфікою перекладу фільмів із субтитрами; поняттям фільму як форми сучасного художнього тексту; проблем, що стосуються прагматичної адаптації тексту художнього фільму; психолінгвістичних особливостей перекладу кіно- та відеоматеріалів тощо (праці С. Беляєва, Д. Бузаджи, В. Гайдука, В. Горшкової, Г. Слишкіна, Г. Старцева, А. Чужакіна, В. Демецької та ін.). Проте активізація кіноімпорту протягом останніх десятиліть та низька якість деяких перекладів кінопродукції свідчить про необхідність ретельного аналізу перекладацьких помилок та вироблення загальних стратегій перекладу культурно-специфічної інформації.

Мета статті – систематизувати лінгвокультурні та соціолінгвістичні фактори, що разом із лінгвістичними створюють єдине ціле – кінотекст; проаналізувати помилки, що виникають внаслідок нехтування лінгво- та соціокультурною інформацією; проаналізувати невідповідності у сприйнятті перекладу, що виникають як наслідок таких помилок; визначити можливості

граничного рівня адаптації кінотексту до іншомовної культури, де існує інша система цінностей, що спричиняє втрати у сприйнятті та специфіку відтворення лінгвокультурної та соціолінгвістичної інформації в кіноперекладі.

Виклад основного матеріалу. Кінотексту притаманні універсальні текстові категорії, які дослідники вважають обов'язковими для художнього тексту. Проте він виконує свою комунікативну функцію за взаємопроникнення двох принципово відмінних семіотичних систем (лінгвістичної і нелінгвістичної), тобто є специфічною формою креолізованого тексту, що зафіксований на матеріальному носії і призначений для відтворення на екрані й аудіовізуального сприйняття глядачами [3]. Перекладаючи кінотекст, стикаємося частково з тими самими основними проблемами, що й під час перекладу художніх текстів, хоча кінопереклад є більш вільним, ніж переклад художнього твору, і має свої відмінні риси. Переклад художніх фільмів пов'язаний як із лінгвістичними та культурними, так і з певного роду технічними труднощами, що можуть вплинути на адекватність та еквівалентність перекладу і синхронність артикуляції реплік акторів та їх дублерів [4]. Імовірність нерозуміння вихідної інформації в кінотексті є набагато вищою і не може бути відновленою, наприклад, у коментарі. Отже, кінотекст є особливим видом аудіомедіальних текстів, причому інформація, що лежить у соціолінгвістичній чи соціокультурній площині, різною мірою сприяє (чи заважає) реалізації змішаної літературної форми [5].

Кінодіалог розрахований на миттєве сприйняття та реакцію глядачів, отже, повинен бути максимально інформативним та зрозумілим. Таким чином, головним критерієм стає порівняння реакції одержувача вихідного тексту рідною мовою і реакції одержувача того самого тексту через перекладача – мовою перекладу (так звана концепція динамічної еквівалентності, автором якої є Ю. Найда). Якщо ці реакції в інтелектуальному і емоційному плані збігаються, це означає, що переклад еквівалентний оригіналу. Під еквівалентністю реакцій розуміється їх схожість, а не тотожність, проте параметри вимірювання та порівняння реакцій нині не є чіткими та вимагають уточнення. З іншого боку, можна стверджувати про необхідність досягнення комунікативної еквівалентності, тобто обидва тексти (і оригінал, і переклад) мають співпадати за своєю комунікативною цінністю і викликати однаковий комунікативний ефект. Близько до цієї площини лежить і концепція культурного перенесення (І. Федорова) [5], основною метою якої є дослідження твору мистецтва в культурі-реципієнті, що є особливо актуальним для кіно.

Перекладаючи кінотекст, важливо не лише зробити фільм зрозумілим глядачеві, але і зберегти задум оригіналу, розкрити образи персонажів у заданому режисером стилістичному напрямі, передати засобами мови перекладу цілісний твір, не допустити порушення його впливової сили. Тобто перекладач

має враховувати всі фактори, необхідні для відтворення оригінального задуму автора.

Найочевиднішим виявляється власне лінгвістичний фактор. Неспівпадіння систем національних мов призводить до того, що текст перекладу об'єктивно може бути лише частково еквівалентний оригіналу. З іншого боку, будь-який текст, зокрема кінотекст, неможливо сприймати поза його культурною епохою й умовами створення. Крім того, потрібно враховувати рівень фонових знань реципієнтів. Перекладачеві також необхідно підкреслити колорит іншомовної культури, який відображено у специфічному гуморі, грі слів, розмовній лексиці, сленгу, інтонаціях героїв і який є віддзеркаленням ідей режисера та сценариста кінофільму [6]. У будь-якому разі процесу перекладу кінофільму має передувати ретельний аналіз сукупності факторів (лінгвокультурних та соціолінгвістичних), здатних створити проблему під час перекладу: реалій, ситуацій мовного спілкування, вербальних і невербальних маркерів соціальних стосунків тощо. Причому ця інформація може бути зумовленою як самою національною мовою і культурою й міститися в реаліях, фразеології, ідіоматиці, так і цілковито залежати від автора, який свідомо вводить у текст натяк на якийсь мовний, літературний, соціально-історичний факт.

Як уже зазначалося раніше, кінодіалог є розрахованим на миттєве сприйняття, що багато в чому визначає адаптаційний шлях передачі оригінального повідомлення. Так, найбільш частими способами передачі реалій є уподібнення та гіпогіперонімічний переклад. Ономастичні, побутові реалії транскрибуються. Тісний зв'язок алюзивно-асоціативних реалій із культурою та мовою народу створює об'єктивні труднощі для перекладу. Імплицитна інформація може бути не виявленою як перекладачем, так і глядачем перекладеної версії, а також глядачем оригіналу.

Соціолінгвістичний компонент входить до лінгвістичного аспекту соціокультурної компетенції. Маркери соціальних стосунків дуже відрізняються у різних мовах та культурах, вони залежать від таких чинників, як соціальний та віковий статус співрозмовників, близькість стосунків, реєстр мовлення тощо.

Щоб проілюструвати сказане вище, розглянемо кілька прикладів, взятих із кінотекстів фільмів «Щоденник Бріджит Джонс» (2001 р.) і «Щоденник Бріджит Джонс: Межі розумного» (2004 р.) та їх перекладів українською мовою. У фільмах розповідається про життя молодої лондонки та її друзів, тому вони насичені реаліями (імена літературних персонажів, представників різних сфер суспільного життя сучасної Британії, назви книжок, магазинів, телепередач, фільмів, торговельних марок, крамниць тощо), мова персонажів яскрава та образна, насичена сленгом та розмовними виразами, вирізняється грою слів та іронічністю. Головна героїня – Бріджит Джонс – прагне знайти своє кохання і постійно потрапляє у комічні ситуації.

Для британського варіанта англійської мови є характерним, коли соціальний статус мовця визначається за вербальними маркерами. Особливості мовлення британського вищого класу – відсутність сленгу, просторічних та скорочених пестливих слів, навіть таких як *mum* і *dad* (замість них вживається *mother* і *father* відповідно). Цей момент обігрується, коли Бріджит Джонс нарешті повертається з Таїланду, і в аеропорту її зустрічають батьки (а ще повно журналістів)). Памела із притаманною їй «тактовністю» заводить мову про Марка Дарсі, на що дівчина відповідає, що між ними все скінчено і завершує свою репліку такими словами:

– *Next time I will not fuck it up, Mum.*

– *Language, darling.*

– *Sorry. Next time, I will not fuck it up...Mother.*

Тобто після зауваження матері Бріджит виправила *Mum* на *Mother*, знову повторивши сленгізм *fuck it up* – це створює додатковий комічний ефект, іронію і над матір'ю головної героїні, над її прагненням постійно підкреслювати свою приналежність до вищого класу, і над снобізмом представників вищого класу взагалі. У перекладі ж маємо:

– *Наступного разу я свій шанс не провтикаю.*

– *Говори нормально.*

– *Вибач. Наступного разу я його не провтикаю, мамо.*

Глядачеві не зовсім зрозуміло, чим перша репліка Бріджит суттєво відрізняється від другої, і про те, що ситуація є комічно-іронічною, реципієнт може здогадатися лише з невербального контексту (батько Бріджит глузливо сміється).

І в «Щоденнику Бріджит Джонс – 1» і в «Щоденнику Бріджит Джонс – 2» знаходимо діалоги, де Памела знову робить зауваження дочці через її простакувату манеру перепитувати:

– *Patience, please. I've got a big surprise for you, darling.*

– *What?*

– *Don't say "what", say "pardon".*

– *У мене для тебе великий сюрприз.*

– *Шо?*

– *Не «шо», а «що».*

Вживання просторічного «*шо*» замість «*what*» у перекладі має відтворити відповідну комунікативну ситуацію: у британській культурі неввічливо перепитувати, вживаючи «*what*». Хоча останню репліку діалогу можна було б перекласти як не «*що*», а «*пробу*», щоб підкреслити постійне прагнення Памели говорити «як леді».

Соціолінгвістична компетенція передбачає також здатність розпізнавати лінгвістичні особливості суспільного класу, регіонального та національного походження, професійної групи тощо, а також дотримання реєстру мовлення як необхідного компонента і здатність розрізняти офіційний стиль, формальний стиль, нейтральний стиль, неформальний стиль, фамільярний, розмовний стиль, інтимний стиль тощо. В основі міжкультурної свідомості лежить усвідомлення регіональних та соціальних відмінностей цих двох світів.

Видавництво, де працює Бріджит Джонс («Щоденник Бріджит Джонс») під керівництвом Деніела Клівера надрукувало роман сучасного автора з дивною назвою «Мопед Кафки». На вечірку із приводу виходу книги запрошені відомі культурні діячі Великобританії, серед них і письменник Салман Рушді, лауреат Букерівської премії, лицар-бакалавр, член Королівської літературної спілки. Бріджит має відкривати вечірку своєю промовою, у якій говорить:

Ladies and gentlemen <...> Welcome to the launch of "Kafka's Motorbike" <...> "The greatest book of our time". Obviously except for your books, Mr Rushdie <...> which are also very good.

Натомість у перекладі замість «*панна Рушді*» маємо якогось «*містера Роше*». Помилка у транслітерації прізвища всесвітньовідомого письменника підсилюється ще й тим фактом, що у згаданому епізоді фільму Салман Рушді грає самого себе. До того ж до особи, яка має титул лицаря, необхідно звертатися «сер», головна героїня вкотре потрапляє в халепу, виявивши свою неосвіченість і незнання етикету.

В умовах міжкультурної комунікації реалії можуть створювати перешкоди через певні «лакуни» (міжкультурну аси-

метрію), що особливо чітко виявляється в певних дискурсах і заслуговує на подальше вивчення.

Потрапивши на вечірку, влаштовану для вузького кола юристів, Бріджит почувається там ніяково, водночас її обурює снобізм і упередженість цих людей. Під час розмови, де вони доводять їй безглуздість і непотрібність такого явища, як допомога безхатченкам, вона вигукує:

Honestly, this is the sort of rubbish you'd expect from fat, balding Tory, Home Counties, upper-middle class twits!

До чого це може додуматися лисий, тупий Торі, який живе у замиському будинку і належить до верхівки середнього класу!

Як бачимо, у перекладі транслітеровано назву консервативної партії Великобританії – Торі, реалія Home Counties, що вживається на позначення найближчих до Лондона графств (найчастіше Кент, Суррей і Ессекс), жителі яких асоціюються з відносним багатством, особливо ті, хто живе в інших частинах країни, замінені гіпонімічним поняттям «замиський будинок», оскільки людину, яка мешкає у замиському будинку, теж можна співвіднести з певною заможністю. Хоча випущене слово *twits*, яке може бути перекладене як «зануда», тобто підкреслює прихований у власній назві підтекст: Торі – консерватор, консерватор – отже, зануда.

Специфічні культурні лінгвістичні елементи мають відображатися шляхом прямої культурної передачі реалії, перестановкою або перестановкою з поясненням, простим поясненням, за допомогою вилучення. Вибір залежить від контекстної, лінгвістичної слухової й візуальної ситуації, що відбувається на екрані.

На вечірці Бріджит грає у вікторину, згадуючи про настільну гру «Trivial Pursuits», яка була популярною у Великобританії і в яку вона грала в дитинстві. Ця гра також мала й телеверсію. У фільмі назва гри перекладена як «Останній мільйон» (ця назва є співзвучною з назвою програми, популярної у Туреччині, де учасники можуть вигравати досить великі суми грошей), що є не зовсім доречним з огляду на те, що на пострадянському телебаченні також існувала її телеверсія – «Счастливы случаи». Або назву гри можна було б перекласти як «Перший мільйон» (більш сучасний і більш відомий варіант телевікторини).

Фразеологізми є національно-специфічними одиницями мови і в перекладі необхідно віднайти еквівалент, який співвідноситься з оригіналом і за семантикою, і за змістовою наповненістю. Проаналізуємо наступний епізод: батьки Бріджит вирішили розлучитися, Памела є ініціатором, вона намагається пояснити дочці, що за тридцять п'ять років їхній шлюб перетворився на рутину, життя так швидко минає, а їй ще хочеться відчувати себе жінкою:

I'm like the grasshopper who sang all summer <...>.

Сюжет байки Езопа відомий у багатьох культурах, а надто в європейських (маємо «Стрекоза и муравей» в інтерпретації І. Крилова, «Коник-стрибунець» Л. Глібова, «Цикада и муравьяха» Ж. Лафонтена). Репліка Памели – алюзія на відомий сюжет, коли герой байки не помітив, як промайнуло літо, і настала холодна зима. Тобто вона має на увазі, що пізно схаменулася. Натомість у перекладі маємо:

Я наче метелик-одноденка.

Це викликає зовсім інші асоціації: метелик-одноденка – це людина, яка живе лише сьогоднішнім днем, не задумуючись про майбутнє.

У діалогах персонажів фільмів про Бріджит Джонс фразеологічні одиниці нерідко є основою для додаткової гри слів.

Наприклад, наприкінці фільму, коли Бріджит, повернувшись із Таїланду, розмовляє із друзями про своє щасливе звільнення, сумнівається в активній участі в цій історії Марка Дарсі:

– He actually seems to be the villain of this piece. He's a top human rights lawyer and he left it to someone else to get me out. He was just a messenger.

– [Tom] Who told you that?

– He did. Straight from the horse's mouth.

– The horse wasn't quite telling you the truth.

– Він швидше підходить на роль одного з поганців. Найкращий адвокат із прав людини довірив моє звільнення іншим людям. А сам лише сказав мені, що я вільна.

– [Tom] Хто це тобі сказав?

– Він сам. Інформація з першоджерела.

– У такому разі інформатор тобі збрехав.

Як бачимо, образне *horse* в англійському варіанті замінене на нейтральне *інформатор* у перекладі, від чого діалог втрачає свою комічність.

Фільми про Бріджит Джонс є комедійними, причому форми комічного в них виражаються як на експліцитному, так і на імпліцитному рівні. Внаслідок того, що більшість алюзій, культурних та соціолінгвістичних маркерів у перекладі лишилися не відображеними, глядачі, що дивляться фільм у перекладі, сприйматимуть його як комедію ситуацій, а не зразок типового англійського гумору, якому притаманна своєрідна тонка іронічність, від чого фільми втрачають свій колорит.

Висновки. Таким чином, для якісного перекладу художніх фільмів перекладачеві необхідно чітко розуміти авторську ідею і передати її з усіма нюансами вихідного тексту зі збереженням індивідуального стилю автора. Культурно-специфічна інформація часто перебуває поза фоном знань носіїв іншої культури і мови, тому інформацію чи знання, які відправник вважає відомим, отримує сприймає як такі, що суперечать його культурному досвіду. Автори кіноперекладів, будучи обмеженими в часі, схильні до оминання гри слів, реалій тощо, і кінотекст адаптується, а не перекладається. Перекладач має володіти не тільки знаннями двох мов, а й двох культур, тому пошук шляхів і стратегій відтворення культурно значимої інформації і становить перспективу подальшого дослідження.

Література:

1. Демецька В. До проблеми перекладу кінотекстів / В. Демецька, О. Федорченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1066.
2. Лук'янова Т. Основи англо-українського кіно перекладу : [навч. посіб. для студ. 4 курсу освіт.-кваліф. рівня «Бакалавр» денної форми навчання фак-ту іноз. мов] / Т. Лук'янова. – Х., 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/7928/2/kinoperekklad.pdf>.
3. Снеткова М. Лингвостилистические аспекты перевода испанских кино-текстов (на материале русских переводов художественных фильмов Л. Бунюэля «Виридиана» и П. Альмодовара «Женщины на грани нервного срыва») : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки», 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / М. Снеткова [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.philol.msu.ru/~ref/snetkova>.
4. Федорова И. Перевод кинотекста в свете концепции культурного переноса: проблема переводческой адаптации / И. Федорова // Вестник Челябинского государственного университета. Серия «Филология. Искусствоведение». – 2009. – Вып. 39. – № 43(181). – С. 142–149.

5. Федорова И. Фоновые знания в культурном переносе кинотекста: проблема стратегии перевода / И. Федорова // Вестник Ленинградского государственного университета имени А.С. Пушкина. – 2010. – Т. 1. – № 3. – С. 259–270.
6. Денисова Г. Чужой среди своих: к вопросу о переводе художественных фильмов и их восприятии в рамках иноязычного культурного пространства / Г. Денисова // Университетское переводоведение. – 2006. – Вып. 7. – С. 155.
7. Шульженко Ю. До проблеми кіноперекладу: культурний аспект (на матеріалі екранізацій романів Гелен Філдінг) / Ю. Шульженко // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – 2016. – Вип. 10 (3). – С. 235–241 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftr_2016_10\(3\)_45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftr_2016_10(3)_45).
8. Шульженко Ю. Відтворення іронічного контексту у кіноперекладі / Ю. Шульженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oljournal.in.ua/index.php/pereklad-i-perekladoznavstvo/93-shulzhenko-yu-m-vidtvorennya-ironichnogo-kontekstu-v-kino-perekladi>.
9. Слышкин Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г. Слышкин, М. Ефремова. – М. : Водолей Publishers, 2004. – 153 с.
10. Сорокин Ю. Культура и ее этнопсихолингвистическая ценность / Ю. Сорокин, И. Марковина // Этнопсихолингвистика. – М. : Наука, 1988. – С. 5–18.
11. Швейцер А. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Швейцер. – М. : Наука, 2009. – 216 с.
Джерела ілюстративного матеріалу:
12. Субтитри англійською мовою до кінофільму “Bridget Jones Diary” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.script-o-rama-com.movie_scripts/b/bridget-jones-diary-script-transcript.html.
13. Субтитри англійською мовою до кінофільму “Bridget Jones: The Edge of Reason” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.script-o-rama-com.movie_scripts/b/bridget-jones-the-edge-of-reason-script-transcript.html.

Фільмографія:

14. Бріджит Джонс: Межі розумного [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ex.ua/80570197.
15. Щоденник Бріджит Джонс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ex.ua/2607813.

Шульженко Ю. Н. Лингвокультурный и социолингвистический компонент как проблема перевода кинотекста

Аннотация. В статье проанализированы типичные ошибки и трудности, возникающие в процессе перевода кинотекста в случае пренебрежения лингвокультурным и социолингвистическим компонентами. Акцентируется на важности межкультурного сознания как залога успешного перевода.

Ключевые слова: киноперевод, кинотекст, лингвокультурная компетенция, социолингвистическая компетенция.

Shulzhenko Y. Linguocultural and sociolinguistic component of film text as a problem of translation

Summary. The article deals with typical mistakes and difficulties arising in the process of film translation when linguistic and cultural and sociocultural aspects are neglected. The importance of intercultural conscience as precondition of successful translation.

Key words: film translation, film text, linguistic and cultural competence, sociocultural competence.

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

*Нізамутдінов Ф. М.,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

*Григораши Т. В.,
студентка V курсу
факультету іноземних мов
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

МОВНА ГРА В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ ЗМІ ТА РЕКЛАМИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню мовної гри в рекламному дискурсі, аналізу стану сучасної мови ЗМІ та висвітленню її основних функцій. На прикладі рекламних слоганів і медіатекстів англійськомовних ЗМІ показано способи творення мовної гри.

Ключові слова: реклама, мова ЗМІ, мовна гра, рекламний текст, інформація.

Постановка проблеми. Сучасні активні мовні процеси певною мірою зумовлені посиленням креативного начала в англійськомовному дискурсі: це виявляється в тому, що інновації, мовна гра та мовна рефлексія захоплюють нові комунікативні сфери (наприклад, такі як реклама й Інтернет), тим самим розширюючи мовленнєвий простір креативності. Динаміка мовних процесів, зумовлених як екстралінгвістичними, так і мовними чинниками, у сучасному комунікативному просторі найбільше відображається в ЗМІ. Помітно змінюється арсенал мовних засобів, що забезпечують основний конструктивний принцип організації медіатекстів. Посилення інтересу лінгвістів до мас-медіа спричинено тим, що на сучасному етапі вони є основним джерелом інформації. Під впливом соціально-політичних перетворень реклама й газетно-публіцистичні тексти на рубежі ХХ–ХХІ ст. зазнали кардинальних змін.

На сучасному етапі розвитку суспільства реклама є його невід'ємною частиною. Досліджений матеріал свідчить про багатогранність прийомів мовної гри в ЗМІ та рекламі, підтверджує, що мовна гра розширює можливості функціонування мовного знака, тим самим розширює межі тексту загалом.

Актуальність дослідження полягає в тому, що мовна гра та її функціонування в рекламному дискурсі не є широко досліджуваними вітчизняними лінгвістами, являють собою широкий простір для аналізу, оскільки в сучасних рекламних слоганах і мас-медійних текстах мовна гра виходить на новий рівень.

Мета статті – характеристика й дослідження прийомів мовної гри в сучасному англійському медіапросторі (на прикладі електронних видань BBC News, The Independent, The Guardian).

Виклад основного матеріалу дослідження. Широке розповсюдження мовної гри підтверджує необхідність її глибокого вивчення. У роботі ми спробуємо показати, як у текстах сучасного газетного й рекламного дискурсів виявляє себе мовна гра, як саме прийоми мовної гри віддзеркалюють закладену в системі мови неоднозначність функціонування мовних одиниць.

Функціонування мови в комунікативному просторі ЗМІ та реклами виходить на новий рівень. Ми можемо спостерігати мову як гнучку систему, яка втілює в мовній грі як відомі, так

і абсолютно нові непередбачувані прийоми з метою створення нового, цікавого, інтригуючого [2, с. 247].

Мовна гра стає невід'ємною частиною мовних процесів, які відбуваються в мові. Прийоми мовної гри, які використовуються в мові ЗМІ та реклами, дуже різноманітні: від семантичних тропів і стилістичних фігур до графічних виділень на базі слів, словосполучень, речень чи всього тексту, до прецедентних феноменів. Більше того, поєднання різних прийомів мовної гри стало звичним явищем для її реалізації в ЗМІ та рекламі.

Сьогодні простором для активного розвитку й реалізації мовних ігор стають тексти масової комунікації, серед яких за кількістю домінують тексти інформаційних жанрів. Збільшення інтенсивності потоку інформації, актуалізація його «новинності» вимагає від журналістів синтезувати в собі інтенції рекламної та PR-діяльності, шукати й використовувати найбільш ефективні комунікативні стратегії, найвпливовіші сценарії для залучення уваги та активізації реципієнтів. Ця мета досягається передусім за допомогою мовних ігор, які актуалізують та активізують важливі елементи фону й фонду знань реципієнта, що створює сильний ефект праймінгу.

Саме тому вивчення цих нових комунікативних стратегій неможливе поза дискурсивним контекстом. Мовна гра виявляє для автора інформаційного тексту і для його реципієнта смислову напруженість і об'ємність тексту й комунікації, передбачає та задає багатовекторний стан там, де, здавалося б, є плавний, суто фактологічний зміст.

Мова ЗМІ являє собою досить динамічний об'єкт дослідження. Г.П. Нешиченко зазначає: «Мова ЗМІ наочно відображає рух мовної матерії, а також нові тенденції в розвитку мовної ситуації, чуйно реагує на зміни в соціальних і генераційних пропорціях соціуму, на прогрес в науково-технічному оснащенні інформаційно-комунікативних контактів...» [4, с. 101]. Е.В. Какорина «розглядає комплекс властивостей, які характеризують мову сучасних засобів масової інформації, – комунікативно-прагматичні, концептуальні, лексико-семантичні» [3, с. 256].

Основна функція ЗМІ – донесення інформації. Рекламний текст – найдорожчий текст у світі, звідси випливає, що до кожного слова в рекламі повинні висуватися найвищі вимоги, причому не стільки художні та інформаційні, скільки економічні: тут буквально кожне слово має працювати на продаж. Його мета – переконувати, заохочувати, активізувати читача/слухача до певної дії. Автори вдаються до різноманітних прийомів мовної гри й «поєднують непоєднуване», створюючи нові слова та словосполучення, які забезпечують не тільки інформаційну,

а й емоційно-експресивну насиченість тексту. До прийомів лінгвістичного маніпулювання в рекламному повідомленні належать конкретність та образність ключових слів, денотативні/конотативні властивості лексем, вплив звукосполук, використання евфемізмів, метафори, гіперболи, порівнянь, мовної гри, риторичних питань, застосування чисел тощо. Сучасні заголовки та слогани володіють підвищеною «семантичною щільністю» й експресивністю.

Англійська реклама становить сферу діяльності, яка активно розвивається. Вплив реклами позначається на політичному та культурному житті суспільства, на вживанні мови й опосередковано на розвитку її системи. Так, наприклад, у мові реклами все більш частотними стають оказіональні словотворення, використання ненормативних (оказіональних) із погляду норм і правил сучасної англійської мови і створення певних синтаксичних конструкцій у мові реклами. Характерним для мови реклами стало спотворення правопису, використання фразеологізмів, жаргонізмів та оказіоналізмів, нестандартне використання розділових знаків і, звичайно, гра слів.

Натепер існує кілька підходів до визначення поняття мовної гри. Б.Ю. Норман уважає: «Мовна гра (в максимально широкому розумінні терміну) – це нетрадиційне, неканонічне використання мови, це творчість у мові, орієнтація на потаємні естетичні можливості мовного знака» [5, с. 47].

Широкого розповсюдження набула точка зору В.З. Саннікова: «Мовна гра – це деяка мовна неправильність (або незвичність) і, що особливо важливо, неправильність, усвідомлена мовцем яка свідомо допущена. При цьому слухач (читач) також повинен розуміти, що це «навмисно так сказано», в іншому випадку він оцінює цей вираз просто як неправильність або неточність. Тільки свідомо направлена неправильність викличе не розпач і непорозуміння, а бажання підтримати гру і спробувати відкрити глибинний намір автора, який цю гру запропонував» [6, с. 58].

Спільним для цих двох підходів є твердження, що мовна гра є анормативною, неправильною, нетрадиційною. Отже, мовну гру можна визначити як свідоме порушення мовних норм і мовленнєво-текстових стандартів, що супроводжується виникненням комічних конотацій і спрямоване на досягнення певного комунікативного ефекту.

Дослідники відзначають, що в сучасному медіа просторі характерні такі основні тенденції в мас-медійних текстах: провідна роль експресії, посилення діалогічності; індивідуалізація, стилістична «багатогранність»; інтертекстуальність; інтимізація викладу (особливо для масових видань); розширення експресивно-емоційних і образних засобів [8, с. 21].

Існують різні засоби введення мовної гри в мас-медійні тексти:

– фонетичні: “*Mars are marvellous*”; “*Beanz Meanz Heinz*”; “*Skim milk does not come from skinny cows*”; “*The best a man can get – Gillette*”; “*Touch the rainbow, taste the rainbow*”;

– графічні: “*Think different*” (Apple computer); “*Beyond expectation*” (Malaysia Airlines); “*Good to the last drop*” (Maxwell House);

– лексичні: “*Always there for you*” (HYUNDAI); “*Bring out the champion in you*” (Nestle Milo); “*We live to deliver*” (Fed ex);

– семантичні: “*Bounty – the taste of paradise*” (Bounty candy bar), “*Put a tiger in your tank*” (Esso), “*It gives you wings*” (Red Bull)

– морфологічні: “*For luxury cocktails only*” (Tanqueray Ten).

У статті прикладом мовної гри в ЗМІ будуть вибрані мас-медійні тексти таких видань, як BBC News, The Independent, The

Guardian. Сьогодні тема нещодавньої церемонії “59th Annual Grammy Awards” є актуальною й обговорюваною, тому ці тексти пов’язані саме з нею.

Для сучасних англомовних текстів характерним є такий спосіб створення мовної гри, як використання метафор і переносного значення, що, у свою чергу, створює комічний ефект: “*Most observers had expected Beyonce’s Lemonade – a politically-charged opus that tackles themes of gender and black identity – to race home with the prize.*

But Adele swooped in and stole it from under her nose, making her very much the Donald Trump of pop” (Grammys mix hip flasks with politics, BBC News, February 13, 2017).

В умовах інформаційної цивілізації ЗМІ мають величезні можливості для впливу. Динаміка норми в ЗМІ, повноцінна реалізація системного потенціалу мовної системи в сучасних медіатекстах, той інтерес, який вони становлять із погляду вивчення теорії і практики мовного впливу, – все це забезпечує постійну увагу до цієї сфери комунікації. [1, с. 11]. У ЗМІ віддзеркалюються політичні зміни країни. Так, за допомогою алюзії чи завуальованої мовної гри здійснюється пряме посилення на політичні проблеми країни: “*Politics was always expected to play a role in the ceremony, but it wasn’t until Busta Rhymes took to the stage that things got serious. ‘I’m not feeling the political climate right now,’ he growled. ‘I just want to thank President Agent Orange for perpetuating all of the evil that you’ve been perpetuating throughout the United States’*” (President Agent Orange, BBC News, February 13, 2017). Ще одним виявом аналітичної функції ЗМІ, яку в повідомленні виконує мовна гра, є маскувальна функція. В.З. Санніков стверджує, що «ця функція мовного жаргу має прагматичну основу: стосується не змісту того, що описується, а відносин між адресантом і адресатом (адресатами), прийнятих ними домовленостей: мовний жарт дає змогу обійти «цензуру культури». Зараз, коли попит прийшов нам на допомогу, ми знову можемо сміятися над непристойним. Мовець «ховається за мову». Мовна гра в цьому випадку є засобом евфемізації або приховування змісту» [6, с. 27].

“*After explaining how the nature of the awards is subjective thanks to so many voters, the president of the Recording Academy Neil Portnow continued: ‘We don’t, as musicians, in my humble opinion, listen to music based on gender or race or ethnicity. When you go to vote on a piece of music – at least the way that I approach it – is you almost put a blindfold on and you listen’*” (Grammys boss denies awards ceremony has a race problem, The Independent, February 15, 2017).

У цьому контексті мовна гра стає потужним оцінним механізмом, який керує громадською свідомістю, якщо йдеться про використання цього явища в медійних текстах, зокрема й новинних. За допомогою мовної гри адресант може висловити своє суб’єктивно-оцінне ставлення до того, про що говорить, дати оцінку предмету мовлення, а тому доречно говорити про експресивну функцію мовної гри. Ця функція полягає в тому, щоб певним чином висловити своє ставлення до предмета розмови, надати певної тональності всьому повідомленню. Уживання мовної гри в цьому контексті є прямою реалізацією емоційної функції мови.

Для більшого увиразнення та передання ступеня емоційного збудження в мас-медійних текстах часто використовують таку мовну гру, як перебільшення, і метафоричну мову, так текст стає цікавішим і більш емоційно забарвленим для читача: “*By now my heavy-set bottom lip had fainted on the cement.*

my eyes were popping from their sockets, and my nostrils were flaring as wide as the Blackwall Tunnel. Adele had won, but had basically said she didn't deserve it"; "Queen Beyoncé's reaction was so graceful: she was as shocked as we were. Then she blushed as she cried: tears equally laced with humility and pain" (Adele's tribute to Beyoncé was a frank admission of privilege. I salute it, The Guardian, February 17, 2017).

Принциповою характеристикою мовної гри є її зануреність у соціальний аспект, тісний зв'язок із суспільними процесами; тісний зв'язок між мовленням і діями означає здатність мовної гри впливати на дійсність через висловлювання й обов'язково навпаки.

Висновки. Мовна гра може успішно функціонувати в дискурсі мас-медіа, набуваючи можливостей вираження наявних настроїв та очікувань у зв'язку з актуальними подіями. Мовна гра в сучасному англомовному медіатексті може нести певні лінгвокультурні імплікації, пов'язані з концептуальними уявленнями соціокультурної спільноти, що є складниками картини світу, яка існує в колективній свідомості певної мовної спільноти. Ми з упевненістю можемо сказати, що мовна гра є невід'ємною частиною комунікативного простору ЗМІ та реклами англійських мас-медіа, тому ця тема є досить актуальною й цікавою для дослідження. Стрімкий розвиток рекламного простору дає нам широкі можливості для аналізу прийомів мовної гри, а також їх впливу на суспільство.

Література:

- Гридина Т.А. Языковая игра: стереотип и творчество / Т.А. Гридина. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 1996. – 214 с.
- Ильцова С.В. Словообразовательная игра как феномен языка современных СМИ / С.В. Ильцова. – Ростов-на-Дону : Ростовский гос. ун-т, 2002. – 359 с.
- Какорина Е.В. Сфера массовой коммуникации: отражение социальной дифференцированности языка в текстах СМИ / Е.В. Какорина. – М., 2003. – С. 241–276.
- Нещименко Г.П. Динамика речевого стандарта современной публичной вербальной коммуникации: Проблемы. Тенденции развития / Г.П. Нещименко // Вопросы языкознания. – 2001. – № 1. – С. 98–132.
- Норман Б.Ю. Игра на гранях языка / Б.Ю. Норман. – М., 2006.
- Санников В.З. Русский язык в зеркале языковой игры / В.З. Санников. – М., 1999.
- Солганик Г.Я. О закономерностях развития языка газеты в XX веке / Г.Я. Солганик // Вестник Московского университета. Серия 10 «Журналистика». – 2002. – № 2. – С. 39–51.
- Фатина А.В. Игра с именем собственным в языке газеты: возможности аббревиации БАБ и другие / А.В. Фатина // Журналистика: информационное пространство. – 2004. – № 5. – С. 20–23.
- BBC News [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bbc.com/news>.
- The Independent [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.independent.co.uk>.
- The Guardian [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.theguardian.com/international>.

Низамутдинов Ф. М., Григораш Т. В. Языковая игра в коммуникативном пространстве СМИ и рекламы

Аннотация. Статья посвящена исследованию языковой игры в рекламном дискурсе, анализу состояния современного языка и освещению его основных функций. На примере рекламных слоганов и медиатекстов англоязычных СМИ показаны способы создания языковой игры.

Ключевые слова: реклама, язык СМИ, языковая игра, рекламный текст, информация.

Nizamutdinov F., Hryhorash T. Language game in communicative aspect of the mass media and advertising

Summary. This article deals with the investigation of language game in advertising discourse, analysis of the modern media language state and highlights its main function. The ways of creating language game are demonstrated with the example of advertising slogans and media texts of English mass media.

Key words: advertising, mass media language, language game, advertising text, information.

Gryshchenko O. V.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the English Philology and
Translation Department, Borys Grinchenko Kyiv University

LIE, DECEPTION, FAKE AND TRUTH

Summary. The article deals with the notions of “lie”, “deception”, “fake” and “truth”. Linguistic markers of lying are systemized. Characteristics and peculiarities of fake are defined. Fake is a form of deceptive communication which is oriented to manipulation and spread through mass media.

Key words: lie, deception, fake, truth, fake discourse, multiplicity.

People may be liars but words are not.
 D. Bolinger

Introduction. The notions of “truth” and “lying” have been in the focus of philosophers and other researchers for many centuries. Aristotle’s concept of truth encompasses philosophy, language, ethics and psychology. Plato represented the concept of “true lie” or “lie in the soul” in his famous work “Republic”.

Linguists emphasized the importance of studying the questions of “truth” and “lying” in terms of linguistics long time ago. H. Weinrich (in “The Linguistics of Lying”, 1965) believed that lying was “of concern to linguistics” as linguistics could “describe what happens in language when truth is distorted into lie” [14, c. 9]. Later in 1973 Dwight Bolinger stated (in his work with the same name – “Truth is a Linguistic Question”) that “Truth is a linguistic question because communication is impossible without it”. He thought that the notion of truth was relevant to linguistics and linguists “already accept some responsibility for language”, as “the possibilities of deception have passed the bounds of tolerance” and insisted that “the act of coining a new expression is conscious, and any lying is deliberate” [5, c. 549, 541–542, 545]. T. A van Dijk views lying as “a complex phenomenon that may be dealt with in philosophical (ethical), semantic, pragmatic, psychological, social, political, and cultural terms; and defines it as “the illegitimate manipulation of knowledge” [7].

Theoretical Background. The study of linguistic differences (strategic and non-strategic linguistic cues) between the language use of liars, deceivers and truth-tellers revealed the fact that liars generally use more words than other speakers, which is known as Pinocchio Effect. Lying is distinguished from deception by omission and deception by commission (Swol et al., 2012). Liars and truth-tellers have different linguistic styles; linguistic markers which are manifested in deceptive and truthful communication prove that liars and truth-tellers communicate differently (Newman et al., 2003). Deception is an interactive process which is characterized in terms of linguistic cues, it influences linguistic profiles of liars and partners and modifies the whole communication process (Hancock et al., 2010). Lying includes a higher cognitive load and liars’ speech manifests markers of deception which are hard to control, among them “um” and “like” utterances. It was found out that “um” is a marker of truth and “like” is a marker of deception (Arculi et al., 2010). Linguistic features of deception are identified with the help of computational systems which make it possible to com-

pare natural language processing technologies (Duran et al., 2009). The discourse of truth and the discourse of invention (deception) have different linguistic characteristics which are revealed due to uncontrollable psychological processes of speakers (Dilmon, 2008).

Fake includes issues of copy, forgery, simulacrum, pseudo, counterfeit etc., which represents the conflict between fiction and reality, illusion and real world, appearance and reality, reality and hyperreality (Mecacci, 2016). It is studied in terms of fake news and politics (Higgs, 2017), fake social information (Wessel et al., 2016) and fake identity in literature and culture (Rosenthal et al., 2014) and in social media (Krombholz et al., 2012).

The main **purpose** of this paper is to characterize features and linguistic markers of fake. The tasks are the following: to compare the notions of “lie”, “deception” and “fake”; to describe the peculiarities of fake manifested in mass media; to systemize approaches to the study of linguistic markers of lying.

Results and Discussion. Lying, deception and fake are very similar and are always opposed to the truth. They all include ‘the act of tricking someone by telling them something that is not true’. The meaning of fake contains much more and has a wider sphere of application and mode of existence – mainly politics, news and mass media discourse. Fake includes forgery, counterfeit, false actions and feelings, not real events and information (fake news), false statements (mendacity).

Fake has become an integral part of life in our modern world and continues to extend its influence and tends to substitute more and more real things. To support this fact, there are numerous new word combinations with ‘fake’ and neologisms that have recently appeared in the media (earlier other examples were recorded [1, c. 40]):

<i>fake achievement</i>	<i>fake elections</i>	<i>fake policy</i>
<i>fake artist</i>	<i>fake ending</i>	<i>fake politics</i>
<i>fake alarm</i>	<i>fake evidence</i>	<i>fake PR</i>
<i>fake angels</i>	<i>fake economy</i>	<i>fake Physics</i>
<i>fake army</i>	<i>fake English</i>	<i>fake raid</i>
<i>fake architecture</i>	<i>fake error</i>	<i>fake rake</i>
<i>fake assembly</i>	<i>fake embassy</i>	<i>fake reaction</i>
<i>fake attention</i>	<i>fake facebook</i>	<i>fake research</i>
<i>fake opinion</i>	<i>fake festival</i>	<i>fake rock</i>
<i>fake bake</i>	<i>fake girl</i>	<i>fake script</i>
<i>fake blood</i>	<i>fake grants</i>	<i>fake song</i>
<i>fake conclusion</i>	<i>fake holidays</i>	<i>fake signups</i>
<i>fake colours</i>	<i>fake human</i>	<i>fake talks</i>
<i>fake code</i>	<i>fake hacker</i>	<i>fake town</i>
<i>fake celebrity</i>	<i>fake kidnapping</i>	<i>fake update</i>
<i>fake definition</i>	<i>fake love</i>	<i>fake voice</i>
<i>fake diagnosis</i>	<i>fake library</i>	<i>fake wars</i>
<i>fake doors</i>	<i>fake music</i>	<i>fake wow</i>
<i>fake design</i>	<i>fake number</i>	<i>fake water</i>
<i>fake donation</i>	<i>fake notes</i>	<i>fake zoo</i>
<i>fake download</i>	<i>fake news headlines</i>	

Neologisms and compound words (mainly blends) appear, they are not registered in dictionaries yet but are already represented in online dictionaries and their number is constantly increasing. Here are the examples from the online Urban Dictionary: *fakeality* (an alternative reality); *fakeagenda* (a small notebook you take to a meeting not to be empty-handed); *fakeaway* (a form of take-away food); *fake day* (the day that did not exist); *fakeaphobia* (the state when someone is afraid of fake); *fakeability* (the ability to fake a medical or mental state); *fakeation* (fake vacation, when someone pretends to be away and even does not answer the phone); *fakeawake* (when someone is exhausted and sleepy but has to act awake and energetic); *fakebelieve* (not to believe in something, but to pretend to believe); *fakecare* (when you take care of your roommate's pet, that you don't like); *fakement* (not real excitement); *fakelationship* (a kind of relationship or friendship when you mostly text, email and talk on the telephone, or emphasize that you are "just friends"); *fakelage* ("acres of land on the outskirts of cities"); *fakefess* (when a person who is not guilty has to make a fake confession); *fakebook* (creating a profile which is not true; adding to Facebook people who are not really friends); *fakelebrity* (someone who has a celebrity status but hasn't done anything special); *fakefresh* (not really fresh); *fakenger* ("someone who rides a messenger-style car, carries a messenger bag, but is not actually a messenger"); *fakenance* (not real pregnancy); *fakeness* (overload of faking); *fakenology* ("Hi-tech Concepts, ideas, words, or objects that only exist in science fiction movies or TV shows that usually involve space travel"); *fakenority* (fake + minority, not a real minority); *Fakepenese* (an Asian who looks like a Japanese, but usually Korean or Chinese); *Faketalians* (people who behave like Italians); *Fakexican* (a person who is not Mexican but starts to act as if he is Mexican); *fake O* (someone who is a big poser and acts in a fake way); *fakephoning* (pretending you are on the phone in order to avoid an unpleasant talk or meeting); *fakepression* (false and not true impression); *fakepresident* ("when a President of the United States is elected with less popular votes than his or her opponent", e.g.: *President Trump exhibits all of the characteristics of a fakepresident*); *fakequaintance* (people who contact you only when they need a favour); *fakeration* (when someone states something which is not true); *fakery* (fake bakery; someone who acts fake; the practice or result of faking something); *Fakesgiving* (celebration of Thanksgiving not on the actual day); *fakesmart* (when someone is not very smart but pretends to be and studies hard); *fakespeak* ("a manner of speaking in non-real terms"); *fakespect* (not real respect, disrespect); *fake-stupid* (someone who is not intelligent but acts smart, or vice versa, someone who is smart but behaves in a silly way); *fake take* (when someone pretends that they have taken someone's telephone number, but they really haven't); *fake talk* (not real talk, nonsense); *faketarian* (someone who is not a real vegetarian); *faketastic* ('fake' and 'fantastic' at the same time, usually about food); *fakethusiasm* (not real enthusiasm); *faketititious* (fake + fictitious); *faketivist* (someone who pretends to be an activist); *faketography* (fake photography); *faketriotism* (not real defense, love and support); *faketry* ("the art of being fake, not loyal, not real, not true"); *fakevice* (advice that does more harm); *fakewild* (upset because you need attention); *fake word* (a word which is invented in order to replace the unknown word); *fake-a-friend* (someone who acts as if he is your friend but who doesn't know what friendship is); *fake world problem* ("the kind of situations that are invented to add more drama to real world problems that are on the surface ridiculous when compared to even First World Problems"); *fake yoga* (when someone uses yoga "to define personal style or to

make money in the yoga business"); *fake wild* (pretending to be sad and upset, but really to be "in want of attention"); *Fake Birthday* (false date of birth, not real birthday); *fake in-laws* (people who are not your in-laws but you have to communicate regularly); *fake Friday* ("the day before a long holiday in the middle of the week"); *fake work friend* ("someone who talks to you and acts like they're your good friend in the workplace but has nothing to do with you after hours"); *faking caking* ("a relationship that is fake") [13].

The widespread influence of fake is provided with the help of mass media. We can not deny the fact that "whatever we know about our society, or indeed about the world in which we live, we know through the mass media" [10, c. 1]. The reality it exists in and creates has a dual sense and makes it possible to distinguish "a first reality" (self-reference) and "a second reality" (other-reference) [10, c. 4]. It is capable of creating another reality with its truths, beliefs and values. We suppose that our modern media scene with the technology of "multiplicity of truths" [3] suggests the existence of multiple realities. Fake becomes a substitute for "reality", "fakeality".

When we refer to fake we mainly associate it with fake news. Usually the audience believes that the information that is presented in news and reports is true and undeniable. But the hidden aspects of "selection" (selectors – surprise, conflicts, quantities, local relevance, norm violations, particular people, topicality, expression of opinions) [10, c. 27] and control or limitation of "access" to information, knowledge and discourse [8] help to construe the other truth and reality. Improbable becomes probable, discourse of truth turns into fake discourse [2].

The main components of fake are "lie", "deceit" and "manipulation" [2, c. 21]. Linguistic behavior and linguistic markers of lying in discourse of deception and fake discourse are similar. Language use of liars has the following characteristics: more omitted elements and deleted agents, passive forms and impersonal "they", passive adjectives etc [5]. Those who lie use more words as they invent details for a non-existent event (the process is known as Pinocchio Effect), use more content-free function words (pronouns – fewer 1st person and more 3rd person), make fewer self-oriented references to distance from what they are saying, use more negative words and contradictions, use more words with negative emotions and swear words, suffer from a higher cognitive load, have less coherent and cohesive speech with higher ratings of concreteness, use more causation words and numbers [12]. They use filler words ("um", "like") in a specific way. Due to increased cognitive load communication of liars is non-authentic and requires a lot of effort [4]. Lying which is intended to mislead others involves three kinds of linguistic manipulation – concealment and vagueness, persuasion, and distancing of responsibility which results in definite linguistic behavior [6]. Deceivers use a lot of meaningful and concrete words, avoid sentence complexity, ask fewer questions to prevent suspicion [9]. Liars use the lower rate of self-references, fewer "exclusive" words ("but", "except", "without"), more "motion" verbs. The following linguistic categories are features of a linguistic style and the elements of a linguistic profile [11].

Conclusions. Fake is a kind of lying which is oriented to manipulation, represented and spread through mass media. It has a wide sphere of application and mode of existence – from news and political to other discourse types and creolized discourses. Fake news is a specific integrative type of media text, the main components of which (lie, deceit and manipulation) correspond to and define its main function – manipulative function.

Fake is a form of deceptive communication (fake discourse) in which specific linguistic markers and characteristics are manifested. The study of fake, of its aspects and other linguistic cues and markers can give a considerable insight into the nature of linguistic identity and fake linguistic identity.

References:

1. Грищенко О.В. Фейкова мовна особистість із погляду дискурсивної лінгвістики / О.В. Грищенко // Науковий вісник Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки» (мовознавство) : зб. наук. пр. – Дрогобич, 2016. – № 6. – С. 39–41.
2. Грищенко О.В. Fake, Fake discourse and Linguistic personality / О.В. Грищенко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доповідей XVI наук. конф. з міжнар. участю. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. – С. 21–22.
3. Почепцов Г. Сьогоднішній мир столкнувся з новою технологією – «множественностью правд» / Г. Почепцов // Хвиля. – 11 сентября 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hvylya.net/analytics/tech/y-mir-stolknuysya-s-novoy-tehnologiyemnozhestvennostyu-pravd.html>.
4. Arciuli J., Mallard D. & Villar G. “Um, L can tell you’re lying” : Linguistic markers of deception versus truth-telling in speech / J. Arciuli, D. Mallard & G. Villar // Applied Psycholinguistics 31. – 2010. – P. 397–411.
5. Bolinger D. Truth is a Linguistic Question / D. Bolinger. – Linguistic Society of America // Language. – Vol 49. – No. 3 (Sep., 1973). – P. 539–550.
6. Dilmon R. Between thinking and speaking – Linguistic tools for detecting a fabrication / R. Dilmon // Journal of Pragmatics 41. – 2009. – P. 1152–1170.
7. Dijk van Teun A. Contextualization in Parliamentary Discourse : Aznar, Iraq and the Pragmatics of Lying / T.A. van Dijk // Congreso Discurso Oral, Almeria 24 – 26, November 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.discursos.org/unpublished%20articles/Contextualization%20in%20parliamentary%20discourse.htm>.
8. Dijk van Teun A. Discourse, power and access / T. A. van Dijk // Texts and practices: Readings in critical discourse analysis. – London : Routledge, 1996. – С. 84–104.
9. Duran N.D., Hall C., McCarthy P.M. & McNamara D.S. The linguistics correlates of conversational deception : Comparing natural language processing technologies / N.D. Duran, C. Hall, P.M. McCarthy & D.S. McNamara // Applied Psycholinguistics 31. – 2010. – P. 430–462.
10. Luhmann N. The reality of the Mass Media / N. Luhmann. – Stanford University Press : Stanford, California, 2000. – 154 p.
11. Newman M.L. & J.W. Pennebaker, Berry D.S., Richards J.M. Lying Words: Predicting Deception From Linguistic Styles / M.L. Newman, J.W. Pennebaker, D.S. Berry, J.M. Richards // Personality and Social Psychology Bulletin. – Vol. 29. – № 5. – May 2003. – P. 665–675.
12. Swol L.M., Braun M.T. & Malhotra B. Evidence for the Pinocchio Effect : Linguistic Differences between Lies, deception by Omissions, and Truths / Lyn M Van Swol, Michael T. Braun & Deepak Malhotra // Discourse Processes. – 2012. – P. 79–106.
13. Urban Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=on%20line>.
14. Weinrich H. The Linguistics of Lying and other essays / H. Weinrich. – University of Washington Press, Seattle and London, 2005. – 176 p.

Грищенко О. В. Брехня, обман, фейк і правда

Анотація. Стаття присвячена розгляду понять «брехня», «обман», «фейк» і «правда». Систематизовано лінгвістичні маркери брехні. Визначено характеристики й особливості фейку. Фейк – це вид комунікації, яка зорієнтована на обман і маніпуляцію та поширюється в мас-медіа.

Ключові слова: брехня, обман, фейк, правда, фейк-дискурс, множинність.

Грищенко Е. В. Ложь, обман, фейк и правда

Аннотация. В статье рассматриваются понятия «ложь», «обман», «фейк» и «правда». Систематизированы лингвистические маркеры лжи. Определены характеристики и особенности фейка. Фейк – это вид коммуникации, которая ориентирована на обман и манипуляцию и распространяется в масс-медиа.

Ключевые слова: ложь, обман, фейк, правда, фейк-дискурс, множественность.

*Климентова О. В.,
доктор філологічних наук,
доцент кафедри стилістики та мовної комунікації
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ЛІНГВАЛЬНІ МЕДІАТЕХНОЛОГІЇ ТА УКРАЇНСЬКА РЕАЛЬНІСТЬ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню медіа-лінгвістичної дискурсивної специфіки сучасних українських засобів масової інформації. Особливу увагу приділено мовленнєвій поведінці актантів політичного медіапростору, новим функціям лінгвістики в інформаційно-комунікативному суспільстві, лінгвосугестивним технікам маніпуляції.

Ключові слова: медійний дискурс, медіатехнологія, інформаційна функція, функція впливу, лінгвосугестивна функція, реконструкція.

Постановка проблеми. Вивчення мовленнєвої специфіки функціонування медійних технологій дає змогу сформувати більш повне уявлення про сучасний український медіадискурс в аспектології чинників його конструювання. Це має велике прикладне значення для вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням психо-екологічного функціонування інформаційного простору в Україні, зокрема й тих, які мають стратегічний характер, і зумовлює актуальність наукового аналізу медіатехнологій як інструменту конструювання соціокультурної і політичної реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розбудовою багатоаспектної медіалінгвістичної проблематики для дослідження специфіки відображення різних сфер суспільного життя засобами масової інформації (далі – ЗМІ) займаються вітчизняні й зарубіжні науковці (Д.В. Дергач, Ю.С. Макарець, М.В. Мамич, Г.Г. Почепцов, В.В. Різун, Д.Ю. Сизонов, Г.Я. Солганик, О.А. Стишов, Н.М. Фіголь, Л.І. Шевченко, Н.П. Шумарова, L. Manovich, P. Zhluk та ін.). Водночас медіатехнології постійно оновлюються, адже їх креативність живиться стрімким перебігом суспільно значущих подій. При цьому лінгвальне забезпечення цих технологій вказує на посилення їх імпліцитності.

Мета статті – проаналізувати лінгвальну специфіку медіатехнологій, які використовуються у сучасних українських ЗМІ.

Для досягнення мети необхідно виконати такі завдання:

1) дослідити зразки сучасних медіатекстів із позицій сугестивної лінгвістики;

2) проаналізувати виявлені лінгвістичні технології, зокрема через залучення експертного потенціалу Мілтон-моделі.

Виклад основного матеріалу. Те, що ЗМІ є прагматично орієнтованими, – загально визнана істина. Ідеться насамперед про інформацію, що має соціальну значущість. Медіатекст виконує роль інструменту постійної системної корекції інформаційної картини світу реципієнта в аспектах як соціальної активності, так і соціальної рефлексії, зокрема шляхом моніторингу сприйняття. Звісно, управління сприйняттям може мати різний рівень етичності, але практично завжди присутнє в медійній інформації. Цей різновид

інформаційного тиску дає змогу формувати типізовані уявлення. Як операційні одиниці, вони доволі часто й ефективно використовуються для моніторингу різних параметрів соціально-політичної ситуації та застосовуються у процесах згуртування або розшарування користувачів інформації та перерозподілу сфер їхньої активності. Колективна енергія, що стоїть за цими процесами, спрямовується на різноманітні форми перебігу соціального життя. Це може бути підтримання спокою і стабільності у країні чи, навпаки, руйнування соціальних інституцій, які втратили своє значення, реалізація нових суспільно значущих проектів тощо. Зрозуміло, що така масштабна мета потребує доволі широкого спектра впливу на аудиторію, адже об'єктами системного контролю є світоглядні уявлення разом із системою цінностей, поведінкові моделі й емоційне реагування. Вирішити це завдання дає змогу постійне оновлення медіатопіки, яка забезпечує комунікацію із читачами: політика, економіка, міжнародне життя, новини, бізнес, спорт, культура, здоров'я, освіта, погода, розваги, гороскопи, сад і город тощо, і, зрозуміло, актуальний медіа-аформат. У результаті медійної інформатизації суспільства конструється нова реальність (медіареальність), об'єктивація якої забезпечується шляхом власне відображення, реконструкції та міфопроєкції. Кожен зі згаданих підходів до інформаційної репрезентації має свою лінгвальну специфіку. Об'єктом нашої розвідки є реконструкція.

Зазначений тип інформаційної репрезентації передбачає реконструювання події на основі тих чи інших ідеологічних установок [3, с. 98]. У реконструкції через лінгвальні складники медіатехнології забезпечується доступ до всіх рівнів архітектоніки медіатексту як комунікативної реальності – від звуків до дискурсивного функціонування. Впливова інтенція, що завжди наявна у реконструкціях, так само втілюється одиницями й механізмами різних рівнів текстової організації. Її валідність забезпечується синергійними ефектами інформаційного сприйняття. Воно, зокрема, визначається індивідуальною здатністю реципієнта до декодування медіатексту. Водночас через те, що реконструкцію на основі ідеологічної установки неможливо реалізувати без більшої чи меншої частки експансії, у медіатексті завжди об'єктивується питання про читацьку аудиторію як масового споживача інформації. Ці дві тенденції – сприйняття певної інформації окремою групою (наприклад, інтелектуальною елітою) та масовою аудиторією, що не піддається чіткій категоризації, – можливо примирити шляхом створення інформаційного медіакомплексу з експлікованих аргументів та імплікованих механізмів вербального впливу. Теоретичне обґрунтування такої текстової структури базується на положеннях трансформаційної граматики Н. Хомського про невідповідність між глибинними структурами повідомлення та їх поверхневими репре-

зентаціями, реалізованими у мовленні, що відображаються шляхом упущення, узагальнення чи викривлення інформації. Ефективність подібного реконструювання медіареальності доведена світовою практикою й слугує підставою для наукового осмислення лінгвістичних медіатехнологій на основі Мілтон-моделі в контексті соціальних та політичних реалій, зокрема українських.

Так, за сучасних умов в Україні сформувалася низка чинників, які обтяжують процес входження в ЄС і потребують масштабного реформування багатьох державних інституцій. Зрозуміло, що різними політичними силами ЗМІ використовуються як інструменти інформаційного тиску на населення, сукупна енергія якого має бути перерозподілена відповідно до геополітичних перспектив бачення майбутнього України. На рівні лінгвального забезпечення медіатехнології, що обслуговують вирішення згаданих вище соціально-політичних завдань, демонструють високий рівень креативності й тенденцію до нарощення шару текстових імплікатур. Зручність такого підходу вмотивовується низкою чинників:

1) за рахунок інтенсифікації нейтральних, негативних або позитивних конотацій у медіареальній інформаційній картинці є можливість керувати широкого спектру мотиваційними стимулами населення до участі у процесах реформування країни; сюди ж відносимо експліцитні та імпліцитні механізми асоціативності чи буфера (пом'якшення), що використовуються для формування емоційних стимулів;

2) у сучасних умовах інформаційного перевантаження реципієнт зазвичай не встигає декодувати й осмислити механізми впливу як маніпулятивні, тому що його орієнтація в мовному матеріалі та здатність до критичної оцінки системно знижується сучасною практикою безконтрольного застосування сугестивних, зокрема вербально-сугестивних, впливів практично в усіх сферах життєвої активності (політика, реклама, бізнес, релігія, культура, здоров'я, освіта, розваги тощо);

3) розпізнавання денотатів, які ховаються за медійними номінаціями, ускладнене також через присутність у медіатексті численних прийомів відсікання альтернативних джерел інформації щодо певних реалій і жорстких методів підведення реципієнта до бажаних висновків, зокрема шляхом моніторингу ефективності сприйняття (звукосемантичні впливи, ключові слова, що закріплюються з використанням ефектів семантичного резонансу, різні типи евфемізації, риторичні запитання й чіткі волюнтаривні відповіді на них, сенсорне маскування, дифузна емотивна кореляція тощо). Все це забезпечує бажаний вектор розпізнавання сенсотвірних складників медіатексту, а денотати залишаються нерозпізнаними;

4) окрім того, компетентною щодо прийомів створення і декодування подібних моделей інформаційної репрезентації традиційно є обмежена група вузькопрофільних фахівців.

Українські медіатексти роблять свій внесок у розвиток сучасних лінгвістичних медіатехнологій шляхом креативного використання різноманітних одиниць мовлення, зокрема абrevіатур. Привабливість використання абrevіатур для реалізації численних інтенцій ґрунтується на тому, що носієм семантики на рівні свідомого сприйняття пересічного мовця є корінь слова. Роль його експліканта в абrevіатурі виконує одна літера, що, звісно ж, звужує комунікативну здатність вербального стимулу. При цьому на рівні підсвідомої вербальної дії відкриваються нові можливості для творення

латентних ефектів впливу на основі звукосемантики, наприклад, у публікації «Що слід пам'ятати, змінюючи Закон про Конституційний суд України, або Методи приручення КСУ» [1, с. 3], що має гострий викривальний характер і стосується болючої для українського сьогодення теми морально-етичного знецінення судової інституції на всіх рівнях її функціонування. У статті наводяться численні факти порушення суддями Конституційного суду України присяги й законодавства. В аналізованій статті як впливовий патерн використовується пресупозиція – твердження, що визначає істинність повідомлення загалом й тисне на поведінкову перспективу реципієнта. Пресупозиція декодується так: «Конституційний суд в Україні залежний». Таке декодування вмотивовується, зокрема, і характером ітеративності розгорнутої та абrevіатурної форм (КСУ). Остання використовується не на засадах інформаційної мінімізації, а для увиразнення викривальної інтенції.

Розгорнута номінація фігурує в тексті близько 40 разів: «планувалося укладення нового Закону про Конституційний суд України», «форми тиску на Конституційний суд», «блокування діяльності Конституційного суду», «Через неповний склад Конституційний суд не міг», «Діяльність Конституційного суду було розблоковано лише після ухвалення неконституційних змін до Закону про Конституційний суд України», «Під час політичної кризи Конституційний суд не проявив себе як єдиний орган конституційної юрисдикції», «випадки звільнення суддів Конституційного суду «за порушення присяги», «остаточно нищило інституційну незалежність Конституційного суду», «порушення присяги за фактом ухвалення рішення Конституційного суду», «використання її як засобу тиску на Конституційний суд», «не мають жодного стосунку до Конституційного суду», «голосування Конституційним судом рішень із політичним забарвленням», «вилучення норми про обов'язок Конституційного суду України», «у Конституційному суді не на розгляді 84 конституційні скарги» тощо. Як видно із прикладів, текстову репрезентацію розгорнутої номінації характеризує системно організоване «сусідство» негативно конотованих конструктивів. Концептосфера згаданого денотату заповнюється переважно експлікантами з пейоративною семантикою (блокування, зволікання, обмеження повноважень, звільнення, виведення, вилучення, порушення, використання як засобу тиску, декларування, запихання, ігнорування тощо). Відповідно до Мілтон-моделі це номіналізації, або сугестогени, вербалізовані у формі віддіслівних іменників. Їх використання призводить до втрат динаміки в дієслівній семантиці. Наслідком такої редукції стає сенсова невизначеність повідомлення і відкритість до введення нових сем. Частотність застосування номіналізацій в аналізованому тексті сприяє формуванню висновку про виродження інституції судової влади й організаційний хаос, який визначає спроби її реформування.

У предикатах, які корелюють з оцінкою діяльності суду, доволі часто наявні заперечні частки («не призначала квоти суддів Конституційного суду», «не проявив себе»), або їх семантика прямо вказує на заперечення («навіть чи можемо сподіватися на викорінення практики формування слабкого й залежного Конституційного суду», «проігноровано зауваження щодо», «ніхто не зможе розібратися, що саме ухвалив Конституційний суд», «ухвалено аж 0 рішень»). При цьому інформація стосовно зовнішніх чинників впливу

на Конституційний суд або мотиваційні чинники недолугих рішень подається синтаксичними конструкціями з відсутнім суб'єктом дії: «Під час формування нових норм <...> не завадить пам'ятати», «діяльність Конституційного суду була повністю заблокована», «В. Іващенко було звільнено за трьома різними підставами», «Цими змінами, зокрема, вносилися й не передбачені редакцією «нової-старої Конституції зміни», «до логічного завершення доведено положення», «кримінальне провадження не передається до суду» тощо.

Наведені приклади засвідчують активне використання в тексті упущення, що передбачає виключення з поверхневої репрезентації певних значущих частин глибинної структури. Водночас наявні і прийоми імпліцитного ведення реципієнта шляхом застосування модальних операторів («Що слід пам'ятати <...>»), риторичних запитань і монополізованого права на відповідь («Кому заважає такий ресстр? Чи парламент вважає <...>»), нав'язування конкретних висновків чи суб'єктивного прогнозування подій, які корелюють з імпліцитними командами: «З викладеного вище можемо зробити однозначний висновок», «Звертаємо увагу на <...>», «Таким чином, спостерігаємо <...>», «знаходимо ще одне ноу-хау», «цікавим тут є <...>», «Це означає, що не треба проводити конкурс», «З такою тенденцією дійдемо до <...>» тощо. Інформаційне переваження забезпечується не тільки великою кількістю фактів про діяльність Конституційного суду, а й численними посиланнями на закони, постанови, ухвали, укази тощо. На тлі такої насиченої інформаційної репрезентації прийоми «текстової навігації», а присутньо контролю за сприйняттям, не викликають заперечення і стимулюють відчуття комфорту. При цьому власне введення практично не декодується.

В ефектах семантичного резонансу, задіяних у формуванні фреймових сценаріїв, бере участь й аббревіатурна номінація. Якщо на рівні свідомого сприйняття реципієнт сприймає авторську аргументацію, яка вмотивовується пресупозицією «Конституційний суд в Україні залежний», то на рівні підсвідомості вона свідомо чи інтуїтивно підкріплюється звукосемантичною асоціацією.

Зв'язок аббревіатури КСУ, що повторюється в тексті понад 20 разів, зі звукосполученням *кс-кс-кс*, яким кличуть котів, цілком очевидний. Така текстова репрезентація створює імпліцитну асоціацію *судді – коти*, яких підгодовують різні політичні сили. На це вказує й акцентоване у назві словосполучення «приручення КСУ». Відповідно до словникової дефініції, приручати – це робити ручним, застосовується до тварин, птахів [2, с. 215].

На оцінному рівні для державної інституції така асоціація має інвективний характер. Водночас, як текстова імплікатура, вона не суперечить експлікованій авторській позиції, більше того, підсилює й увиразнює її.

Різноманітні контексти і синтагматичні репрезентації аббревіатури на рівні семантики так само, як і розгорнутої номінації, корелюють із негативом: «української практики порушення принципу незалежності КСУ», «методи політичного впливу, що використовувалися протягом першого 20-річчя існування КСУ», «Верховна Рада <...> блокувала процедуру

складання присяги суддями КСУ», «блокування діяльності КСУ», «формою тиску на КСУ», «звільняти суддів КСУ», «звільнення суддів КСУ за порушення присяги», «суддю КСУ <...> було звільнено», «звільнення з посад суддів КСУ», «псевдоконкурсу для кандидатів на посаду суддів КСУ», «встановлює монополію адвокатів щодо представництва в КСУ», «виведення керівника секретаріату КСУ з-під дії закону» тощо.

Висновки. Отже, в аналізованій публікації було виявлено цікаву практику комплексного використання сугестогенів лексико-семантичного рівня, впливова потужність яких визнана більшістю сучасних учених та доведена у новітній гуманітарній парадигмі нейролінгвістичного програмування (Г. Альдер, Р. Бендлер, Д. Гріндер, Т.Ю. Ковалевська) і фоносемантичного рівня («Словодел» та «Діатон» І.Ю. Черепанової, «ВААЛ» В.І. Шалака). Як показало дослідження, застосування фоносемантичного сугестогену ґрунтується на асоціаціях типізованого сприйняття звукових образів. Вони доступні для масового декодування. Є надійними й дієвими, а тому зручними для підсилення й забезпечення валідності більш складних, інтелектуально оформлених й масштабніших одиниць впливу та їх комплексів. Характер зв'язків між виявленими одиницями вербального сугестивного впливу в проаналізованій лінгвістичній медіатехнології вказує на резонансну семантичну взаємодію вербальних сугестогенів різних рівнів текстової структури. Ця взаємодія забезпечує впливову валідність як власне ключових слів, що постійно утримуються у фокусі уваги реципієнта, так і семантичних конотацій, які нав'язуються реципієнту, зокрема оцінного характеру, через які відкривається доступ до почуттів та вчинків.

Перспективи дослідження сугестогенів у медіатекстах полягають у виявленні всіх чинників впливу та їх лексикографічній категоризації.

Література:

1. Кириченко Ю. Що слід пам'ятати, змінюючи Закон про Конституційний суд України, або методи приручення КСУ / Ю. Кириченко // Дзеркало тижня. – 2017. – № 13 (309).
2. Короткий тлумачний словник української мови / уклад.: Д.Г. Гринчишин, Л.Л. Гумецька, В.Л. Карцова та ін. – К.: Радянська школа, 1978. – 296 с.
3. Шевченко Л.І. Медіалінгвістика: словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов / за ред. Л.І. Шевченко. – 2-ге вид. виправ. і допов. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – 326 с.

Климентова Е. В. Лингвальные медиатехнологии и украинская реальность

Аннотація. Стаття посвящена дослідженню медіалінгвістическої дискурсивної специфіки сучасних українських засобів масової інформації. Особливу увагу приділено мовному поведінню актантів політичного медіапространства, новим функціям лінгвістики в інформаційно-комунікативному обществі, лінгвосугестивним техникам маніпуляції.

Ключевые слова: медійний дискурс, медіатехнології, інформаційна функція, функція впливу, лінгвосугестивна функція, реконструкція.

Klymentova O. Linguistic media technologies and the Ukrainian reality

Summary. The given article deals with media linguistic discourse of the modern Ukrainian media. The article observes peculiarity of the behavior of aktants of political media sphere in Ukraine, and also identifies the new functions of media lin-

guistics in information-communicative society. The peculiarities of realization of the verbal influence in the media discourse are analyzed in the article.

Key words: lingvo-suggestive influence, media discourse, media technology, information function, function of influence, lingvo-suggestive function, reconstruction.

*Яблочнікова В. О.,
асистент кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ

Анотація. Статтю присвячено опису мовних особливостей англomовного рекламного тексту. Досліджено поняття, структуру та функції рекламного тексту, а також описано особливості вживання англomовної рекламної лексики. Представлено основні помилки й позначено тенденції в перекладі англomовної реклами.

Ключові слова: реклама, рекламний текст, експресивні засоби, адекватність перекладу.

Постановка проблеми. Сучасна реклама – багатоаспектне явище, яке привертає увагу науковців різних галузей науки: лінгвістів, психологів, культурологів, соціологів. Мова реклами миттєво реагує на появу нових ідей, подій, а зміни у будь-якій сфері життя неминуче відображаються у рекламних текстах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю виявлення в рекламному тексті мовленнєвих та мовних засобів, поглиблення аналізу одиниць різних мовних рівнів із позиції їх ролі у досягненні мети рекламної комунікації. Питання про можливість ефективного використання міжкультурної реклами набуває особливої актуальності у зв'язку із процесом глобалізації мовних і культурних контактів.

Для лінгвістичної науки інтерес до реклами зумовлений насамперед загальним напрямом дослідження мови як інструменту впливу (П.Б. Паршин, О.С. Попова). Різні аспекти реклами стають об'єктом дослідження лінгвістів: лексичні, семантичні, стилістичні особливості (О.І. Зелінська, Б. Совінські); синтаксичні особливості рекламних текстів (О.В. Виноградова, С.Г. Кара-Мурза, М.М. Кохтев, Д.Е. Розенталь, Є.С. Тюфкій); прагмалінгвістичні аспекти (А.В. Голоднов, Ю.Б. Корнєва, Н.С. Лиса, І.П. Мойсеєнко, О.Є. Ткачук-Мірошниченко); дослідження реклами з урахуванням текстових категорій (М.Л. Крамаренко, Н.С. Рева); рекламний дискурс (Н.Л. Волкогон, А.П. Мартинюк, А.В. Олянич); рекламна комунікація (Л.А. Кочетова, Г.Г. Почепцов); вивчення когнітивних аспектів (О.В. Анопіна, О.В. Медведєва); комунікативно-прагматичні особливості (О.О. Ксензенко, О.В. Лещенко, Ю.К. Пирогова) [5, с. 163]. Питання про функціонально-стильовий статус рекламного тексту досі є дискусійним. Причиною цьому є велика кількість рекламних жанрів: побутова, комерційна, політична, технічна реклама тощо. Функціональне спрямування рекламного тексту, його комунікативне завдання визначають склад і види мовних засобів, які в ньому використовуються, а також спосіб організації цих засобів у тексті.

Метою статті є виявлення закономірностей і специфіки відбору мовних засобів для надання тексту реклами виразності, лаконічності інформативності, привабливості і переконливості для максимального впливу на потенційного споживача, а також простеження загальних принципів перекладу англomовної реклами та проблем, які можуть виникнути при цьому.

Виклад основного матеріалу. Мовний вплив, тобто вплив вербальної інформації на поведінку реципієнта, формується в результаті взаємодії цілої низки мовних і немовних чинників, уключених в акт комунікації [5, с. 164]. Рекламний текст є яскравим прикладом максимально ефективного використання мовних засобів із метою впливу. «Важлива вимога до рекламних текстів – максимум інформації, мінімум слів» [5, с. 167]. Прагматичний аспект рекламного тексту безпосередньо проявляється у його своєрідній організації – виборі лексичних і граматичних одиниць, стилістичних прийомів, особливому синтаксисі, організації друкованого матеріалу, використанні елементів різних знакових систем. Експресивність стає обов'язковою умовою прагма-комунікативного існування рекламного тексту, оскільки від неї багато в чому залежить те, якою мірою реалізується комунікативна, прагматична й естетична функції реклами. Сьогодні суспільство перебуває у процесі безперервного розвитку та змін, які торкаються абсолютно всіх сфер діяльності людини. Реклама, як невід'ємний атрибут будь-якої підприємницької діяльності, також змінюється відповідно до розвитку суспільства. Ефективність рекламної кампанії залежить від мовного оформлення рекламного тексту. Із плином часу в текстах реклами виділилася своя структурна організація. Можна визначити таку схему тексту: заголовок, слоган, основний текст, фраза-відлуння. Зрозуміло, що ця схема умовна, тому що її окремі частини можуть бути взаємозамінними або відсутні зовсім.

У заголовку повинна бути відображена ідея реклами, яка більш докладно розкривається в наступному текстовому ряді або підтверджується візуальним змістом (фотографією, малюнком).

Головну роль у рекламному повідомленні виконує слоган: він має спонукати споживача зробити вибір на користь рекламованої послуги та позиціонувати установу на ринку послуг. Щоб бути ефективними у процесі комунікації, слогани максимально точно мають поєднувати мовну форму (експресивні мовні засоби та можливості системи мови), прагматичні настанови (миттєвий вплив на споживача та тривалий упізнавальний ефект) і комунікативні функції. Слоган – це спресована до формули суть рекламної концепції, доведена до лінгвістичної досконалості думка, яка легко запам'ятовується. Семантична насиченість у поєднанні з короткою формою дозволяє порівняти слоган і заголовок рекламного тексту з так званою літературою малих форм – приказками, прислів'ями, афоризмами. Образність та емоційність слогана досягається за рахунок використання лексики, багатой на «конотативний шлейф». Крім того, переважає позитивно оцінна лексика, яка виражається прикметниками, прислівниками та іменниками із семантикою високого ступеня якості (*magic, miracle, powerful, proven, selected, sensational, special, superior, terrific, unique* та ін.), а сама оцінка часто гіперболізована: *Taste the ultimate*. Для вираження гіперболізованої позитивної оцінки слугують грама-

тичні засоби, зокрема найвищий ступінь порівняння прикметників і прислівників (*The world's fastest-moving brand is still on the move*), а також лексичні: прислівники і частки з функцією підсилення, морфеми із семантикою підсилення якості (наприклад, *over, super: Simply super for supper parties!* [4, с. 78]).

Синтаксично більшість слоганів – прості речення. Інколи це лише словосполучення або навіть одне слово: *Boundless; The Spirit of Travel*. Використання простих речень, окремих словосполучень чи слів пов'язане з динамічністю, експресивністю рекламного тексту, який повинен швидко і результативно сприйматися читачем. Часто використовуються еліптичні конструкції: *Can't break it. Can't break in*, які стилізують слоган під розмовну мову. А спонукальні конструкції у тексті реклами надають жвавості та емоційності висловлюванню: *See. Buy. Fly*. Загалом синтаксис є чи не найпотужнішим засобом передачі емоційної інформації у рекламі. Це риторичні запитання: *Boys, are you ready for this?*, еліптичні речення: *Vogue. TAKES LONDON TO NEW YORK*, окличні речення: *Oh! That's smart! Oh! That's delicious! Oh! That's quick!*, синтаксичний повтор/паралелізм: *Mountains have crumbled. Glaciers have melted. Continents have drifted. Diamonds remain the same*.

Для реклами характерний повтор на будь-якому рівні – від фонемного до абзацного: *Different scents for different gents; Only reality looks more real* (Printers); *Eye shadow. No shadow*. Фонемний і морфемний повтори є, як правило, додатковими засобами виділення когнітивних компонентів – назв фірм і товарів.

Алітерація, повтор однакових приголосних звуків для підсилення виразності мови, створює мелодику в тексті реклами, надає йому звучності. Цей прийом використовується у рекламі для того, щоб інформація легше і швидше відкладалася у пам'яті споживача: *Don't dream it. Drive it* (Jaguar); *The Car that Cares* (KIA Motors); *Sea, Sun, Sand, Seclusion – and Spain!* (Hotel Calient); *Fresh Fast Febulous* (Estee Lauder) [4, с. 114].

Одним із найпопулярніших і найефективніших прийомів в англійській рекламі є рима, яка слугує для підсилення виразності повідомлення і для полегшення його запам'ятовування. Рима як маніпулятивний прийом спрямована на запам'ятовування не лише самого висловлювання, але і назви товару. Ритмічно правильно організований текст, чітке розміщення пауз, узгоджений механізм музикального супроводу – все це приводить до успішної інтерпретації змісту висловлювання: *I'm only here for the beer* (Double Diamond Beer); *Hair feels fresher, stronger, for longer* (Schwarzkopf).

Іноземні слова (в англійській рекламі найчастіше такими є французькі та іспанські) використовуються для того, щоб привертати увагу саме до країни-виробника або якості продукції, виробленої певною країною: *La crème de la crème of lipcolour*. Французьке слово *crème* викликає враження першокласної французької косметики. У деяких випадках іноземні слова у тексті реклами є засобом вираження екзотичності рекламованої продукції: *Experience Fiesta through the eyes of real people* (Ford Fiesta).

Слогани відомих виробників, продукція яких є всесвітньо відомою, повинні зберігати концептуальність рекламної ідеї незалежно від того, якою мовою рекламують товар або послугу. З огляду на це, постає проблема адекватного перекладу рекламних слоганів, оскільки навіть у близькоспоріднених мовах у перекладі можливі певні відмінності. Проблема перекладу рекламних слоганів зумовлена тим, що перекладач повинен враховувати специфіку національного світосприйняття і лінг-

воментальність народу, на мову якого здійснюється переклад. Відомі приклади невадлого перекладу рекламних слоганів: рекламний слоган компанії Procter&Gamble "*Gillette. The Best a Man Can Get*" був спочатку російською мовою перекладний римованим слоганом: "*Gillette. Лучшее для мужчины нет*", що зумовило подібний варіант українською мовою з використанням транслітерації: "*Gillette – найкраще для мужчины нет*", що дозволило зберегти риму, але зіпсувало зміст і перетворило текст на мовну девіацію.

Поширеним прикладом невадлого перекладу слоганів із неврахуванням фонетичних особливостей мови-реципієнта є ситуація зі слоганом мінеральної води компанії F&K Waterhouse, що намагалася вивести на український ринок питну воду у пляшках Blue Water («Блакитна вода»). Під час створення слогана не було враховано омонімію Blue Water [blu:vota] з українським словом «блювота». Негативна конотація української лексеми вплинула на сприйняття не лише слогана, а й загалом торгової марки: у споживачів склалося певне враження, яке зовсім не асоціювалося із чистою водою. Врахування лінгвоментальної специфіки та особливостей мови-реципієнта є обов'язковою умовою перекладів слоганів, оскільки «<...> для забезпечення адекватного перекладу перекладачеві за потреби необхідно вносити у текст певні поправки з урахуванням соціокультурних та психологічних аспектів споживача, а також без спотворень передавати смислове та стилістичне навантаження рекламного слогана» [4, с. 132].

Основний текст рекламного оголошення являє собою розповідь або опис і містить основну інформацію рекламного повідомлення. Він може бути представлений у формі монологу чи діалогу. Рекламний текст складається з інформаційного блоку і довідкового матеріалу. Існують і загальні вимоги до тексту реклами. Так, наприклад, він повинен бути легким для сприйняття, не містити перебільшень, представляти факти, а не голослівні твердження. Загальноновизнаним вважається, що довіра споживача до реклами підвищується, якщо зображення і текст відображають картину реального життя, думки авторитетних фахівців. Рекомендується також уникати використання негативних слів, тому що в пам'яті споживача можуть зберігатися негативні емоції.

Фраза-відлуння – заключна вербальна частина в рекламі. Поряд із заголовком вона є найважливішим елементом рекламного повідомлення. Фраза-відлуння розташована наприкінці оголошення і повторює основну ідею рекламного слогана або заголовка. Як правило, фраза-відлуння слугує для того, щоб повторити основну думку реклами або надати їй закінченого вигляду.

Таким чином, розглядаючи рекламу з погляду лінгвістики, виникає природний інтерес до мовних особливостей рекламного тексту. Дослідивши англійський рекламний текст, ми дійшли висновку, що в основі його створення лежать дві тенденції: стислість, лаконічність вираження та виразність, сміливість інформації. Важливо зберегти початкову свіжість інформації, донести її «вибуховий» потенціал, зосередивши текст у декількох легких для засвоювання та простих для запам'ятовування словах. Тому рекламному повідомленню властиве використання конкретних іменників, а також якісних прикметників, що передають інформацію про якість товару чи послуги: *accessible, economic, complete, easy, rapid* (доступний, економічний, повний, легкий, швидкий). Також іменники використовуються в основному для називання предметної дійсності. За допомогою

прикметника виражається пасивна ознака предмета чи явища, прагнення до посилення оцінної функції висловлення пояснює використання в текстах прикметників оцінки *approachable, new, nice, perfect* (бездоганний, новий, чудовий, ідеальний), прикметників та прислівників зі значенням часу, прислівників найвищого ступеня порівняння тощо. Використання префіксів інтенсивності *super-, extra-, ultra-, mega* (супер-, екстра-, ультра-, мега-) підкреслює позитивну оцінку в тексті, додає емоційності, наприклад: *Extraordinary food for extraordinary dogs. – Надзвичайна їжа для надзвичайних собак* [2, с. 162].

Є.В. Медведєва, зокрема, зазначає, що багатозначні слова, емоційно-піднесена лексика, лексика з молодіжного жаргону, товарний знак, що виконують комунікативну функцію, викликають в адресата уявлення про товар. Прагматичну інформацію несуть у тексті запозичення, що впливають на оптимальне сприйняття тексту. Сполучення назви товару з абстрактними поняттями зазвичай привертають увагу адресата до реклами. Вдалим засобом передачі інформації про якість товару є оксиморон – сполучення слів з антонімічними поняттями: *horribly beautiful* – страшенно гарна, *sweet poison* – солодка отрута, *soft coffee* – лагідна кава. Досягненню більшої емоційності, виразності і переконливості загалом сприяє вживання антонімів, синонімів і омонімів.

Основна функція омонімії в текстах реклами – створення каламбуру: *The friend of my friend is my friend.* – Друг мого друга є моїм другом. Досягнення прагматичної мети тексту забезпечують також фразеологізми, приказки і прислів'я, кліше. Ефективним засобом створення експресивності тексту є модифікація клішованої фрази, зміна її лексичного наповнення: *Simplicity is the Best Policy.* – Простота – найкраща стратегія [3, с. 98].

Висновки. Переклад рекламного тексту, порівняно з перекладом художньої літератури, за якого перекладач зобов'язаний передати художньо-естетичні достоїнства оригіналу, дещо відрізняється за формою, мовними засобами, а також яскраво вираженою комунікативною спрямованістю. У процесі перекладу таких текстів перекладачеві доводиться вирішувати як суто мовні, лінгвістичні проблеми, зумовлені розходженнями

в семантичній структурі й особливостях використання двох мов у процесі комунікації, так і проблеми соціолінгвістичної адаптації тексту. Перекладачеві нерідко доводиться шукати особливі засоби для передачі смислових і стилістичних складових частин оригіналу. У такому разі досягається прагматична еквівалентність між оригіналом і перекладом, що й визначає комунікативний ефект реклами.

Література:

1. Гарбовский Н.К. Теория перевода / Н.К. Гарбовский. – М. : МГУ, 2007. – 544 с.
2. Княжева Е.А. Предварительный анализ и перевод специального текста : [учебное пособие] / Е.А. Княжева, И.А. Крупина. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 2005. – 32 с.
3. Медведєва Е.В. Рекламная коммуникация / Е.В. Медведєва. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 174 с.
4. Пирогова Ю.К. Рекламный текст, семиотика и лингвистика / Ю.К. Пирогова, П.Б. Паршин. – М. : Изд-во Гребенникова, 2000. – 250 с.
5. Порпуліт О.О. Критерії оцінки якості перекладу рекламного тексту / О.О. Порпуліт. – О. : Астропринт, 2009. – С. 161–171.

Яблочникова В. О. Лингвокультурные особенности перевода англоязычного рекламного текста

Аннотация. Статья посвящена описанию языковых особенностей англоязычного рекламного текста. Исследовано понятие, структура и функции рекламного текста, а также описаны особенности употребления англоязычной рекламной лексики. Представлены основные ошибки и обозначены тенденции в переводе англоязычной рекламы.

Ключевые слова: реклама, рекламный текст, экспрессивные средства, адекватность перевода.

Yablochnikova V. Cultural and linguistic peculiarities of English advertising

Summary. The article describes specific features of English advertising. The concept, structure and functions of advertising are studied. The most frequent mistakes and new translation techniques of English advertising are described.

Key words: advertising, promotional text, expressive means, adequate translation.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

*Кондратюк І. Б.,
аспірант кафедри англійської філології та перекладу
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

СУБ'ЄКТИВНИЙ ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГАРМОНІЇ ЯК ОБ'ЄКТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМУНІКАТИВНОЇ СИТУАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню онтології суб'єктивного феномена психологічної «гармонії» як основи психологічного балансу учасників комунікації. Психологічно збалансована особистість розглядається як гармонійна особистість, інтраактивність та психо-емоційні процеси якої актуалізуються у формі екстраактивності повною мірою і знаходять своє відображення у комунікативній ситуації за участю цієї особистості.

Ключові слова: гармонія, психологічна гармонія, гармонійна особистість, психологічний баланс, психологічний дисбаланс, комунікативна ситуація.

Постановка проблеми. Сучасна мовознавча наука, що ставить у центр своїх досліджень людину, вивчає усі аспекти процесу комунікації за її участю, зокрема психо-емоційні. Об'єктивна успішність комунікативної ситуації безпосередньо залежить від суб'єктивних характеристик її учасників: повноти володіння засобами мови, що використовується, здатності адекватно реагувати на отримане повідомлення, стабільності психо-емоційних процесів, які є матеріалізацією гармонійної цілісності цієї особистості. На сучасному етапі досліджень ретельно вивченими є суб'єктивний та об'єктивний аспекти поняття «гармонії», усебічно проаналізовано гармонійну особистість, але функціонування гармонійної особистості як психологічно збалансованої особистості в межах комунікативної ситуації залишилось поза увагою лінгвістичних розвідок, що і зумовлює актуальність нашої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню понять «гармонія» та «гармонійна особистість» присвячені роботи відомих зарубіжних і вітчизняних науковців У. Мак-Даугола, А. Маслоу, Г.-А. Мюррея, Т. Барсенєвої, А. Філімончук, Р. Лукманова, А. Крилова, В. Ремньова та ін.

Метою статті є дослідження онтології суб'єктивного феномена психологічної «гармонії» як основи психологічного балансу учасників комунікації, а також дослідження особливостей функціонування психологічно збалансованої/незбалансованої особистості в межах комунікативної ситуації.

Виклад основного матеріалу. Учасники комунікації взаємодіють із метою регуляції свідомості або поведінки партнера. Досягнення мети комунікантами під час комунікативного акту може призвести до втрати одним із партнерів спілкування психологічного балансу. З погляду психології це стан душевного благополуччя, який характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів і забезпечує адекватну умовам дійсності регуляцію поведінки й діяльності. Психологічний баланс зумовлюється психологічним комфортом – станом душевної рівноваги. Ключовим в описі психологічного балансу є гармонія/врівноваженість між різними аспектами самовираження людини: тілесними і психічними, інтелектуальними й емоційними тощо [1, с. 26–31].

У широкому розумінні поняття «баланс» тісно пов'язане з поняттям «гармонія», а поняття «психологічний баланс» пе-

рехрещується із поняттям «гармонійна особистість». Перші спроби трактування поняття «гармонія» знаходимо у давньогрецьких філософів Арістотеля, Платона, Геракліта та Піфагора, які розглядали гармонію як оптимальний спосіб співвідношення частин одного цілого, злиття різних компонентів в одне гармонійне ціле, яке є зовнішнім проявом внутрішніх зв'язків [2]. Ці давньогрецькі вчені були першими, хто порівняв поняття гармонії, порядку та середини як проміжної ланки між хаосом та ідеалом, між надлишком та недостаткою [8, с. 384–385]. Варто зауважити, що гармонія розглядається не як будь-який зв'язок, а як визначена форма взаємодіювання, за якої одні аспекти не виключають існування інших. Низка сучасних дослідників, зокрема Т. Барсенєва, розглядають гармонію суб'єктивного світу людини, а гармонію досліджують як суб'єктивний феномен. Т. Барсенєва зазначає, що людина відчуває потребу в гармонії (іншими словами – у балансі), прагне до неї усе своє життя у зв'язку з тим, що сприймає своє існування через сукупність «потужних дисонансів» (протиріч). Вирішальним є те, що стан гармонії як взаємодії специфічного набору компонентів є не статичним, а динамічним суб'єктивним процесом синтезу стійкості та змінності. Зазначений процес скеровується суб'єктом таким чином, щоб досягнути певної мети, переслідуваної у цей момент [2].

Підтвердження цієї думки знаходимо у працях Г. Гегеля, який розглядає гармонію як співвідношення якісних протиріч, узятих у їхній сукупності і таких, що витікають із самої сутності цієї сукупності [3, с. 178]. У межах нашого дослідження комунікативна ситуація є сукупністю, яка характеризується співвідношенням прагматичних цілей учасників спілкування та засобами їх досягнення. Відповідно, недосягнення цієї мети призводить до виходу суб'єкта зі стану гармонії (балансу), а внутрішні зв'язки та взаємовідношення отримують новий зовнішній прояв, який називається ситуацією дисбалансу. Якщо перенести трактування поняття гармонії як синонімічної балансу в площину комунікації, то можна стверджувати, що комунікативна ситуація, яка характеризується руйнацією психологічного балансу її учасників, має подвійну природу: внутрішній план як психо-емоційний стан людини, а зовнішній – як вираження цих емоцій за допомогою комунікативних засобів емпатичного характеру.

Поняття «гармонія» досліджується Є. Пазековим та Г. Пазековою через призму феноменології психологічно-гармонійної особистості. Зазначені вчені розглядають це поняття у його основних аспектах: існування особистості в різних середовищах (предметному, соціальному, природному); пропорційності зовнішнього і внутрішнього простору особистості; співрозмірності соматичного (організмичного), психічного і духовного (ціннісно-смыслового) буття. Учені об'єднали об'єктивне оточення особистості та її суб'єктивний світ як площини, що перетинаються і в межах яких

функціонує особа: людина і світ мають існувати та чинити взаємний вплив як одне ціле [6, с. 3400]. З огляду на це стан гармонії (балансу) виникає тоді, коли внутрішня активність особи є повноцінною інтерактивною складовою об'єктивного світу, а стан дисгармонії (дисбалансу) виникає через нездатність особи «влитись» у діяльність об'єктивного світу.

Діяльність людини у своїх дослідженнях В. М'ясищев поділяє на два види: екстраактивність та інтраактивність. Інтраактивність розглядається як внутрішня діяльність особи (психо-емоційні процеси), яка скеровується назовні і перетворюється в екстраактивність для задоволення потреб. У разі, якщо інтраактивність не реалізовується через певні обставини, особа переживає накопичення негативних внутрішніх самооцінок у зв'язку з невдалою самореалізацією. Таке накопичення внутрішніх самооцінок негативного характеру змушує особу перерозподіляти енергію з метою регуляції своєї діяльності, самовдосконалення та розвитку [6, с. 3400]. Це означає, що через неспроможність реалізації і незадоволення потреб особи її інтраактивність у формі психо-емоційних процесів перебуває у стані змін, тобто у стані втрати психологічної рівноваги або балансу.

З. Фрейд та Е. Фромм стан гармонії внутрішнього світу людини пов'язують з інстинктивними потягами та діяльністю підсвідомості [4; 6]. Учені зазначають, що стан гармонії виникає завдяки задоволенню, в основі якого лежить почуття зняття хворобливої напруги. Особа перебуває у стані такої напруги у зв'язку з необхідністю задоволення власних фізіологічних (голод, спрага, сон, безпека) та психічних потреб, які за своєю суттю схожі із фізіологічними. Проте психічні потреби є вторинними щодо фізіологічних, адже для їх задоволення застосовуються залишкові ресурси: енергія, яку не потрібно застосовувати у зв'язку з тим, що фізіологічні потреби вже задоволені [6, с. 3400].

І. Шиллер у своїх дослідженнях аспектів гармонійної особистості зробив висновок, що розірвані почуття і розум, те, що бачать очі і сприймає свідомість, рефлексія і уявлення ворожі одне одному. Саме такі якісно різні протиріччя у їх співвідношенні та сукупності, на думку Г. Гегеля, і становлять гармонію [5]. Якщо відбувається конфлікт амбівалентних рис особистості, то вона виходить зі стану гармонії, а отже, перебуває у стані психо-емоційного дисбалансу (дисгармонії).

Гармонійні відносини розглядаються як особливий вид відносин у динаміці: взаємозалежні протиріччя не просто функціонують і перебувають у стабільних зв'язках, а розвиваються та змінюються. З огляду на це видається можливим зробити висновок, що гармонія – це процес суперечливої безперервної взаємодії протилежностей різних явищ, предметів, що призводить до прогресивного розвитку [5].

Гармонія як процес у своїй еволюції проходить низку етапів. На початковій стадії гармонія існує як тотожність із незначними відмінностями, які чинять незначний взаємовплив, що можна прирівняти до рівності [5]. З огляду на це логічним видається висновок, що гармонія – це система, компоненти якої перебувають у постійній взаємній рівності прогресивного характеру, тобто у балансі. Якщо перенести таку гіпотезу у площину психо-емоційного стану особистості, то можна стверджувати, що ситуація психологічного дисбалансу виникає тоді, коли вплив певного компонента (емоції або почуття) переважає чи стає домінуючим (роздратування, образа, гнів).

Є. Пазеков та Г. Пазекова стверджують, що психологічна гармонія розуміється як оптимальна співрозмірність, узгодженість психологічних характеристик людини одна з одною та з будь-якими проявами зовнішнього середовища [6, с. 3401]. Вчені розглядають психологічну гармонію глобально в аспекті психологічного здоров'я як оптимального поєднання певних характеристик протягом усього життя. У межах нашого дослідження фокус уваги звужується до конкретної одиничної комунікативної ситуації, тому психологічну гармонію або баланс ми розглядаємо як оптимальне поєднання та узгоджене функціонування психологічних характеристик людини у момент спілкування.

Висновки. У результаті дослідження ми виявили, що психологічна гармонія (баланс або рівновага) учасника комунікації є суб'єктивним феноменом, що безпосередньо впливає на розвиток комунікативної ситуації за його участю та досягнення ним переслідуваних прагматичних цілей. Зовнішня гармонія є безпосередньою проекцією внутрішньої психологічної гармонії і проявляється у вигляді оптимального поєднання і співпраці когнітивної, емоційної та поведінкової сфер. Психологічний баланс індивіда постає як внутрішня гармонія, що актуалізується, зокрема, і в комунікативній ситуації. Втрата внутрішньої гармонії або балансу призводить до відображення цього стану у комунікативній ситуації за допомогою вербальних і невербальних компонентів. Взаємодія амбівалентних рис особистості знаходить своє відображення у формі специфічних комбінацій мовних засобів під час комунікації, дослідження яких становить перспективу подальшої розвідки у цьому напрямі.

Література:

1. Філімончук А.В. Психологічні чинники порушення психічного здоров'я дитини / А.В. Філімончук // Психологія. – 2006. – Вип. 6. – С. 26–31.
2. Берсенева Т.П. Гармония как субъективный феномен / Т.П. Берсенева // Аналитика культурологии. – 2009. – № 15.
3. Гегель Г. Энциклопедия философских наук / Г. Гегель. – М.: Мысль, – 1974. – Т. 1.
4. Лукманова Р.Х. Гармония как философская категория / Р.Х. Лукманова // Вестник Башкирского университета. – 2012. – Т. 17. – № 1 (I). – С. 645–649.
5. Берсенева Т.П. Объективные характеристики гармонии / Т.П. Берсенева // Омский научный вестник. – 2007. – № 3(55). – С. 87–90.
6. Пазекова Г.Е. Феноменология психологической гармонии личности / Г.Е. Пазекова, Е.В. Пазеков // ФГБОУ ВПО Ульяновский государственный университет. Фундаментальные исследования. – 2015. – № 2. – С. 3399–3403.
7. Асеев В.Г. Личность и значимость побуждений / В.Г. Асеев. – М.: ИП РАН, 1993.
8. Аристотель. О душе // Аристотель. Сочинения: в 4 т. – М.: Мысль. – 1976. – Т. 1.
9. Пазекова Г.Е. Психологическая гармония личности как детерминанта здоровья / Г.Е. Пазекова, Н.Е. Еливанова // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. – 2010. – № 4. – С. 223–226.
10. Ремнева В.В. Психологическое содержание понятия гармонической личности / В.В. Ремнева // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2008. – № 82-2. – С. 152–156.
11. Крылов А.А. Психология: [учеб.] / А.А. Крылов. – М.: ТК Велби; Проспект, 2006.

Кондратюк И. Б. Субъективный феномен психологической гармонии как объективная характеристика коммуникативной ситуации

Аннотация. Статья посвящена исследованию онтологии субъективного феномена психологической «гармонии» как основы психологического баланса участников коммуникации. Психологически сбалансированная личность рассматривается как гармоничная личность, итра-активность и психо-эмоциональные процессы которой актуализируются в форме экстраактивности в полной мере и находят свое отражение в коммуникативной ситуации при участии данной личности.

Ключевые слова: гармония, психологическая гармония, гармоничная личность, психологический баланс, психологический дисбаланс, коммуникативная ситуация.

Kondratiuk I. The subjective phenomenon of psychological harmony as the objective feature of the communicative situation

Summary. The research has been devoted the analyses of the ontology of the subjective phenomenon of psychological harmony as the basis of communicant's psychological balance. Psychologically balanced personality is viewed as the harmonious personality whose "interoactivity", psychic and emotional processes actualize absolutely as "extraactivity" in the communicative situation.

Key words: harmony, psychological harmony, harmonious personality, psychological balance, psychological imbalance, communicative situation.

*Наріжна Л. М.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

АКМЕОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті представлено аналіз акмеологічного підходу у контексті навчання іноземної мови у вищій школі. Розкрито сутність акмеології та охарактеризовано найефективніші акмеологічні технології викладання іноземної мови.

Ключові слова: акмеологічний підхід, ігрова технологія, тренінгова технологія, метод проектів.

Постановка проблеми. Одним із найголовніших завдань сучасної національної освіти, визначених у Законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту», є оптимізація навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах із метою гармонійної і якісної підготовки майбутніх фахівців. Підвищення якості вищої освіти можливе лише творчим педагогом із високим рівнем професіоналізму, мотивації та здатності до інноваційної діяльності. На сучасному етапі розвитку вітчизняної системи освіти значну роль відіграють процеси реалізації інтегрованих освітніх програм та педагогічних технологій, що ґрунтуються на новітніх методологічних підходах до організації освітнього процесу, одним з яких є акмеологічний підхід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання акмеологічного підходу висвітлено у працях сучасних вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, О. Антонової, А. Богосвятської, О. Бодальова, Є. Голобородько, О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, В. Огнев'юка, Н. Сидорчук, В. Якуніна та інших. У контексті навчання іноземної мови акмеологічний підхід розглядається вченими [1] як найбільш продуктивний спосіб накопичення знань з іноземної мови і професійних дисциплін, які сприяють розвитку професійної спрямованості особистості, її творчого потенціалу.

Метою статті є дослідження акмеологічних технологій викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Акмеологічний підхід у підготовці студентів у вивченні іноземних мов створює методологічну стратегію, що базується на теорії акмеології, метою якої є створення умов для продуктивного професійного розвитку і саморозвитку творчої індивідуальності фахівця за допомогою іноземної мови.

Акмеологія – це наука про досягнення людиною найвищих вершин у життєдіяльності та самореалізації творчого потенціалу, який є основою загальнолюдських потенційних можливостей [2, с. 5]. Основним завданням акмеологічних технологій є формування і закріплення у самосвідомості людини затребуваної необхідності у самосвідомості, саморозвитку й самореалізації, що дозволяють спеціальними прийомами і техніками самоактуалізувати особистісне та професійне «Я» [3].

До найефективніших акмеологічних технологій викладання іноземної мови у ВНЗ можна віднести ігрову, тренінгову та метод проектів.

Ігрові технології створюють можливість для багаторазового повторення мовного образу в умовах, максимально наближених до реального мовного спілкування із властивими йому ознаками: емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю.

З'ясовано, що в навчанні іноземної мови високу ефективність мають комунікативні ігри, в яких, як правило, використовуються прийоми комунікативної методики. Учасники таких ігор розв'язують комунікативно-пізнавальні завдання засобами іноземної мови. У методичному сенсі комунікативна гра постає навчальним завданням, яке охоплює мовні, комунікативні та діяльнісні складові. У свою чергу, комунікативне завдання зумовлює обмін інформацією між учасниками гри у процесі спільної мовленнєвої діяльності.

Таким чином, комунікативна гра вводиться у навчальний процес як творче навчальне завдання з метою створення реальних умов для прояву мисленнєвої діяльності студентів. Це сприяє формуванню і розвитку їхніх інтелектуальних та комунікативних умінь, а звідси виникає підґрунтя для реалізації особистісного потенціалу студентів.

Технологія організації і проведення навчальних ігор у ВНЗ повинна відповідати таким вимогам: 1) урахувати комунікативний підхід до навчання; 2) висвітлювати інтеркультурне тло гри; 3) організувати діяльність викладача щодо підготовки гри. Параметри ігрової діяльності мають опиратися на дидактичний потенціал гри; мовленнєві вміння; країнознавчу основу гри; комунікативну спрямованість; соціальну форму, правила поведінки й сукупність дидактичних засобів (зокрема, робочі комплекти матеріалів, довідкова література) [4].

Отже, ігрова технологія забезпечує єдність емоційного та раціонального у навчанні. Ігри відповідають природним бажанням учасника, є унікальним засобом навчання без примусу, підвищують інтерес до учбових занять. Ігрові взаємодії передбачають неформальне спілкування, що дозволяє учасникам розкрити свої особисті якості, підвищують їхню самооцінку. За допомогою ігор можна зняти психологічну втому і мовний бар'єр. Безперечно, головною перевагою ігор є колективна форма роботи та створення доброзичливої атмосфери і ситуації успіху для студентів.

Тренінгові технології розглядають як багатофункціональне навчання, засноване на цілеспрямованому, комплексному і відносно тривалому використанні сукупності вправ групової роботи (дискусій, ситуативних вправ тощо), що ґрунтуються на активній діалогічно-полілогічній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу та спрямовані на створення ситуацій успіху, активізацію мовленнєвої діяльності студентів, рефлексії, високого рівня мотивації [5].

Характерними рисами тренінгів є:

– чітко визначена група учасників (як правило, 10–15 осіб);

– єдність часу, місця та дії: спілкування за принципом «тут і зараз», відсутність домашніх завдань або попередньої підготовки;

– активність учасників групи та їхній особистий досвід, а не інформація, отримана від викладача;

– спрямованість не лише на формування знань, а й на розширення практичного досвіду учасників та групи загалом.

Тренінг з іноземної мови дає учасникам змогу не лише почути думку викладача чи подивитися на таблиці і схеми, а й практично застосувати отримані знання, перетворивши їх на вміння.

Тренінгові форми навчання мають такі переваги: активність групи, поєднання інформації та емоційного ставлення до неї, підвищення рівня мотивації, здатність групи до колективного мислення та прийняття рішень, практична перевірка і закріплення отриманих знань.

Як акмеологічна технологія метод проектів є сукупністю дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю сутністю, що поєднує у собі різноманітні прийоми, операції, спрямовані на досягнення дидактичної мети шляхом докладної розробки певної проблеми, яка повинна завершитися реальним, практичним результатом, оформленим у певний спосіб.

Метод проектів передбачає визначену сукупність навчально-пізнавальних засобів і дій студентів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних пізнавальних дій та припускають презентацію цих результатів у вигляді конкретного продукту діяльності [6]. Цей метод завжди спрямовується на індивідуальну або групову самостійну роботу студентів, яку вони виконують упродовж певного періоду часу. У проектній методиці завжди передбачається розв'язання конкретної проблемної ситуації, що, з одного боку, вимагає застосування комплексної сукупності методів і засобів навчання, а з іншого – узагальнення знань, умінь і навичок із різних галузей науки й техніки [6].

У проектній роботі студенти залучаються у створення педагогом пошукову навчально-пізнавальну діяльність. Використання проектних технологій робить можливим формування і розвиток пошуково-дослідницьких, комунікативних, технологічних, інформаційних компетенцій, формує креативність, стимулює інтелектуальну активність, розвиває комунікативні вміння, допомагає формувати міжпредметні зв'язки, вчить використовувати інформаційно-телекомунікаційні технології під час вивчення іноземної мови, допомагає оволодіти навичками роботи в групі, формує соціальну мобільність.

Проектна методика навчання іноземної мови передбачає послідовну, логічну і структуровану діяльність, яка реалізовується у декілька етапів: підготовчий, організаційно-виконавчий, презентаційний та підсумковий.

Головним завданням викладача у будь-якому проекті є створення таких педагогічних умов, які мотивували б студента до пошуково-дослідної діяльності, стимулювали його до вдосконалення іншомовної компетентності, а також відображали особисті наміри та інтереси. Універсальність і функціональність проектної методи навчання студентів іноземної мови відображається у залученні різної кількості студентів, їхнього рівня підготовки (від низького до високого) та використання міжпредметних зв'язків (обмін знаннями із суміжних дисциплін). Крім того, все це підвищує мотивацію студентів, оскільки

вивчення мови стає не ціллю, а засобом створення кінцевого продукту діяльності. Навіть найслабші студенти можуть проявити себе тут повною мірою, виконуючи посилені для них завдання, в результаті кожен студент робить свій внесок у створення проекту.

Розвиток мовленнєвих здібностей є прерогативою навчання іноземних мов, які необхідно вдосконалювати на кожному етапі навчальної діяльності. Цілі та завдання проекту реалізуються у ході діяльності студентів і під успішним керівництвом викладача, тому проектну діяльність можна розцінювати як науково-дослідну роботу студентів, де викладач виконує лише роль наставника. Метод проектів як самостійна робота сприяє отриманню досвіду дослідницької навчально-пізнавальної діяльності, розвитку вмінь збирати, аналізувати, репродукувати інформацію, відображає творче самовиявлення студента і формує позитивну мотивацію студента до вивчення іноземних мов як засобу міжкультурної комунікації [7].

Таким чином, проаналізовані акмеологічні технології викладання іноземної мови у вищій школі дозволяють значно збільшити час мовної практики на заняттях для кожного студента, досягти належного засвоєння матеріалу всіма учасниками групи, вирішити різні задачі, спрямовані на виховання і розвиток. Використання акмеологічного підходу спонукає викладача до постійної творчості, самовдосконалення, професійного та особистого росту. Отже, використання у педагогічному процесі акмеологічних технологій є необхідною умовою оптимального розвитку і студентів, і викладача.

Висновки. Використання акмеологічного підходу в сучасній вищій професійній освіті є дуже важливим, оскільки це посилює професійну мотивацію студентів, стимулює розвиток їхнього творчого потенціалу, дає можливість виявляти і використовувати ресурси особистості для досягнення успіху в професійній діяльності. Акмеологічний підхід успішно вирішує освітні завдання засобами навчання, сприяє формуванню ціннісного ставлення до самовдосконалення і розвиває досвід саморозвитку. Завдяки реалізації акмеологічного підходу під час вивчення іноземної мови поглиблюється рівень засвоєння навчального матеріалу й володіння іноземною мовою студентами. У процесі навчання іноземної мови слід дотримуватися цілісності трьох компонентів акмеологічного підходу: методологічного, що відповідає професійній компетентності викладача; дидактичного, що відповідає за підбір матеріалів і форм; інформаційно-технологічного, що передбачає використання різноманітних засобів.

Акмеологічний підхід змінює роль студентів у процесі вивчення іноземної мови на більш активну: вони приймають важливі рішення щодо процесу навчання, роблять свої відкриття. Також змінюється основне джерело мотивації навчання, воно стає внутрішнім – інтерес самого студента. Практичне застосування акмеологічного підходу сприяє створенню оптимальних умов для самореалізації, самовиховання, самоосвіти всіх учасників освітньо-виховного процесу.

Література:

1. Служинська Л.Б. Акмеологічний підхід у процесі формування готовності у майбутніх менеджерів-економістів до професійної самореалізації / Л.Б. Служинська // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2012. – № 5. – С. 183–187.

2. Ніколаеску І.О. Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору : [навч.-метод. посіб.] / І.О. Ніколаеску. – Черкаси : ОШОПП, 2012. – 54 с.
3. Пригодич Л.Л. Практичне застосування акмеологічного підходу під час вивчення іноземної мови / Л.Л. Пригодич // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 2. – С. 22–27.
4. Шапотюк Т. Ігрова діяльність у методиці викладання англійської мови / Т. Шапотюк // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки». – 2016. – № 1 (52). – С. 217–220.
5. Кончович К.Т. Формування готовності майбутніх вчителів-філологів до педагогічного : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / К.Т. Кончович ; Нац. ун-т водного господарства та природокористування. – Рівне, 2016. – 20 с.
6. Полат Е.С. Метод проектів на уроках іноземного мови / Е.С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2–3.
7. Ворник М.М. Проектна методика навчання іноземної мови студентів-філологів гуманітарного вишу / М.М. Ворник // Наукові записки [Ніжинського держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. – 2015. – № 3. – С. 90–94.

Нарижная Л. Н. Акмеологические технологии преподавания иностранного языка в высшей школе

Аннотация. В статье представлен анализ акмеологического подхода в контексте обучения иностранному языку в высшей школе. Раскрыта сущность акмеологии и охарактеризованы эффективные акмеологические технологии преподавания иностранного языка.

Ключевые слова: акмеологический подход, игровая технология, тренинговая технология, метод проектов.

Narizhna L. Acmeological technologies of teaching of foreign language in higher education

Summary. The article presents the analysis of the acmeological approach in the context of teaching of foreign language in higher education. The essence of acmeology is revealed and effective acmeological technologies of teaching of foreign language are characterized.

Key words: acmeological approach, game technology, training technology, project method.

Орлова О. В.,*кандидат культурології, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»***Доній В. С.,***аспірант кафедри світової літератури та культури імені О. Мішукова Херсонського державного університету, викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»*

ФОРМУВАННЯ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ВИМОГ

Анотація. Статтю присвячено проблемі формування крос-культурної професійної компетенції студентів у процесі навчання іноземної мови, що є основою глобального розуміння культури і сприяє ефективному міжкультурному діалогу та взаєморозумінню. Аналізується роль проектної діяльності у формуванні крос-культурної професійної компетенції майбутніх фахівців у контексті сучасних освітніх вимог.

Ключові слова: крос-культурна професійна компетенція, проектна діяльність, міжкультурна комунікація, мовленнєві вміння і навички, полікультурне середовище.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтеграцією України до європейського освітнього простору актуальності набуває проблема формування крос-культурної компетенції випускників вузів, що виявляється у здатності вільно орієнтуватись у складних соціокультурних обставинах, здійснювати повноцінні контакти з представниками інших країн і культур у різних сферах людської діяльності, здійснювати обмін досягненнями культур, налагоджувати безпосередні контакти між державними інститутами та суспільними рухами різних країн, співпрацювати у міжнародних наукових, культурних, творчих, соціальних проєктах та активно реалізовувати особистісний потенціал у професійній та творчій діяльності.

Встановлення крос-культурних відносин із країнами зарубіжжя, участь у культурно-освітніх програмах вимагають від сучасної освіти певної відповідальності за підготовку фахівців, яка виявляється у мобільності студентів та викладачів. Необхідність спілкування, потреба у взаєморозумінні та продуктивній співпраці, у свою чергу, спонукають до міжкультурної комунікації, яку неможливо реалізувати без володіння практичними знаннями, вміннями та навичками спілкування, що спонукає до пошуку ефективних підходів у процесі навчання іноземних мов.

У сучасній практиці широко використовується термін «компетенція», що у перекладі з латинської (competentia) означає коло питань, у яких людина обізнана, володіє знанням і досвідом. Дефініція «компетенція» передбачає рівень оволодіння знаннями, навичками, вміннями, здібностями та досвідом. Це поняття характеризує рівень підготовленості, є інтегрованим показником професійного рівня фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування крос-культурної компетенції студентів досліджували

Г. Антипова, Ж. Войнова, О. Донських, І. Морковіна, Ю. Сорокін, С. Тер-Мінасова. На їхню думку, навчання спілкуванню між людьми різних націй стає можливим завдяки розумінню і врахуванню соціокультурного чинника, зокрема національних, специфічних особливостей різних компонентів культур комунікантів. До останніх належать (компоненти культур-комунікантів): 1) традиції, звичаї, обряди; 2) побутова культура; 3) художня культура; 4) «національні картини світу» – особливості мислення.

Мета статті полягає у дослідженні проблем формування крос-культурної професійної компетенції студентів у контексті сучасних освітніх вимог. Зокрема, маємо на меті проаналізувати метод проєктів як чинник формування крос-культурної професійної компетенції, визначити його роль та значення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень здатності до адекватного міжкультурного спілкування визначається як сукупність таких умінь: умінь використовувати специфічні для певної культури мовні одиниці, що вивчаються під час побудови мовного акту, зокрема, вміння використовувати лексичні одиниці, що містять у собі соціокультурну інформацію у ситуації міжкультурного спілкування, враховуючи при цьому національно-культурну специфіку вербальної і невербальної комунікативної поведінки; вміння запобігати культурним конфліктам, викликаним відмінностями ціннісних систем і етносоціокультурних настанов у власній культурі та культурі носіїв англійської мови. Таким чином, міжкультурна компетенція учасника міжкультурного спілкування англійською мовою складається із лінгвістичного та культурного компонентів.

Лінгвістичний компонент містить:

1) знання:

– лексичних одиниць із національно-культурною семантикою англійської мови (слів і словосполучень, що відображають особливості природно-географічного середовища, політичної структури суспільства, суспільно-політичного життя, власних імен, скорочень, а також слів, що позначають специфічні особливості побуту, звичаїв, традицій; фразеологічних одиниць, крилатих висловів);

– граматичних структур, специфічних для англійської мови;

– відповідностей між мовними одиницями рідної та англійської мов (наприклад, способів передачі реалій рідної мови англійською);

2) навички:

- використання мовних одиниць з національно-культурною семантикою при побудові мовного акту англійською мовою;
- вибору мовної форми й способу її вираження в залежності від характеру мовленнєвого акту;
- слухо-вимовні навички коректного оформлення культурно-маркованого мовного та мовленнєвого матеріалу в процесі міжкультурної взаємодії англійською мовою;
- коректного вживання англійською мовою лексичних одиниць, що позначають культурні реалії;
- коректного впізнавання безеквівалентної лексики;
- граматичні навички коректного вживання культурно-маркованого мовного та мовленнєвого матеріалу англійською мовою;
- графічні навички коректного вживання культурно-маркованого мовного та мовленнєвого матеріалу англійською мовою;
- орфографічні навички коректного вживання культурно-маркованого мовного та мовленнєвого матеріалу англійською мовою.

3) уміння:

- використовувати мовні одиниці англійської мови при побудові мовного акту;
- використовувати лексичні одиниці, що містять у собі соціокультурну інформацію, символи, реалії, артефакти, комунікативні кліше, граматичні засоби вираження, які мають соціокультурні властивості, в ситуації міжкультурного спілкування англійською мовою;
- правильно обрати стиль мовлення, підпорядкувати форму висловлювання цілям спілкування, вживаючи при цьому найбільш ефективні мовні та немовні засоби;
- формулювати свою думку англійською мовою, самостійно висловлювати свої думки, наміри й почуття, представляти свою позицію як носія рідної культури;
- інтерпретувати реакції носіїв англійської та інших мов на мовні вчинки.

4) здібності:

- інтерпретувати значення мовних одиниць, що позначають культурні реалії, в ситуаціях спілкування англійською мовою з представниками інших культур;
- вибудовувати дискурс відповідно до риторичних традицій англійської мови адекватно ситуації міжкультурного спілкування, що передбачає коректне вираження англійською мовою ціннісних та етносоціокультурних настанов рідної культури й культури носіїв англійської мови [2, с. 67].

Культурний компонент містить:

знання:

- загальних відомостей про Британію (географічне положення, природні умови, адміністративний поділ, пам'ятки тощо);
- відомостей про державний устрій Британії, партії, основні засоби масової комунікації, освітні заклади, а також про міжнародні контакти, громадські рухи, молодіжну субкультуру;
- того, як представники англійської та інших культур ставляться до базових категорій культури (часу, простору, влади тощо);
- системи цінностей і етносоціокультурних настанов носіїв англійської мови і культури;
- відмінностей між ціннісними системами та етносоціокультурними настановами в рідній культурі, носіїв англійської та інших мов;

- знання ритуально-етикетних правил носіїв англійської та інших мов;
- соціокультурних особливостей вербальної і невербальної комунікативної поведінки носіїв англійської мови.

навички:

- інтерпретації зумовлених культурою компонентів невербальної комунікативної поведінки;
- невербальної комунікативної поведінки відповідно до етносоціокультурних настанов носіїв англійської та інших мов; уміння:
- використовувати знання про Британію у ситуації міжкультурного спілкування англійською мовою (про її географію, економіку, політичний устрій, освіту тощо);
- враховувати національно-культурну специфіку вербальної та невербальної комунікативної поведінки під час побудови дискурсу міжкультурного спілкування англійською мовою;
- порівнювати рідну культуру і культуру носіїв англійської та інших мов, розмірковуючи при цьому над своєрідністю та відмінностями цих культур;
- запобігти культурним конфліктам, викликаним відмінностями ціннісних систем і етносоціокультурних настанов у власній культурі та культурі носіїв англійської та інших мов;

здатність:

- бути медіатором культур, тобто здійснювати міжкультурне спілкування англійською мовою, зберігаючи власну культурну ідентичність і не порушуючи культурних традицій носіїв англійської та інших культур, що передбачає здатність толерантного ставлення до ціннісних систем і етносоціокультурних настанов інших культур [2, с. 68].

Зауважимо, що провідна роль у формуванні крос-культурної компетенції належить комунікативній спрямованості процесу навчання іноземної мови в вузі, водночас велике значення мають когнітивні процеси, що відбуваються у свідомості студентів.

У сучасній практиці навчання іноземним мовам у вищій школі широко використовуються аудиторні групові інтерактивні заняття (рольові ігри, ділові ігри, моделювання, тренінги, case study, квести, майстер-класи, метод мозкового штурму (brainstorming), презентації, сторітеллінг, метод проектів).

На нашу думку, слід акцентувати увагу на методі проектів, його перспективності в навчанні майбутніх фахівців сфери культури. Адже цей метод спрямований на формування крос-культурної компетенції студентів, які вивчають англійську мову. Основними складниками проектного методу, що сприяють формуванню ефективної міжкультурної комунікації, є:

- мовний матеріал;
- теми;
- ситуації;
- автентичні тексти;
- комплекс вправ, знання, навички, вміння та здібності, що дозволяють мовній особистості брати участь у спілкуванні англійською мовою [1, с. 45].

Практичний курс «Іноземна мова» викладається протягом I – II курсів, водночас студенти вивчають такі професійно-орієнтовані і фундаментальні дисципліни: «Історія зарубіжної культури», «Історія української культури», «Історія мистецтва», «Історія туризму», «Індустрія дозвілля і розваг», «Культурологія», «Соціально-культурне проектування», «Майстерність актора», «Теорія та історія дозвілля», «Анімаційні-ігрові технології у дозвіллі». Інтеграція теоретичних і практичних

знань, здобутих під час вивчення зазначених дисциплін, та володіння іноземною мовою дає можливість підготувати і презентувати різні види проєктів. Так, наприклад, студентам пропонується продемонструвати свою компетентність, готуючи різні види проєктів відповідного тематичного спрямування: *інформаційні* – “Outstanding Personalities of Ukraine”, “Famous People of English-Speaking Countries”, “Ideals, Values and Group Identity”, “National Values in Ukraine and ESCs”, “Gesture-Loving Nations”, “Multilingual Internet”, “Outstanding Artists of Ukraine and ESCs”; *рольові* – “Shopping”, “Lifestyle and Culture”, “Tour around The World”, “Booking the Hotel Room”, “Modern and Ancient Wonders of the World”, “Eating Habits Around the World”; *ігрові* – “Quizzes”, “Guess the Person”, “Tree of Wishes”, “Travel and Culture”; *дослідницько-пошукові* – “Cross-Cultural Understanding”, “Popular Places of Ukraine”, “Popular Events and Festivals in Ukraine and ESCs”; *культурологічні* – “What is Culture”, “Traditions and Customs of English-Speaking Countries”, “Subcultures”; *екологічні* – “World Savers”, “Save Our Earth”; *проекти самоосвіти і самовиховання* – “When in Rome, do as the Romans do”, “Features of Character”, “Let us not be blind to our differences - but let us also direct attention to our common interests and the means by which these differences can be resolved”; *пізнавальні* – “Cultural differences: Rules of Behavior for Different Nationalities”, “National Stereotypes”; *практично-орієнтовані* – “Christmas”, “Easter”, “Tips for Foreign Visitors to Ukraine”, “Famous Parks and Gardens of Ukraine and ESCs”, “World Famous Museums and Galleries”, “Modern Interactive Museums”; *літературно-творчі* – “Seasons”, “If I Were...”, “Non-Verbal World of Gestures”, “Cinema in Modern Life” та інші.

Зазначимо, що практична цінність виконання певної проєктної роботи базується на активізації і вдосконаленні різних мовленнєвих умінь та навичок (практика усного мовлення, навички письма, пошукове та аналітичне читання, аудіювання), розвитку комунікативних здібностей, навичок роботи з аудиторією тощо. Успіх будь-якого проєкту залежить від факторів викладача та студентської мотивації до участі в ньому. Головне педагогічне завдання полягає у створенні умов для розуміння студентами мети проєкту, забезпеченні професійної підтримки і контролю, підтримці будь-якої ініціативи, орієнтуванні студентів на вибір завдання та методів його виконання, за яких вони б почувалися максимально комфортно, відчували зацікавленість у підготовці та презентації своєї роботи. Викладачеві слід прокоментувати виконану роботу, проаналізувати позитивні риси, визначити мовленнєві, логічні і змістовні помилки та недоліки, надати можливість їх виправити і доопрацювати [2, с. 120].

Висновки. Отже, можемо зробити висновки, що проєктна діяльність ідеальна для різнорівневих груп, оскільки кожне завдання може бути виконане студентами, які мають різний рівень підготовки. У процесі проєктної діяльності студенти реально спілкуються між собою у навколишньому просторі англійською мовою, допомагають активізувати практичні навички та знання, набуті на заняттях із професійно-орієнтованих дисциплін, таким чином вони моделюють на практиці майбутню професійну діяльність. Проєкти дозволяють отримати не лише нові знання, а й певний соціальний досвід.

Необхідно зазначити, що сьогодні теми проєктів найчастіше стосуються практичних ситуацій, що є актуальними для реального життя. Це вимагає залучення знань студентів не лише з одного предмета, а й із різних галузей, стимулює до систематичного творчого мислення, вироблення навичок дослідницької роботи. Завдяки цьому відбувається природна інтеграція знань та формується крос-культурна професійна компетенція.

Література:

1. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Н.Д. Гальскова. – М. : Аркти-Глосса, 2000. – 192 с.
2. Григорян А.В. Реализация лингвосоциокультурного компонента содержания языкового образования на основе кросс-культурного подхода: английский язык, языковой вуз : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / А.В. Григорян. – М. : 2010. – 243 с.
3. Крылова Н.Б. Культурология образования / Н.Б. Крылова. – М. : Нар. образование, 2000. – 272 с.
4. Сафонова В.В. Социокультурный подход в обучении иностранным языкам / В.В. Сафонова. – М. : Высшая школа, 1991. – 305 с.
5. Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / В.В. Сафонова. – Воронеж : Истоки, 1996. – 237 с.
6. Black J., Mendenthal M. Cross-cultural training effectiveness: a review and a theoretical framework for future research / J. Black ; M. Mendenthal ; Academy of Management review. – 1990. – Vol. 15. – P. 113–136.
7. Fiedler F. The culture assimilator: an approach to cross-cultural training / F. Fiedler, T. Mitchell, H. Triandis // Journal of Applied Psychology. – 1971. – Vol 55. – P. 95–102.

Орлова Е. В., Доний В. С. Формирование кросс-культурной профессиональной компетенции средствами проектной деятельности в контексте условий современной высшей школы

Аннотация. В статье раскрываются проблемы формирования кросс-культурной профессиональной компетентности будущих специалистов в процессе изучения иностранного языка, что является основой для глобального понимания культуры и способствует эффективному межкультурному диалогу и взаимопониманию. Анализируются роль проектной деятельности в формировании кросс-культурной профессиональной компетенции будущих специалистов в контексте современных условий, представляемых к высшему образованию.

Ключевые слова: кросс-культурная профессиональная компетенция, проектная деятельность, межкультурная коммуникация, языковые умения и навыки, поликультурная среда.

Orlova O., Doniy V. Cross-cultural professional competence forming by means of project activities in modern higher educational institutions

Summary. The article deals with the problems of cross-cultural professional competence formation with the future specialists in the process of foreign language learning. It is considered to be the basis for global culture understanding and contributes intercultural dialogue and understanding. The role of project activities in cross-cultural professional competence formation with the future specialists in the context of modern higher education demands is analysed.

Key words: cross-cultural professional competence, project activities, intercultural communication, language skills, polycultural environment.

Юрченко О. В.,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНІ СТЕРЕОТИПИ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ

Анотація. У статті йдеться про те, що слово як одиниця мови є лише знаком, функція якого – пробудити людську свідомість. І лише в тексті слово набуває незліченної кількості конотацій, стає своєрідним культурним кодом, що містить у собі інформацію про історію, етнографію, національну психологію, національну поведінку, тобто про все, що становить зміст культури.

Ключові слова: текст, ідіостиль, ідіома, конотація, мовний знак, символ.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвоукраїністики, етнолінгвістики та психолінгвістики встановлено, що в мові відображається не сама дійсність, а уявлення про цю дійсність носія мови, який існує (перебуває) в історично конкретному соціокультурному контексті. Значення слова в будь-якій природній мові обов'язково відображає знання та уявлення людей про навколишній світ, а також дає йому оцінку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як справедливо відзначають вітчизняні мовознавці, мова має важливу властивість у процесі свого розвитку накопичувати, зберігати і відображати факти і явища культури народу (С.Я. Єрмоленко, Л.І. Мацько, В.М. Русанівський, Н.М. Сологуб). Увагу дослідників привертають зміни в суспільно-політичній сфері, а відтак і зміни традиційних стереотипів мислення, що породжують нові змістові параметри відповідних елементів мовної картини світу, зокрема перетворення модально-оцінних компонентів їх семантики.

Особливе зацікавлення викликає також проблематика тексту і відображення в ньому культури народу. Ці терени успішно освоюють такі українські мовознавці, як Б.М. Ажнюк, М.А. Мацейків та ін. Вагомий внесок у розбудову поняття «модель культури», започатковане Г. Хайгером та Е. Сепіром, зробила Л.Т. Бабаханова, висвітлюючи поняття «макро- і мікромодель культури як сукупність знань, що створюється історично і підлягає постійним змінам» [2, с. 95]. Такий підхід дозволяє виявити найбільш типові моделі культури в кожній із досліджуваних мов, а також функціональні одиниці, що становлять основу цих моделей. До складу зазначених моделей культури входять як універсальні функціональні (первісні значення), так і національні функціональні одиниці (вторинні значення).

Привертає увагу позиція білоруських мовознавців, орієнтована на текст і відображення в ньому культури народу (О.Г. Воронцова, В.А. Маслова, С.М. Прохорова): «Мова відображає національну специфіку бачення, способу фіксації і членування об'єктивної реальності. З одного боку, було б помилковим стверджувати, що мова накладає жорсткі обмеження на пізнавальну діяльність, але з іншого боку, не можна заперечувати факти її фільтрувального впливу на пізнання. Мова ніби накидає на світ найтонше покривало, крізь яке проступають своєрідні для кожної мови обриси об'єктів» [4, с. 82].

Актуальність теми визначається сучасною тенденцією до аналізу мовних явищ у зв'язку з мовленням, мисленням, само-свідомістю, духовним життям і культурою народу. У зв'язку із цим актуальною є потреба введення в науковий обіг нового фактичного матеріалу, виявлення взаємозв'язків між національно-культурною специфікою мовної комунікації із чинниками соціальними, загальнопсихологічними, власне мовними тощо.

Мета статті полягає у виявленні основних тенденцій національно-культурної специфіки мовлення українців, в аналізі знакових явищ і традиційності образів-символів.

Виклад основного матеріалу. Питання про співвідношення мови і культури необхідно розглядати у двох аспектах: 1) залежність мови від загального культурного стану народу; 2) залежність структурних особливостей окремих мов від форм культури народів, що говорять цими мовами.

Стосовно першого аспекту, то в історії окремих мов є факти, які показують розвиток граматичних систем цих мов в одному напрямі, наприклад, втрата форм двоїни в ряді індоєвропейських і семіто-хамітських мов. Ці факти можна пов'язати з культурним розвитком суспільства, що зумовив розвиток мислення від більш конкретних форм до більш абстрактних. Цією самою причиною пояснюють те, що народ, який перебуває на більш високому ступені цивілізації, оперує більш абстрактними лексичними категоріями, ніж народ із відсталою культурою. Мови народів відсталої культури часто не мають слів, що позначають родові поняття (немає, наприклад, слів для позначення дерева або тварини взагалі, але є багато назв різних їх видів і порід) [7].

Стосовно другого аспекту проблеми основні форми відображення етнокультурної специфіки в мові такі:

1. *Національно-культурна своєрідність словника:* а) у будь-якій мові є безеквівалентна лексика – слова, які не мають одностороннього перекладу в інших мовах (6–7% активного словника мови). Наприклад, у якутській: *собоо* – «зробитися несмачним (про м'ясо ослабленої тварини)», *харис* – «відстань між кінцями витягнутих великого і середнього пальців» тощо;

б) слова з однаковою предметною співвіднесеністю можуть мати в різних мовах різні емоційно-оцінні відтінки. Так, наприклад, слон у російських колективних уявленнях – символ незграбності (слон в посудній лавке). Для індійців, які використовують цих тварин на різних роботах і які знають, як обережно вони можуть рухатися, слони уособлюють величну грацію; сказати про жінку, що вона йде ходою слона, – означає охарактеризувати її красу і вишуканість;

в) відмінності у структурі словникового складу мови: центральні елементи культури ширше відображені в лексиці, ніж периферійні, наприклад, індіанські мови майя в південній Мексиці і Гватемалі володіють багатим словником для позначення

маїсу, його видів, стадій росту, частин рослини, вирощування, збирання врожаю, приготування їжі, зате в них немає розгалуженої системи лексики, пов'язаної з механічними приладами, притаманної індоєвропейським мовам.

2. *Фразеологія* нерідко відтворює звичаї або ритуали племен і народностей (укр. *дати гарбуза*), а також колективні уявлення народу. Наприклад, у мові закріплюється уявлення людей про призначення якого-небудь органу тіла людини зберігати ті чи інші емоції. Так, у китайській традиційній медицині та віруваннях *печінка* вважалася осередком всього поганого: гніву, злоби, хтивості; в іранських мовах слово *печінка* вживається для номінації мотивів любові, мужності, дружби (по-таджицьки *моя печінка* – мій коханий); в російській та українській мовах *печінка* асоціюється з уявленням про щось набридливе (сидіти в печінках).

3. *Типологічні особливості нормативно-стилістичної системи мови*. Взаємодія літературної мови та її нелітературних форм, функціональна диференціація мовних засобів визначається всім поступом культурної історії суспільства: історією писемності, літератури, держави, школи, науки і техніки, розвитком соціальної структури суспільства, міжетнічними контактами, симпатіями й антипатіями в них.

4. *Своєрідність мовленнєвої поведінки в різних культурах*. Різні культурні традиції диктують розмаїті моделі поведінки під час виконання тих чи тих соціальних ролей (батьки – діти, вчитель – учень, гість – господар тощо). Наприклад, вербальна агресія в європейській культурі знаходить своє вираження у використанні грубої лайливої лексики. У японській культурі ту саму роль виконує зняття всіх або частини формул обов'язкового етикету.

Щодо впливу культури на мову, відзначимо його очевидність і різноманітність форм; питання ж зворотного впливу – мови на культуру – залишається відкритим. Його наявність стверджували американські вчені Е. Сепір та Б. Уорф – автори гіпотези лінгвістичної відносності, а також німецький лінгвіст Л. Вайсгербер. Вони вважали, що мови по-різному членують світ, репрезентуючи певну мовну картину світу, і людина бачить світ таким, яким він поданий у мові. Мова перетворює явища буття у факти свідомості, тому існують стільки світів і світоглядів, скільки є мов. Мови по-різному відтворюють картину світу, але ці відмінності зумовлені переважно різницею в умовах життя та діяльності народів. Однак завжди можливі зміни однієї картини світу на іншу.

Одним із складних питань менталінгвістики є співвідношення між поняттям як елементом мислення і словом як елементом мови. На думку С.В. Семчинського, «так само, як не можна ототожнювати мислення і мову, не можна ототожнювати поняття і слово. Дуже поширеною є думка, що поняття може виникнути лише на базі слова, що слово є засобом у творенні поняття. Однак причина виникнення поняття перебуває не у мові, а у відображенні свідомістю людини навколишньої дійсності. Причиною утворення поняття була практична діяльність людей, а причиною виникнення слів була потреба в засобі спілкування у процесі повторюваної, життєво необхідної виробничої діяльності. Слово було знаком, за допомогою якого люди позначали певне явище своєї свідомості» [7, с. 20].

Зазначимо при цьому, що між лексичним значенням слів і поняттям є багато спільного. У їх основі завжди лежить узагальнення, тобто відображення загального, постійного, сталого, властивого явищам різноманітної і змінної дійсності. Однак

при цьому в лексичних значеннях різних мов є чимало відмінностей, тоді як поняття принципово не відзначаються національними відмінностями.

Трапляється й так, що самі слова викликають не пов'язані безпосередньо з їхніми основними значеннями асоціації. Звернімо увагу на рядки із книги Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель»: *Дивіться, дивіться! – сказав Пантагрюель. – Ось вам кілька штук, ще не відталіх. – І він кинув на палубу цілу жменю замерзлих слів, схожих на драже, що відливали різними кольорами. Серед них були червоні, зелені, небесно-блакитні, пісочного кольору та золочені. У цьому уривкові вихідним матеріалом для зображення слугували самі слова. Така фантазія зовсім не безпідставна. «Фізичні» потенції слів, їхню приховану семантику автор ніби вивільняє із широкого поля об'єктивної реальності, виокремлює при цьому найістотніші, і на цій основі дає тілесне уявлення про слово. Тут маємо справу з використанням принципу, що лежить в основі побудови метафори як в оригінальній художній творчості, так і в анонімому творенні мови певним народом. Якщо Ф. Рабле деякі слова бачив «червоними та зеленими», а інші – «колючими та кривими», то ми вживаємо в повсякденному мовленні аналогічні кліше: *злий язик, уципльві докори, красне слівце, зелена вулиця, золоті руки*. Тут спостерігаємо чітку взаємодію певних позначень із тими чи іншими емоційними станами, ситуаціями або якостями. Подібно до того, як кожний народ вкладає у буквенний знак власне розуміння, так і традиційні позначення свідчать про відповідні специфічні риси національного характеру.*

Усе наше буття сповнене незчисленного ряду аналогій, пов'язаних та переплених між собою. Вони глибоко увійшли в наше життя і тому традиційно супроводжують як усне, так і писемне спілкування – це постійні епітети, образи-кліше, метафори, порівняння. Найширші можливості для дослідження відкриває фольклор. Зокрема, в українському фольклорі постійними епітетами є: *битий шлях, свіжа (жива) копійка, лисий чорт, легкий хліб, мертва тиша, довгі руки, добрий козак, смерековий стан, волошкові очі*. А, наприклад, давньогрецькій літературі притаманні зовсім інші епітети: *златоперста, волоока* тощо.

У різних лінгвокультурних спільнотах по-різному осмислюються зовні однакові реалії і, звичайно, існують значні відмінності в елементах культурної символіки. Наприклад, для українців *вишиваний рушник* – на щастя; *дуб* – символ могутності та сили; *береза* – чистоти і ніжності; *напороть* асоціюється з елементами ритуалу на язичеському святі Івана Купала, із кладовищем, смертю; *заєць* – символ швидкості та боягузтва; *черепаха* – млявості; *вовк* – зла; *листя* – хитрощів, лестощів, обману; *ведмідь* – добрودушності та незграбності; *дракон* – зла і жорстокості, але *заєць* – символ мудрості для деяких народів Західної Африки; *дракон* – могутності, здоров'я та успіхів; *напороть* – побажання подальших успіхів у народів Сходу. Росіяни користуються символікою *дуба* для позначення нерозумних дій, вчинків (*дуб дерево*).

Знакові явища в мовній культурі не становлять відокремленої галузі, не відділяються повністю від інших сфер життя. Слушно зауважує В.М. Вовк: «Кожна національна мова має певну своєрідну структуру комунікативного акту, яка проявляє себе всебічно у процесі будь-якої діяльності» [3, с. 23]. Серед головних аспектів вивчення національно-культурної специфіки мовлення, зокрема співвідношення дієслівних та недієслівних засобів спілкування, їх ролі у виникненні знакових явищ, тра-

диційності образів, порівнянь, кінетичних (пов'язаних із рухом) актів спілкування тощо, вчений виділяє також символи.

Висновки. Отже, у різних лінгвокультурних спільнотах по-різному осмислюються зовні однакові реалії, і, звичайно, існують значні відмінності в елементах культурної символіки. В арсеналі української духовної культури набутки мовної культури фольклору і живого мовлення в усіх жанрах та класичної літератури від її давньокіївського періоду до сучасного вражають розмаїттям, а нерідко й несподіваністю інтерпретацій. Фразеологізми безпосередньо або опосередковано (через співвіднесеність асоціативно-образного змісту із символами, стереотипами національної культури) несуть у собі культурну інформацію про світ, соціум. Тільки людина, яка оволоділа культурними цінностями нації, добре знає поезію свого народу, винагороджується здатністю користуватися поетичними символами й образами.

Література:

1. Ажнюк Б.М. Мовні явища як етнокультурна цілісність / Б.М. Ажнюк // О.О.Потебня і проблеми сучасної філології. – К. : Наукова думка, 1992. – С. 26–43.
2. Бабаханова Л.Т. Модели культуры в национальном речевом общении / Л.Т. Бабаханова // Язык и культура. – К. : Полиавт, 1992. – С. 95–96.
3. Вовк В.Н. Звуковые явления в языковой культуре / В.Н. Вовк // Культура слова. – 1980.– Вып. 19. – С. 22–26.
4. Маслова В.А. Текст и отражённая в нём культура народа / В.А. Маслова // Язык и культура. – К. : Полиавт, 1992. – С. 82.
5. Потебня А.А. Эстетика и поэтика / А.А. Потебня. – М. : Искусство, 1976. – 616 с.
6. Русанівський В.М. Мова в нашому житті / В.М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1989. – 112 с.
7. Семчинський С.В. Загальне мовознавство / С.В. Семчинський. – К. : Поліграфіка, 1996. – 413 с.
8. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови : [монографія] / В.А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 351 с.

Юрченко О. В. Культурно-национальные стереотипы языкового сознания

Аннотация. В статье речь идет о слове как единице языка, о его знаковой природе и главном предназначении – пробудить человеческое сознание. И только в тексте слово приобретает множество коннотаций, становится своеобразным культурным кодом, содержащим в себе информацию об истории, этнографии, национальной психологии, национальном поведении, то есть обо всем, что составляет содержание культуры.

Ключевые слова: текст, идиостиль, идиома, коннотация, языковой знак, символ.

Yurchenko O. Cultural and national stereotypes of language consciousness

Summary. In the article the point is that the word as a unit of language is only a sign, whose function is to arouse human consciousness. And only in the text, the word acquires a countless number of connotations, and it becomes a specific cultural code, which encloses some information on history, ethnography, national psychology and national behaviour, that is, on everything which constitutes the contents of culture.

Key words: text, idiostyle, idiom, connotation, linguistic mark, symbol.

ЗМІСТ

РОМАНСЬКІ, GERMANСЬКІ ТА СХІДНІ МОВИ

<i>Andrusiak I. V.</i> NEW WORDS IN ENGLISH: TAKING A CLOSE LOOK AT WINNERS OF THE WORD OF THE YEAR.....	4
<i>Боднар О. М.</i> ТЕРМІНОЛОГІЧНА НАСИЧЕНІСТЬ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ З ЕКОЛОГІЇ.....	7
<i>Божко О. С.</i> ФОРМУВАННЯ АТМОСФЕРИ «САСПЕНС» У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЖАНРУ «ХОРРОР».....	10
<i>Semen H. Ya., Muradkhanian I. S., Hladkoskok L. H.</i> TEACHING ENGLISH TO MUSIC MAJORS.....	13
<i>Глінка Н. В., Шищенко С. С.</i> МОДИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ТВОРАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОДЕРНІСТСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	17
<i>Гринюк О. С.</i> ПАРОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ У СФЕРІ АФІКСАЛЬНИХ ПОХІДНИХ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	20
<i>Данилович О. Д.</i> ЛЕКСИЧНА СПОЛУЧУВАНІСТЬ ПРИКМЕТНИКІВ З ІМЕННИКАМИ В ХУДОЖНЬОМУ СТИЛІ.....	24
<i>Дегтярєва Є. О.</i> ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ В ЕКСТРАГОМОДІЄТЕТИЧНІЙ ОПОВІДІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Ж. ЕШНОЗА “NOUS TROIS”).....	27
<i>Deychakivska O. V.</i> SEMANTIC PECULIARITIES OF ADJECTIVES IN THE FUNCTION OF THE PREDICATIVE.....	30
<i>Іванотчак Н. І.</i> ІЛЛОКУТИВНІ ТИПИ ВЕРБАЛЬНИХ ПРОЯВІВ ЕМПАТІЇ В АНГЛОМОВНІЙ ДИТЯЧІЙ ПРОЗІ ЖАНРУ ФЕНТЕЗИ.....	33
<i>Ковалюк М. В.,</i> ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ КЛАСИ СУПРОВІДНИХ ІМЕННИКІВ ДО ЛЕКСЕМИ-ІМЕНІ КОНЦЕПТУ <i>LANGUAGE</i> У БРИТАНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	36
<i>Козуб Л. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	40
<i>Kolisnychenko T. V.</i> CHANGES IN PLACE NAME SEMANTICS IN THE TOURISM ADVERTISING DISCOURSE.....	43
<i>Марчук О. В.</i> ВЛАСНІ НАЗВИ У ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРАХ: КЛАСИФІКАЦІЯ АНТРОПОНІМІВ.....	46
<i>Матіяш-Гнедюк І. М.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ СЛОВНИКОВИХ ДЕФІНІЦІЙ ЛЕКСЕМИ “WOMAN” У БРИТАНСЬКОМУ МЕДІА-ДИСКУРСІ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ БРИТАНСЬКОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ.....	48
<i>Mikonya György</i> LESEN LERNEN UND DIE FIBEL.....	51
<i>Мухайленко В. В.</i> A SEMANTIC SCALE OF GRADABLE ANTONYMY PAIRS.....	56
<i>М'ясоїд Г. І., Беспалова Н. В.</i> ДОБІР ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ТЕМИ «ТРАНСПОРТНА СИСТЕМА У ТУРИЗМІ» ДЛЯ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ.....	60
<i>Палей Т. А.</i> СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОСТІ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛАХ ВИСТУПІВ ПРЕЗИДЕНТІВ США Б. ОБАМИ ТА ДЖ. БУША).....	63
<i>Прокійченко А. В.</i> СПЕЦИФІКА ЕМОТИВНОГО ТЛА РОМАНУ Д. Г. ЛОУРЕНСА «БЛИЙ ПАВИЧ».....	66
<i>Рубанець Т. В.</i> СТРУКТУРНИЙ РОЗПОДІЛ КОНВЕРСИВІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	69

<i>Савчук Р. І.</i> НАРАТИВНА СТРАТЕГІЯ «ДЗЕРКАЛО» ТА ЇЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТОТВОРЕННІ XVIII СТОЛІТТЯ.....	72
<i>Setenko I. V., Tomka I. E., Shalajeva A. V.</i> THE PLACE AND ROLE OF TERMS-EPONYMS IN MEDICAL TERMINOLOGY OF SURGERY.....	75
<i>Сердюк О. В.</i> АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕНТАМИ «КІШКА» ТА «СОБАКА», ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ МАКРОПОЛЕ «ЛЮДИНА».....	78
<i>Стрілець-Запотічна Н. Я., Вачинич Л. І.</i> UNITES PHRASEOLOGIQUES AVEC ADJECTIFS “BLANC” ET “NOIR” EN FRANÇAIS ET EN UKRAINIEN.....	81
<i>Телеки М. М.</i> СЛОВОСКЛАДАННЯ У СУЧАСНІЙ ЛАТИНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	85
<i>Тищенко О. О.</i> КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРЕЦЬКИХ ГАЗЕТНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ РЕЦЕНЗІЙ.....	89
<i>Фоменко Е. Г.</i> ПОСТСОВЕТСКОЕ ДЖОЙСОВЕДЕНИЕ: ВЗГЛЯД ИЗНУТРИ.....	92
<i>Шепілько С. В., Шарунова А. В., Пилипшанова К. В., Попова С. С.</i> ВЕЛЕРІЗМИ, ПРОВЕРБАЛЬНІ ПОРІВНЯННЯ ТА ПРИСЛІВ'Я ЯК ЖАНРИ ПАРЕМІЙ.....	96

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

<i>Гончаренко Е. П., Кривошея А. В.</i> ТЕРМІНИ, ЩО ОПИСУЮТЬ ТЕРОРИЗМ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ: THE GUARDIAN, BBC, CNN, IRISH CENTRAL ТОЦО).....	100
<i>Коваленко І. Н., Варламова А. А.</i> ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЭМОТИВНОЙ ЛЕКСИКИ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПОЭТИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ И СПЕЦИФИКА ЕЕ ПЕРЕВОДА (НА ПРИМЕРЕ СТИХОТВОРЕНИЯ Р. КИПЛИНГА “LOVERS’ LITANY”).....	105
<i>Лобанова В. В.</i> МОРФЕМА КАК НЕТИПИЧНАЯ ЕДИНИЦА ПЕРЕВОДА.....	110
<i>Остапенко С. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ.....	113
<i>Падалко В. В.</i> ОМОНІМИ ЯК ОСНОВА ГРИ СЛІВ У ТВОРІ ВІЛЬЯМА ТЕККЕРЕЯ «ЗАПИСКИ ЖОВТОПЛЮША» ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД.....	116
<i>Разумна К. А.</i> ВІДТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ УКРАЇНСЬКОЇ СУЧАСНОСТІ В БРИТАНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	119
<i>Шахновська І. І.</i> КОМУНІКАТИВНА ТАКТИКА КОМПЛІМЕНТУ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ.....	122
<i>Шульженко Ю. М.</i> ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ТА СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ КІНОТЕКСТУ.....	125

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

<i>Нізамутдінов Ф. М., Григораши Т. В.</i> МОВНА ГРА В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ ЗМІ ТА РЕКЛАМИ.....	130
<i>Gryshchenko O. V.</i> LIE, DECEPTION, FAKE AND TRUTH.....	133

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 26 том 2, 2017

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.

Комп'ютерна верстка – Кузнєцова Н.С.

Підписано до друку 15.05.2017 р. Формат 60x84/8. Обл.-вид. арк. 20,08, ум.-друк. арк. 18,6.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 1505-17.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4392 від 20.08.2012 р.)

Україна, м. Херсон, 73034, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105. Тел. (0552) 39-95-80

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua